

IZAI

¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u amo uze'eg Izai Amoz ta'yr pe a'e, Uzi tuwihawete romo heko mehe a'e, Zotàw tuwihawete romo heko mehe a'e no, Akaz tuwihawete romo heko mehe a'e no, Ezekì tuwihawete romo heko mehe a'e no. Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo wanekon wà. Na'aw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg Zuta rehe har Zeruzarez rehe har xe ko pape rehe kury.

Tupàn uze'eg Izaew wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e rehe kury

² Pezeapyaka katu nehe, o ywak.

Peme'egatu nehe, o ywy,

ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg a'e xe.

Uze'eg nezewe a'e.

— Amuzehu kar hera'yr ihe wà. Azekaiw wanehe.

Nezewe rehe we uzeapo heàmàtyry'ymar romo wà.

³ Tapi'ak ukwaw uzar.

Zumen izar umuapyk hemi'u rà m imono izupe.

Zumen ukwaw imuapyk àwàm a'e.

Heremiaihu nukwaw kwaw ma'e wà.

Teko Izaew izuapyapyr nukwaw pixik kwaw ma'e

wà, i'i Tupàn.

⁴ Kwa, iaiw a'e teko ikatu 'ym ma'e wà.

Tynehem wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e pupe wà.

Iaiw upaw rupi wà.

Iaiw ma'e iapo haw ikatu wanupe upaw rupi.

Utyryk Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wi wà.

Weityk Tupàn Ikatuahy Ma'e Izaew wazar wà.
Weruwak ukupe kwer izupe wà.

⁵ Mâràzàwe tuwe pezapo wiwi ikatu 'ym ma'e peiko.

Aipo peputar wera'u penehe Tupàn izepyk àwàm.
Heta peperew peàkàg rehe.
Upaw rupi pezemumikahy.

⁶ Peàkàg wi te pepy rehe,
penetekwer paw rehe heta pepetek awer.
Heta tetea'u pekixi awer. Heta tetea'u peperew huwy ma'e no.

Ni amo nuhez kwaw pekixi awer wà, peperew wà.
Ni amo nomono kwaw pàn xig ma'e peperew rehe wà iwànwaw romo wà. Ni amo numukatu kwaw uri kawer pupe wà.

⁷ Peywy iaiw.

Tata umumaw tawhu peneko haw wà.
Penenataromo amo ywy rehe har umuaiw peywy wà.

Naheta kwaw ikatu ma'e a'e ywy rehe kury.
Amo ywy rehe har umumaw peywy wà.

⁸ Xo Zeruzarez zo numumaw kwaw wà.
Nuzawy kwaw uwà rehe ume'egatu ma'e hàpuzrànwà tyw myter pe har.

Nuzawy kwaw tàpuz pixika'i ma'e zàràkàxihu zàwenugar tyw myter pe har.

Nuzawy kwaw tawhu. A'e pe har wàmàtyry'yamar umàmàn tawhu iwyr wà.

⁹ Aze mo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e numuigo kar iwer mo amo a'e pe har wà, nuzawy iwer mo Xotom tawhu kwehe arer.

Zaiko mo tawhu Komor imumaw pyrer kwehe arer ài.

¹⁰ Pe tuwihaw Zeruzarez pe har wà,
pezeapyaka katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
ze'eg rehe nehe.

Pe tawhu pe har wà,
pezekaiw katu zanezar ipurumu'e haw rehe nehe.

¹¹ Nezewe uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.
— Naputar kwaw ma'ea'yr tetea'u wazuka haw
hemuwete haw romo ihe.

Tuweharupi pezuka ma'ea'yr herenataromo pe
wà.

Uhyk àràpuhàrànete ihewe wà. Uhyk ma'ea'yr
ikyra katu ma'e ihewe wà.

Uhyk ma'ea'yr hapy pyr ihewe wà.

Hehuhuk wer tapi'aka'yr hexak mehe ihe.

Naputar kwaw àràpuhàràn hawitu ma'e ihe wà
kury. Naputar kwaw àràpuhàrànete ihe wà
kury.

¹² Herenataromo pezur mehe nehe,

mo uzapo kar a'e ma'e paw peme.

Mo uzapo kar a'e ma'e heràpuzuhu izywyr katu
haw pe.

¹³ Aze perur ma'e ihewe nehe, napurumuawyrze
kwaw ihe nehe.

Yhyk hyàkwegatu ma'e herenataromo penemiapy
a'e, iro ihewe a'e.

Pepynykawhu zahy pyahu mehe har iroahy ihewe
wà. Mynykaw mytu'u haw 'ar mehe har iro
ihewe wà.

Amogwer mynykaw iro ihewe wà no, ta'e penemi-
apo kwer ikatu 'ym ma'e umumaw a'e ma'e

herenataromo har iapo pyr upaw rupi a'e
xe.

Amogwer 'ar rehe nahemuwete kwaw pe.

14 Mynykaw zahy pyahu mehe har a'e, amo 'ar
imonokatu pyr mehe har a'e wà no,
hehuhuk wer wanexak mehe ihe.
Hekene'ogatu wanexak ire.

15 Pepo hupir mehe ihewe peze'eg mehe,
name'e kwaw penehe nehe.
Pepuner ihewe peze'eg tetea'u haw rehe nehe.
Nezewe rehe we napeinu kwaw nehe,
ta'e penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e pemuigo kar
ipo ipiw ma'e ài a'e xe.

16 Pezahak peho pezemukatu pà nehe.
Pekatu 'ymaw na'ikatu kwaw ihewe.
Pepytu'u ikatu 'ym ma'e iapo re nehe.

17 Pezemu'e ikatu ma'e iapo haw rehe nehe.
Pereko katu amogwer pe wà nehe.
Pepytywà teko ma'e hereko 'ymar wà nehe.
Pezekaiw kwarer tu 'ym ma'e wà nehe, kuzàtài ihy
'ym ma'e wà nehe.
Pepyro kuzà imen umàno ma'e kwer katu 'ymaw
wi pe wà nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e.

18 Nezewe uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.
— Pezur xe nehe. Zaze'eg putar zanezeupeupe ko
ma'e rehe nehe.
Penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e nuzawy kwaw
pemupinipinimaw ipiràg ma'e. Zawaiw
katu imuhem kar haw.
Ipiràg ipihun wewer a'e.

Nezewe rehe we ihe apumukatu putar uzahak
ma'e ài ihe nehe.

Pekatu haw nuzawy kwaw amanezu ixigatu haw
nehe.

Pekatu haw nuzawy kwaw àràpuhàràn hawitu
ma'e hawer ipuez re nehe.

¹⁹ Aze peiko wiko wera'u 'ym ma'e ài nehe, aze
hereruzar pe nehe,

pe'u putar ma'e ywy wi hezuz ma'e ikatu ma'e
nehe.

²⁰ Aze peiko hereruzar 'ymar romo nehe, aze
peiko wiwi heze'eg heruzar 'ymar romo
nehe, aze hereityk pe nehe,

zauxiapekwer pezuka putar zeàmàtyry'ymawhu pe
wà nehe.

Ihe, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, aze'eg
kwez ihe kury, i'ì Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e.

Purupyro haw, zepykaw no

²¹ Amo 'ar rehe Zeruzarez tawhu pe har weruzar
katu Tupàn a'e wà.

Ko 'ar rehe nuzawy kwaw kuzàwyzài wà.

Amo 'ar rehe heta tetea'u teko ikatu ma'e iapo har
a'e pe wà, imunar 'ym ma'e wà.

Ko 'ar rehe xo puruzuka ma'e zo upyta a'e pe wà
kury.

²² Zeruzarez, amo 'ar rehe ereiko parat ikatuahy
ma'e ài ne.

Ko 'ar rehe ereiko heityk pyrer ài kury.

Ko 'ar 'ym mehe ereiko win ikatu wera'u ma'e ài.

Ko 'ar rehe ereiko win 'y inuromo imupyràn pyrer
ài.

²³ Tuwihaw wiko iaiw ma'e romo wà.

Uzemuryparypar ma'e rehe imunar ma'e wanehe
 we wà.
 Tuweharupi teko omono temetarer a'e tuwihaw
 wanupe wà. Omono ma'e wanupe wà no.
 Nezewe mehe tuwihaw numume'u kwaw a'e teko
 wanehe uzepyk àwàm wà.
 Nuzekaiw kwaw tu 'ym ma'e wanehe wà.
 Na'ima'enukwaw kwaw kuzà imen umàno ma'e
 kwer ma'erahy wanemipuraraw rehe wà.

24 A'e rupi, pezeapyaka katu Zanezar ize'eg mehe
 nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg
 Wera'u Ma'e romo Izaew wazar Ikàg Ma'e
 romo hekon a'e.

Nezewe uze'eg wemiaihu wanupe.

— Azepyk putar penehe nehe, heàmàtyry'ymar wà.
 Amekuzar putar penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e
 peme nehe.

25 Hekwahy haw rupi azepyk putar penehe nehe.
 Xo nezewe mehe zo pekatuahy putar nehe.

Peiko putar itaper tata pupe imukatu pyrer ài
 nehe.

26 Amono putar tuwihaw kwehe arer zàwenugar
 peme ihe wà nehe.

Amono putar pureruze'eg ma'e ikatu ma'e kwehe
 arer zàwenugar peme ihe wà nehe no.

A'e rupi teko uze'eg putar nezewe Zeruzarez pe
 wà nehe, — Tawhu ikatu haw heta haw, i'i
 putar izupe wà nehe. — Tawhu Tupàn rehe
 zeruzar haw heta haw, i'i putar izupe wà
 nehe, i'i Tupàn.

27 Tupàn Ikatuahy Ma'e upyro putar Xiàw a'e nehe.
 Upyro putar upaw rupi a'e pe wiko ma'e wà,

aze uzemumikahy wemiapo kwer rehe Tupàn
henataromo wà nehe.

²⁸ Umumaw putar ize'eg heruzar 'ymar paw wà
nehe, ikatu 'ym ma'e iapo har paw wà nehe
no.

Umumaw putar uzewi utyryk ma'e paw wà nehe
no.

²⁹ A'e 'ar mehe pemarkanugar putar ywyrà pene-
mimuwete wanuwake har wanehe nehe.

Kwehe mehe ikatuahy a'e ywyrà peme wà.

Pezapo ma'etymaw tupàn a'ua'u penemimuwete
waiwyr.

Ikatuahy peme. Amo 'ar mehe pepytu'u putar
hehe pezeruzar ire nehe.

³⁰ Peiko putar ywyrà huwer uxinig ma'e kwer ài
nehe,

ma'e 'yw imuàkym pyr 'ym ài nehe.

³¹ Teko upuner ma'e nuzawy kwaw ka'a uxinig
ma'e wà.

Wanemiapo kwer nuzawy kwaw tata pirik ma'e.

Tata umumaw putar a'e upuner ma'e a'e wà nehe,
wanemiapo kwer inuinuromo a'e wà nehe.

Naheta kwaw wapyro àràm wanupe wà nehe.

2

Tupàn pureruze'egaw ikatuahy ma'e

¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u amo
uze'eg Izai Amoz ta'yr pe Zuta ywy rehe Zeruzarez
tawhu rehe a'e.

² Amo 'ar mehe

ywytyr Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hàpuzuhu
hereko har iaiha wera'u putar amo ywytyr paw
wanuwi a'e nehe.

Upyta putar amogwer ywytyr wa'aromo nehe.
 Teko ywy nà'nànar uzàn putar oho a'e pe wà nehe.
³Uze'eg putar nezewe uzeupeupe a'e wà nehe.
 – Zazeupir ywytyr Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
 Izaew wazar henaw rehe nehe.
 Zaha Tupàn Izaew wazar hàpuzuhu pe nehe.
 Tupàn zanemu'e putar zaneremiapo ràm rehe
 nehe.
 Zata putar hape rupi nehe,
 ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ipurumu'e haw
 ur Zeruzarez wi a'e xe.
 Xiàw ywytyr rehe wiko mehe uze'eg wemiaihu
 wanupe, i'i putar uzeupeupe wà nehe.
⁴Tupàn wiko putar teko ywy nà'nànar wanemiapo
 kwer imume'u har romo nehe.
 Umume'u putar wanehe uzepyk àwàm nehe no.
 Teko tetea'u oho putar henataromo a'e wà
 nehe. A'e ae umume'u putar wanemiapo
 kwer nehe.
 A'e teko uzapo putar utakihepuku wà nehe, ywy
 heruwaruwakaw iapo pà wà nehe.
 Uzapo putar upurukutukaw takiheapar romo wà
 nehe no.
 Teko ywy nà'nànar nuzapo pixik kwaw
 zeàmàtyry'ymawhu a'e wà nehe.
 Nuzemuàgà'ym pixik kwaw zeàmàtyry'ymawhu pe
 oho haw rehe wà nehe.
⁵Pezur nehe, Zako izuapyapyr wà, Tupàn Tuwe-
 harupi Wiko Ma'e ize'eg nuzawy kwaw
 tatainy.
 Zata tatainy Zanezar hemimur kwer rupi nehe.

Zanezar i'ar

6 O Tupàn, eretyryk neremiaiuhu Zako izuapyapyr wanuwi ne,
ta'e waiwy tynehem tekwe ikatu 'ym ma'e wanehe
uma'ereko ma'e pupe wà xe.

A'e uze'eg ma'e wiko Pirite ywy wi ur ma'e kwer
romo wà.

Tynehem uzeapo ma'e rà m imume'u har ywy
kwarahy hemaw kutyr har wi ur ma'e kwer
wapupe no.

Neremiaiuhu uzapo ma'e amo ae ywy rehe har
wazàwe wà.

7 Izaew waiwy heta tetea'u itaxig parat. Heta
tetea'u itazu or no.

Teko nupuner kwaw ipapar haw rehe wà, ta'e heta
tetea'u a'e xe.

Heta tetea'u ywyramawa zeàmàtyry'ymawhu rehe
har a'e ywy rehe wà no. Heta tetea'u
kawaru wà no. Nazapuner kwaw wapapar
haw rehe nehe.

8 Heta tetea'u tupàn a'ua'u wanagaw paw no.

Neremiaiuhu wapyk upenàràg rehe a'e tupàn a'ua'u
wanenataromo wà,

umuwete katu wemiapo kwer wà.

9 Amo umuigo kar putar a'e teko paw ikàg 'ym ma'e
romo wà nehe. Imaranugar putar wà nehe
no.

O Tupàn, emunàn zo wanemiapo kwer ikatu 'ym
ma'e nehe.

10 Pekar putar pezeàmim àwàm itakwaruhu pupe
nehe.

Pehàwykàz ywykwar

pezeàmimaw romo nehe, Tupàn ikwahy haw wi
pehem pà nehe,

petyryk putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ipuner haw tuwihawete romo heko haw wi nehe.

11 Ur putar amo 'ar nehe. A'e 'ar mehe Tupàn umuigo kar putar wiko wera'u ma'e wà nehe, ikàg 'ym ma'e romo wà nehe.

Ukàgaw imume'u har wiko putar ikàg 'ym ma'e romo wà nehe.

A'e 'ar mehe teko umume'u putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikatu haw wà nehe. Numume'u kwaw amo wakatu haw wà nehe.

12 A'e 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, Ikàg Wera'u Ma'e, umuigo kar putar wiko wera'u ma'e paw wà nehe, ikàg 'ym ma'e romo wà nehe.

Uzapo putar nezewe haw upuner haw imume'u har wanupe nehe no.

— Aiko upuner ma'e romo ihe, aze amo teko i'i wà nehe, Tupàn umuigo kar putar a'e teko ikàg 'ym ma'e romo a'e wà nehe.

13 Umumaw putar ywyràkàxigyw iaiha ma'e uhua'u ma'e Irimano ywy rehe har a'e wà nehe.

Umumaw putar ywyrà kawar her ma'e Màmà ywy rehe har paw rupi a'e wà nehe no.

14 Umumew putar ywytyruhu iaiha katu ma'e paw wà nehe no.

Umumew putar ywytyr aiha ma'e paw wà nehe no.

15 Weityk putar tàpuzaiha paw rupi nehe.

Weityk putar pàrirogaw ikàg ma'e tawhu izywyr har paw rupi nehe no.

16 Uzapyk putar kanuhu uhua'u ma'e paw rupi nehe.

Uzapypyk putar kanu ipuràg eteahy ma'e nehe no.

17 A'e 'ar mehe wiko wera'u ma'e uzeapo putar ikàg 'ym ma'e romo wà nehe.

Ukàgaw imume'u har uzeapo putar ma'e hereko 'ymar romo wà nehe no.

Teko umume'u putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikatu haw azeharomoete a'e wà nehe. Numume'u kwaw amo wakatu haw wà nehe.

18 Tupàn a'ua'u wanagapaw ukàzym putar upaw rupi wà nehe.

19 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e izexak kar mehe ywy rehe har ukyze putar izuwi azeharomoete wà nehe.

Uzàwehem putar oho itakwar pupe wà nehe.

Wezyw putar ywykwar ohoete ma'e pupe wà nehe no,

Tupàn ikwahy haw wi uhem pà wà nehe.

Utyryk putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e tuwi-hawete romo heko haw ikàg ma'e wi wà nehe.

20 A'e 'ar mehe teko paw upyhyk putar tupàn a'ua'u itaxig parat iapo pyrer wà nehe, itazu or iapo pyrer wà nehe no.

Upyhyk putar wemiapo kwer wemimuwete wà nehe.

Na'e wezar putar a'e tupàn a'ua'u wanagaw paw aguza wanupe anyra wanupe wà nehe.

21 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e izexak kar mehe ywy rehe har ukyze putar izuwi azeharomoete wà nehe.

Uzàwehem putar oho itakwar pe wà nehe.

Wixe putar itahu huawyr pupe wà nehe,

Tupàn ikwahy haw wi uzeàmim pà wà nehe.
 Utyryk putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wi
 wà nehe, ta'e tuwihawete ikàg ma'e romo
 hekon a'e xe.

²² Pezeruzar zo teko wanehe nehe. Ta'e amo 'ar
 mehe umàno ma'e ràm romo wanekon wà xe. Aipo
 ikatu wà.

3

Tupàn uzepyk Zeruzarez pe har wanehe

¹ Peme'egatu nehe.

Zanezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg
 Wera'u Ma'e upyro putar wanemi'u ràm
 paw Zeruzarez wi Zuta ywy wi a'e nehe.

Naheta kwaw ma'e wanupe nehe.

Ni temi'u ni 'y naheta kwaw wanupe nehe.

² Upyro putar teko ikàg ma'e paw a'e wi wà nehe:
 awa ukyze 'ym ma'e wà, zauxiapekwer wà,
 pureruze'eg ma'e wà, Tupàn ze'eg imume'u har
 wà,

ma'e uzeapo ma'e ràm imume'u har wà, ma'e
 kwaw katu har wà,

³ Zauxiapekwer wanuwihaw wà, teko wanuwihaw
 wà, teko waneruze'egar wà, paze ma'e
 paw wà.

Upaw rupi upyro putar a'e wi wà nehe.

⁴ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wexaexak putar
 kwarer wà nehe, wemiaihu wanuwihaw
 romo wà nehe.

(Uzapo putar wemimutar kwarer ài wà nehe.
 Nupureruze'egatu kwaw wà nehe).

⁵ Teko paw uzeàmàtyry'ym putar wà nehe.

Teko paw imunar putar wapi har ma'e rehe wà nehe.

Kwàkwàmò nuzeruze'eg kwaw tua'uhez kwer wanehe wà nehe.

Teko ikatu 'ym ma'e uze'eg zemueteahy putar teko imunar 'ym ma'e wanehe wà nehe.

⁶ A'e 'ar mehe amo teko upyhyk putar wànàm nehe, nezewe izupe uze'eg pà nehe. — Heta kamir newe. Ezur ureruwihaw romo nereko pà nehe. Epureruze'eg 'àg ywytyr tàpuz heityk pyrer romo iapo pyrer rehe nehe, i'i putar izupe wà nehe.

⁷ Inugwer uwazar putar waze'eg wanupe nehe. — Napuner kwaw nepytywà haw rehe. Naheta kwaw temi'u ihewe. Ni kamir naheta kwaw heràpuz me. Nahemuigo kar kwaw pe zaneànàm wanuwihaw romo nehe, i'i putar wanupe nehe.

⁸ Zauxiapekwer weityk Zeruzarez imumaw pà wà.

Zuta ywy rehe weityk taw paw wà.

Teko uzapo ikatu 'ym ma'e wà. Teko umume'u ikatu 'ym ma'e wà.

Nezewe mehe nuweruzar katu kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wà. Ikàg a'e, Ipuràg eteahy a'e no.

Wanemiapo kwer iro henataromo wà.

⁹ Wereco katu amo teko wà.

Nuwereco katu kwaw amo wà.

Teko nuzuawygatu kwaw wanenataromo wà.

A'e rupi xixak wakatu 'ymaw zane.

Nuzeàmim kwaw iaiw ma'e iapo mehe wà.

Nuzawy kwaw Xotom tawhu parer wà,

numim kwaw ikatu 'ym ma'e wemiapo wà.

Tuwe uzemumikahy wà nehe ta'e wakatu 'ymaw
werur putar Tupàn zepykaw wanehe nehe
xe.

10 Hurywete teko imunar 'ym ma'e wà.

Waneko àwàm ikatuahy putar nehe.

Wanemipyhyk rà m temetarer uhyk putar wanupe
nehe.

Uma'ereko haw hekuzar uhyk putar wanupe
nehe.

11 Tuwe ikatu 'ym ma'e uzemumikahy wà nehe.

Waneko haw na'ikatu kwaw nehe.

Uzapo ikatu 'ym ma'e amogwer wanupe wà.

Nezewegatete amogwer uzapo putar ikatu 'ym
ma'e wanupe wà nehe no.

12 Kwarearer weruze'eg heremiaihu waiko wà,

kuzàgwer upureruze'eg wà.

Heremiaihu wà, penuwihaw hemu'em waiko
peme wà.

Pemuata kar pe ikatu 'ym ma'e rupi wà.

13 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nuapyk putar
wenaw ikatu ma'e rehe nehe.

Umume'u putar wemiaihu wanemiapo kwer
nehe, ikatu 'ym ma'e wanehe uzepyk pà
nehe.

14 Uze'eg putar nezewe pureruze'eg ma'e wanupe
tuwihaw wanupe a'e nehe,

wanemiapo kwer imume'u pà a'e nehe.

— Pe ae pemumaw Izaew pe wà.

Nuzawy kwaw uwà tyw ihewe wà.

Penà^{puz} tynehem ma'e pupe ko 'ar rehe. Pemunar
a'e ma'e rehe hemetarer 'ym ma'e wanuwì.

15 Mo uzuhaw kar heremiaihu peme wà.

Mo pemumunar kar ma'e hereko 'ymar wama'e
rehe, i'i putar wanupe nehe.

Zanezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg
 Wera'u Ma'e
 uze'eg iko a'e.

*Tupàn uze'eg ahyahy kuzàgwer Zeruzarez pe har
 wanehe*

¹⁶ Nezewe uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.

— Peme'e kuzà Zeruzarez pe har wanehe nehe. —
 Hepuràg eteahy ihe, i'i wà. — Apuner tuwe
 ihe, i'i wà.

Upir uxi wata pà tuwihaw ài wà.

Uwakahy amo wanehe ume'e mehe wà.

Wata mehe wata pe'ipe'i wà.

Ma'e wapyakazaw har ipuipu wata mehe.

¹⁷ A'e rupi ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
 azepyk putar wanehe ihe nehe, Azupin
 putar wàkàg ihe wà nehe.

Amuigo kar putar iapyterew ma'e romo ihe wà
 nehe, i'i Tupàn.

¹⁸ A'e 'ar mehe zanezar o'ok putar kuzà
 Zeruzarez pe har wamupuràg eteahy kar haw
 paw wanuwi nehe. Uzàpìxìpìxì a'e ma'e upyakaza
 rehe wà, wàkàg rehe wà no, mu'yr iazuromo
 har rehe wà no, ¹⁹ wanami por no, wapoapy
 rehe har no. Upyro putar pàn wanuwamimaw
 nehe no. ²⁰ Upyro putar wazapew nehe. Upyro
 putar wamupuràgaw wazywa rehe har nehe no.
 Upyro putar waku'aw har nehe, pàn wanetekwer
 ahaw paw nehe no. Upyro putar kàpuhàg hyru
 por wanuwi nehe. Upyro putar ma'e tekwe
 henoz taw wanuwi nehe no. ²¹ Upyro putar
 wakwàku'aw har nehe. Upyro putar iapu'a ma'e
 waxi rehe har nehe no. ²² Upyro putar wanopoz

hekuzar katu ma'e wanuwi nehe. Upyro putar pàn waxi'ywpykaw wanuwi nehe no. Upyro putar waxi'ywànwaw wanuwi nehe. Upyro putar wama'e ryru wanemiraha wanuwi nehe no. ²³ Upyro putar wanopoz uzepyixak katu ma'e nehe no. Upyro putar pàn irin iapo pyrer nehe. Upyro putar pàn wàkàg iwànwaw nehe. Upyro putar waxi'ywànwaw wanuwi nehe no. Upaw rupi wama'e upyro putar wanuwi nehe.

²⁴ Nuwata kwaw kàpuhàg hyàkwegatu ma'e hereko pà wà nehe. Inemahy putar wà nehe. Numunehew kwaw uku'aw har ikatu ma'e wà nehe. Kyhàhàm iànàm ma'e pupe uzàpìxìpìxì putar wopoz wà nehe. Numuguz katu kwaw wà nehe. Iapyterew putar wà nehe. Numunehew kwaw opoz hekuzar katu ma'e wà nehe. Umunehew putar pàn iànàm ma'e ma'e ryru iapo pyr wà nehe. Ko 'ar rehe ipuràg eteahy wà. A'e 'ar mehe iro putar wà nehe. Imaranugar putar upuràg haw 'ym rehe wà nehe.

²⁵ Zauxiapekwer uzuka putar awa Zeruzarez pe har zeàmàtyry'ymawhu pe a'e wà nehe, te ipuruzukaiw wera'u ma'e umàno putar wà nehe.

²⁶ Tawhu pe har uzai'o putar wà nehe.

Nuzawy kwaw kuzà heityk pyrer ywy rehe wapyk ma'e wà nehe.

4

¹ A'e 'ar mehe 7 kuzà upyhyk putar pitài awa izupe uze'eg pà wà nehe. — Urumekuzar putar ureremi'u ràm ure nehe. Urumekuzar putar ureropoz ràm ure nehe no. Xo pitài ma'e urenoz uruiko newe. — Hemen, tuwe uru'e newe nehe.

Nezewe mehe nuruiko kwaw kuzà imen 'ym ma'e romo nehe. Nezewe mehe na'uremaranugar kwaw nehe, i'i putar izupe wà nehe.

Zeruzarez pe har hurywete putar wà nehe

² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e utym putar Ywyrà Hàkàgwer Ipyahu Ma'e a'e nehe. A'e 'ar mehe a'e həkàgwer hezuz katu putar ikàg ma'e romo ipuràg eteahy ma'e romo wiko pà nehe. Izaew ywy rehe har wikuwe ma'e hurywete putar wà nehe. Wiko wera'u putar wà nehe, ta'e Tupàn omono putar ikatuahy ma'e tetea'u wanupe nehe xe. ³ Tupàn wexaexak putar amo Zeruzarez pe har a'e wà nehe, wikuwe wiwi ma'e romo wamuigo kar pà a'e wà nehe. — Ikatuahy Ma'e wà, i'i putar teko a'e Zeruzarez pe har wanupe wà nehe. ⁴ Zanezar umume'u putar Xiàw rehe har wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e a'e nehe. Uzepyk putar wanehe nehe. Umukatu putar tawhu paw nehe. Umuhem kar putar iaiw paw a'e wi upaw rupi nehe. Umuhem kar putar puruzuka ma'e paw a'e wi wà nehe no. ⁵ A'e 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umuapyk putar ywàkun Xiàw ywytyr rehe nehe. Pyhaw umuapyk putar tata heny haw a'e pe nehe, hətàxiner rehe we a'e pe nehe no. Tupàn ikàgaw heny katu ma'e a'e nehe, ipuràg eteahy haw heny katu ma'e a'e nehe no, upyk putar hemiaiuhu a'e wà nehe. Omonokatu putar hemiaiuhu ikatu 'ymaw wi wà nehe. ⁶ Aromo wiko putar i'àgaw zàwenugar romo wanupe nehe, kwarahy haku haw wi wapyk pà nehe. Àmàn ikyr mehe ywytu tur mehe teko uhem putar àmàn wi iwype wà nehe.

5

Tupàn hemitygwer uwà tyw

¹ Amuzàg putar amo zegar haw hemyrypar pe kury,
hemitygwer uwà tyw rehe kury.

Hemyrypar uzutym uwà
'yw ywy katu haw rehe.

² Uhàwykàz ita henuhem pà.
Uzutym uwà 'yw ikatu wera'u ma'e.
Ko myter pe uzapo tàpuz ime'egatu haw iaiha ma'e
no.

Uzapo kawawhu uwà imuy'e haw romo no.

Wàro uwà 'yw i'a katu haw.

Xo uwà hazahy ma'e zo hezuz zepe a'e pe.

³ Na'e hemyrypar uze'eg nezewe kury.
— Zeruzarez pe har wà. Zuta ywy rehe har wà.
Aipo ihe amuazahy kar uwà. Aze ru'u, aipo a'e ae
hazahy.

⁴ Azapo ikatu ma'e paw izupe hepuner haw rupi
ihe.

Màràzàwe tuwe i'a kwer hazahy.

Àro uwà hete katu ma'e. Màràzàwe tuwe i'a kwer
nahete katu kwaw.

⁵ Amume'u putar heremitygwer uwà tyw pe
heremiapo rà m ihe kury.

— Azo'ok putar pari a'e wi nehe.

Aityk putar pàrirogaw imunar ma'e wamunyryk
kar haw nehe no.

Amuixe kar putar ma'ea'yr heko pe wà nehe.

Amumaw kar putar uwà rupaw nehe.

⁶ Kukwer romo uzeapo putar nehe.

Ni amo nomonohok kwaw hàkà ikatu 'ym ma'e wà
nehe. Ni amo nuweruwaruwak kwaw ywy
wà nehe.

Ka'a hezuz putar a'e pe xu rehe we nehe.

Aze'eg putar ywàkun pe nehe.

— Emugyr kar zo àmàn heko rehe nehe, a'e putar
izupe nehe.

⁷ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e
iko uwà tyw izar ài,
uwà Tupàn hemimutar a'e,
wiko Izaew romo teko Zuta ywy rehe har romo a'e.
Tupàn weruzar kar uze'eg wanupe.

Nuweruzar kwaw wà. Iaiw ma'e uzapo upu-
ruzuka pà wà.

Wàro ikatu ma'e wanemiapo,
nuexak kwaw. Xo umàno etea'i ma'e waneha-
pukaz taw zo wenu a'e. — Urepytywà pe
nehe, i'i wà.

Tupàn uzepyk ikatu 'ym ma'e iapo har wanehe

⁸ Pezemumikahy nehe, tàpuz tetea'u ime'eg kar
har wà.

Tupàn uzepyk putar penehe a'e nehe, ywy peheg-
wer tetea'u izar wà.

Nan kwehe tete naheta kwaw waneko haw amog-
wer wanupe nehe.

Xo pe zo peiko putar ko ywy rehe nehe.

⁹ Aenu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u
Ma'e ize'eg mehe.

— Aityk putar tàpuzuhu uhua'u ma'e ihe wà nehe.
Aityk putar tàpuzuhu ipuràg eteahy ma'e ihe
wà nehe no.

Ni amo nuiko kwaw wapupe wà nehe.

10 Uwà tyw mokoz inemo hereko har
omono putar ru'u xo 20 zutahyky'a por win zo a'e
nehe.

100 kir ma'èà'yz

omono putar xo 10 kir arozhàn nehe.

11 Pezemumikahy nehe, 'ar nànnàn kàwiràn i'u har
wà.

'Ar katu mehe uwà tykwer win i'u har wà. Pezypy-
rog izi'itahy. Xò pyhaw zo pepytu'u i'u re.

Peka'u azeharomoete.

12 Pepynykaw pe heta zegar haw wioràwiràn rehe
we har.

Heta imupu pyr. Heta xi'àm.

Heta tetea'u win i'u pyràm no.

Napezekaiw kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
hemiapo rà m rehe.

Napezekaiw kwaw hemiapo ko 'ar rehe har rehe
no.

13 Nahereruzar kwaw heremaihu wà.

A'e rupi amo zauxiapekwer weraha putar heremi-
aihu waiwy wi wà nehe.

Teko a'e wà nehe, wanuwihaw a'e wà nehe no,
umàno putar uma'uhez pà wiwez tà a'e wà
nehe no.

14 Umàno ma'e kwer wapyta haw nuzawy kwaw
zàwàruhu ima'uhez ma'e nehe.

Uzurupeka putar a'e teko wamokon pà wanuwihaw
wamokon pà nehe.

A'e teko wiko upynyk pà uka'u pà wà.

Wiko iaiw ma'e iapo pà wà no.

15 Imaranugar putar upaw rupi wà nehe.

Wiko wera'u ma'e wiko putar ikàg 'ym ma'e romo
wà nehe.

16 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e uzapo putar ikatu ma'e a'e nehe.

Nezewe mehe wexak kar putar uhua'u haw ikatuahy haw rehe we purupe nehe.

Tupàn uzapo xo ikatu ma'e zo a'e, ikatu 'ym ma'e iapo pixik 'ym pà teko wazàwe a'e.

Nezewe mehe teko paw ukwaw putar ikatuahy haw wà nehe.

17 Tawhu paw uzeapo putar ma'e ikaika pyrerr romo wà nehe.

Àràpuhàràn hawitu ma'e wexak putar ka'api'i amo àràpuhàrànetea'yr wanehe we a'e pe wà nehe.

18 Tupàn uzepyk putar ikatu 'ym ma'e wi utyryk 'ym ma'e hemu'em ma'e wanehe nehe.

Werupuze ukatu 'ymaw heraha hereko uwyramawa ài wà.

19 Uze'eg nezewe wà. — Tuwe Tupàn uzapo wemiapo rà m na'arewahy nehe.

Nezewe mehe xikwaw putar hemiapo rà m nehe.

Tuwe Tupàn Izaew Wazar Ikatuahy Ma'e uzapo wemiapo putar haw nehe.

A'e rupi xikwaw putar nehe, i'i wà.

20 — Na'ikatu kwaw a'e, aze amo i'i ikatu ma'e rehe nehe, Tupàn uzepyk putar hehe nehe.

— Ikatu a'e, aze amo i'i ikatu 'ym ma'e rehe nehe, Tupàn uzepyk putar hehe nehe no.

Agwer teko uzapo tatainy ipytunahy haw romo wà,

uzapo ipytunahy haw tatainy romo wà no.

Uzapo iro ma'e hete katu ma'e romo wà,

uzapo hete katu ma'e iro ma'e romo wà no.

21 Amo teko uzemume'u ma'ekwaw katu har romo wà. Tupàn uzepyk putar wanehe nehe.

— Ma'e paw kwaw katu har romo aiko azeharo-moete ihe, aze amo teko i'i uzeupe wà nehe, Tupàn uzepyk putar a'e ma'e imume'u arer wanehe nehe.

22 Tupàn uzepyk putar win i'u wera'u har wanehe nehe.

Uzepyk putar kàwiahya tetea'u i'u har wanehe nehe nō.

23 Aze amo tuwihaw upyhyk temetarer wemu'em àwàm hekuzaromo nehe, Tupàn uzepyk putar hehe nehe.

Agwer tuwihaw umuhem kar ikatu 'ym ma'e iapo har zemunehew paw wi wà. Uzepyk ikatu 'ym ma'e iapo pixik 'ymar wanehe no.

Tupàn uzepyk putar wemaihu wanehe nehe

24 Tata wapy ka'axinig.

Tata heny kwer umumaw ka'api'i.

Nezewegatete pekàzym putar upaw rupi nehe.

Peiko putar ywyrà hapo ipuga ma'e kwer ài nehe.

Ywytu weraha ma'eputyr ywyrà wi ywyku'i kwer ài a'e.

Naperuzar kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e ize'eg.

Napezekaiw kwaw Izaew Wazar Ikatuahy Ma'e hemiapo karer rehe.

25 A'e rupi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wikwahy wemaihu wanupe.

Upyho opo wanehe uzepyk pà.

Ywytyruhu uryryryryz wà.

Zauxiapekwer wezar umàno ma'e kwer wanetek-
wer nahu rupi heityk pyrer ài wà.

Nezewe rehe we Tupàn ikwahy haw nupytu'u
kwaw.

Upyho opo iko wanehe uzepyk àwàm rehe rihi.

²⁶ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upir pàn uwer
hereko har.

Wenoz amo ywy multe har rehe har wamuwà wà.

Utymyze'eg a'e teko multe har wamur kar pà.

Uzàn wà na'arewahy wà.

²⁷ Ni pitài zauxiapekwer a'e ywy rehe har
na'ikene'o kwaw wà. Ni pitài zauxiapekwer
a'e ywy rehe har nuzepyapi kwaw wà.

Nupytu'u kwaw wà. Nuker kwaw wà.

Uzemuàgà'ym amo wàmàtyry'ym pà wà.

Uzeku'apixi haw umumykahy uzehe wà.

Waxapat ihàm nuzemonohok kwaw.

²⁸ Wanu'yw hakwa katu.

Uhyk waywyrapar ma'ezywà àwàm rehe.

Waneimaw kawaru wapyàpe tàtàahy ita ài wà.

Ywyramaha iapu'a ma'e nuzawy kwaw ywytu
uzewara ma'e.

²⁹ A'e zauxiapekwer okororo zàwàruhu iriàw her
ma'e ài wà,

zàwàruhu ipuruzukaiw ma'e miar izuka har ài wà.

Upuze wemizuka kwer imonokatu àwàm me uze-
muakyr pà wà.

Ni amo nupuner kwaw hemizuka kwer ipyro haw
rehe izuwi wà nehe.

³⁰ A'e 'ar ihem mehe

a'e teko wànoànog putar yryhu ài

Izaew wanehe ipuràmàtyry'ym wer pà wà nehe.

Aze amo ume'e ywy rehe wà nehe,

xo ipytunahy haw zo wexak putar wà nehe.
 Wexak putar zemumikahy haw wà nehe.
 Wexak putar ywàkun ipihun ma'e tatainy ipykwaw
 wà nehe.

6

Eze'eg eho teko wanupe, i'i Tupàn Izai pe

¹ Amo kwarahy mehe umàno tuwihawete Uzi a'e. A'e kwarahy mehe aexak Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henawhu rehe iapyk mehe ihe. Ywate henawhu. Amo ae nuapyk pixik kwaw hehe wà. Iapo arer upir katu henawhu wà, Tupàn ipuner haw hexak kar pà wà. Tupàn iaxi'yw ipykwaw heme'yw uzeupupirar hàpuzuhu iwy pe paw rupi a'e. ² Heta hemiruze'eg xerapi her ma'e izywyw wà. Ma'ea'yr zàwenugar teko zàwenugar heny katu ma'e romo wanekon wà. Xerapi pitàitàigatu heta 6 ipepo wà. Upyk uwa mokoz upepo pupe wà. Upyk wetekwer mokoz upepo pupe wà no. Uwewe mokoz upepo pupe tenawhu i'aromo a'e wi uhem 'ym pà wà. ³ Uze'eg wahy haw rupi nezewe uzeupeupe wà.

– Ikatuahy, ikatuahy, ikatuahy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e a'e.
 Ywy paw tynehem heko haw ikàg ma'e ipuràg eteahy ma'e pupe a'e, i'i wà.

⁴ Xerapi waze'egaw iànoànogaw umuryryryryz tàpuzuhu paw rupi. Tynehem tàpuzuhu tàtāxiner pupe kury. ⁵ Na'e aze'eg nezewe ihe.

– Akyze tuwe ihe. Imumaw pyràm romo aiko. Ta'e hereme na'ikatu kwaw xe. Heaiw Tupàn

henataromo ihe. Aiko amo teko heme ikatu 'ym ma'e hereko har wainuinuromo no. Hereha pupe tuwe aexak tuwihawete Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e kwez ihe kury.

⁶ Na'e amo xerapi uwewe wà ihewe. Upyhyk tâtàpyzgwer ma'ea'yr hapy haw wi ipyro pyrer herur pà zepinawhu zàwenugar pupe. ⁷ Opokok hezuru rehe tâtàpyz pupe kury. Uze'eg ihewe. — Ko tâtàpyz uhyk nereme rehe kwez kury. Nerehe zepykaw umumaw kwez newi kury. Tupàn umunàn neremiapo kwer ikatu 'ym ma'e paw kwez newi kury, i'i ihewe.

⁸ Na'e ainu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg mehe:

Mo ru'u amono kar putar, mo ru'u wiko putar heremimono kàràm romo.

Na'e Ihe Izai ihe, aze'eg izupe.

— Aiko xe, hemono kar pe nehe.

⁹ Na'e uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihewe.

— Eze'eg eho nezewe teko wanupe nehe kury.
— Pepuner ma'e rehe pezeapyaka katu haw rehe tuweharupi nehe. Nezewe rehe we napeinu katu kwaw nehe. Pepuner ma'e rehe peme'egatu haw rehe tuweharupi nehe. Nezewe rehe we napexak katu kwaw nehe, ere wanupe nehe, i'i ihewe.

¹⁰ Izai, ewàpytym ko teko wama'enukwaw paw nehe. Emuigo kar ma'e henu 'ymar romo ne wà nehe. Emuigo kar ma'e hexak 'ymar romo ne wà nehe. Nezewe mehe nupuner kwaw ma'e hexakaw rehe wà nehe. Nupuner kwaw ma'e henu haw rehe wà nehe. Nupuner kwaw ma'e kwaw

paw rehe wà nehe. Aze mo upuner wà, uzewyr mo ihewe wà. Amukatu mo ihe wà.

¹¹ — Mâràn kwarahy amumaw putar a'e ma'e imume'u pà nehe, a'e izupe hehe hepuranu pà.

Uwazar heze'eg ihewe.

— Zauxiapekwer umumaw putar tawhu xe har wà nehe. Naheta kwaw teko xe har wà nehe. Naheta kwaw teko tàpuz wapupe wà nehe. Nahezuz kwaw ma'e ko xe har pupe nehe. Xo a'e ma'e paw izeapo re erepytu'u putar imume'u re nehe. ¹² Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amono kar putar teko multe ko ywy wi ihe wà nehe. Tawhu uzeapo putar teko heta 'ymaw romo wà nehe. ¹³ Aze upyta màràràrà teko xe wà nehe, zauxiapekwer uzuka putar a'e teko a'e wà nehe no. Upyta ma'e ràrà wiko putar ywyrà kawar imonohok pyrer ipy kwer ài wà nehe.

Izypy kwer nuzawy kwaw Tupàn hemiaiuhu umàno 'ym ma'e kwer wà nehe. Heta tetea'u wi putar amo 'ar mehe wà nehe no.

7

Tuwihawete Akaz pe ze'egaw

¹ Amume'u putar amo ma'e uzeapo ma'e kwer peme kury. Kwehe mehe Akaz Zotàw ta'yr Uzi hemimino wiko tuwihawete romo Zuta ywy rehe a'e. Hezi wiko Xir ywy rehe har wanuwihawete romo. Pek Hemari ta'yr wiko Izaew ywy rehe har wanuwihawete romo. Hezim a'e, Pek a'e no, omono'og wemiruze'eg zauxiapekwer wà. Na'e uzàmàtyry'ym zepe Zeruzarez tawhu oho wà. Nupuner kwaw ipyhykaw rehe wà. Nupuner kwaw inumaw paw rehe wà.

² Amo umume'u Xir Izaew wanehe we uze-mono'og awer oho tuwihawete Akaz pe wà. Henu mehe ukyze tuwe a'e. Teko ukyze tuwe wà no. Uryryryryz ka'akyr ywytu henataromo har izàwe wà. ³Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Izai pe.

— Eraha nera'yr Xear-Zazu tuwihawete Akaz huàwàxi pà nehe. Wiko putar pàn imupiràgar wama'ereko haw pe nehe, pe iwyr nehe. Up-ya putar yrykaw iapo pyrer 'y ypaw iapo pyrer tyrapyr har wi herur har huwake nehe. ⁴ — Eme'egatu nehe, ere tuwihawete pe nehe. — Eiko zo he'o ma'e ài nehe. Ekyze zo wanuwi nehe, ere izupe nehe. Ezemumikahy zo tuwihawete Hezim iakatuwawahy 'ymaw rehe nehe. Xir ywy rehe har wanuwihawete romo hekon a'e. Ekyze zo Pek rehe nehe. Na'ikàg kwaw wà. Nuzawy kwaw mokoz zepe'aw ukaz ma'e kwer tàtàxiner imuhem kar har wà. Ekyze zo wanuwi nehe. ⁵Xir ywy rehe har wà, tuwihawete Pek rehe we wà, Izaew ywy rehe har wanehe we wà, umume'u tuwihawete Akaz iàmàtyry'ym àwàm waiko uze-upeupe wà. Nezewe uze'eg uzeupeupe wà: ⁶ — Xiàmàtyry'ym Zuta ywy rehe har wanuwihawete zane nehe. Xityk hemiruze'eg zane wà nehe no. Ximuigo kar Tameaw ta'yr wanuwihawete romo nehe, i'i waiko uzeupeupe wà.

⁷ — Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, amume'u putar a'e ma'e uzeapo 'ym àwàm newe ihe kury. ⁸⁻⁹ Xir na'ikàg wera'u kwaw Namaz tawhu wi a'e. Xir ywy rehe har wanuwihawete wiko Namaz tawhu pupe a'e. Namaz na'ikàg wera'u kwaw tuwihawete Hezim wi a'e. Izaew ywy na'ikàg wera'u kwaw Xamari wi a'e. Tawhu

uhua'u wera'u ma'e Xamari na'ikàg wera'u kwaw tuwihawete Pek wi a'e. 65 kwarahy pawire za-xiapekwer amo ywy rehe har umumaw putar Izaew a'e wà nehe. A'e re naheta kwaw her a'e ywy rehe nehe. Naheta kwaw tuwihawete a'e ywy rehe nehe.

— Aze pezeruzar haw na'ikàg kwaw nehe, napekàg kwaw nehe, i'i Tupàn.

Emanuew: Tupàn wiko zanepyr

¹⁰ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e omono kar ko uze'eg tuwihawete Akaz pe kury:

¹¹ — Enoz ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nezar pe nehe. — Ezapo ma'e nekàgaw hexak kar pà ihewe nehe, ere izupe nehe. A'e ma'e upuner umàno ma'e kwer wapyta haw wi ur haw rehe nehe. Upuner ywak ywate har wi ur haw rehe nehe, ere Akaz pe nehe, i'i Tupàn ihewe. Amume'u aha izupe.

¹² Uwazar Akaz heze'eg ihewe.

— Naenoz kwaw ikàgaw hexak kar àwàm nehe. Na'agaw kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe nehe, i'i ihewe.

¹³ Na'e uze'eg Izai kury.

— Penu katu nehe, Tawi izuapyapyr wà. Peputupyk teko peiko pe wà. Aipo nuhyk kwaw nezewe haw. Aipo peputupyk putar Tupàn hezar nehe no. ¹⁴ Zanezar ae wexak kar putar amo ma'e peme nehe. Kuzàwaza ipuru'a a'e. Imemyrzexak kar putar nehe. Awa a'e nehe. Omono putar Emanuew her romo a'e nehe. — Tupàn wiko zanepyr a'e, i'i her zaneze'eg rupi. ¹⁵ Itua'ua'i mehe ukwaw putar ikatu ma'e iapo haw nehe.

Ukwaw putar ikatu 'ym ma'e wi utyrykaw nehe no. A'e 'ar mehe teko wiko putar ma'ekamy kwer hazahy ma'e i'u pà wà nehe, hàir i'u pà wà nehe no. ¹⁶ A'e 'ar 'ym mehe we, o tuwihawete Akaz, a'e mokoz tuwihawete neàmàtyry'ym arer waiwy uzeapo putar teko heta 'ymaw romo nehe.

¹⁷ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur kar putar Axir wanuwihawete xe a'e ma'erahy ipuraw kar pà newe nehe, neànàm wanupe nehe no. A'e ma'erahy iaiw wera'u putar amo ma'erahy Izaew pe ipuraw kar pyrer wi nehe. Izaew utyryk Zuta wi kwehe mehe. A'e 'ar mehe we te ko 'ar rehe Izaew nupuraw pixik kwaw agwer ma'erahy iro ma'e a'e wà. ¹⁸ A'e 'ar ihem mehe nehe, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e utymyze'eg putar Ezit ywy rehe har zauxiapekwer wamur pà a'e wà nehe. Nuzawy kwaw meru wanur mehe wà nehe. Ywy yrykawhu Niru her ma'e izywyr har multe wera'u ma'e wi wanur putar wà nehe. Utymyze'eg putar Axir ywy rehe har wanupe nehe no. Nuzawy kwaw hàiru uzemono'ono'og ma'e neywy rehe ur ma'e wà nehe no. ¹⁹ Hàiru uze-mono'ono'og ma'e weko àwàm hekar har ài ur putar wà nehe. Upytu'u putar ywyàpyznaw ohoete wera'u ma'e rehe wà nehe. Upytu'u putar itahu huawyr pupe wà nehe no. Wapyk putar xu myter pe wà nehe. Upyta putar tapi'ak wai'u haw nànàn wà nehe no.

²⁰ A'e 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e werur kar putar amo yrykaw Ewparat ikupe pe har a'e nehe. Axir wanuwihawete romo hekon a'e. Nuzawy kwaw amutaw ipinar Izaew wanupe nehe. Ur putar wamutaw ipin pà nehe, i'aw ipin

pà nehe no, hawer hetekwer rehe har ipin pà nehe no.

²¹ A'e 'ar mehe aze amo heta tapi'aka'yr wà nehe, aze heta mokoz àràpuhàrànete wà nehe, ²² heta tetea'u putar wakamy kwer nehe. Ikurer hazahy putar. Teko u'u putar hazahy ma'e wà nehe. Wikuwe ma'e a'e ywy rehe har u'u putar ma'ekamy kwer hàir inuromo wà nehe.

²³ Ko 'ar rehe heta amo uwà tyw a'e pe. Heta miw uwà 'yw a'e pe. Aze mo amo ume'eg kar a'e ko wà, omono mo 11,5 kir itaxig parat hekuzaromo wà. A'e 'ar mehe a'e ywy uzeapo putar kukwer xu heta haw romo nehe. ²⁴ Xu upyk putar a'e ywy paw nehe. Amo awa oho putar a'e ywy rehe uzemi'ikar pà ywyrapar u'yw heraha pà wà nehe.

²⁵ Ko 'ar rehe heta tetea'u ma'etymaw ywytyr rehe. A'e 'ar mehe ka'a upyk putar a'e ywytyr nehe. Xu upyk putar a'e ywytyr nehe no. Ni amo noho kwaw a'e pe wà nehe, ta'e ukyze putar wà nehe xe. Xo tapi'ak wà, Xo àràpuhàràn hawitu ma'e wà, xo a'e zo oho putar a'e pe ka'api'i i'u pà wà nehe.

8

Izai ta'yr her ikwaw paw imume'u haw

¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe a'e.

— Epyhyk ywyapyepaw ze'eg imuapykaw romo iapo pyrer nehe. Emuapyk ko ze'eg hehe nehe ikair haw uhu ma'e pupe nehe. — Maer Xarar Az Maaza, imuapyk pà hehe nehe. — Munar haw iàrew 'ym ma'e, i'i. ² Heta mokoz awa ikatu ma'e wà. Awa ipy a'e, xaxeto Uri her romo a'e.

Inugwer awa Zakari Zemeru ta'yr her romo a'e. Ekar eho ne wà nehe. Wiko putar heremiapo rà m neremimuapyk hexakar pyrer romo wà nehe, i'i Tupàn ihewe.

³ Amo 'ar pawire heremireko a'e no, Tupàn ze'eg imume'u har a'e, ipuru'a a'e. U'ar mehe uzexak kar imemyr awa. Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe.

— Emono Maer Xarar Az Maaza her romo nehe, i'i ihewe. ⁴ Amo 'ar mehe, ukwaw putar papaz u'e haw nehe, ukwaw putar mà m à z u'e haw nehe no. A'e 'ar 'ym mehe we Axir wanuwihawete weraha putar ma'e hekuzar katu ma'e Namaz tawhu pe har paw ikatu ma'e a'e pe har paw wanehe we nehe, Xamari rehe har paw nehe no, i'i ihewe.

⁵ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe:

⁶ — Aw teko nuputar kwaw 'y ikatu ma'e yrykaw Xiroe her ma'e rupi har a'e wà. Ukyze tuwihawete Hezim wi wà. Ukyze tuwihawete Pek wi wà no. Uryryryryz waiko ukyze haw rehe wà.

⁷ A'e rupi ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, arur putar Axir wanuwihawete xe ihe nehe. Arur putar hemiruze'eg zauxiapekwer ikà g ma'e xe ihe wà nehe no. Uzàmà tyry'ym putar 'aw teko wà wà nehe. Wanur haw nuzawy kwaw Ewparat yrykawhu tynehemaw nehe. Tynehem putar 'y yrykaw a'e yrykawhu kutyr uwyryk ma'e paw wa'aromo nehe. ⁸ Wixe putar Zuta ywy rehe wà nehe no. Nuzawy kwaw 'y ma'e paw ipykaw wà nehe. Uzeupir a'e 'y zaneazu'yw ipyk pà.

Nezewe rehe we Tupàn wiko wemiaihu wanehe we. Umupuzaz upepo ywy imume'u pyrer ipyk pà

ipyro pà. Typy putar tuwe nehe.

⁹ Pezemono'og nehe, teko ywy nà'nànar wà. Pekylla nehe.

Pezeapyaka katu, teko ywy multe har rehe har wà.

Pezemuàgà'ym zeàmàtyry'ymawhu rehe nehe.

Nezewe rehe we peàmàtyry'ymar peneytk putar wà nehe.

Azeharomoete, pezemuàgà'ym zeàmàtyry'ymawhu

rehe nehe. Nezewe rehe we peàmàtyry'ymar

peneytk putar wà nehe.

¹⁰ Pemume'u penemiapo ràm nehe. Napezapo kwaw a'e ma'e nehe.

— Xiapo ma'e nehe, peze putar nehe. Napepuner kwaw a'e ma'e iapo haw rehe nehe,

ta'e Tupàn wiko urerehe we a'e xe.

Ekyze zo nehe, i'i Tupàn Uze'eg imume'u har pe a'e

¹¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e opokok herehe opo ikàg ma'e pupe a'e. — Peiko zo teko wazàwe

nehe, pezapo zo wanemiapo zàwenugar nehe: i'i ihewe. Uze'eg nezewe heremiruze'eg wanupe no.

Nezewe uze'eg a'e.

¹² — Uzuka putar tuwihawete a'e wà nehe, i'i putar teko peme wà nehe. Aze ru'u nuzuka kwaw

wà nehe. Pepyтуhegatu zo nehe. Teko ukyze amo ma'e wi wà. Pekylla zo a'e ma'e wi wazàwe

nehe. ¹³ Pepyтуhegatu herehe nehe. Pekylla ihewi nehe ta'e ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe

xe, Ikàg Wera'u Ma'e romo Ikatuahy Ma'e romo aiko ihe xe. ¹⁴ Aiko putar tàpuzuhu pemim àwàm

romo ihe nehe. Aiko putar ita romo nehe, itahu romo nehe. Teko Zuta ywy rehe har wà, Izaew

ywy rehe har wà no, uzepyapi putar a'e ita rehe wà nehe. Aiko putar ywykwaw ài nehe. Aiko putar kyhàhàm tapi'ak iàpixi haw ài nehe. Apyhyk putar Zeruzarez pe har ihe wà nehe. ¹⁵ Teko tetea'u uzepyapi putar u'ar pà wà nehe. Zauxiapekwer uzuhazuhaw putar a'e teko a'e wà nehe. Uzepyhyk kar putar oho purupyhykaw zàwenugar pupe wà nehe.

¹⁶ Aze'eg nezewe heremiruze'eg wanupe. — Pemonokatu ko ze'eg pepy'a pe nehe. Pema'enukwaw katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ipurumu'e haw ihewe imur pyrer rehe nehe. ¹⁷ Nuzexak kar kwaw wemiaihu wanupe a'e. Ihe azeruzar hehe ihe. Azeruzar tuwe hehe ihe.

¹⁸ Aiko xe hera'yr Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemimur kwer wanehe we ihe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e Xiàw rehe wiko ma'e, uremono kar Izaew wamupytuhegatu kar har romo uremuigo kar pà a'e.

¹⁹ — Pepuranu peho uzeapo ma'e ràim imume'u har wanehe nehe, i'i putar amo peme wà nehe. — Pepuranu peho tekwe wanupe uze'eg ma'e wanehe nehe, i'i putar peme wà nehe. Hewowo a'e tekwe wanehe upuranu ma'e uze'eg pà wà. — Aze tekwe umume'u ma'e zanewe wà nehe, ikatu putar zanewe nehe. Umàno ma'e kwer waneko awer zanemu'e amo ma'e rehe, i'i putar peme wà nehe. ²⁰ Peze'eg nezewe a'e teko wanupe nehe. — Ximugeta Tupàn ze'eg nehe. Xikwaw ipurumu'e haw nehe, peze wanupe nehe. Tekwe wanehe upuranu ma'e wanemimume'u kwer a'e, na'ikatu pixik kwaw a'e, peze wanupe nehe.

'Ar ma'erahy ipuraraw paw

²¹ Teko wata e putar amo taw wi amo ae taw pe wà nehe. Uzemumikahy putar wà nehe. Ima'uhez putar wà nehe no. Wama'uhez haw umuikwahy kar putar teko wà nehe. Umume'u putar ze'egaiw uwihawete rehe imur kar pà wà nehe. Umume'u putar ze'egaiw Tupàn uzar rehe wà nehe no. Ume'e putar ywak rehe wà nehe. ²² A'e re ume'e putar ywy rehe wà nehe no. Xo ma'erahy ipuraraw paw zo wexak putar wà nehe. Xo ipytunahy haw zo wexak putar wà nehe. Xo zemumikahy haw zo wexak putar wà nehe. Nupuner kwaw a'e iaiw paw wi uhemaw rehe wà nehe.

9

Zaneruwihawete Ur Ma'e rà m zeàmàtyry'ymawhu imumaw àrà m

¹ Nezewe rehe we ma'erahy ipuraraw par wane-mipuraraw upaw putar nehe. Amo kwarahy rehe kwehe mehe Tupàn uzepyk Zemukrom ywy rehe a'e. Uzepyk Napitari ywy rehe a'e no. Amo 'ar mehe umukàg kar putar a'e ywy nehe. Teko tetea'u ukwaw putar waner wà nehe. Uzyppyrog a'e ywy Mezitehàn yryhu pe. Oho ywy Zotàw yrykaw ikupe pe har pe. Karirez a'e ywy her romo a'e. Zutew 'ym wiko a'e ywy rehe wà.

² Teko ipytunaw rehe wata ma'e wexak tatainy heny katu ma'e wà. Tatainy uhyape katu

teko ipytunaw rehe wata ma'e wanupe wà.

³ Ne, O Tupàn, eremueta tetea'u kar a'e teko ne wà. Eremurywete kar tuwe ne wà.

Teko hurywete arozràn ipo'o mehe wà.
 Nezewegatete a'e teko hurywete neremiapo kwer
 rehe wà.

Teko hurywete ma'e tetea'u zeàmàtyry'ymawhu pe
 imono'og pyrer imuza'aza'ak mehe uzeupe-
 upe wà.

Nezewegatete a'e teko hurywete neremiapo kwer
 rehe wà.

⁴ Wiko amo pe uma'ereko e ma'e romo wà. Er-
 emonohok kyhàhàm tàtà ma'e wàpìxìpìxì
 haw ne.

Wazar unupà ywyrà pupe wà. Erezuhaw a'e
 ywyrà ne.

Wàmàtyry'ymar wiko wazar romo wà. Eremumaw
 wazar ne wà.

Nezewegatete kwehe mehe eremumaw Minià
 izuapyapyr wà.

⁵ Tata umumaw putar zauxiapekwer waxapat
 wànoànog ma'e paw rupi nehe.

Imumaw paw pemurywete kar pà nehe.

Umumaw putar wakamir tuwykwer hereko har
 paw rupi nehe no.

⁶ Heta turywete haw ta'e uzexak kar amo kwarer
 a'e xe.

Tupàn umur kar amo kwarer zanewe a'e.

Wiko putar zaneruwihawete romo a'e nehe.

Nako her ràm xe wà nehe: Pureruze'eg Ma'e,
 Pureruze'eg Ma'e Ma'ekwaw Katu Wera'u
 Har.

Tupàn Ikàg Ma'e, Zaneru Tuweharupi Wiko
 Ma'e, Zaneruwihawete Ur Ma'e ràm
 zeàmàtyry'ymawhu imumaw àràm.

⁷ Tuwihawete Tawi izuapyr a'e,

Tuwihawete romo heko mehe ipuner haw uhua'u
wera'u putar oho iko tuweharupi nehe.
Naheta kwaw zeàmàtyry'ymawhu tuwihawete
romo heko mehe nehe.
Upureruze'eg putar ukatu haw rupi nehe. Up-
ureruze'eg putar ukatuahy haw rupi nehe.
Nezewe mehe teko wiko putar ikatu ma'e
iapo har romo wà nehe.
Izypy mehe nehe, tuweharupi nehe no.
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e
upuruamutar katu tuwe a'e.
A'e rupi uzapo kar putar a'e ma'e paw a'e nehe.

Tupàn wikwahy Izaew wanupe

- ⁸ Tupàn umume'u teko Izaew wanehe uzepyk
àwàm a'e kury.
Zako izuapyapyr romo wanekon wà.
⁹ Teko Izaew paw wà,
Xamari pe har paw wà no,
Ukwaw hemiapo ràm a'e wà.
Wiko wera'u ma'e romo wanekon wà, umume'u
upuner haw oho waiko purupe wà. Nezewe
uze'eg wà:
¹⁰ — Tàpuz ywy imuàtà pyrer iapo pyrer u'ar wà.
Urerur putar ita a'e tàpuz iapo wi pà nehe.
Zauxiapekwer omonohok tàpuz izyta ywyrà pi 'yw
ka'a pe har iapo pyrer wà.
Urerur putar ywyràkàxigyw tàpuz izyta ràm iapo
wi pà nehe, i'i wà.
¹¹ A'e rupi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur
kar putar wàmàtyry'ymar a'e wà kury.
— Pezàmàtyry'ym Izaew pezuwà pe wà nehe, i'i
putar wanupe kury.

12 Xir ywy kwarahy hemaw kutyr tuz a'e.
 Pirite ywy kwarahy heixe haw kutyr tuz a'e. Uzu-
 rupeka zàwàruhu ài teko Izaew wa'u pà wà.
 Nezewe rehe we nahakuir kwaw Tupàn ikwahy
 haw,
 upir wiwi opo wanehe uzepyk pà.

13 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e
 uzepyk wemiaihu wanehe.
 Nezewe rehe we nuweityk kwaw ukatu 'ymaw
 wà.
 Nuzewyr kwaw Tupàn pe wà.

14 A'e rupi pitài 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko
 Ma'e
 omonohok putar Izaew iàkàg nehe, omonohok
 putar huwaz nehe no.
 Wereko putar miar ài a'e wà nehe:
 weityk putar inàzàràn 'yw paw nehe: weityk putar
 teko ka'api'i popok zàwenugar nehe no.

15 Awa tua'uhez ma'e imuawate pyr a'e wà,
 nuzawy kwaw Izaew iàkàg wà.
 Tupàn ze'eg imume'u mua'u har nuzawy kwaw
 huwaz wà.

16 Weraha tuwihaw teko pe iaiw ma'e rupi wà.
 A'e rupi teko wata e ukàzym ma'e ài wà.

17 Zanezar nupuhareko kwaw kwàkwàmo wà
 nehe, nupuhareko kwaw kuzàwaza wà
 nehe.
 Nupuhareko kwaw tu 'ym ma'e wà nehe.
 Nupuhareko kwaw imen umàno ma'e kwer
 wà nehe,
 ta'e ni amo nuzeruzar kwaw Tupàn rehe wà xe.
 Na'ikatu kwaw upaw rupi wà. Uze'eg he'o ma'e ài
 wà.

Nezewe rehe we nahakuir kwaw Tupàn ikwahy haw.

Upir wiwi opo wanehe uzepyk pà.

¹⁸ Tata wapy ka'a. Wapy xu.

Nezewegatete teko wakatu 'ymaw ukaz tata ài.

Nuzawy kwaw tata uhua'u ma'e ka'a pe har.

Umuzeupir kar tâtàxiner tetea'u.

¹⁹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e wikwahy a'e kury.

A'e rupi umumaw a'e ywy hereko tata pupe imunykaw ài.

Umumaw teko wanereko zepe'aw tata rehe heityk pyr zàwe wà.

Ni amo nupuhareko kwaw amogwer wà.

²⁰ Te wa'yr wano'o kwer u'u wà.

Pitàitàigatu u'u wyzài ma'e wemipykyk kwer wà.

Nezewe rehe we ima'uhez we waiko wà.

²¹ Manaxe izuapyapyr uzàmàtyry'ym Eparai izuapyapyr oho wà.

Eparai uzàmàtyry'ym Manaxe oho wà no.

Uzemono'og oho Zuta izuapyapyr wàmàtyry'ym pà wà no.

Nezewe rehe we nahakuir kwaw Tupàn ikwahy haw.

Upir wiwi opo wanehe uzepyk pà.

10

¹ Amo tuwihaw uzapo kar ikatu 'ym ma'e teko wanupe wà. Tupàn uzepyk putar wanehe nehe.

Pemunar teko wama'e rehe ta'e peiko wanuwihaw romo pe xe.

² Napezekaiw kwaw hemetarer 'ym ma'e wanehe. Napepytywà kwaw ma'e hereko 'ymar pe wà. Pemunar kuzà imen umàno ma'e kwer wama'e rehe. Pemunar tu 'ym ma'e wama'e rehe.

³ Ma'e pezapo putar zepykaw 'ar mehe nehe. A'e 'ar mehe zauxiapekwer ur putar ywy multe har wi iaiw paw herur pà peme wà nehe. Mo pe penoz putar pepytywà àwàm nehe. Ma'e pe pezumim putar penemetarer nehe, pema'e hekuzar katu ma'e.

⁴ Zauxiapekwer peneraha putar wemipyhyk kwer romo wà nehe.

Pezuka putar zeàmàtyry'ymawhu pe wà nehe. Nezewe rehe we nahakuir kwaw Tupàn ikwahy haw.

Upir wiwi opo penehe uzepyk pà.

Tupàn umuzepyk kar Axir ywy rehe har wanuwihawete Izaew wanehe

⁵ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe. — Tuwe Axir ywy rehe har wanuwihawete uze-mumikahy nehe.

Nuzawy kwaw ywyràihàg hepo pe har. Aikwahy heremiaihu wanupe. Anupànupà putar heremiaihu ipupe nehe, ta'e aikwahy wanupe xe.

⁶ Azàmàtyry'ym kar amo teko herehe uzeruzar 'ym ma'e a'e tuwihawete pe ihe wà.

Aikwahy a'e teko wanupe.

— Epyro wama'e paw heraha pà wanuwi nehe, a'e iteko izupe.

— Epyropyrog wanehe to'om nahu rupi har ài nehe.

⁷ Axir wanuwihawete uputar amo ma'e a'e.

A'e ae umume'u wemiapo rà̀m uzeupe.
 Ipurupyhyk wer ywy tetea'u wanehe.
 Ipurumumaw wer ywy nà̀nà̀n.

⁸ Nezewe uze'eg a'e. — Zauxiapekwer wanuwihaw herehe we har paw upuner katu tuwihawete zà̀we wà̀.

⁹ Aityk tawhu tetea'u ihe.

Na'aw waner xe wà̀: Kaw, Karakemi, Amat, Arapaz.

Apyro Xamari ywy no. Apyro Namaz tawhu no.

¹⁰ Aityk herehe uzeruzar 'ym ma'e wanuwihawete wanemiruze'eg ihe wà̀.

Umuwete katu tupàn a'ua'u tetea'u wà̀.

Tupàn a'ua'u waneta haw uhua'u wera'u Zeruzarez pe har tupàn a'ua'u waneta haw wi, Xamari pe har tupàn a'ua'u waneta haw wi no.

¹¹ Amumaw Xamari ihe. Amumaw wazar tupàn a'ua'u ihe wà̀ no.

Azapo putar nezewe haw Zeruzarez pe nehe no, tupàn a'ua'u a'e pe har wanupe nehe no, i'i Axir wanuwihawete.

¹² Tupàn Zanezar umumaw putar wemiapo rà̀m nehe Xià̀w ywy rehe Zeruzarez tawhu pe nehe. A'e re uzepyk putar Axir wanuwihawete rehe nehe. Tuwihawete wiko wera'u a'e. Umume'u tuwe upuner haw amo wanupe. ¹³ Nezewe uze'eg tuwihawete a'e.

— Azapo a'e ma'e paw hekà̀gaw rupi ihe.

Azapo a'e ma'e paw hema'ekwaw katu haw rupi, ta'e akwaw katu tuwe ma'e ihe xe.

Amunyryk kar ywyzaw ihe.

Apyhyk wanemetarer paw, wama'e hekuzar katu ma'e.

Aiko tapi'ak awa ài. Apyrog a'e ywy rehe har wanehe.

¹⁴ Araha ywy nà'nànar wanemetarer paw ihe.

Teko upyhyk ma'erupi'a haity heityk pyrer wi wà. Nazawaiw kwaw heraha haw wanupe. Nezewegatete araha teko wama'e paw ihe no. Ni amo nuzeagaw kwaw hemupytu'u kar pà wà.

Nuzawy kwaw wiràmiri upepozaz 'ym ma'e wà.

Nuzemuakyr kwaw wà, i'i tuwihawete uzeupe.

¹⁵ Aipo itazy ikàg wera'u

uzar wi a'e ywyrà imonohokar wi a'e.

Aipo ywyrakixi haw ukixi ywyrà

uzar ipo pe wiko 'ym mehe.

Aipo ywyrà upuner awa hupir haw rehe.

Nan.

¹⁶ A'e rupi zanezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e

omono kar putar amo ma'eahy haw

zauxiapekwer Axir parer ikàg ma'e wanehe nehe.

Upyro putar wakàgaw wanuwi nehe. Omono kar putar haku haw tata zàwenugar wanehe nehe.

Ukaz putar wanetekwer wà nehe.

¹⁷ Tupàn Ikatuahy Ma'e a'e, Izaew wanupe tatainy zàwenugar a'e, wiko putar tata romo a'e nehe.

Pitài 'ar rehe wapy putar ka'a xu rehe we nehe.

Umumaw putar Axir parer zauxiapekwer wà nehe.

18 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umumaw putar tuwe

ka'aete paw nehe.

Imumaw paw

nuzawy kwaw ma'eahy haw puruzuka ma'e a'e.

19 Xo màràn ywyrà zo numumaw kwaw wà nehe.

Te kwarer upuner waneta haw wapapar haw rehe wà.

Amogwer uzewyr putar Tupàn pe wà nehe

20 A'e 'ar mehe amo Izaew izuapyapyr wikuwe putar a'e wà rihi. A'e teko nuzeruzar kwaw

Axir wanehe wà nehe. Axir wiko Izaew wanupe

ma'erahy ipuraraw kar arer romo wà. Uzeruzar

putar tuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikat-

uahy Ma'e rehe wà nehe. 21 Amogwer Izaew

ywy rehe arer uzewyr putar Tupàn Ikàg Ma'e pe

wà nehe. 22 Ko 'ar rehe teko Izaew waneta haw

nuzawy kwaw ywyxig yryhu iwyr har heta haw

wà. A'e 'ar mehe xo amogwemogwer zo uzewyr

putar ywy weko awer pe wà nehe: i'i Tupàn uze-

upe. Wanehe izepykaw ur putar 'y ywy imynehem

àràm ài nehe. 23 Ta'e Zanezar Tupàn Tuweharupi

Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e umume'u ko ywy

imumaw pàwàm a'e xe. A'e rupi umumaw putar

nehe.

24 A'e rupi uze'eg Zanezar Tupàn Ikàg Wera'u

Ma'e teko wemiaihu Xiàw rehe har wanupe kury.

— Heremiaihu wà, pekyze zo Axir wanuwi nehe.

Kwehe mehe Ezit ywy rehe har uzepyk penehe

ikatu 'ym ma'e iapo pà peme wà. Nezewegatete

Axir uzepyk putar penehe a'e wà nehe no. Uzapo

putar ikatu 'ym ma'e peme wà nehe no. 25 Nan

kwehe tete apytu'u putar penehe hezepyk ire

nehe. Hekwahy haw rupi amumaw putar Axir ihe wà nehe. ²⁶ Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e ihe, azepyk putar Axir wanehe hepurupetekaw pupe nehe. Kwehe mehe azapo nezewe haw Minià izuapyapyr wanupe, itahu Orew her ma'e huwake ihe. Azepyk Ezit rehe kwehe mehe. Azepyk putar Axir wanehe nezewegatete nehe no. ²⁷ A'e 'ar mehe apupyro putar wapo wi ihe nehe. Axir omono putar ipuhuz katu ma'e pekupe pe nehe. Apyro putar a'e ma'e pekupe wi nehe. Apumupytu'u kar putar wanupe uma'ereko e ma'e romo peneko re nehe.

Axir ywy rehe har uzàmàtyry'ym wà

Peàmàtyry'ymar ur waiko Himon wi wà.

²⁸ Upyro Az tawhu kwez wà kury.

Ukwaw Migirom tawhu huwake wà.

Wezar uma'e Mikimaz tawhu pe wà.

²⁹ Wahaw ywyàpyznaw ywytyr wamyter pe har wà.

Pyhaw upytu'u Zew tawhu pe uker pà wà.

Hama tawhu pe har uryryryryz waiko ukyze pà wà kury.

Zimea tawhu pe har tuwihawete Xau heko awer pe har uzàwehem kwez weko haw wi wà.

³⁰ Pehapukaz nehe, Kari tawhu pe har wà.

Peinu wanepukaz mehe nehe, Arai tawhu pe har wà.

Pewazar waze'eg wanupe nehe, Anatot tawhu pe har wà.

³¹ Mamen tawhu pe har uzàwehem oho waiko wà.

Zemi tawhu pe har uzàwehem oho waiko wà no.

³² Kutàri wàmàtyry'ymar uhem putar No tawhu pe wà nehe kury.

A'e pe wiko mehe ima'enukwaw Xiàw ipyroy àwàm
rehe wà,
Zeruzarez tawhu ipyroy àwàm rehe wà.

³³ Teko omonohok ywyyra hàkà ywate har wà.
Omonohok ywyyra iaiha ma'e wà no.
Nezewegatete Zanezar Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e weityk putar Axir
ywy rehe arer wiko wera'u ma'e a'e wà
nehe.

Upyroy putar wakàgaw wanuwi nehe.

³⁴ Omonohok putar ywyyra ka'a pe har itazy pupe
nehe.
A'e ywyyra u'ar putar wà nehe, ywyyra ipuràg ma'e
Irimano ywy rehe har wa'ar haw ài wà
nehe.

11

Pureruze'egaw ikatu haw

¹ Ur putar amo tuwihawete Tawi Zexe ta'yr
izuapyyr a'e nehe.

Nuzawyy kwaw hàkà ywyyra ipyykwer wi hezuz ma'e
nehe.

Nuzawyy kwaw ywyyra'i ywyyra hapo kwer wi hezuz
ma'e nehe.

² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Hekwe wiko
putar hehe we nehe.

Ukwaw katu kar putar ma'e izupe nehe. Uzapo
kar putar ma'e izupe nehe. Omono putar
ukàgaw izupe nehe no.

Ukyze putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wi
nehe.

Ukwaw putar hemiapo putar haw nehe no.

³ Hurywete putar heruzar mehe nehe.

Nume'e kwaw teko wanexakaw rehe nehe.
Nuzeapyaka kwaw teko amo teko wanehe ikatu
'ym ma'e imume'u mehe nehe.

⁴ Tupàn ze'eg rupi zo umume'u putar hemetarer
'ym ma'e wanemiapo kwer nehe. Ize'eg
upyro putar a'e wà nehe.

Uzekaiw putar ma'e hereko 'ymar wanehe nehe.
Ize'eg nuzawy kwaw ywyràihàg. Ipupe uzepyk
putar ko ywy rehe har wanehe nehe.

Upytuhemaw pupe uzuka putar ikatu 'ym ma'e wà
nehe.

⁵ Weruze'eg putar wemiaihu ukatu haw rupi wà
nehe,
umunar 'ymaw rupi wà nehe no.

⁶ Awarahu wiko putar àràpuhàràn hawitu ma'e
wainuinuromo waàmàtyry'ym 'ym pà wà
nehe.

Zàwàruhu ereopar her ma'e wiko putar
àràpuhàràneta'yr wainuinuromo
uzeàmàtyry'ym 'ym pà wà nehe no. Upytu'u
putar uzehezehe we wà nehe.

Tapi'aka'yr umai'u putar zàwàruhu iriàw wainuin-
uromo wà nehe no.

Kwarer pixika'i ma'e weraha putar a'e miar pe
rupi wà nehe.

⁷ Tapi'ak kuzà u'u putar ka'api'i zàwàruhu kuzà
uruxu her ma'e wainuinuromo wà.

Wamemyr upytu'u putar pitài ywy pehegwer rehe
wà nehe.

Zàwàruhu iriàw u'u putar ka'api'i tapi'ak ài wà
nehe.

⁸ Kwarera'i uzemaraz putar mozaiw wanuwake wà nehe. Nuxi'u kwaw moz kwarera'i wà nehe.

Aze kwarera'i umuixe opo ywykwaw moz ipyta haw rupi nehe, nuxi'u kwaw wà nehe.

⁹ Xiàw ywytyr ikatu ma'e rehe

teko nuzapo kwaw ikatu 'ym ma'e uzeupeupe wà nehe. Numumaw kwaw amo wama'e wà nehe.

Ikatuahy putar a'e pe nehe.

'Y umynehem yryhu. Nezewegatete ywy tynehem putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikàgaw ipuràgaw ikwaw paw pupe a'e nehe no.

Tupàn hemiaiuhu wazewyr àwàm

¹⁰ A'e 'ar mehe Tawi Zexe ta'yr izuapyr nuzawy kwaw pànuhu tuwihawete her hereko har teko ywy nànnànar wanupe nehe. Teko wiko putar hemiruze'eg romo wà nehe. Tupàn ikàgaw ipuràgaw uhype katu heko haw tawhu pe a'e nehe. Teko tetea'u wexak putar wà nehe.

¹¹ A'e 'ar mehe Zanezar a'e nehe, opo ikàg ma'e rehe we a'e nehe, umuzewyr kar putar wemi-aihu amo ywy wi a'e wà nehe. Ko 'ar rehe wiko Axir ywy rehe wà, Ezit ywy rehe wà no, Pat ywy rehe wà, Exio ywy rehe wà no, Eràw ywy rehe wà, Mawiron ywy rehe wà no, Amat ywy rehe wà, Yryhu Mezitehàn her ma'e izywyrehe wà, yrypypo'o yryhu rehe har wanehe wà no. A'e 'ar mehe umuzewyr kar putar wà nehe.

¹² Tupàn upir putar pànuhu tuwihaw her hereko har nehe.

Hexak mehe teko Izaew ywy rehe arer wà nehe,
Zuta ywy rehe arer wà nehe no, uze-
mono'og putar wà nehe.

Ko 'ar rehe ywy nà nà imuhàmuhàz pyrer romo
wanekon wà.

Tupàn werur wi putar waiwy rehe wà nehe.

¹³ Teko Izaew ywy rehe àràm nahewyrowyroyahy
kwaw teko Zuta ywy rehe àràm wanehe wà
nehe.

Teko Zuta rehe àràm upytu'u putar Izaew
wàmàtyry'ymar romo wiko re wà nehe.

¹⁴ Uzemono'og putar Pirite kwarahy heixe haw
kutyr har wàmàtyry'ym pà wà nehe.

Weityk putar teko kwarahy ihemaw kutyr har wà
nehe no.

Upyhyk putar wanemetarer uhua'u ma'e wà nehe,
wama'e hekuzar katu ma'e ipyro pà wà
nehe no.

Weityk putar Enom izuapyapyr wà nehe: weityk
putar Moaw izuapyapyr wà nehe no. We-
ityk putar Amon izuapyapyr wà nehe no.

¹⁵ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umuwipaw
putar yryhu Xuwez her ma'e nehe.

Omono kar putar ywytuaiw yrykawhu Ewparat
her ma'e kutyr nehe, imumaw pà nehe.

Xo 7 yrykaw zo heta we putar wà nehe.

Natypy kwaw wà nehe. Wyzài teko upuner putar
wanahaw paw rehe wata pà wà nehe.

¹⁶ Kwehe mehe heta Izaew wanape ràm Ezit ywy
wi wahem mehe.

Nezewegatete heta putar wanape ràm ikatu ma'e
Axir ywy wi wahem mehe nehe no.

Heremiaihu wikuwe ma'e wata putar a'e pe rupi
wà nehe.

12

Teko umuzàg zegar haw Tupàn pe wà

¹ A'e 'ar mehe teko paw uzegar putar nezewe wà
nehe.

— Amume'u nekatu haw, O Tupàn Tuweharupi
Wiko Ma'e.

Kwehe mehe erekwahy ihewe.

Nekwahy haw upaw kury.

Ko 'ar rehe hemurywete kar iko ne.

² Tupàn wiko hepyro har romo.

Azeruzar hehe.

Nakzye kwaw nehe ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e umur ukàgaw ihewe a'e xe.

Hepyro har romo hekon.

³ Teko hurywete putar tuwe wà nehe. Wanury-
wete haw nuzawy kwaw ytyzuzàmaw pe
waho haw nehe.

Uwi'u putar 'y pupe wà nehe, ikatu putar wanupe
nehe, i'i putar uzegar pà wà nehe.

⁴ A'e 'ar mehe teko paw umuzàg putar ko zegar
haw wà nehe.

— Pemume'u Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikatu
haw nehe.

Pehapukaz pepytywà àwàm henoz pà Tupàn pe
nehe.

Pemume'u hemiapo kwer teko paw wanupe nehe.

Pemume'u uhua'u haw wanupe nehe no.

⁵ Pemuzàg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikatu
haw rehe zegar haw nehe,

ta'e uzapo ikatuahy ma'e a'e xe.

Tuwe teko ywy nà nà nar ukwaw hemiapo kwer wà nehe.

⁶ Xiàw rehe har wà, penurywete nehe.

Pemume'u Tupàn ikatu haw nehe, ta'e Tupàn Izaew wazar Ikatuahy Ma'e Ikàg Ma'e a'e xe, wiko wemiaihu wainuinuromo a'e xe.

13

Mawiron ywy rehe har wanehe ze'egaw

¹ Tupàn uze'eg Mawiron wanehe a'e, Izai Amoz ta'yr pe ipuahu mehe a'e.

² — Peupir pànuhu zeàmàtyry'ymawhu pe purenoz taw nehe,

amo ywytyr ka'a heta 'ym ma'e rehe nehe. Nezewe mehe teko paw upuner hexakaw rehe wà nehe.

Eze'eg wàmàtyry'ymar wanupe nehe. — Pezàmàtyry'ym peho pe wà nehe, peze wanupe nehe.

— Peupir pepo wanenataromo nehe.

Hexak mehe wixe putar tawhu uhua'u ma'e pupe ukenaw rupi nehe.

³ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wenz wemiruze'eg zauxiapekwer wanereko a'e wà.

Wenz zauxiapekwer ipuruzukaiwahy ma'e wanereko wà. Hurywete wàmàtyry'ymar waneityk mehe wà.

Wenz wanereko a'e wà. — Pezepyk ko teko wanehe nehe, ta'e aikwahy wanupe ihe xe, i'i iko wanupe.

4 Peinu iànoànogaw nehe. Nuzawy kwaw teko tetea'u ywytyruhu rehe heiheihem ma'e wà.

Zauxiapekwer tetea'u uzemono'og ma'e wànoànog waiko wà.

Zauxiapekwer ywy tetea'u rehe har uzemono'og zeàmàtyry'ymawhu rehe wà.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e umuàgà'ym zauxiapekwer wanereko zeàmàtyry'ymawhu pe wà.

5 Zauxiapekwer ur waiko Per ywy wi wà. Muitea'u waiwy.

Ywy ahykaw wi wanur waiko wà.

Wikwahy mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umumaw kar putar Mawiron a'e zauxiapekwer wanupe upaw rupi wà nehe.

6 Pezai'o nehe. Pehapukaz nehe. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e i'ar uhem iko kury xe.

Purumumaw pàwàm pureityk àwàm Tupàn Ikàg Wera'u Ma'e hemimur kar a'e, namuite kwaw a'e.

7 Teko paw wazywa upytu'u ukàg ire wà nehe.

Wàzà'à ututututuk putar na'arewahy wera'u ukyze haw rehe wà nehe no.

8 Wakyze haw uzeapo putar wazar zàwenugar romo nehe.

Upuraraw putar ma'erahy kuzà imemyrahy ma'e ài wà nehe.

Uzeruwaruwak kuzà umemyrzexak kar ma'e ài wà nehe.

Ume'eme'e putar uzehezehe ma'e wi ukyze haw pupe utynehem ma'e romo wà nehe.

Wanuwa ipiràg putar umaranugar haw rehe wà nehe no.

⁹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e i'ar uhem wà iko a'e kury.

Iaiw putar a'e 'ar ikwahy haw ipuruzukaiw ma'e herur har nehe.

Umuaiw putar ko ywy nehe.

Uzuka putar ikatu 'ym ma'e iapo har wà nehe.

¹⁰ Zahytata paw upytu'u putar weny katu re wà nehe.

Uhem ire na'arewahy kwarahy ipihun putar nehe.

Zahy upytu'u weny katu re a'e nehe no.

¹¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe.

— Azepyk putar ywy nà'nànar wanehe wakatu 'ymaw hekuzaromo nehe.

Azepyk putar teko iaiw ma'e wanehe wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo nehe.

Amo teko wiko wera'u amogwer wanuwi wà. Amupytu'u kar putar nezewe waze'eg ire ihe wà nehe. — Aiko wera'u amogwer wanuwi ihe, ni'i wi kwaw wà nehe.

Apyro teko ipuruzukaiw ma'e wakàgaw wanuwi ihe.

¹² Wanehe hezepyk ire teko wikuwe ma'e naheta tete kwaw wà nehe. Xo màràn zo heta putar wà nehe.

Wiko putar or zàwenugar romo wà nehe. Naheta tete kwaw or ko ywy rehe a'e no. Or ikat-uahy ma'e Opir parer zo pixika'i zo heta. Nezewegatete naheta tetea'u kwaw teko ikatu ma'e a'e wà nehe no.

13 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u
Ma'e

aexak kar putar hekwahy haw hepuruzukaiw
paw amo 'ar mehe nehe.

A'e 'ar mehe amuryryryryz kar putar ywak ihe
nehe.

Amunryk kar ywy henaw wi nehe no.

14 Amo ae ywy rehe arer Mawiron ywy rehe wiko
ma'e wà nehe, uzàwehem putar a'e wi wà
nehe,

uiwy rehe uzewyr pà wà nehe.

Arapuha uzàwehem oho uzuka àràm wanuwi wà.
A'e teko uzàwehem putar nezewegatete wà
nehe no.

Nuzawy kwaw àràpuhàràn hawitu ma'e wanehe
uzekaiw ma'e hereko 'ymar wà nehe.

15 Waàmàtry'yymar zauxiapekwer upyhyk putar
amo wà nehe, waàpìxìpìxì pà kyhàhàmtàtà
pupe wà nehe.

Na'e zauxiapekwer uzuka putar a'e teko utakihep-
uku pupe wà nehe.

16 Uzuhazuhaw putar kwarer wanu

wanenataromo wà nehe.

Wixe putar wanàpuz me wama'e rehe imunar pà
wà nehe.

Uzapo putar iaiw ma'e wanemireko wapuhe wà
nehe no.

17 Amukyze kar putar teko Mawiron ywy rehe har
Per ywy rehe har wanuwi ihe wà nehe.

Per rehe har nuputar kwaw itaxig parat wà Itazu
or numurywete kar kwaw a'e teko a'e wà.

18 Uzuka putar kwàkwàmo u'yw pupe wà nehe.
Uzuka putar kuzàwaza u'yw pupe wà nehe
no.

Uzuka putar kwarearer wà nehe. Uzuka putar
kuzàtàigwer wà nehe no. Uzuka putar
pixika'i ma'e wà nehe no.

Uzuka putar wapuhareko 'ym pà wà nehe.

19 — Ikatuahy Mawiron tawhu a'e, i'i a'e pe har wà.
— Ipuràg eteahy zanereko haw a'e, i'i wà.

Waneko haw uzeapo putar imumaw pyrer Xotom
tawhu zàwenugar romo nehe, Komor tawhu
zàwenugar romo nehe no:

ta'e amumaw putar ihe wà nehe xe a'e tawhu
wamumaw pawer zàwegatete ihe wà nehe.

20 Mawiron uzeapo putar teko heta 'ymaw romo
nehe.

Ni amo nuiko wi pixik kwaw a'e pe wà nehe.

Teko Ar her ma'e wata ma'e numuapyk pixik
kwaw wàpuzràn a'e pe wà nehe.

Ni amo àràpuhàràn hawitu ma'e wamono'ogar
nueraha pixik kwaw weimaw a'e pe wàpuz
pà wà nehe.

21 Miar ywyxiguhu rehe har wiko putar a'e tawhu
pupe wà nehe.

Tàpuz tynehem putar pypy pupe wà nehe no.

Wiranu wiko putar a'e pe wà nehe.

Àràpuhàrànete hehaite ma'e opoopor putar a'e pe
tàpuz gwer heityk pyrer i'aromo wà nehe.

22 Zawar hehaite ma'e ien her ma'e wà nehe,
awara wà nehe no,

Uze'eg putar tàpuzaiha pupe wà nehe, tàpuzuhu
pupe wà nehe no.

Mawiron i'ar uhem wà iko.

Na'iarew kwaw kury, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.

14

Teko Izaew ywy rehe har uzewyr putar wà uiwy rehe wà nehe

¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuhareko wi putar Izaew a'e wà nehe. Omonokatu wi putar wemaiihu romo wà nehe no. Umuzewyr kar putar Izaew waiwy kwehe arer pe wà nehe. Amo ae ywy rehe arer wiko putar a'e pe wainuinuromo wà nehe. ² Teko amogwemogwer ywy rehe har oho putar Izaew wanupi waiwy rehe wà nehe. Tupàn wiko a'e ywy izar romo a'e. A'e teko wiko putar Izaew wanupe uma'ereko e ma'e romo a'e wà nehe. Izaew wazar kwer wiko putar wanupe uma'ereko e ma'e romo wà nehe. Izaew wiko putar uwihaw kwer wanuwihaw romo wà nehe no.

Mawiron wanuwihawete oho umàno ma'e kwer waneko haw pe a'e

³ Teko Izaew wà, uhem putar amo 'ar nehe. A'e 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pepyro putar uma'ereko e ma'e romo peneko haw wi nehe. Pepyro putar ma'erahy penemipuraraw wi nehe. Pekar pemuma'erekoahy kar penereko wà. Tupàn pepyro putar wanuwi nehe. ⁴ A'e 'ar ihem mehe peze'eg urywahyhy Mawiron wanuwihawete rehe nehe, ko zegar haw imume'u pà nehe.

— Peme'e kury. Tuwihawete purupe ma'erahy ipuraraw kar arer ukàzym kwez kury.

Peme'e nehe. Upaw ipuruzuka haw kwez kury.

⁵ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upyro wakàgaw a'e, ikatu 'ym ma'e wanuwi a'e.

Uhaw tuwihaw purupe ma'erahy ipuraraw par wakàgaw a'e.

⁶ Wikwahy a'e wà, a'e rupi uzapo ikatu 'ym ma'e teko wanupe wà.

Wikwahy tuwe wà, a'e rupi upuraraw kar ma'erahy wemityk kwer wanupe wà.

⁷ Ko 'ar rehe naheta kwaw zeàmàtyry'ymawhu ni amo ywy rehe kury.

Teko paw uzegar urywete haw rupi wà.

⁸ Ywyrà xip her ma'e wà, ywyràkàxigyw Iri-mano rehe har wà no, hurywete Mawiron wanuwihawete heityk awer rehe wà.

A'e rupi uze'eg nezewe wà.

— Amo 'ar mehe upaw a'e.

A'e 'ar henataromo nuzexak kar kwaw amo zanereityk àràm a'e, naheta kwaw zanemu-maw àràm wà: i'i wà.

⁹ Ywy iwy pe har umàno ma'e kwer

wapyta haw pe har, uzemuàgà'ym waiko Mawiron wanuwihawete imuixe katu kar àwàm rehe wà.

Ywy rehe arer ikàg ma'e wanekwe ume'e wà kury. Tuwihawete kwehe arer upu'àm uwenaw wi wà no.

¹⁰ A'e paw uze'eg putar nezewe a'e tuwihawete pe wà nehe.

— Ne no, nekàgaw uhem newi ne no.

Ereiko urezàwegatete ne kury.

¹¹ — Aiko wera'u pewi, ere urewe kwehe mehe. Ma'e ere iko ko 'ar rehe.

Teko umupu uwioràwiràn nerenataromo wà. Up-
ytu'u wà kury.

Imupu arer wiko xe umàno ma'e kwer wapyta
haw pe wà.

Ere'aw putar amirikur wa'aromo xe ne nehe kury.
Merua'yr upyk putar neretekwer wà nehe.

¹² Mawiron wanuwihawete, zahytata ku'em mehe
har heny katu ma'e zàwenugar ne.

Ere'ar ywak wi.

Ereiko ywy tetea'u wanehe har wanuwihawete
romo.

Nereityk kwez ywy rehe a'e wà kury.

¹³ Kwehe mehe ereze'eg nezewe nezeupe.

— Azeupir putar ywak rehe nehe.

Apyk putar herenaw rehe nehe.

Apyta putar zahytata Tupàn hemiruze'eg
wa'aromo nehe.

Apureruze'eg putar muite xe wi kwarahy heixe
haw awyze har kutyr har rehe nehe.

Aiko putar ywytyr Tupàn wazemono'ogaw pe
nehe.

¹⁴ Azeupir putar ywàkun ywate wera'u ma'e
wa'aromo nehe.

Aiko putar Tupàn Ywate Wera'u Har zàwegatete
nehe, ere nezeupe kwehe mehe.

¹⁵ Amo nereityk nemono kwez umàno ma'e kwer
wapyta haw pe wà kury.

Ywykwaruhu oho etea'u ma'e pupe nereityk wà.

¹⁶ Umàno ma'e kwer ume'e putar nerehe upytuhe-
gatu romo wà nehe.

Upuranu putar uzehezehe wà nehe.

– Ko awa a'e, aipo ko awa wiko tuwihawete wane-miruze'eg tetea'u wamuryryryryz kar arer romo a'e.

Aipo ywy nà̀nà̀nar wamuryryryryz kar arer romo hekon a'e.

17 Aipo ko awa wiko ywy ywyxiguhu iapo arer romo a'e.

Weityk tawhu waukauka pà.

Numuzewyr kar kwaw teko wemipyhyk kwer waneko awer pe wà. Aipo ko awa wiko a'e ma'e iapo arer romo azeharomoete, i'i putar uzeupeupe wà.

18 Teko ywy nà̀nà̀nar paw utym uwihawete wanetekwer wà, uze'egatu pà wanehe wà.

Heta itymaw wanupe pità̀ità̀igatu wà.

19 Xo ne zo teko nanetym kwaw a'e wà.

Ereiko kwarer izexak kar mehe umà̀no ma'e kwer ài.

Teko uhuuhuk nerexak mehe wà: weityk neretekwer katu pe wà. A'e re upyropyrog hehe wà.

Zauxiapekwer wanetekwer zeàmà̀tyry'ymawhu pe umà̀no ma'e kwer tetea'u upyk neretekwer wà.

A'e zauxiapekwer uzetym oho ywykwar pupe ita tetea'u heta haw pupe wà.

20 Nanetym kwaw amogwer tuwihawete zà̀we wà, ta'e eremuaiw neywy ne xe.

Erezuka teko neywy rehe har wà.

Tuwe ko tuwihawete iaiw ma'e izuapyapyr umà̀no a'e wà nehe no.

21 Izypy na'ikatu kwaw a'e wà.

A'e rupi, pezuka ta'yr pe wà nehe.
 Nezewe mehe ta'yr nuiko pixik kwaw ywy rehe
 har wanuwihawete romo wà nehe.
 Numynehem pixik kwaw ywy tawhu pupe weko
 àwàm pupe wà nehe no.

²² Nezewe uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.
 — Azàmàtyry'ym putar Mawiron tawhu aha ihe
 nehe. Aityk putar imumaw pà nehe. Amumaw
 putar teko a'e pe har paw ihe wà nehe. Teko
 wanu wà, awa wana'yr wà, teko wanàmuz wà,
 teko wazaryz wà, awa wanemimino wà, kuzà
 wanemiàriro wà. Paw rupi azuka putar ihe wà
 nehe. Ihe, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe,
 aiko ko ze'eg imume'u har romo ihe. ²³ Azapo
 putar Mawiron to'om uhua'u ma'e romo nehe.
 Pypy wiko putar a'e pe wà nehe. Amumaw putar
 hetypeir haw pupe ipeir haw ài nehe. Ukàzym
 putar nehe. Ihe Tupàn Ikàg Wera'u Ma'e ihe, aiko
 ko ze'eg imume'u har romo ihe, i'i Tupàn.

Tupàn umumaw putar Axir waiwy a'e

²⁴ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u
 Ma'e umume'uahy ko wemiapo rà m a'e.

— Azapo putar heremiapo putar haw ihe nehe.
 Azapo putar heremiapo rà m imume'u pyrer ihe
 nehe.

²⁵ Amumaw putar Axir ihe wà nehe.
 Ko 'ar rehe Axir wiko heywy Izaew rehe wà.
 Apyropyrog putar wanehe ywytyruhu herenaw
 pe ihe wà nehe.
 Apyro putar heremiai hu Axir wanuwi ihe wà
 nehe.

Axir uzàpixipixi heremaihu kyhàhàmàtàtā pupe wà. Amonohok putar a'e kyhàhàmàtàtā nehe, heremaihu wapyro pà wamuhem kar pà nehe.

Aupir putar ma'e ipuhuz katu ma'e wakupe pe har ihe nehe, wanuwi ipyhyk pà ihe nehe.

²⁶ Na'aw ywy nà'nàn heremiapo rà'm imume'u pyrer xe:

Aupir putar hepo ywy nà'nàn hezeyk pà nehe, i'i Tupàn.

²⁷ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e Uzapo putar a'e ma'e a'e nehe.

Aipo amo upuner imupytu'u kar haw rehe wà nehe.

Upir opo teko wanehe uzepyk pà.

Aipo amo upuner ipo imuezyw kar haw rehe wà nehe.

Tupàn umumaw Pirite ywy rehe har wà

²⁸ Tuwihawete Akaz umàno a'e. A'e kwarahy mehe Tupàn umur kar ko ze'eg a'e:

²⁹ Teko Pirite ywy rehe har wà, Axir ywy rehe har umumaw kwarahy tetea'u penehe uzepyk pà a'e wà.

Amo 'ar mehe peityk Axir wamumaw pà pe wà. Penurywete zo waneityk awer rehe nehe.

Aze mozaiw ukàzym nehe, ur putar amo mozaiw iaiw wera'u ma'e hekuzaromo nehe.

Mozaiw hupi'a wi uzexak kar putar mozaiw uhua'u ma'e uwewe ma'e a'e nehe.

³⁰ Àràpuhàràn hawitu ma'e mono'ogar uzekaiw weimaw wanehe a'e.

Nezewegatete azekaiw putar heremiaihu
hemetarer 'ym ma'e wanehe ihe nehe.

Amuigo kar putar ikatu haw rehe ihe wà nehe. Pe
Pirite pe wà.

Apumumàno kar putar ma'uhez taw uhua'u ma'e
pupe ihe nehe.

Namuikuwe wiwi kwaw ni pitài ihe wà nehe.

³¹ Pezai'o peneiheihem pà penahy haw rehe nehe,
Pirite ywy rehe har wà.

Pekyze tuwe nehe,

ta'e ywy imuku'i pyrer ywàkun romo iapo pyrer
ur iko kwarahy heixe haw awyze har kutyr
har wi a'e xe.

Zauxiapekwer tetea'u ur waiko wà. Naheta kwaw
ni pitài ukyze ma'e wainuinuromo wà, i'i
Tupàn.

³² Ma'e i'i putar teko Pirite waze'egaw herur har
wanupe wà nehe.

Uwazar putar waze'eg wanupe nezewe wà nehe.

— Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo Xiàw
kwehe mehe a'e.

Hemiaihu hemetarer 'ym ma'e wexak putar umi-
maw a'e pe wà nehe, i'i putar wanupe wà
nehe.

15

Tupàn umumaw Moaw wà

¹ Na'aw Tupàn ze'eg Moaw izuapyapyr wanupe
imume'u pyrer xe kury:

Zauxiapekwer weityk Ar tawhu imumaw pà wà.

Xo pitài 'ar mehe pyhaw zo umumaw ikaika haw wà.

Umumaw Kir tawhu wà no.

Xo pitài 'ar mehe pyhaw zo umumaw wà.

² Nimon tawhu pe har uzai'o putar

ywy uzar pe imonokatu pyrer ywytyr rehe har pe wà nehe.

Moaw izuapyapyr uzai'o a'e wà no ta'e zauxiapekwer weityk New tawhu wà xe, weityk Menew tawhu wà no.

Upin u'aw uzemumikahy haw hexak kar pà wà. Upin wamutaw wà no.

³ Wata oho waiko nahu rupi pàn iànàm ma'e ma'eryru iapo pyr ukamir romo wà, uze-mumikahy haw hexak kar pà wà.

Uhapukaz tuwe uzai'o pà nahu rupi wà, wàpuz 'aromo har imuàtà pyrer rehe wà no.

⁴ Ezemon tawhu pe har wà, Ereaw tawhu pe har wà no, uhapukaz wahy romo wà.

Te Zaza tawhu pe har wenu wanepukaz mehe wà.

Zauxiapékwer Moaw izuapyapyr uzyppyrog ukyze pà wà.

Uryryryryz ukyze pà wà.

⁵ Azai'o Moaw wanehe ihe.

Teko uzàwehem oho Zoar tawhu pe wà, Ekirat-Xerizi tawhu pe wà no.

Amo uzeupir Iruwi tawhu pe uzai'o pà wà.

Amo uzàwehem oho Oronai tawhu pe wahy haw rehe uhapukaz pà wà.

⁶ Yrykaw Niri her ma'e typaw a'e kury.

Ka'api'i waneimaw wanemi'u uxinig a'e no.

Ka'a uxinig no.

Naheta kwaw ikyr katu ma'e wà kury.

⁷ Teko Moaw izuapyapyr uzàwehem oho yrykaw
Xawkez her ma'e hahaw pà wà.

Weraha uma'e paw uzeupi wà.

⁸ Uzeno teko wanehapukaz mehe Moaw ywy
nànàn wà, ta'e upuraraw ma'erahy tetea'u
wà xe.

Egaraim tawhu pe har wazai'o haw wànoànog.
Meereri tawhu pe har wazai'o haw
wànoànog no.

⁹ Yrykawhu Nimon tawhu huwake har tynehem
tuwykwer pupe a'e.

Tupàn uzapo putar amo iaiw wera'u ma'e Nimon
pe har wanupe nehe kury.

Omono kar putar zàwàruhu iriàw tetea'u a'e pe wà
nehe.

U'u putar zàwàruhu Moaw ywy rehe har wikuwe
ma'e a'e wà nehe.

16

Moaw uhapukaz uzemumikahy haw rehe wà

¹ Moaw izuapyapyr Xera tawhu pe har ywyx-
iguhu rehe har omono kar àràpuhàràn hawitu
ma'e tuwihawete Xiàw rehe har pe a'e wà, ywy
izar pe imuawate pà wà ² Moaw izuapyapyr wata
ko rupi wà. Wata kwe rupi wà no. Yrykawhu
Aronon izywyr wata e wà. Nuzawy kwaw
wiràmiri wanaity wi imuwewe kar pyrer wà.

³ Uze'eg nezewe Zuta rehe har pe wà.

— Pemume'u ureremiapo ràw urewe nehe.

Pezur xe urepytywà pà urepyro pà
ureàmàtyry'yamar wanuwi nehe.

Kwarahy wapyter pe hin mehe ywyrà umuhàz
u'àgaw purupe a'e.

Peiko a'e ywyrà ài urewe kwarahy wi uremu'àg pà
nehe.

Ipytunahy i'àgaw pyhaw har ài.

⁴Uruzàwehem oroho urereko haw Moaw wi ure.

Pezur urepyro pà urerehe ipuruzuka wer ma'e
wanuwi nehe.

Tuwe urumàno xe peywy rehe nehe, i'i wà.

Upaw putar puruzuka haw nehe.

Puruzuka ma'e uhem putar oho ko ywy wi nehe.

⁵A'e 'ar mehe amo Tawi izuapyr wiko putar tuwi-
hawete romo a'e nehe.

Upureruze'eg putar wemiaihu wanuwi utyryk
'ym pà nehe.

Weruze'eg putar teko ukatu haw rupi nehe.

Uzeagaw putar tuwe ikatu ma'e iapo pà nehe.

⁶Teko Zuta ywy rehe har uze'eg nezewe wà.

– Teko umume'u Moaw waneko wera'u haw
urewe wà.

– Urekàg wera'u amo wanuwi ure, i'i uzehe wà.

– Urekatu wera'u pewi, i'i wà.

– Nan. Ikàg 'ym ma'e romo wanekon wà, i'i Zuta
ywy rehe har wà.

⁷A'e rupi Moaw izuapyapyr uzai'o putar wà nehe.

Upaw rupi uhapukaz putar uzemumikahy haw
rehe wà nehe:

ta'e ima'enukwaw putar uwà imuxinig pyrer
typy'ak zàwenugar iapo pyrer rehe wà nehe
xe.

Tuweharupi omono agwer typy'ak zàwenugar
wazar tupàn a'ua'u wanupe tawhu Kirer
her ma'e pe wà.

⁸ Ko 'ar rehe teko wezar uwà tyw Ezemon rehe har
wà, Ximima ywy rehe har wà no.

Teko umy'e uwà a'e ywy rehe har wà, tykwer win
her ma'e iapo pà wà.

Ywy nà'nànar wanuwihaw uka'u a'e win i'u mehe
wà.

Uhua'u uwà tyw. Uhem Zazer tawhu pe.

Oho kwarahy hemaw kutyr ywyxiguhu pe uhem
pà.

Oho kwarahy heixe haw kutyr yryhu ikupe kutyr
pe no.

⁹ A'e rupi azai'o Zazer tawhu rehe.

Azai'o uwà tyw Ximima ywy rehe har rehe no.

Herehay kwer u'ar

Ezemon tawhu rehe, Ereaw tawhu rehe no.

Uwà ipo'o har

nuhapukaz kwaw urywete haw rupi wà kury.

¹⁰ Turywete haw

ukàzym oho ywy katu wi.

Naheta kwaw turywete haw rehe zegar haw uwà
tyw pe kury.

Ni amo nupyrog kwaw uwà rehe itykwer iapo pà
wà kury.

Tupàn umumaw turywete haw rehe tehapukaz
haw kury.

¹¹ Hepy'a uryryryryz wioràwiràn ihàm ài

hezemumikahy haw rupi teko Moaw izuapyapyr
wanehe,

tawhu Ki-Erez pe har wanehe no.

¹² Teko Moaw izuapyapyr oho zepe tuweharupi ywytyr pe uzar tupàn a'ua'u wanupe ma'erenoz pà wà. Ikene'o putar oho tetea'u re wà nehe. Oho e putar wà nehe. Wazar nupytywà kwaw wà nehe.

¹³ Kwehe mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u a'e uze'eg Moaw izuapyapyr wanehe.

¹⁴ Ko 'ar rehe uze'eg nezewe a'e kury.

— Ko 'ar henataromo na'iruz kwarahy pawire nehe, Moaw ywy rehe har heta tetea'u ma'e weityk putar wakàgaw a'e wà nehe. Xo màràràràn zo wikuwe putar wà nehe. Na'ikàg kwaw a'e wikuwe ma'e wà nehe.

17

Tupàn uzepyk putar Xir wanehe, Izaew wanehe no

¹ Tupàn umume'u putar Xir ywy rehe uzepyk àwàm xe a'e nehe kury.

— Upaw putar Namaz tawhu nehe. Naheta kwaw tawhu a'e pe nehe.

Tàpuz ikaika pyrer heityityk pyrer upyta putar a'e pe ywytyr romo nehe.

² Teko wezar putar tawhu Xir ywy rehe har wà nehe. Nuzewyr pixik kwaw a'e pe wà nehe. Xo àràpuhàràn imono'og pyrer oho putar a'e pe upytu'u pà wà nehe.

Ni amo teko numuhem kar kwaw a'e wi wà nehe.

³ Zauxiapekwer weityk putar tawhu ikàg ma'e Izaew ywy rehe har a'e wà nehe.

Xir upytu'u putar tuwihawete hemiruze'eg ikàg ma'e romo wiko re wà nehe.

Xir ywy rehe har umàno 'ym ma'e ràn

wiko putar teko Izaew wazàwe wà nehe.
 Hemetarer 'ym ma'e romo wiko pà wà nehe,
 uma'uhez pà wà nehe no.
 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Ma'e
 amume'u ko ze'eg kwez ihe kury.

⁴ Uhem a'e 'ar iko a'e. A'e 'ar mehe Izaew weityk
 putar ukàgaw wà nehe.

Wanemetarer paw upaw putar nehe.

⁵ A'e 'ar mehe a'e ywy nuzawy kwaw ko
 aroزرàn ipo'o paw mehe har a'e nehe.

Nuzawy kwaw ywyàpyznaw Iaiha Katu Ma'e
 waneko haw her ma'e
 haryw ipo'o mehe har nehe.

⁶ Xo màràràrà teko zo wikuwe putar wà nehe.

Izaew nuzawy kwaw uri 'yw i'a kwer ipo'o mehe
 har nehe.

Teko umutuhutuhug uri 'yw wà. Upaw etea'i uri 'a
 kwer u'ar ywy pe.

Aze ru'u mokoz, aze ru'u na'iruz uri upyta we

hàkà iaiha wera'u ma'e rehe wà.

Aze ru'u 4, aze ru'u 5 upyta we hàkà wawy pe har
 rehe wà.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar
 amume'u ko ze'eg kwez ihe kury.

⁷ A'e 'ar mehe teko ume'e putar wapo arer rehe
 wà nehe. Wenz putar upytywà àwàm izupe wà
 nehe no. Teko paw uzewyr putar Tupàn Ikatu-
 ahy Ma'e Izaew wazar pe wà nehe. ⁸ Nuzeruzar
 kwaw wemiapo kwer ma'ea'yr hapy haw rehe
 wà nehe. Nuzeruzar kwaw wemiapo kwer tupàn
 a'ua'u wanehe wà nehe. Nuzeruzar kwaw ywyrà
 u'àm ma'e tupàn a'ua'u wanagapaw wanehe wà

nehe. Nuzeruzar kwaw yhyk hyàkwegatu ma'e hapy haw rehe wà nehe.

⁹ Ko 'ar rehe heta tawhu pàrirogaw iaiha ma'e hereko har wà. A'e 'ar mehe a'e tawhu upyta teko 'ym pà wà nehe, Ewe waneko awer zàwegatete wà nehe, Amohe waneko awer zàwegatete wà nehe no. Wezar tawhu weko haw wà, Izaew wàmàtyry'ym mehe wà. Zauxiapekwer weityk putar tawhu paw rupi wà nehe.

¹⁰ Teko Izaew izuapyapyr wà, peneharaz Tupàn pezar wi.

Pepyro a'e.

Napema'enukwaw kwaw penehe uzekaiw ma'e ikàg ma'e rehe.

Pezutym hezuz ma'e ko imonokatu pyrer rehe tupàn a'ua'u amo ae ywy rehe har wazar wamuwete pà wà.

¹¹ Upuner wezuz haw rehe.

Upuner iputyar haw rehe no.

Upuner utymaw 'ar rehe we wezuz haw rehe nehe.

Nezewe rehe we naheta kwaw ipo'o pyràm ko pe nehe, ma'erahy ipuraraw paw i'ar ihem mehe nehe, ma'erahy haw imukatu 'ym pyr i'ar ihem mehe nehe.

Izaew wàmàtyry'ymar waneityk awer

¹² Pezeapyaka katu nehe. Teko ywy tetea'u rehe har wànoànog waiko wà.

Uzemuàgà'ym zeàmàtyry'ymawhu rehe wà nehe.

Nuzawy kwaw ànoànogaw yryhu pepe har.

Nuzawy kwaw ykotok ànoànogaw.

¹³ Teko ywy tetea'u rehe har wànoànog waiko yryhu ài wà.

Tupàn upyro putar wakàgaw wanuwi nehe. A'e mehe uzàwehem putar izuwi wà nehe.

Nuzawy kwaw ka'axinig ma'e ywytyr rehe ywytu hemiraha wà nehe.

Nuzawy kwaw ywy imuku'i pyrer ywytu hemimuhàz nehe.

¹⁴ Kwarahy heixe mehe upurumukyze kar wà, ku'em mehe nuikuwe kwaw wà kury. Ukàzym wà. Zaneàmàtyry'yamar wiko putar nezewe a'e wà nehe. Ko 'ar rehe umuaiw zaneywy hereko wà.

Weraha zanema'e paw zanewi wà no.

18

Tupàn uzepyk putar Exio wanehe nehe

¹ Yrykawhu Exio ywy rehe har iwyr har upuraraw putar tuwe ma'erahy wà nehe.

Teko wenu meru tetea'u wànoànogaw a'e pe wà.

² A'e ywy rehe har umur kar uze'eg herur har zanewe wà.

Wezyw oho yrykawhu Niru her ma'e rupi kanuhu ka'apí'i popok iapo pyrer pupe wà.

Ze'eg herur har uzàn ma'e wà, pezewyr peywy rehe nehe.

Pezewyr peànàm ikàg ma'e upuner ma'e wanupe nehe.

Iaiha katu a'e peànàm wà. Heny katu wapir.

Amogwer teko ywy nànar ukyze wanuwi wà.

Wiko ywy yrykawhu tetea'u heta haw rehe wà.

³ Pezeapyaka katu nehe, teko ywy nànar wà, ywy nànar wiko ma'e paw wà:

Pexak pànuhu tuwihaw her hereko har nehe. Zauxiapekwer upir putar ywytyruhu rehe wà nehe.

Penu xi'àm ma'ea'yr i'ak kwer iapo pyrer ipy mehe nehe, zeàmàtyry'ymaw ihemaw imume'u pà nehe.

⁴ Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe ihewe a'e xe.

— Hereko haw pe ywak rehe hereko mehe ame'e putar ywy rehe ihe nehe.

Kwarahy uhyape katu àmàkyr 'ym mehe a'e.

Zuwiri uzexak kar arožràn po'o haw 'ar mehe a'e. Nezewegatete ama'ereko heànoànog 'ym pà ywak rehe ihe, i'i Tupàn.

⁵ Uwà iputyr u'ar putar amo 'ar mehe nehe.

Uwà ityàro etea'i putar nehe.

Ipo'o 'ym mehe we

Tupàn omonohok putar i'yw hàkà utakihepuku pupe a'e nehe.

Imonohok ire weityk putar hàkàgwer nehe.

⁶ Zauxiapekwer weityk putar zauxiapekwer umàno ma'e kwer wanetekwer a'e wà nehe.

Kwarahy mehe apitaw u'u putar wano'o kwer wà nehe.

Àmàkyr mehe miar hehaite ma'e u'u putar wanetekwer wà nehe.

⁷ A'e 'ar mehe teko wapy putar ma'ea'yr Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo a'e wà nehe.

A'e teko wiko ukyze 'ym ma'e romo wà, ikàg ma'e romo wà.

Iaiha katu wà. Heny katu wapir wà.

Teko ywy nànar ukyze a'e teko wanuwi wà.

Wiko ywy yrykawhu tetea'u heta haw rehe wà.
 Omono putar wemimono Tupàn pe Xiàw ywytyr
 rehe wà nehe.
 Omono putar ma'e izupe imono pyr hàpuzuhu
 pupe wà nehe. Teko umuwete katu Tupàn
 Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e
 a'e tàpuzuhu pupe a'e wà.

19

Tupàn uzepyk putar Ezit ywy rehe har wanehe

¹ Na'aw Tupàn ze'eg Ezit ywy rehe zepyk àwàm
 xe kury.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ywàkun rehe
 wapyk ma'e
 oho iko tàrityka'i Ezit ywy rehe kury.

Tupàn a'ua'u a'e ywy rehe har uryryryryz putar
 henataromo wà nehe.

Ezit ywy rehe har paw ukyze putar izuwi wà nehe.

² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe.

— Amuikwahy kar putar Ezit ywy rehe har ihe
 wà nehe. A'e mehe awa uzàmàtry'ym
 putar wyky'yr wà nehe, uzàmàtry'ym putar
 wywyr wà nehe.

Teko uzàmàtry'ym putar uzeake har wà nehe,
 tawhu uzàmàtry'ym putar amo tawhu wà
 nehe.

Ywy pehewer rehe har uzàmàtry'ym putar amo
 ywy pehewer rehe har wà nehe.

³ Ezit ywy rehe har uzypyrog putar ukyze pà wà
 nehe. Ipurapo wer amo ma'e rehe wà.

Nazapo kar kwaw a'e ma'e wanupe ihe nehe.
 Amuaiw putar waneko haw nehe.

Na'e upuranu putar tupàn a'ua'u wanehe wà nehe.

Upuranu putar uzeapo ma'e ràm imume'u har wanehe wà nehe no.

Upuranu putar tekwe wanupe uze'eg ma'e wanehe wà nehe. Upuranu putar paze ma'e wanehe wà nehe no.

⁴ Ihe amono putar Ezit ywy rehe har amo tuwi-hawete ikatu 'ym ma'e ipo pe ihe wà nehe.

Upuraraw kar putar ma'erahy wanupe waneruze'eg mehe a'e nehe.

Ihe pezar Tupàn Ikàg Wera'u Ma'e amume'u ko ze'eg kwez ihe kury, i'i Tupàn.

⁵ Y Niru yrykawhu rupi uwyryk ma'e typaw putar nehe.

Uxinig putar tuwe yrykawhu nehe.

⁶ Typaw putar 'y oho iko nehe, yrykaw Ezit ywy rehe har wanemiapo kwer paw uxinig putar wà nehe no.

Ipihe putar wà nehe.

Wywàrà n yrykaw izywyr har uxinig putar ka'api'i popok izywyr har rehe we nehe.

⁷ Amogwer ka'a uxinig putar paw rupi nehe no.

Ma'e tymaw yrykawhu izywyr har paw uxinig putar nehe no.

Ywytu weraha putar ma'e itym pyrer paw nehe.

Ukàzym putar nehe.

⁸ Pira pyhykar uzemumikahy putar uzai'o pà wà nehe.

Wapina nupyhyk kwaw ma'e nehe. Wakyhapari na'ikatu kwaw nehe no.

⁹ Irin ima'ema'e har pàn iapo har uzemumikahy putar wà nehe.

- 10 Pàn iapo har wà, amo ma'e iapo har wà no, upytu'u putar ikatu ma'e hàro re wà nehe.
- 11 Zuwà tawhu pe har wanuwihaw nukwaw kwaw ikatu ma'e iapo kar haw wà.
 Tuwihawete pe pureruze'egaw imume'u har umume'u ma'e izupe he'o ma'e ài wà.
 Màràzàwe tuwe peze'eg nezewe tuwihawete wi pekyze 'ym pà.
 – Uruiko ma'e kwaw katu har kwehe arer wazuapyapyr romo ure, peze mua'u izupe.
 – Ureipy wiko tuwihawete romo, peze mua'u izupe.
- 12 Ezit ywy rehe har wanuwihawete, ma'e pe wanekon ma'e kwaw katu har nerehe we har ko 'ar rehe wà.
 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e uzapo putar ma'e Ezit ywy rehe har wanupe a'e nehe.
 Tuwe a'e ma'e kwaw par umume'u hemiapo rà m newe a'e wà nehe.
- 13 Zuwà wanuwihaw weityk uma'ekwaw katu haw wà.
 Tuwihaw hemu'em Men tawhu pe har wanupe wà.
 A'e pe har uzeruzar e waze'eg rehe wà.
 Ezit ywy huwakeake har wanuwihawete uzapo kar ikatu 'ym ma'e teko wanupe wà.
- 14 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e omono kar amo tekwe wainuinuromo a'e. Tekwe umue'o tuwihaw wà.
 Ezit ywy rehe har wanupe uze'eg mehe wiko he'o ma'e ài wà. A'e rupi Ezit ywy rehe har nukwaw kwaw wemiapo rà m wà kury.

Nuzawy kwaw uka'u ma'e uhuuhuk awer rehe upytyrykahy ma'e wà.

¹⁵ Ni hemetarer ma'e wà, ni hemetarer 'ym ma'e wà, ni ikàg ma'e wà, ni ikàg 'ym ma'e wà, ni amo nupuner kwaw Ezit ywy rehe har wapytywà haw rehe wà nehe.

Ezit ywy rehe har; Axir ywy rehe har uzewyr putar Tupàn pe a'e wà no

¹⁶ A'e 'ar mehe Ezit ywy rehe har nuzawy kwaw kuzà a'e wà nehe. Uryryryryz putar ukyze mehe wà nehe, ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e upir putar opo wanehe uzepyk pà nehe xe. ¹⁷ Ukyze putar Zuta ywy wi wà nehe.

Aze amo uze'eg a'e ywy rehe wà nehe, ukyze putar tuwe wà nehe, ta'e ima'enukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e hemiapo rà m rehe wà nehe xe. — Uzepyk putar zanerehe nehe, i'i putar wà nehe.

¹⁸ A'e 'ar mehe heta putar 5 tawhu Ezit ywy rehe nehe. A'e tawhu pe har ukwaw putar Emerew waze'eg a'e wà nehe. — Ureruzar putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e ure nehe, i'i putar tuwe wà nehe. — Kwarahy Henaw, i'i putar teko pitài tawhu pe wà nehe.

¹⁹ A'e 'ar mehe Ezit ywy rehe har uzapo putar ma'ea'yr hany haw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo wà nehe. Uiwyzaw rehe umupu'à m putar itapuku Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e imuwete katu haw romo wà nehe. ²⁰ Uzapo putar a'e ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e Ezit ywy rehe heko haw hexak kar pà purupe wà nehe. Aze amo uzàmàtyry'ym Ezit

oho wà nehe, aze Ezit wenoz upyro àwàm Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe wà nehe, Tupàn omono kar putar wapyro àràm wanupe nehe. Omono kar putar wapytywà har wanupe wà nehe no. Upyro putar wàmàtyry'yamar wanuwi wà nehe. ²¹ Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wexak kar putar weko haw Ezit wanupe a'e nehe. Ezit ukwaw putar uzar romo heko haw a'e wà nehe no. Umuwete katu putar wà nehe. Uzuka putar ma'ea'yr henataromo wà nehe. Omono putar arozràn izupe wà nehe no. Umume'u putar wemiapo ràm Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe wà nehe. Na'e uzapo putar wemimume'u kwer wà nehe. ²² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umuahy kar putar Ezit rehe har wà nehe. A'e re umukatu putar wà nehe. Ezit uzemumikahy putar wemiapo kwer rehe wà nehe. Uzewyr putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe wà nehe. Tupàn wenu putar waneminoz nehe. Umukatu putar wà nehe.

²³ A'e 'ar mehe heta putar pe ipuku ma'e nehe. Ezit ywy rehe har oho putar Axir pe a'e pe rupi wà nehe. Axir ywy rehe har oho putar Ezit pe a'e pe rupi wà nehe no. Uzemono'ono'og putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e imuwete katu pà a'e wà nehe.

²⁴ A'e 'ar mehe na'iruz ywy ikatuahy putar amogwer ywy rehe har wanupe wà nehe: Izaew, Ezit, Axir. ²⁵ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e omono putar uze'egatu wanehe nehe. – Amono heze'egatu Ezit ywy rehe har heremiaihu wanupe kury. Amume'u heze'egatu Axir heremiapo kwer wanupe no. Amume'u heze'egatu Izaew heremiaihu heremixamixak

kwer wanupe no, i'i putar Tupàn a'e nehe.

20

Axir ywy rehe har weityk putar Ezit ywy rehe har wà nehe, Exio ywy rehe har wà nehe no

¹ Xarukàw Axir wanuwihawete umur kar wemiruze'eg zauxiapekwer a'e wà. Hehe we har wiko zauxiapekwer wanuwihaw romo. — Pezàmàtyry'ym Aenoz tawhu peho nehe, i'i wanupe. Weruzar ize'eg wà. Weityk tawhu wà.

² A'e 'ym mehe na'iruz kwarahy imumaw 'ym mehe we Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Izai Amoz ta'yr pe,

— Enhem pàn iànàm ma'e ma'eryru iapo pyr nezewi nehe. Enhem nexapat nehe no, i'i izupe.

Weruzar Izai Tupàn ze'eg. Wata oho kamir 'ym pà xapat 'ym pà.

³ Aenoz tawhu heityk ire Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe kury. — Heremiruze'eg Izai umumaw na'iruz kwarahy ukamir 'ym pà uxapat 'ym pà a'e. Wexak kar Ezit pe Exio pe uzeapo ma'e ràm purupe nezewe. ⁴ Axir wanuwihawete weraha putar Ezit ywy rehe har wemipyhyk kwer romo wà nehe. Weraha putar Exio ywy rehe har nezewegatete wà nehe no. Weraha putar kwàkwàmo wà nehe. Weraha putar tua'uhez ma'e ihya'uhez ma'e wà nehe no. Wata putar ukamir 'ym pà uxapat 'ym pà wà nehe. Wata putar uwewirzekwa pà wà nehe. Nezewe mehe werur putar maranugar haw Ezit pe wà nehe. ⁵ Na'e Exio rehe uzeruzar ma'e a'e wà nehe, Ezit rehe uze'egatu ma'e a'e wà nehe no, upytu'u putar uzeruzar ire wà nehe no. Uzemumikahy

putar wà nehe. ⁶ Teko yryhu Mezitehàn her ma'e iwyr wiko ma'e uze'eg putar nezewe wà nehe. — Zazeruzar wanehe. Pexak wanupe uzeapo ma'e kwer. — Urepyro pe Axir wanuwihawete wi nehe, za'e wanupe. Nazanepyro kwaw izuwi wà. Mo zanepyro putar izuwi wà nehe, i'i putar wà nehe.

21

Uze'eg Mawiron heityk àwàm rehe

¹ Na'aw ze'eg Mawiron kutyr har xe kury: Ywyx-iguhu yryhu iwyr har, i'i teko izupe wà:

Ywytuaiw upeipeir ywy kwarahy hemaw awyze har kutyr har hereko.

Nezewegatete puruzuka ma'e ràm ur putar ywyx-iguhu wi a'e. Teko ukyze tuwe a'e ywyx-iguhu wi wà.

² Tupàn wexak kar iaiw ma'e ihewe:

Teko uzuka wànàm ywy nànnàn wà. Teko uzuka umyrypar wà no. Umumaw tawhu paw wà.

Zauxiapekwer Eràw rehe har wà, pezàmàtyry'ym peàmàtyry'ymar peho pe wà nehe.

Zauxiapekwer Mez rehe har wà, pemàmàn tawhu waiwyr nehe.

Mawiron upuraraw kar ma'erahy purupe a'e wà. Tupàn umupyту'u kar ipuraraw ire wà nehe.

³ A'e ma'e hexak mehe nakwaw kwaw hehem àwàm izuwi ihe.

Apuraraw teko kuzà umemyrahy ma'e ài ihe.

Napuner tària'i kwaw ma'erenu haw rehe. Ta'e hahy tuwe ihewe xe.

Napuner kwaw ma'erehakaw rehe. Ta'e hekàgaw
uhem ihewi a'e xe.

⁴ Nakwaw kwaw ma'e. Aryryryryz hekyze pà.

— Pyhaw hekatu wewer putar nehe, a'e zepe heze-
upe.

Pyhaw akyze wera'u.

⁵ Hepuahu zàwenugar pe aexak amo mai'u haw
uhua'u ma'e Mawiron pe imuhyk pyrer.

Henoz pyrer wapyk àwàm uhyk wanupe.

Henoz pyrer umai'u tetea'u wà. Uwi'u win tetea'u
pupe wà no.

Na'arewahy a'e 'ar mehe we amo umume'u ko
ze'eg a'e pe har wanupe.

— Tuwihaw wà: pepu'àm petakihepuku ipyhyk pà
nehe, i'i wanupe.

⁶ Tupàn hezar uze'eg nezewe ihewe ma'e iapo kar
pà ihewe kury.

— Eho amo zauxiapekwer ume'egatu ma'e
imupu'àm pà nehe.

— Aze erexak ma'e nehe, emume'u purupe nehe,
ere izupe nehe, i'i ihewe. — Emume'u
neremixak kwer paw rupi nehe, ere izupe
nehe.

⁷ Tuwe ume'egatu nehe.

Aze wexak awa kawaru ku'az har tetea'u
mokomokogatu wanur mehe wà nehe,

aze wexak awa zumen ku'az har wà nehe no, aze
wexak awa kawarukupewa'a kamer her
ma'e ku'az har wà nehe no, tuwe umume'u
wanur haw wà nehe, i'i hezar ihewe.

⁸ Na'e uhapukaz ume'e ma'e a'e kury.

— Hezar, tuweharupi apyta heme'e haw pe,
'aromo, pyhaw no.

Tuweharupi ame'e te'àm ihe.

⁹ — Peme'egatu kury. Na pe ur kawaru ku'az har waiko mokomokogatu wà kury, i'i.

A'e re uze'eg wi.

— U'ar a'e. U'ar Mawiron a'e.

Tupàn a'ua'u hagapaw

uzekazeka ywy rehe wà kury, i'i.

¹⁰ Pe heremiaihu pe, ihe apuraraw kar ma'erahy peme ihe.

Teko oxooxok arozràn imono'ogaw pe wà. Nezewegatete apetepetek heremiaihu ihe wà.

Amume'u ko ze'eg iteko peme kury.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e Izaew wazar umume'u kar ihewe a'e.

Uze'eg Enom ywy rehe har wanehe kury

¹¹ Na'aw Tupàn ze'eg Enom wakutyr har xe kury.

Amo Enom ywy rehe har herenoz ihewe uze'eg pà nezewe a'e.

— Ume'egatu ma'e, màràn or heta we kwarahy ihemaw 'ym mehe we.

Ume'egatu ma'e, màràn mehe upaw putar ipytunahy haw nehe, i'i ihewe.

¹² Ume'egatu ma'e uwazar ize'eg izupe,

— Iku'em putar nehe. Nezewe rehe we uhem wi putar ipytunahy haw nehe,

Aze nepuranu wi wer hehe nehe,

ezewyr hehe nepuranu wi pà nehe, i'i izupe.

Uze'eg Àràw ywy rehe har wanehe kury

¹³ Na'aw ze'eg Àràw wakutyr har xe nehe kury:

Teko Nenà izuapyapyr wà,
zauxiapekwer wanuwi uzàwehem ma'e kwer wà,
uzapo uker haw ywyxiguhu rehe wà, ta'e
ukyze wà xe.

14 Tema tawhu pe wiko ma'e wà, pepytywà Nenà
izuapyapyr pe wà nehe.

Pemono 'y wanupe nehe. Pemono temi'u wanupe
nehe.

15 Ta'e uzàwehem oho waiko zeàmàtry'ymawhu
teko tetea'u wazuka haw wi wà xe.

Uzeagaw wàmàtry'ymar wanuwi uhemaw rehe
wà.

Wàmàtry'ymar ipuruzuka wer Nenà izuapyapyr
wanehe utakihepuku pupe wà,
uwyrapar pupe wà no, u'yw pupe wà no.

16 Tupàn hezar uze'eg ihewe a'e.

— Xe wi pitài kwarahy ipaw 'ym mehe we teko
Kenar izuapyapyr wakàgaw upaw putar wanuwi
nehe. 17 Xo màràràrà upuruzywà ma'e Kenar
izuapyapyr wikuwe putar a'e 'ar mehe wà nehe.
Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u
Ma'e Izaew wazar amume'u ko ze'eg kwez ihe
kury.

22

Uze'eg Zeruzarez pe har wanehe

1 Teko wexak upuahu zàwenugar amo
ywyàpyznaw rehe wiko mehe wà.

Na'aw Tupàn ze'eg a'e ywyàpyznaw rehe har xe
kury: Màràzàwe tuwe pezeupir penàpuz
'aromo har rehe peapyk pà.

² Mâràzàwe tuwe pehapukaz peiko mynykaw iapo pà.

Mâràzàwe tuwe taw pe har paw uzàuzàn e urywete haw rupi wà.

Zauxiapekwer Zeruzarez parer ko zeàmàtyry'ymawhu pe umàno ma'e kwer a'e wà,
nuzezuka kar kwaw amo zauxiapekwer wanupe a'e wà.

³ Wanuwihaw paw uzàwehem uzeàmàtyry'ym 'ym mehe wà.

Wàmàtyry'ymar upyhyk wamono'og pà wà.

Ni pitài u'yw nomomor kwaw wà.

Zauxiapekwer upyhyk te multe uzàwehem ma'e kwer wà no.

⁴ A'e rupi aze'eg nezewe peme kury.

— Petyryk ihewi kury.

Tuwe azai'o hezemunikahy haw iro ma'e rehe nehe.

Pezeagaw zo hemurywete kar pà nehe,

ta'e teko heremiaihu u'ar tuwe iaiw paw rehe a'e wà xe, a'e wanupe ihe, i'i Tupàn.

⁵ Zanezar Tupàn Ikàg Wera'u Ma'e uremono kar a'e 'ar mehe a'e.

Teko ukyze tuwe ma'e wi a'e 'ar mehe wà. Nukwaw kwaw wemiapo ràm wà. Umàno zauxiapekwer tetea'u ywyàpyznaw Ipuahu Zàwenugar Hexak Awer her ma'e rehe wà.

Weityk pàirogaw iaiha ma'e tawhu izywyr har uhem àwàm iapo pà wà.

Tawhu pe har wanepukaz uzenu ywytyruhu rehe upytywà àwàm henoz e pà wà.

6 Zauxiapekwer Eràw ywy rehe har ur ureàmàtyry'ym pà wà.

Werur weimaw kawaru wà. Werur ywyramawa zeàmàtyry'ymawhu rehe har wà no.

Werur ywyrapar wà, u'yw wà no.

Zauxiapekwer Kir ywy rehe har ur wà no, u'yw wi uzemimaw herur pà wà no.

7 Ywyàpyznaw Zuta ywy rehe har tynehem ywyramawa pupe wà.

Zauxiapekwer kawaru ku'az har ipuruzukaiw ma'e wiko Zeruzarez tawhu hukenaw huwake wà.

8 Naheta kwaw wanuwi wazepyro àwàm Zuta izuapyapyr wanupe.

A'e 'ar mehe pepyhyk takihepuku Ipupyaikawhu Ka'a her ma'e pe har pupe imonokatu pyr peho. ⁹ Peme'egatu pàrirogaw aiha ma'e peàmàtyry'ymar waneixe àwàm hekar pà. Pezapo 'ypaw tawhu pupe 'y pupe imynehem pà no. ¹⁰ Peme'egatu tàpuz Zeruzarez pe har paw. Peityk amo tàpuz. Peraha ita a'e tàpuz iapo pyrer pàrirogawaiha imukatu àwàm romo. ¹¹ Pezapo amo 'y hyru ypaw pixika'i ma'e tawhu pupe. Pemonokatu 'y ypaw kwehe arer wi uwyryk ma'e kwer ipupe.

Kwehe mehe Tupàn umume'u agwer ma'e iapo pyràm a'e. Napezekaiw kwaw Tupàn rehe, a'e rupi napezapo kwaw 'ar katu mehe.

Napezeruzar kwaw agwer ma'e iapo kar har rehe.

12 Zanezar, Tupàn Ikàg Wera'u Ma'e penenoz penereko pemuzai'o kar pà pemuzemumikahy kar pà a'e.

— Pezupin pe'aw nehe, i'i peme. — Pemunehew pàn iànàm ma'e ma'e hyru iapo pyr pezemumikahy haw hexak kar pà nehe.

13 Naperuzar kwaw ize'eg. Pezemaraz mynykawhu iapo pà.

Pezuka tapi'ak awa wà. Pezuka àràpuhàràn haw-itu ma'e wà no.

Pemai'u. Pei'u uwà tykwer win her ma'e pupe penemimutar rupi.

Peze'eg nezewe.

— Zamai'u nehe, zai'u win pupe nehe, ta'e pyhewe zàmàno putar nehe xe, peze pezeupeupe.

14 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e uzexak kar ihewe uze'eg pà.

— Nahereharaz kwaw a'e wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e wi ihe nehe, upaw rupi umàno putar wà nehe. Namunàn kwaw wanemiapo kwer wanuwi wamàno 'ym mehe nehe. Ihe teko wazar ihe, Tupàn Ikàg Wera'u Ma'e ihe, amume'u ko ze'eg kwez ihe kury, i'i Tupàn.

Uze'eg Xemina rehe kury

15 Zanezar Tupàn Ikàg Wera'u Ma'e hemuze'eg kar hemono Xemina tuwihawete hàpuzuhu rehe uzekaiw ma'e pe a'e. — Emume'u ko ze'eg izupe nehe, i'i ihewe. 16 — Ma'e erezapo iko. Mo uzapo kar itakwaruhu newe netym àwàm romo a'e. Mo uzapo kar itakwaruhu ywytyr apyr newe netym àwàm romo. 17 Nekàg ne, nezewe

rehe we Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nepyhyk putar nehe. Ukàgaw pupe nemomorahy putar multe a'e nehe. ¹⁸ Teko omomor iapu'a ma'e wà, nezewegatete Tupàn nemomor putar multe amo ywy uhua'u ma'e pe nehe. A'e pe eremàno putar neywyramawa zeàmàtyry'ymawhu rehe har wanuwake nehe. Ywyramawa nemynehem nerurywete haw pupe wà. Eremàno putar wanuwake nehe, ta'e ereiko purumumaranager kar har romo nezar pe ne xe, Zuta wanuwihawete pe ne xe, ere izupe nehe, i'i ihewe.

¹⁹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Xemina pe.

— Ureityk putar nerenaw ywate har wi ihe nehe. Ikàg 'ym ma'e romo urumuigo kar putar nehe.

²⁰ Na'e ainoz putar heremiruze'eg Eriaki nehe. Iwki ta'yr a'e. ²¹ Amunehew kar putar tuwihaw kamir izupe nehe. Amono putar neku'aw har izupe nehe. Amono putar nepuner haw paw izupe nehe. Eriaki wiko putar Žeruzarez tawhu pe har wanu ài nehe, Zuta ywy rehe har wanu ài nehe no. ²² Amono putar tuwihaw romo hexak kar haw izupe nehe. Wiko putar tuwihaw tuwihawete iwiy pe nehe. Aze uwàpytymawok ma'e nehe, ni amo nuwàpytym kwaw a'e ma'e wà nehe. Aze uwàpytym ma'e nehe, ni amo nuwàpytymawok kwaw wà nehe. ²³ Teko umupu'àgatu tàpuz izyta rà m ywy rehe wà, nezewegatete amuigo kar putar a'e awa tuwihaw romo nerekuzaromo ihe nehe. Teko uzeruze'egatu putar iànàm paw wanehe a'e wà nehe, ta'e tuwihaw romo hekon putar a'e nehe xe. ²⁴ Iànàm a'e wà, ikàg wera'u ma'e wà, ikàg 'ym wera'i ma'e wà no, ipuhuz katu putar izupe

a'e wà nehe. Hekuzar katu putar wanemi'u izupe nehe. Hekuzar katu putar wama'e ime'eg myr izupe nehe no. Umekuzar putar wama'e paw wanupe nehe. Iànnàm nuzawy kwaw kanek tàpuz izyta rehe imuzaiko pyrer wà, kawawhu wà no, y'a wà no. ²⁵ Izyta upen wapuhuz katu haw wi. Nezewegatete Eriaki upytu'u putar tuwihaw romo wiko re nehe. Iànnàm paw ima'uhez putar wà nehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e amume'u ko ma'e kwez ihe kury.

23

Tupàn uze'eg Xir pe har wanehe, Xitom pe har wanehe no

¹ Tupàn umume'u putar Xir tawhu rehe uzepyk àwàm xe a'e nehe kury.

Pezai'o nehe, kanuhu pupe har yryhu myter pe har wà,
ta'e zauxiapekwer weityk Xir tawhu ikaika pà wà xe.

Naheta kwaw ni pitài tàpuz heityk 'ym pyrer.
Umumaw kanuhu wapytu'u haw wà no.

Xip yrypypo'o pe peneko mehe penu Xir heityk awer imume'u haw.

² Pekuhem pezemumikahy haw rupi nehe, yryhu iwyr har wà,

Xitom tawhu pe har ma'eme'egar wà.

Wata ma'e nerehe we har wahaw yryhu a'e wà.

³ Weruata kanuhu yryhu uhua'u ma'e wanehe wà.
Werur arozhàn Niru yrykawhu wi Ezit ywy rehe har wi wà.

Peme'eg a'e arozhàn ywy nànnànar wanupe.

Pemono'og temetarer tetea'u ime'eg mehe nehe.

⁴ Pamaranugar nehe, Xitom tawhu pe har wà.

Pamaranugar nehe, Xir tawhu ikàg ma'e yryhu
iwyr har pe har wà,

ta'e nezewe uze'eg yryhu a'e xe.

— Nahememyrahy pixik kwaw kuzà ài ihe. Nahe-
memyrzexak kar pixik kwaw nehe no.

Namuzehu kar pixik kwaw hememyr wà, i'i
yryhu.

⁵ Teko Ezit ywy rehe har uzemumikahy putar
ukyze pà wà nehe,

Xir tawhu pe uzeapo ma'e kwer ikwaw mehe wà
nehe.

⁶ Peni ywy rehe har wà. Pezai'o wahyhaw rupi
nehe.

Pezàwehem Epàn ywy kutyr nehe.

⁷ Tawhu Xir her ma'e hurywete ma'e kwehe mehe
iapo pyrer a'e,

uzeityk kar kwez amo tuwihawete pe kury.

A'e tawhu omono kar wa'yr

ywy multe har wanupe weko haw wapo kar pà
wanupe wà.

⁸ A'e tawhu a'e, ikàg a'e.

Ima'eme'egar wiko tuwihawete ta'yr ài wà.

Ima'eme'egaw wazar uzemuawate kar teko ywy
nànnànar wanupe wà no.

Mo umume'u ko iaiw paw Xir tawhu pe iapo
pyrà̀m.

⁹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e
umume'u a'e ma'e iapo pyrà̀m a'e.

Iporo'ok wer wiko wera'u ma'e wakàgaw rehe
wanuwi a'e.

Ipurumuigo wer ikàg ma'e ywy nànnànar wanehe
ikàg 'ym ma'e romo wà.

¹⁰ Epàn ywy rehe har wà, Niru iwyr har utym ma'e
yrykawhu iwyr rehe wà.

Nezewegatete pezutym ma'e peywy rehe nehe
no, ta'e zauxiapekwer weityk kanuhu
wapytu'u haw peneko awer pe har a'e
wà xe.

(Kanuhu noho kwaw a'e pe wà kury.

Teko nuiko kwaw a'e pe wà kury no).

¹¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upir opo yryhu
rehe uzepyk pà:

weityk tuwihawete upuner ma'e wà.

— Pemumaw tawhu upuner ma'e Peni ywy rehe
har pe wà nehe, i'i amo wanupe.

¹² Uze'eg nezewe Xitom pe.

— Tawhu uzemumikahy ma'e. Tawhu ma'erahy
tetea'u ipuraraw par.

Epytu'u nerurywete re nehe.

Aze neinuinuromo har uzàwehem oho Xip
yrypyo'o pe wà nehe,

nezewe rehe we nuhem kwaw hezepyk àwàm wi
wà nehe, i'i Xitom tawhu pe har wanupe.

¹³ Peme'e 'aw tawhu rehe nehe. Zauxiapekwer
weityk ko tawhu wà. Nan kwaw Axir a'e tawhu
pàrirogawaiha rehe uzeupir haw iapo har wà.
Mawiron uzapo wà. Uzapo uzeupir haw tawhu
izywyr wà. Wixe tawhu pupe wà: weityk tàpuz
ikàg ma'e paw wà. Umuaiw tàpuz tawhu pupe har
paw wà no. ¹⁴ Pezai'o nehe, kanuhu pupe har
yryhu myter pe har wà. Zauxiapekwer weityk Xir

tawhu imumaw pà wà. Naheta kwaw pepytu'u katu àwàm peme kury, pekanuhu wanupe no. ¹⁵ Uhem amo 'ar nehe. A'e 'ar henataromo teko paw umumaw putar 70 kwarahy Xir tawhu wi uweharaz pà wà nehe. Tuwihawete umumaw 70 kwarahy wiko pà a'e wà. A'e rupi 70 kwarahy ipaw ire Xir wiko putar kuzàwyzài ài nehe. Amo zegar haw uze'eg nezewe a'e, kuzàwyzài rehe a'e:

¹⁶ – O kuzàwyzài, teko paw heharaz newi wà. Epyhyk newioràwiràn nehe. Eata tawhu pupe nezewyzewyr pà nehe. Emupu newioràwiràn zegar haw ipuràg ma'e imuzàg pà nehe. Emuzàg nezegar haw nehe. Nezewe mehe teko paw ima'enukwaw wi putar nerehe wà nehe, i'i a'e zegar haw.

¹⁷ A'e 70 kwarahy pawire Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ima'enukwaw wi putar Xir tawhu rehe nehe. Uzewyr putar kuzàwyzài romo wiko pà nehe. Uzeme'eg wi putar teko ywy nà'nànar wanupe nehe. ¹⁸ Wemetarer imono'og pyràm omono putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe nehe. Nupuner kwaw a'e temetarer ipyhyk pà uzeupe nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e imuwete katu har upyhyk putar wà nehe. Ume'eg kar putar temi'u tetea'u wà nehe. Ume'eg kar putar kamir hekuzar katu ma'e wà nehe. Ume'eg kar putar topoz hekuzar katu ma'e wà nehe no.

24

Tupàn uzepyk putar ywy nà'nànar wanehe nehe

¹ Peme'egatu nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umuaiw putar ywy nehe.

Uzapo putar ywy ywyxiguhu romo nehe.

Umuaiw putar ywy nehe.

Umuhàmuhàz putar hehe har wà nehe no.

² Uzapo putar nezewegatete teko paw wanupe nehe no,

xaxeto wà nehe, xaxeto 'ym wà nehe no,

hemetarer katu ma'e awa wà nehe, wanupe uma'ereko ma'e wà nehe no,

hemetarer katu ma'e kuzà wà nehe, wanupe uma'ereko ma'e wà nehe no,

ma'eme'egar wà nehe, ma'eme'eg kar har wà nehe no,

wemetarer amo pe màràn 'ar rehe imono har wà nehe, wanemetarer imur pyrer ipyhykar wà nehe no.

³ Umuaiw putar ywy paw nehe.

Umumaw putar ywy paw nehe, ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u a'e ma'e wemiapo ràm a'e xe.

⁴ Uxinig ywy oho iko. Oxoroxorok no.

Ywy paw upaw oho iko.

Ywak upaw oho iko. Ywy uzemuaiw oho iko.

⁵ Ywy na'ikatu kwaw Tupàn henataromo a'e, ta'e hehe har na'ikatu kwaw henataromo a'e wà xe.

Nuweruzar kwaw Tupàn ze'eg wà. Nuweruzar kwaw hemiapo karer wà. Tupàn uzapokatu uze'eg wanehe we.

Teko uhaw a'e ze'eg a'e wà. — Xiruzar a'e ze'eg tuweharupi nehe, i'i kwehe mehe wà. Up-ytu'u heruzar ire wà.

6 A'e rupi Tupàn omono uze'egaiw hereko ywy rehe kury. Umumaw hereko no.

Ywy rehe har umekuzar wemiapo kwer waiko wà kury.

Tata ma'e hapy har wapy ywy rehe har wà.

Xo màràràrà zo uhem putar izuwi wikuwe pà wà nehe.

7 Uwà tyw uxinig oho waiko wà.

Nuhyk kwaw win purupe.

Hurywete ma'e kwer paw ikuhem waiko uzemu-mikahy pà wà kury.

8 Teko numupu kwaw ipu ma'e wà kury.

Numupu kwaw uwioràwiràn uzegar haw hurywete ma'e imuzàg pà wà.

Mynykaw iapo arer upytu'u iapo re wà. Uzegar ma'e kwer upytu'u uzegar ire wà no.

9 Nui'u kwaw win pupe umynykaw pe wà kury.

Uwà iro wanupe kury.

10 Tawhu teko waka'u awer iaiw kury.

A'e pe har uwàpytym wàpuz huken wà.

Numuixe kar kwaw ni amo wà.

11 Teko uhapukaz nahu rupi wà,

ta'e naheta kwaw win wanupe kury xe.

Turywete haw upaw wanuwi.

Uhem turywete haw waiwy wi.

12 Iaiw tawhu kury. U'ar tàpuz paw rupi.

Uken uzekazeka a'e no.

13 Xo màràràrà uri zo heta u'yw rehe wà,

xo màràràrà uwà zo heta u'yw rehe wà

wapo'o re wà.

Nezewegatete ywy nàràràrà xo màràràràrà

teko zo wikuwe putar wà nehe.

14 Wikuwe ma'e uzegar putar urywete haw rehe wà nehe.

Kwarahy heixe haw kutyr wiko ma'e umume'u putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uhua'u haw a'e wà nehe.

15 Kwarahy ihemaw kutyr wiko ma'e umume'u ikatu haw wà nehe.

Yryhu iwyr wiko ma'e umume'u putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar her ikatu haw wà nehe.

16 Teko ywy multe wera'u rehe har uzegar Tupàn Ikatuahy Ma'e ikatu haw rehe wà. Xinu wazegar mehe zane wà.

Aze'eg nezewe ihe kury. — Hemaranugar ihe. Hepuhareko pe nehe.

Napuner kwaw amo ma'erahy ipuraraw paw rehe.

Teko wanupe ikatu 'ym ma'e iapo har wà, hemu'em wiwi waiko amo wanupe wà.

Heta temu'emaw taw wanàwanàn, a'e ihe.

17 Pezeapyaka katu nehe, teko ywy nànanar wà.

Uzemi'ikar ma'e uzàn oho miar wanaikweromo wà. Nezewegatete zauxiapekwer uzàn putar oho penaikweromo wà nehe no.

Uzapo ywykwar ipyk pyr pepyhyk àwàm romo wà. Uzapo tukaz pepyhykaw romo wà.

18 Uzemi'ikar ma'e wanuwi uhem ma'e kwer u'ar putar ywykwar pupe nehe.

Ywykwar wi uhem ma'e kwer uzepyhyk kar putar miar izepyhykaw zàwenugar pupe nehe.

Ukyr etea'u putar àmàn nehe.

Nuzawy kwaw ypaw wanehe izakookaw nehe.
 Uryryryryz putar ywy uwy pe har rehe
 nehe no.

19 Ywy uryryryryz putar oxoroxorok pà nehe.

Uzepei'ài'àg putar upaw rupi nehe.

20 Ywy uzemupy'àpy'àm putar uka'u ma'e ài nehe.
 Uzemutuhug xe kutyr nehe, pemutyr nehe no,
 'amutyr nehe no.

Nuzawy kwaw tàpuzràn ywytuaiw henataromo
 har nehe.

Ikatu 'ygwer ywy hemiraha ipuhuz katu a'e.

A'e rupi ywy nuzawy kwaw awa u'ar ma'e kwer
 nehe. Nupu'àm wi kwaw nehe.

21 A'e 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
 uzepyk putar teko waneruze'egar ywak
 rehe har wanehe nehe.

Uzepyk putar tuwihaw ywy rehe har wanehe
 nehe no.

22 Omono'og putar ywykwar pupe waneityk pà
 nehe.

Upyta putar a'e pe uhem 'ym pà kwarahy tetea'u
 wamumaw pà wà nehe.

A'e re Tupàn uzepyk putar wanehe nehe.

23 Zahy upytu'u putar uhyape re nehe, ta'e
 imaranugar putar nehe xe.

Kwarahy hakuir putar ukyze haw wi nehe,
 ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u
 Ma'e

wiko putar tuwihawete Xiàw ywytyr rehe nehe xe,
 Zeruzarez tawhu pe nehe xe.

Wemiaihu wanuwihaw wanenataromo wexak
 kar putar ukàgaw nehe.

Wexak kar putar upuràg eteahy haw nehe no.

25

Zegar haw Tupàn imuwete haw

¹ O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, ereiko hezar romo.

Urumuwete katu ihe. Amume'u putar nerer ikatu haw nehe,

ta'e erezapo ikatuahy ma'e tetea'u ne xe.

Erezapo tuwe ma'e neremimume'u kwer rupi katete ne.

Kwehe mehe eremume'u neremiapo ràm purupe.

Erezapo a'e ma'e iko tuweharupi neze'eg awer rupi katete.

² Erezuhazuhaw ureàmàtyry'y mar waneko haw tawhu ne wà.

Ereityk tawhu pàrirogawaiha hereko har wà no.

Eremumaw wanàpuzuhu wà.

Teko nuzapo wi pixik kwaw a'e tàpuzuhu wà nehe kury.

³ A'e rupi teko ikàg ma'e umume'u putar nekatu haw wà nehe.

Tawhu teko ikatu 'ym ma'e iapo har waneko haw pe har ukyze putar newi wà nehe.

⁴ Ta'e ereiko hemetarer 'ym ma'e wanehe uzekaiw ma'e romo ne xe.

Ereiko ma'e hereko 'ymar wapyro har romo no.

Ereiko ywytuàiw wi teko wazeàmimaw ài no.

Kwarahy haku mehe ereiko ma'e i'agaw teko wamimaw ài no.

Awa ipuruzukaiw ma'e wakwahy haw nuzawy kwaw ywytuaiw àmàkymehe har.

⁵ Nuzawy kwaw haku haw ywyxiguhu rehe har.

Eremupytu'u kar amo ae ywy rehe har waànoànog ìre ne wà, ureàmàtyry'y mar mehe ne wà.

Ywàkun umuakuir ywy a'e, 'ar haku mehe a'e,
 nezewegatete awa amo ae ywy rehe
 har ipuruzukaiwahy ma'e ihapukaz wer
 wàmàtyry'ymar waneityk mehe.

Eremupytu'u kar wanehapukaz re ne wà.

*Tupàn uzapo putar mai'u hawhu ywy nà̀nà̀nar
 wanupe*

⁶ Xiàw ywytyr rehe Tupàn Tuweharupi Wiko
 Ma'e uzapo putar mai'u hawhu ywy nà̀nà̀nar
 wanupe nehe. Werur putar temi'u ikatu wera'u
 ma'e a'e pe nehe. Werur putar win ikatu wera'u
 ma'e a'e pe nehe no. ⁷ Teko ywy nà̀nà̀nar wazemu-
 mikahy haw a'e, wazai'o haw a'e, nuzawy kwaw
 ywàkun wanupe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
 wenuhem putar wazemumikahy haw wanuwi
 nehe. ⁸ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umumaw
 putar tuwe mà̀no haw nehe. Nezewe mehe teko
 numà̀no kwaw wà nehe. Umuxinig putar teko
 paw wanehay kwer nehe, uzemumikahy ma'e
 wamurywete kar pà nehe. Umukà̀zym kar putar
 wemiaihu wamaranugar haw nehe. Tupàn Tuwe-
 harupi Wiko Ma'e umume'u ko ze'eg kwez kury.

⁹ A'e 'ar mehe teko paw uze'eg putar nezewe wà
 nehe.

— Zanezar romo hekon a'e. Zazeruzar hehe.
 Zanepyro a'e. Wiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
 romo. Zazeruzar hehe. Zazegar nehe. Zanerury-
 wete nehe, ta'e zanepyro a'e xe.

Tupàn uzepyk putar Moaw wanehe

¹⁰ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzekaiw katu
 putar Xiàw ywytyr rehe a'e nehe.

Teko upyropyrog ka'axinig ma'ea'yr hepuxi kwer
 inuromo hapy pyràm iapo pà wà.

Nezewegatete zauxiapekwer upyropyrog putar
 Moaw waiwy rehe wà nehe.

¹¹ Moaw upyho putar opo u'ytaw pà
 uzeagaw ma'e ài wà nehe.

Nezewe rehe we Moaw wiko wera'u ma'e
 wiko putar ikàg 'ym ma'e Tupàn henataromo wà
 nehe.

¹² Weityk putar pàrirogaw tawhu iwyr har iaiha
 ma'e tàtà ma'e wà nehe.

Umumaw putar ikaika pà nehe.

26

Umuzàg zegar haw ukàgaw rehe wà

¹ A'e 'ar mehe teko Zuta ywy rehe har umuzàg
 putar ko zegar haw wà nehe:

Tawhu zanereko haw ikàg a'e.

Tupàn uzekaiw katu tawhu rehe pàrirogaw aiha
 pupe a'e.

² Pewàpytymawok tawhu hukenaw nehe.

Tuwe Tupàn rehe uzeruzar tuwe ma'e wixe wà
 nehe.

Tuwe teko ikatu ma'e iapo har wixe wà nehe.

³ Ne Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ne, eremur
 zeàmàtyry'ym 'ymaw urewe. Aze amo teko
 uzeruzar nerehe nehe, aze a'e re nanere-
 ityk kwaw nehe, eremuigo kar putar a'e
 teko zeàmàtyry'ym 'ymaw rehe nehe.

Uhyk putar ima'e izupe nehe.

Uhyk putar hemi'u izupe nehe no.

4 Ezeruzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e rehe
tuweharupi nehe
ta'e wiko putar zanemimaw romo tuweharupi a'e
nehe xe.

5 Tupàn umuigo kar wiko wera'u ma'e hemetarer
'ym ma'e romo wà.

Upyro tawhu waneko haw ikàgaw izuwi no.

Weityk tawhu. Umumaw waneko haw ikaika pà
no.

6 Ko 'ar rehe hemetarer 'ym ma'e a'e wà, ma'e
hereko 'ymar a'e wà no, upyrog tàpuz heityk
pyrer wanehe a'e wà kury.

7 Aze teko uzapo ikatu ma'e wà, waneko haw
nuzawy kwaw pe ikatu ma'e rupi waho
haw.

Ne Tupàn Ikatuahy Ma'e ne, eremuhygatu wanape
ràn wanupe ne.

8 O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, neze'eg
nuzawy kwaw urerape urewe. Uruata
hupi.

Nerehe uruzeruzar.

Urepurukwaw wer nerehe. Urepurukwaw wer
tuwe nerehe ure.

Urema'enukwaw wer nerehe.

9 Aputar herehe we nereko haw pyhaw azeharomoete ihe.

Azeagaw tuwe neremiapo putar haw ikwaw pà
azeharomoete.

Eremume'u putar teko ywy rehe har wanemiapo
kwer nehe.

A'e 'ar mehe uzemu'e putar nekatu haw rehe wà
nehe.

Ukwaw putar wà nehe.

10 Aze erepuhareko teko ikatu 'ym ma'e ne wà
nehe,

A'e mehe mo nuzemu'e iwer mo ikatu ma'e iapo
haw rehe wà.

Ko ywy rehe teko ikatu wà.

Nezewe rehe we uzapo wiwi ikatu 'ym ma'e oho
waiko wà.

Nuzekaiw kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
uhua'u haw rehe wà.

11 O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, ereupir nepo
teko wanehe nezepyk pà.

Nezewe rehe we neàmàtyry'yamar nuzekaiw kwaw
nerehe wà.

Erezamutar katu neremaihu ne wà. Amogwer
teko wexak putar wamutar katu haw wà
nehe.

Hexak mehe imaranugar putar wà nehe.

Tuwe nekwahy haw wapy a'e teko tata ài wà nehe.

12 O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, eremuhyk
ma'e teko wanupe.

Ureremiapo kwer paw erezapò kar urewe ne.

13 O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e urezar,
amo teko ywy rehe har wazar a'e wà wiko urezar
romo a'e wà. Tupàn a'ua'u uzeapo urezar
romo wà no.

Ko ma'e urumume'u putar newe kury. Xo ne zo
ereiko urezar romo ne.

14 A'e teko umàno wà. Nuzewyr kwaw wikuwe wi
pà wà nehe.

Nuzawy kwaw ma'e 'àgaw wà. Nukweraw wi pixik
kwaw wà nehe ta'e erezepyk wanehe ne xe.

Eremumaw ne wà.

Ni amo na'ima'enukwaw kwaw wanehe ko 'ar
rehe wà.

15 Ne Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, uremueta
tetea'u wera'u pe ne.

Eremuhua'u wera'u ureywy no.

A'e rupi teko ukwaw nekàgaw wà kury.

16 Erezepyk neremiaihu wanehe, o Tupàn Tuwe-
harupi Wiko Ma'e.

Ma'erahy ipuraraw mehe uruze'eg newe.

17 Kuzà uwauwak wahy haw rehe
heiheimem pà umemyrzexak kar mehe.

Nezewegatete urupuraraw nezepykaw ure no, o
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.

18 Kuzà imemyrahy ma'e ài uruiko urewarewak pà
ure.

Nuzexak kar kwaw urememyr. Nuruexak kar
kwaw kwarera'i.

Ni pitài haw nuruityk kwaw ureàmàtyry'yamar wà.

Nurumueta wera'u kwaw teko ureywy rehe wà.

19 Teko ureinuromo har umàno ma'e kwer uzewyr
putar wikuwe wi pà wà nehe.

Wanetekwer ukweraw wi putar wà nehe.

Umàno ma'e kwer wapyta haw pe har

ume'e putar urywete haw rupi uzegar pà wà nehe.

Eremur kar zuwiri ywy rehe,

nezewegatete umàno ma'e kwer uhem putar ywy
wi wikuwe wi pà wà nehe.

Zepykaw, purupyro haw no

20 Heremiaihu wà, peho peneko haw pe penàpuz
iwàpytym pà nehe.

Pemumaw amo zahy pezeàmim pà nehe.

Tupàn wikwahy teko wanemiapo kwer rehe a'e.
A'e rupi uzepyk iko wanehe. Xo ipytu'u paw
ire pehem wi nehe.

²¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ur putar weko
haw ywak rehe har wi a'e nehe,
ywy rehe har wanehe uzepyk pà wanemiapo
kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo nehe.
Ta'e Ywy numim kwaw izuka pyrer wà nehe xe.
Teko ukwaw putar puruzuka awer paw wà nehe.

27

¹ A'e 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upy-
hyk putar utakihepuku nehe.

Uhua'u itakihe. Ikàg no. Ipuhuz no.

Teko uze'eg àzàguhu Erewiàtà her ma'e rehe wà.
Tupàn ukutuk putar a'e àzàguhu a'e nehe.

Uwawak àzàguhu a'e. Uzemàzemàn no.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzuka putar
mozuhu yryhu pe har a'e nehe.

² A'e 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
uze'eg putar nezewe nehe.

— Pezegar uwà heremitygwer pe har heta tetea'u
haw rehe pe nehe.

³ Azekaiw hehe. Amuàkym tuweharupi no.

Ame'egatu hehe 'aromo. Ame'egatu hehe pyhaw
no.

Nezewe mehe ni amo numuaiw kwaw wà nehe.

⁴ Naikwahy kwaw izupe kury. Hakuir hekwahy
haw.

Aze xu hezuz imuaiw kar pà nehe, aze ka'a hezuz
imuaiw kar pà nehe no,

amunyk putar tata xu rehe nehe, ka'a rehe nehe
no, wamumaw pà nehe.

⁵ Aze heremiaihu wàmàtyry'ymar izepytywà kar wer ihewe wà nehe, tuwe uzemuawyze kar ihewe wà nehe. Azeharomoete, tuwe upytu'u heàmàtyry'ym ire wà nehe, i'i putar Tupàn.

⁶ Ywyrà ikatu ma'e hapo katu a'e. Na'e hezuz. A'e re iputy. Na'e i'akatu. Nezewegatete teko Izaew izuapyapyr umynehem putar ywy paw a'e wà nehe no.

⁷ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzepyk Izaew wanehe. Uzepykahy wera'u waàmàtyry'ymar wanehe. Tupàn uzuka xo màràràrà Izaew izuapyapyr zo a'e wà. Uzuka Izaew wazuka arer tetea'u wà.

⁸ Uzepyk wemiaihu wanehe, amo ywy rehe wamono kar pà ipyhyk pyrer romo wà. Umuhem kar waiwy wi upytuhemaw ikàg ma'e pupe. Ipytuhemaw ikàg a'e. Nuzawy kwaw ywytu kwarahy ihemaw wi ur ma'e.

⁹ Umunàn putar teko wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e nehe. — Pekatu herenataromo kury, i'i putar wanupe nehe. Aze teko weityk tupàn a'ua'u amo ywy rehe har wazar wamuwete haw wà nehe, aze ukauka wamuwete haw izyta wà nehe, ywy ku'i kwer romo iapo pà wà nehe, ita tàtà 'ym ma'e ikaika haw ài wà nehe,

aze umumaw ywyrà tupàn a'ua'u wanagapaw
 romo iapo pyrer wà nehe, aze weityk yhyk
 hyàkwegatu ma'e hapy haw ikaika pà wà
 nehe, xo a'e mehe zò Tupàn heharaz putar
 wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e wi nehe.

¹⁰ Tawhu pàrirogawaiha pupe imim pyrer, uzeapo
 teko heta 'ymaw romo kury.

Ni amo nuiko kwaw a'e pe wà kury.

Nuzawy kwaw ywyxiguhu.

Uzeapo tapi'ak wamai'u haw romo.

Ma'ea'yr u'u ka'api'i a'e pe upytu'u pà wà.

¹¹ Ywyràkà uxinig upeupen pà.

Kuzà omono'og heraha zepe'aw romo wà.

Ko teko nukwaw kwaw ma'e wà.

A'e rupi Tupàn zaneapo arer nupuhareko kwaw
 wà nehe.

Uzeyk putar tuwe wanehe nehe.

¹² A'e 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
 o'ok putar wemiaihu teko amogwer teko
 wamyter wi upaw rupi wà nehe. Ko 'ar rehe
 hemiaiuhu wiko ywy tetea'u wanehe wà.
 Waneko haw uzypyrog Ewparat yrykaw
 pe. Oho Ezit ywy rehe no. Teko oxooxok
 arozràn iapirer wi henuhenuhem pà wà.
 Nezewegatete amono'og putar Izaew ihe
 wà nehe no, amo teko wanuwi wa'ok pà
 pitàitàigatu ihe wà nehe no.

¹³ A'e 'ar mehe amo upy putar tapi'ak i'ak kwer
 xi'àm romo iapo pyrer nehe. Izaew izuapyapyr
 Axir pe heraha pyrer wà nehe, Ezit pe imunehew
 pyrer wà nehe no, uzewyr putar uiwy rehe a'e 'ar

mehe wà nehe. Umuwete katu wi putar Tupàn
Tuweharupi Wiko Ma'e ywytyr imonokatu pyrer
Zeruzarez pe har rehe wà nehe.

28

*Tupàn uzepyk putar Izaew ywy rehe har wanehe
nehe*

¹ Tupàn uzepyk putar Xamari tawhu rehe nehe, —
Tawhu ikatuahy ma'e, i'i uka'u ma'e Izaew
ywy rehe har wà.

Pepuhareko a'e tawhu ywy katu rehe wapyk ma'e
nehe.

A'e pe har uka'u waiko wà.

Tawhu ipuràgaw ukàzym iko.

Nuzawy kwaw ma'eputyr uxinig ma'e kwer.

² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e omono kar putar
amo awa ikàg ma'e ukyze 'ym ma'e a'e nehe.

Ur putar àmànita ikyrahy haw ài nehe.

Nuzawy kwaw ywytuaiw tàpuz heitykar nehe.

Nuzawy kwaw àmànuhu ikyr haw nehe.

Umuaiw putar ma'e paw imumaw pà nehe.

³ Xamari, — Tawhu ikatuahy ma'e, i'i uka'u ma'e
Izaew ywy rehe har wà.

Zauxiapekwer upyropyrog putar a'e tawhu heityk
pyrer rehe wà nehe.

⁴ Tawhu ipuràg ma'e a'e, ywy katu rehe wapyk
ma'e a'e.

Ipuràgaw ukàzym putar nehe. Nuzawy kwaw
ma'eputyr uxinig ma'e kwer nehe.

Nuzawy kwaw ma'e'a kwer pi her ma'e iapyw
ma'e ipy nehe, kwarahy mehe har nehe.

Izi'itahy ku'em mehe amo opo'o i'u pà.

⁵ A'e 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e wiko putar ma'eputyr ipuràg ma'e àkàg rehe har romo iapo pyrer ài nehe. Omono putar a'e àkàg rehe har wemiaihu izuka pyr 'ym wanupe nehe.

⁶ — Urepurapo kar wer ikatu ma'e rehe teko wanupe ure, i'i putar pureruze'eg ma'e wà nehe, ta'e Tupàn uma'ereko putar wapy'a pupe nehe xe.

Amo zauxiapekwer ume'egatu tawhu weko haw rehe uzekaiw pà wàmàtyry'ymar wanuwi. Tupàn umupytu'u kar putar a'e zauxiapekwer wakyze re a'e wà nehe no.

Tupàn uzepyk Zuta ywy rehe har wanehe

⁷ Amo teko wata oho waiko uka'u pà wà, ta'e ui'u win tetea'u pupe wà xe.

Nupuner kwaw upu'àmaw rehe wà, ta'e ui'u kàwiah y tetea'u pupe wà no xe.

Xaxeto a'e wà, Tupàn ze'eg imume'u mua'u har a'e wà no, wiko uka'u pà u'au'ar pà wà.

Tupàn wexak kar ma'e hexak pyrer 'ym uze'eg imume'u har wanupe. Uka'u hexak mehe wà. Nukwaw katu kwaw wà.

Xaxeto uka'u a'e wà no. A'e rupi nukwaw kwaw teko waneruze'egaw wà no.

⁸ Wahuhuk awer upyk ywyrapew wama'ereko haw a'e.

Naheta kwaw ni pitài ikatu haw ywyrapew rehe.

⁹ Uze'eg zemueteahy herehe, uzehezehe upuranu pà wà.

— Mo rehe ko Tupàn ze'eg imume'u har ipurumu'e wer iko, i'i uzeupeupe wà.

— Aipo ukwaw Tupàn ze'eg imume'u katu haw zanewe, i'i wà.

Aipo zaiko memyr ukamu romo ma'e kwer romo zane.

¹⁰ Zanerereko kwarer ài kuzàtài ài a'e.

Ipurumu'e wer zanerehe pape imugeta haw izypy mehe har rehe a'e, i'i wà.

¹¹ Aze napepurenu wer kwaw heze'eg rehe nehe, a'e mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg putar peme a'e nehe.

Umuze'eg kar putar teko amo ae ywy rehe har amo ae ze'eg rupi uze'eg ma'e a'e wà nehe.

A'e umume'u putar Tupàn ze'eg peme a'e wà nehe.

¹² Kwehe mehe aze'eg nezewe peme.

— Tupàn pemupyty'u kar putar nehe.

Pemonokatu putar ma'erahy haw wi ma'uhez haw wi xe a'e nehe.

Xe peàmàtyry'ymar nuzapo kwaw ikatu 'ym ma'e peme nehe, a'e peme.

Napepurenu wer kwaw heze'eg rehe.

¹³ A'e rupi Tupàn pemu'e putar zemu'e haw izypy mehe har rehe nehe.

Penereko putar kwarer ài a'e nehe.

Na'e pezeagaw putar peata pà nehe. Kwarera'i u'ar ukupe kutyr.

Nezewegatete peneko haw iaiw wera'u putar nehe. Amo pemuahy kar putar wà nehe.

Pe'ar putar ywykwar miar ipyhykaw pupe nehe. Pepyhyk putar pemunehew pà wà nehe.

Peme'egatu peneko haw ikatu mua'u ma'e rehe nehe, i'i

¹⁴ Tuwihaw Zeruzarez pe har a'e wà,

awa wiko wera'u ma'e ko teko waneruze'egar wà,
peinu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg nehe
kury.

¹⁵ Peze'eg peiko nezewe.

— Uruzapokatu ureze'egaw màno haw rehe we
ure.

Uruzapokatu tuwe ureze'egaw umàno ma'e kwer
wapyta haw rehe we.

A'e rupi iaiw paw uhua'u ma'e tur mehe
nurupuraraw kwaw ma'erahy ure nehe, peze
peiko.

Temu'emaw rehe pezeruzar peiko.

— Ma'e rehe uremunar haw urepyro putar nehe,
peze peiko.

¹⁶ A'e rupi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar
uze'eg nezewe kury.

— Amuapyk amo ita hereko Xiàw rehe ihe kury.

Ita hekuzar katu ma'e a'e. Aexaexak a'e ita ihe.

A'e ita upyta putar amo ita heràpuzuhu wy pe har
iahykaw rehe a'e nehe, imuàtà katu pà a'e
nehe.

Amuapyk ko ze'eg hehe.

— Tupàn rehe uzeruzar ma'e nukyze kwaw wà, i'i
ze'eg ita rehe har.

¹⁷ Teko umuà'ygatu pàrirogaw ita inemo apyr har
pupe wà. Nezewegatete apureruze'egatu
hekatuahy haw pupe ihe no.

Naheremu'em kwaw nahemunar kwaw
waneruze'eg mehe nehe

Peiko pezeàmimaw ikatu 'ym ma'e rehe. Napemi-
gatu kwaw a'e.

Àmànita umumaw ma'e.

'Y uwyrykahy ma'e weityk ma'e heraha. Nezewe-gatete amumaw putar penemu'emaw peneko katu haw romo iapo pyrer ihe nehe.

18 M^àno haw rehe we peze'eg awer penemiapo katu kwer uzemumaw putar nehe.

Um^àno ma'e kwer wapyta haw rehe we peze'eg awer penemiapo katu kwer uzekazeka putar upaw p^à nehe no.

Iaiw hawhu tur mehe

peneraha putar 'y uwyrykahy ma'e ài nehe.

19 Teko ma'erahy ipuraraw paw n^àn^àn pepuraraw putar wainuinuromo pe nehe no.

Tuweharupi ur putar nehe: ku'em mehe, kwarahy heixe re nehe no.

Tup^àn ze'eg pit^àt^àigatu werur putar pekyze haw ipyahu ma'e nehe.

20 Peiko putar awa a'e ze'eg kwehe arer hemi-mume'u kwer ài nehe.

— Iker haw iaikwera'i. A'e rupi a'e awa nupuner kwaw u'aw haw rehe hehe.

Izew^ànaw ipixika'i a'e. A'e rupi nupuner kwaw uzepykaw rehe ipupe, i'i a'e ze'eg.

21 Na'e Tup^àn Tuweharupi Wiko Ma'e upu'àm putar a'e nehe, ywytyr Perazi her ma'e rehe upu'àm awer z^àwe a'e nehe.

Wikwahy putar nehe, ywy^àpyznaw Zime^àw her ma'e rehe ukwahy awer z^àwe nehe no.

Uzapo putar wemiapo putar haw nehe.

Teko nukwaw kwaw hemiapo r^àm a'e w^à.

Uzapo putar uma'ereko haw nehe no.

— M^àr^àz^àwe tuwen aipo pa, i'i putar teko ima'ereko haw hexak mehe w^à nehe no.

22 A'e rupi pepytu'u pepuka re nehe.
 Aze mo nan, kyhàhàmàtata pezeàpixixixi haw uze-
 mumikahy wera'u putar nehe.
 Ta'e ainu Zanezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
 ize'eg mehe ihe xe.
 — Pemumaw ko ywy paw nehe, i'i a'e.

Tupàn ima'ekwaw paw

23 Peinu heze'eg àwàm nehe. Pezekaiw heremi-
 mume'u rà m rehe nehe. 24 Ywy imuàgà'ym mehe
 ma'e itym 'ym mehe we awa numumaw kwaw
 u'ar paw ywy heruwaruwak pà a'e. Uhàwykàz.
 Uma'ema'e ywy no. 25 Na'e umuhym no. Na'e
 utym ma'èà'yz enero her ma'e. Uty m ma'èà'yz
 kumin her ma'e no. Uty m aro zràn xirik her ma'e,
 aro zràn xewar her ma'e no. Amo ae aro zràn utym
 watym àwàm ikatu ma'e rehe no. 26 Uzapokatu
 ma'e paw a'e, ta'e Tupàn umu'e ikatu ma'e iapo
 haw rehe a'e xe. 27 Enero ipo'o re, kumin ipo'o
 re numuhem kar kwaw iapirer ita ipuhuz ma'e
 pupe. Umuhem kar ita ipuhuz 'ym ma'e pupe,
 pixika'i ma'e pupe. 28 Aro zràn inupànupà mehe
 nunupàahy kwaw. Nuzukazuka kwaw aro zràn.
 Ukwaw itahu iapu'a ma'e heruwakaw haryw rehe
 aroz ràn ihaihaw 'ym pà. 29 Tupàn Tuweharupi
 Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e ukwaw kar nezewe
 haw iapo haw izupe. Tupàn hemiapo putar àwàm
 ikatuahy. Ukwaw katu wyzài ma'e iapo haw.

29

Uze'eg Zeruzarez rehe a'e

1 Pepuhareko Zeruzarez Tupàn pe imonokatu
 pyrer nehe.

Kwehe mehe tuwihawete Tawi uzapo weko haw a'e pe.

Pemumaw amo kwarahy mynykaw Tupàn imuwete haw iapo pà nehe.

² A'e re Tupàn uzepyk putar a'e tawhu Tupàn pe imonokatu pyrer her ma'e rehe nehe.

A'e pe har uzai'o putar wà nehe. Uzemumikahy putar wà nehe no.

Tawhu nuzawy kwaw Tupàn henataromo ma'ea'yr hapy haw tuwykwer tetea'u rehe har nehe.

³ Tupàn omono kar putar zauxiapekwer tetea'u tawhu pe wà nehe, iàmàtyry'ym kar pà wanupe wà nehe.

A'e zauxiapekwer a'e wà, tawhu pe har wàmàtyry'ymar a'e wà, umàmàn putar tawhu izywyr wà nehe.

Uzapo putar pàrirogaw rehe uzeupir àwàm wà nehe. Uzeupir putar hehe tawhu pupe wixe pà wà nehe.

⁴ Weityk putar tàpuz paw wà nehe.

A'e pe har u'ar putar ywy rehe upyta pà wà nehe. Uze'eg putar tekwe ài wà nehe.

Hewowo putar wà nehe. Uze'eg putar imuhemahy 'ym pà tekwe ài wà nehe no.

⁵⁻⁶ Na'arewahy tàrityka'i

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u Ma'e uzàmàtyry'ym putar wàmàtyry'ymar oho a'e wà nehe kury. Ni amo nuàro kwaw tur àwàm wà nehe.

Zauxiapekwer amo ae ywy rehe arer romo wanekon wà.

Wànoànog putar nehe. Ywy uryryryryz putar
nehe no. Wànoànogahy putar nehe.

Ur putar ywytuaiw nehe. Àmànuhu ukyr putar
nehe no. Tata ma'erapy har ur putar nehe
no.

Umuigo kar putar wàmàtyry'yymar ywy imuku'iahy
pyrer romo wà nehe.

Nuzawy kwaw ka'api'i uxinig ma'e kwer ywytu
hemiraha kwer wà nehe.

⁷ Tupàn pe ma'ea'yr hapy haw rehe ipurumuaiw
wer har wà nehe,

zauxiapekwer tawhu izywyr har paw wà nehe,
pàrirogaw rehe uzeupir haw iapo har wà
nehe no,

a'e paw ukàzym putar puahu haw zanewi uhemaw
ài wà nehe, ma'e hexak awer ukàzym ma'e
kwer ài wà nehe.

⁸ Teko ywy nàànar Xiàw ywytyr iàmàtyry'yymar wà
nehe,

nuzawy kwaw awa ima'uhez katu ma'e umai'u
haw rehe upuahu ma'e wà nehe.

Ume'e mehe ima'uhez we a'e.

Nuzawy kwaw awa iziwez katu ma'e uwi'u haw
rehe upuahu ma'e wà nehe.

Ume'e mehe iziwez we a'e.

Zeruzarez pe har wamumuranu haw

⁹ Peiko wiwi iranaiwa'u ma'e romo nehe, aze
peneko wer nehe.

Peiko wiwi hehàpyhà 'ym ma'e romo nehe, aze
ikatu wera'u nezewe haw peme nehe.

Aze pei'u win pupe nehe, aze pei'u kàwiahya pupe
nehe, peka'u he'o ma'e ài peata e pà nehe.

10 Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pemuger kar tuwe a'e xe.
 Upyk peàkàg, Pemuzeàpumi kar a'e.
 Peàkàg a'e wà, peneha a'e wà no, wiko Tupàn ze'eg imume'u har romo a'e wà.
 Tupàn wexak kar zepe ma'e puahu pe har zàwenugar a'e awa wanupe a'e. Nuexak kwaw wà.

11 Ko 'ar rehe puahu pe har zàwenugar paw nuzawy kwaw ze'eg pape rehe imuapyk pyrer iwàpytym pyrer peme. Napepuner kwaw ikwaw paw rehe. Aze peraha pape amo pape kwaw par pe nehe, — Emugeta nehe, aze peze izupe nehe, — Napuner kwaw ihe, ta'e uzewàpytym pape a'e xe, i'i putar peme nehe. 12 Aze peze'eg pape kwaw par 'ym pe nehe. — Emugeta nehe, aze peze izupe nehe, — Nakwaw kwaw pape imugeta haw ihe, i'i putar peme nehe.

13 Zanezar uze'eg nezewe.
 — Ko teko uze'eg ihewe uzuru pupe wà.
 Umume'u hekatu haw weme pupe wà.
 Wapy'a muite ihewi wà.
 Teko wapurumu'e haw rupi zo hemuwete wà.
 Xo ze'eg imume'u wiwi haw zo ukwaw wà.

14 A'e rupi amupytuhegatu kar wi putar ko teko ihe wà nehe.
 Azapo putar ma'e ikwaw pyr 'ym wainuinuromo nehe, azapo putar iaiw ma'e wainuinuromo nehe no.
 Ukwaw katu ma'e wà. Nezewe rehe we nupuner kwaw a'e ma'e imume'u haw rehe wà nehe.

Nukwaw kwaw a'e ma'e heremiapo rà m wà nehe.

Teko ma'e tetea'u rehe imu'e pyrer nukwaw kwaw a'e wà nehe no, i'i Zanezar.

15 Aze teko umim wemiapo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wi a'e wà nehe, uzepyk putar wanehe a'e nehe.

Pepuhareko ipytunahy haw rehe ikatu 'ym ma'e iapo har pe wà nehe. Uze'eg nezewe wà.

— Ni amo nupuner kwaw zanerexakaw rehe wà. Ni amo nukwaw kwaw zaneremiapo wà, i'i waiko wà.

16 Pemono ikatu 'ym ma'e ikatu ma'e hekuzaromo. Aipo ywyzuwa ikatu wera'u ima'ema'e har zapepo iapo har wi.

Zapepo nuze'eg kwaw nezewe wapo arer pe.

— Naheapo kwaw pe ne, ni'i kwaw.

— Nerekwaw kwaw ma'e iapo haw, ni'i kwaw ywy'a wapo arer pe.

Purupyro haw imume'u haw

17 Nan kwehe tete ka'aete uzeapo putar ma'etymaw romo nehe.

Ma'etymaw uzeapo wi putar ka'a romo wiko pà nehe.

18 A'e 'ar mehe iapyha 'ym ma'e wenu putar ze'eg a'e wà nehe. Amo umugeta a'e ze'eg pape iwàpytym pyrer rehe har wà nehe, ze'eg imuapyk pyrer hexak pyr 'ym wà nehe.

Hehàpyhà 'ym ma'e uhem putar ipytunahy haw wi wà nehe. Upuner putar ma'e hexakaw rehe wà nehe.

19 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e omono putar turywete haw ma'e hereko 'ymar wanupe nehe.

Tupàn Ikatuahy Ma'e Izaew wazar umurywete kar putar hemetarer 'ym ma'e a'e wà nehe.

20 Ta'e Tupàn umumaw putar wemiaihu wanehe imunar ma'e a'e wà nehe xe.

Uzuka putar uzehe uze'eg zemueteahy ma'e a'e wà nehe.

Amo teko wanupe ikatu 'ym ma'e wemiapo rà m imume'u har a'e wà nehe, ukàzým putar a'e wà nehe.

21 Tupàn umumaw putar amo rehe hemu'em ma'e wà nehe.

Umumaw putar tuwihaw wanupe hemu'em ma'e wà nehe no.

Aze amo hemu'em amo rehe tuwihaw henataromo nehe, aze a'e rupi tuwihaw omono kar amo ikatu 'ym ma'e iapo 'ymar zemunehew paw pe nehe, Tupàn uzepyk putar a'e hemu'em ma'e rehe nehe.

22 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, upyro Àmàrààw ikatu 'ymaw wi imàno haw wi a'e. Uze'eg iko teko Izaew izuapyapyr wanehe kury.

— Heremiaihu nuzemumikahy wi kwaw wà nehe. Na'imaranager pixik kwaw wà nehe.

23 Wexak putar heremiapo rà m wamyter pe àràm wà nehe.

Hexak mehe umume'u putar herer ikatu haw wà nehe.

— Ereiko Tupàn Ikatuahy Ma'e Izaew wazar romo ne, i'i putar ihewe wà nehe.

Ukyze putar ihewi hemuwete katu pà nehe.

24 Na'e iranaiwa'u ma'e wiko putar ma'e kwaw
 katu har romo wà nehe.
 Heàmàtyry'ym arer
 weruzar putar hepurumu'e haw wà nehe no, i'i
 Tupàn uzeupe.

30

*Zuta wanuwihawete wenz upytywà àwàm Ezit
 ywy rehe har wanupe*

- ¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe.
 — Pepuhareko hera'yr heàmàtyry'ymar pe wà nehe,
 herazyr heàmàtyry'ymar pe wà nehe no.
 Nuze'eg kwaw ihewe ma'e iapo 'ym mehe wà.
 Uzapokatu uze'egaw amo wanehe we herehe up-
 uranu 'ym pà wà.
 A'e ma'e iapo mehe omono'ono'og wemiapo kwer
 ikatu 'ym ma'e wanereko amo wemiapo
 kwer ikatu 'ym ma'e i'aromo wà.
- ² Zuta wanuwihaw oho Ezit ywy rehe har wanupe
 upytywà àwàm henoz pà wà.
 Nupuranu kwaw herehe oho 'ym mehe wà.
 Uzeruzar wakàgaw rehe upyro àwàm rehe wà.
- ³ Nur kwaw wapytywà àràm wà nehe. Ur putar xo
 wamuzemumikahy kar àràm nehe.
 Naheta kwaw wapyro àràm nehe. Heta putar
 wakàgaw i'ok àràm nehe.
- ⁴ Zuta wanuwihaw waze'eg heraha har uhem oho
 Ezit rehe wà.
 Uhem tawhu Zuwà pe wà. Uhem tawhu An pe wà
 no.
- ⁵ Nezewe rehe we imaranugar putar wà nehe,
 ta'e Ezit ywy rehe har nupytywà pixik kwaw wà
 nehe.

Ezit ywy rehe har umumaranugar kar putar wà nehe. Wiko putar ikàg 'ym ma'e ài wà nehe, i'i Tupàn.

⁶ Na'aw Tupàn ze'eg zàwàruhu iriàw zàwenugar kwarahy ihemaw awyze har kutyr har wanehe har xe kury.

— Ze'eg heraha har wahaw ywy ikatu 'ym ma'e oho waiko wà. Zawaiw katu waho haw wanupe.

Heta zàwàruhu iriàw a'e pe wà, moz wà no, mozuhu uwewe ma'e wà no.

Ze'eg heraha har weraha ma'e Ezit wanuwihawete pe imono pyràm wanereko zumen waku'az wà, kawaru kupewa'a waku'az wà no.

Weraha a'e ma'e waiko amo teko wanupe wà.

A'e teko nupuner kwaw wapytywà haw rehe wà nehe.

⁷ Ezit nupytywà pixik kwaw wà nehe.

A'e rupi amono ko her Ezit wanupe ihe kury.

— Mozuhu Ipuruzukaiw 'Ym Ma'e, a'e wanupe, i'i Tupàn.

⁸ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe.

— Emuapyk ko ze'eg ywyrapew rehe nehe.

Nezewe mehe ni amo numunàn kwaw nehe.

Amume'u putar heze'eg upaw pixik 'ym ma'e rà m teko wakutyr har newe kury.

⁹ Wiko Tupàn heruzar 'ymar romo wà. Hemu'em ma'e romo wanekon wà.

Na'ipurenu wer kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg rehe wà.

10 Pexak zo uzeapo ma'e ràm nehe, i'i ma'e teko wanemigwaw 'ym hexakar wanupe wà.

— Pemume'u zo ze'eg azeharomoete har urewe nehe:

i'i Tupàn ze'eg imume'u har wanupe wà.

— Pemume'u wyzài ma'e uremurywete kar pà nehe: i'i wanupe wà.

11 — Peho xe wi urewi ty wà, i'i ahyahy wanupe wà. Pepytu'u ureputupyk ire kury ty wà.

Pepytu'u Tupàn Ikatuahy Ma'e Izaew wazar rehe peze'eg ire kury, i'i wanupe wà.

12 A'e rupi Tupàn Ikatuahy Ma'e Izaew wazar uze'eg nezewe wemiaihu wanupe.

— Naperuzar kwaw heze'eg.

Pezeruzar puruzuka haw rehe. Pezeruzar temu'emaw rehe.

13 A'e penemiapo kwer werur putar pemuaiw pàwàm peme nehe.

Aze pàrirogawaiha ikwaikwar oho iko a'e, na'arewahy u'ar putar ywy rehe a'e.

14 Aze ywy'a uzeka, xo ipegegwer zo upyta.

Nezewegatete apumumaw kar putar azeharomoete ihe nehe.

Ni pitài ywy'a ipehegwera'i na'ikatu kwaw tàtàpyzgwer tata wi henuhemaw romo.

Teko nupuner kwaw 'y henuhemaw rehe ytyzuzàmaw wi ipehegwer pupe wà, i'i Tupàn.

15 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar a'e, Izaew wazar a'e, uze'eg nezewe wemiaihu wanupe a'e kury.

— Aze pezewyr ihewe nehe, aze peàrogatu heremiapo ràm nehe, apupyro putar ihe nehe.

Peàrogatu heremiapo ràm herehe pezeruzar pà nehe.

A'e mehe amono putar peàmàtyry'ymar waneityk àwàm peme nehe.

Napepurapo wer kwaw heremiapo putar haw rehe.

¹⁶ Peze'eg nezewe ihewe.

— Nan. Uruzeupir putar oroho kawaru iàkwen ma'e waku'az nehe.

Nezewe uruhem putar ureàmàtyry'ymar wanuwi nehe. Na'urepyhyk kwaw wà nehe, peze.

Pezàwehem nehe, aze pepuner nehe.

Kawaru peàmàtyry'ymar waneimaw uzànete wera'u peneimaw wanuwi wà.

¹⁷ Peàmàtyry'ym mehe xo pitài peàmàtyry'ymar zo umuzàwehem kar putar 1000 zauxiapekwer penehe we har wà nehe.

5 peàmàtyry'ymar pemuzàwehem kar putar paw rupi a'e wà nehe.

Xo màràn penehe we arer zo upyta putar wà nehe.

Upyta ma'e nuzawy kwaw pànuhu tuwihaw her hereko har i'yw ywytyr apyr har wà nehe, i'i Tupàn.

Tupàn omono uze'egatu wemiaihu wanupe

¹⁸ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e penàro iko a'e, ta'e ipurapo wer ikatu ma'e rehe peme xe. Pepuhareko a'e, ta'e ikatu ma'e iapo har romo hekon a'e xe. Hehe uzeruzar ma'e hurywete wà. ¹⁹ Teko Zeruzarez pe har wà, Xiàw rehe har wà, pepytu'u putar pezai'o re nehe. Penoz putar pepytywà àwàm nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko

Ma'e pepuhareko putar nehe. Wenu putar peze'eg nehe. Pepytywà putar nehe. ²⁰ Pemuahy kar putar nehe. Upuraraw kar putar ma'erahy peme nehe no. Nezewe rehe we nuzeàmim kwaw pewi nehe. Pemu'e har romo hekon. Hehe pepurexak wer mehe pexak putar nehe. ²¹ Aze pehem pe-nape wi nehe, aze peawyze har kutyr peho nehe, aze peahur kutyr peho nehe, peinu putar Tupàn penaikweromo ize'eg mehe nehe. — Na'aw pe ikatu ma'e xe. Peata hupi nehe, i'i putar peme nehe. ²² Pepyhyk putar tupàn a'ua'u itaxig parat pupe iapeao pyrer pe wà nehe, wanagapaw itazu or pape zàwenugar pupe iwàiwàn pyrer pe wà nehe no. Na'e peityk putar iaiw ma'e ài pe wà nehe. — Peho muite xe wi kury, peze putar wanupe nehe.

²³ Ma'eà'yz peko pe imuhàmuhàz mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umugyr kar putar àmàn nehe. Pepo'o putar temi'u tetea'u nehe. Heta tetea'u putar ka'api'i tapi'ak wanupe nehe. ²⁴ Tapi'ak awa ywy heruwaruwakaw heraha har a'e wà, zumen a'e wà no, xo temi'u ikatuahy ma'e xa inuinuromo har u'u putar wà nehe. ²⁵ Amo 'ar mehe pezuka putar peàmàtyry'ymar pe wà nehe. Peityk putar wanàpuztàtà wamumaw pà wà nehe. A'e 'ar mehe 'y uwyryk putar ywytyr nà'nàn ywytyruhu nà'nàn wà nehe. ²⁶ Tupàn umukatu wemiaihu wamuahy kar awer nehe. Umuke'e putar wemiaihu waperew wemiapo kwer nehe no. A'e 'ar mehe zahy uhyape katu putar kwarahy ài nehe. Kwarahy uhyape katu wera'u 7 haw uhyape haw kwehe arer wi nehe. Pitài 'ar rehe ihyape katu haw nuzawy kwaw 7 'ar rehe ihyape

katu awer nehe.

Tupàn uzepyk Axir ywy rehe har wanehe

²⁷ Peme'e kury. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ur putar muite wi a'e nehe.

A'e ae ur putar nehe.

Wikwahy putar ur mehe tàtàxiner tetea'u ywàkun romo iapo pyrer pupe nehe.

Tynehem putar wekwahy haw pupe uze'eg mehe nehe.

Ize'eg nuzawy kwaw tata ma'erapy haw.

²⁸ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ipurupy haw nuzawy kwaw 'y tyhu haw a'e.

Uhem teko wa'az pe.

Teko weityk arozràn iapirer wà.

Nezewegatete Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e weityk putar teko ikatu 'ym ma'e arozràn iapirer ài a'e wà nehe.

Teko omono wamupytu'u kar haw kawaru wazuru pupe wà. Nezewegatete Tupàn omono putar wamupytu'u kar haw zàwenugar teko wazuru pupe nehe no.

Nezewe mehe weraha pe ikatu 'ym ma'e rupi wà.

²⁹ Pe zo napeiko kwaw wazàwe nehe.

Pezegar putar penurywete haw rupi nehe.

Pemuzàg agwer zegar haw mynykaw Tupàn imuwete haw iapo mehe pyhaw.

Teko ywytyr imonokatu pyrer rehe uzeupir ma'e hurywete Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wapyro har ikàg ma'e imuwete katu haw pe oho mehe wà.

Amo upy uxi'àm wazeupir mehe wà.

Penurywete putar wazàwe nehe no.

- ³⁰ Teko paw wenu putar Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e ize'eg ikatuahy ma'e.
Wexak kar putar wekwahy haw ipuruzukaiw
ma'e wanupe nehe.
Heta putar tata hakuahy ma'e wenataromo har
paw hany har nehe. Heta putar 'y ywy
ipykar nehe no.
Ywytu ur putar àmàn inuromo nehe. Ita tetea'u
ukyr putar àmàn ài nehe.
Upir putar uzywa ikàg ma'e teko wanehe uzepyk
pà nehe.
- ³¹ Axir ywy rehe har ukyze tete wera'u putar tuwe
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg henu
mehe wà nehe,
izepykaw hexak mehe wà nehe.
- ³² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umupu kar putar
ma'e imupu pyr nehe. Umupu kar putar
wioràwiràn nehe no.
Na'e unupànupà putar Axir uwyra pupe nehe.
A'e ae uzàmàtyry'yym putar oho wà nehe.
- ³³ Kwehe mehe Tupàn umuàgà'yym tatahu.
Wapy putar Axir wanuwihawete ipupe a'e nehe.
A'e tatahu ywykwaruhu iànàm ma'e ohoete ma'e
pupe hin.
Uhyk zepe'aw ukaz ma'e ràmm.
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ipytuhemaw a'e,
nuzawy kwaw ywyku'i exopere her ma'e
ukaz ma'e uwyryk ma'e a'e.
Umunyk putar tata zepe'aw rehe nehe.

31

*Ezit ywy rehe har nupuner kwaw wapytywà
haw rehe*

¹ Pepuhareko Ezit pe upytywà àràm hekar har nehe.

Uzeruzar teko kawaru tetea'u wanereko har wanehe wà. Uzeruzar teko ywyramawa tetea'u wanereko har wanehe wà no.

Heta zauxiapekwer kawaru ku'az har ipuruzukaiw ma'e a'e pe wà.

Nuzeruzar kwaw Izaew wazar Ikatuahy Ma'e rehe wà.

Nuenoz kwaw upytywà àwàm Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe wà.

² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ukwaw katu ma'e a'e. Ukwaw iaiw paw imur kar haw.

Tuweharupi uzapo wemimume'u kwer.

A'e rupi wiko putar ikatu 'ym ma'e iapo har wàmàtry'ymar romo nehe.

Wiko putar teko amo teko iaiw ma'e wapytywà har wàmàtry'ymar romo nehe.

³ Ezit ywy rehe har nuiko kwaw tupàn romo wà.

Xo teko romo zo wanekon wà.

Waneimaw kawaru wiko amogwer ma'ea'yr umàno ma'e ràm romo wà.

Nuiko kwaw tekwe umàno 'ym ma'e ràm romo wà.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e opo hupir mehe wanehe uzepyk mehe nehe,

a'e paw umàno putar a'e 'ar mehe we wà nehe.

Ezit ywy ikàg ma'e a'e, Zuta ywy ikàg 'ym ma'e a'e no. Mokozy u'ar putar umàno pà wà nehe.

Tupàn uzekaiw Zeruzarez tawhu rehe

⁴ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe ihewe.

— Zàwàruhu iriàw àràpuhàràn hawitu ma'e ipyhykar a'e, izuka har a'e,

nukyze kwaw àràpuhàràn wamono'ogar wanur
mehe a'e, wanehapukaz mehe a'e.

Aze heta tetea'u wà, aze heiheihemahy wà,
nezewe rehe we nuzàn kwaw zàwàruhu
a'e awa wanuwi wà.

Nezewegatete ihe, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
Ikâg Wera'u Ma'e ihe no.

Nakyze kwaw Xiàw ywytyr rehe heàmàtyry'ymar
wakutyw hewezyw mehe nehe no.

⁵ Wiràmiri uwewe oho iko waity 'aromo hehe
uzekaiw pà.

Nezewegatete ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
azekaiw putar Zeruzarez tawhu rehe nehe.

Apyro putar tawhu heàmàtyry'ymar wanuwi nehe.
Apyro putar heremiaihu ihe wà nehe no, i'i
Tupàn.

⁶ Teko Izaew wà, petyryk multe Tupàn wi. Peze-
mumikahy penemiapo kwer rehe izupe pezewyr
pà nehe. ⁷ A'e 'ar mehe peityk putar tupàn a'ua'u
itàxig parat pupe itazu or pupe iapeao pyrer nehe.
Xo ikatu 'ym ma'e zo uzapo kar peme wà. Peityk
pe wà nehe.

⁸ Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.
— Amo takihepuku weityk putar Axir wà nehe.
Takihepuku uzuka putar wà nehe.

Teko nuiko kwaw a'e takihepuku izar romo wà.

Uzàwehem putar zeàmàtyry'ymaw wi wà nehe.

Wàmàtyry'ymar umuigo kar putar kwàkwàmo
uma'ereko e ma'e romo imunehew pyrer
wà nehe.

⁹ Tuwihawete uzàwehem putar ukyze pà nehe.

Amogwer tuwihaw wezar putar pànuhu tuwihawete her hereko har wà nehe, ta'e tynehem putar ukyze haw pupe wà nehe xe, i'i Tupàn.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u a'e ma'e a'e.

Teko uzuka ma'ea'yr wanapy pà ma'ea'yr hapy haw Zeruzarez tawhu pe har pe wà.

Uzapo a'e ma'e Tupàn henataromo a'e pe wà.

32

Tuwihawete upureruze'egatu putar ukatu haw rupi nehe

¹ Ur putar amo 'ar nehe. A'e 'ar mehe amo tuwihawete upureruze'egatu putar ukatu haw rupi nehe.

Tuwihaw upureruze'eg putar umunar 'ym pà wà nehe.

² A'e paw uzekaiw putar teko wanehe wà nehe.

Nuzawy kwaw ywytuaiw wi àmànuhu wi purupykaw wà nehe.

Nuzawy kwaw yrykawhu ywy uxinig ma'e rupi uwyryk ma'e wà nehe.

Nuzawy kwaw itahu i'àgaw ywyxiguhu rehe har wà nehe.

³ Na'e teko paw upuner ma'e hexak katu wi haw rehe wà nehe.

Wenu katu wi ma'e paw wà nehe no.

⁴ Wiko putar ma'e kwaw katu har romo wà nehe. Ukwaw katu putar ma'e wà nehe.

Upuner ma'e kwaw katu har ài uze'egaw rehe wà nehe. Uze'egatu putar wà nehe. A'e rupi teko ukwaw putar waze'eg wà nehe.

5 — Hemu'em ma'e ikatuahy a'e wà, ni'i kwaw teko wà.

— Imunar ma'e ikatuahy a'e wà, ni'i kwaw teko wà.

6 Hemu'em ma'e umume'u temu'emaw a'e.

Tuweharupi ima'enukwaw wemiapo rà m iaiw ma'e rehe.

Hemu'em Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e rehe no.

Uzapo ma'e Tupàn pe iro ma'e oho iko.

Nomono kwaw temi'u ima'uhez ma'e wanupe.

Nomono kwaw 'y iziwez ma'e wanupe a'e no.

7 Imunar ma'e imunar a'e.

Umume'u temu'emaw amo wama'e ipyro pà.

Aze teko nuzapo kwaw ikatu 'ym ma'e wà, nezewe rehe we imunar wama'e rehe.

8 Ikatu ma'e ima'enukwaw ikatu ma'e wemiapo rà m rehe.

Hemiapo ikatu paw rupi.

Kuzàgwer Zeruzarez pe har wanehe ze'egaw

9 Kuzà uma'ereko 'ym ma'e wà, pezeapyaka heze'eg rehe nehe:

Peme'egatu nehe, kuzà ma'e rehe uzekaiw 'ym ma'e wà.

10 Pemumaw putar pitài kwarahy amogwemogwer 'ar wamumaw pà nehe. Na'e pepuraw putar ma'erahy pezemumikahy pà nehe,

ta'e naheta kwaw uwà ipo'o haw a'e 'ar mehe nehe xe.

11 Ko 'ar rehe peiko ma'e rehe pezekaiw 'ym pà.

Peryryryryz nehe kury, pezemumikahy nehe kury.

Penuhem penopoz nehe.

Pemunehew pàn iànàm ma'e ma'eryru iapo pyr nehe.

12 Pekwar pepuxi'a rehe pezemumikahy haw hexak kar pà nehe.

Pezai'o nehe, ta'e zauxiapekwer umuaiw ywy ikatu kwer wà xe.

Umumaw uwà tyw i'a katu kwer wà no.

13 Xu hezuz putar ka'a rehe we heremiaihu waiwy rehe nehe.

Pezai'o tawhu hurywete ma'e kwer rehe nehe.

Pezai'o tàpuz teko hurywete ma'e pupe tynehem ma'e kwer rehe nehe.

14 Naheta kwaw teko tuwihawete hàpuzuhu pupe wà nehe. Naheta kwaw teko tawhu pupe wà nehe.

Tàpuztàtà uzeapo putar ywy ikaika pyrer ywytyr romo uzeapo ma'e kwer romo nehe.

Zumen hehaite ma'e wiko putar a'e pe wà nehe. Ni amo nomono kar kwaw a'e wi wà nehe.

Àràpuhàràn u'u putar ka'api'i a'e pe wà nehe no.

Uhem 'ar ikatu ma'e kury

15 Tupàn uzakook putar wekwe zanerehe 'y ài nehe.

A'e 'ar mehe ywyxiguhu uzeapo putar ma'etymaw romo ywy katu romo nehe.

Ma'e itym pyrer umuezuz kar wera'u putar temi'u nehe.

16 Ko ywy nànàn heta putar katu haw nehe.

Teko paw uzapo putar ikatu ma'e wà nehe.

17 Teko waneko haw ikatu putar nehe. A'e rupi naheta kwaw zeàmàtyry'ymaw nehe. Teko wiko putar uzeàmàtyry'ym 'ym pà wà nehe.

Zauxiapekwer amo ywy rehe har nur pixik kwaw ko ywy rehe har waàmàtyry'ym pà wà nehe.

Waneko haw ikatu putar tuweharupi nehe.

18 Heremiaihu wiko putar ywy ikatu ma'e rehe ukyze 'ym pà wà nehe.

Paw rupi wiko putar uzeàmàtyry'ym 'ym pà wà nehe. Wiko putar wàpuz me ukyze 'ym pà wà nehe.

19 (Ita tetea'u ukyr putar àmàn ài ka'aete imumaw pà nehe.

Umumaw putar tawhu nehe no.)

20 Penurywete paw rupi nehe.

Heta tetea'u putar 'y penemitygwer pe nehe.

Heta tetea'u putar ka'api'i peneimaw zumen wanupe nehe, tapi'ak wanupe nehe no.

33

Tupàn upyro wemiaihu a'e wà

1 Ezemumikahy nehe, puràmàtyry'yymar purumumaw ma'e. Ni amo nanezuka pixik kwaw wà.

Ezemumikahy nehe, umyrypar zuka har. Ni amo nemyrypar nanezuka pixik kwaw wà.

Nepuruzuka re nehe, ma'e imumaw ire nehe, nemumaw putar amo nehe.

Nemyrypar izuka re amo nemyrypar nezuka putar a'e nehe.

2 O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, urepuhareko pe nehe.

Uruàro urepytywà àwàm ure.

Eiko urerehe uzekaiw ma'e romo tuweharupi nehe.

Eiko urepyro har romo 'ar zawaiw katu ma'e rehe nehe.

³ Teko uzàwehem neze'eg wànoànog ma'e henu mehe wà.

Aze erezapo ma'e, teko ywy nànnànar uhàuhàz putar wà nehe.

⁴ Waàmàtyry'ymar uhàuhàz tukur ywàkun ài uze-mono'og ma'e wahàz haw ài wà.

Weraha uma'e paw uzeupi uzàn mehe wà.

⁵ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e a'e, tuwihaw zàwe hekon a'e. Wiko ywate.

Umynehem putar Xiàw ukatu haw pupe nehe, ma'e rehe umunar 'ymaw pupe wemu'em 'ymaw pupe nehe.

⁶ Umuigo kar putar wemiaihu teko ukatu haw rehe wà nehe.

Upyro tuwe a'e wà nehe. Ukwaw kar putar tuwe ma'e wanupe nehe. Ukwaw katu putar a'e wà nehe.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wi wakyze haw nuzawy kwaw temetarer tetea'u teko wanupe.

⁷ Zauxiapekwer ipuruzukaiw ma'e uzai'o nahu rupi uzemumikahy pà wà.

Tuwihaw amo ywy rehe har zeàmàtyry'ym 'ymaw hekar har uzai'oahy wà.

⁸ Naheta kwaw teko pe rupi wà.

Ni amo nuwata kwaw pe rupi wà.

Tuwihaw uhaw uze'egaw amo wanehe iapo katu pyrer wà.

Upytu'u wemiapo ràmm imume'u awer rupi ma'e iapo re wà.

Ni amo numuwete kwaw amo wà.

9 A'e ywy rehe har umumaw ywy ikatu haw hereko wà. Iaiw oho iko.
 Ywyrà ywytyr rehe har Irimano ywy rehe har uxinig a'e.
 Ywyàpyznaw Xarom her ma'e uzeapo ywyxiguhu romo.
 Màyà ywy rehe Karamew ywytyr rehe ywyrà u'ar wanuwer wà.

Tupàn uze'eg teko ywy nà'nànar wanupe

- 10 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg teko ywy nà'nànar wanupe.
 — Azapo putar ma'e ihe nehe kury.
 Aexak kar putar hekàgaw nehe. Aexak kar putar hehua'u haw nehe.
- 11 Penemiapo kwer hekuzar wera'i ka'axinig ma'e wi.
 Penemiapo rà'm imume'u pyr nuzawy kwaw ity heityk pyrer.
 Azupy tata ài wamumaw pà wanapy pà nehe.
- 12 Peiko putar tàyàpyzgwer romo nehe.
 Pekaz putar xu tata pupe heityk pyrer ài nehe.
- 13 Pe paw rupi pe, muite har wà, muite 'ymar wà no,
 peinu heremiapo kwer imume'u haw nehe.
 Pekwaw hekàgaw nehe, i'i Tupàn.
- 14 Xiàw rehe ikatu 'ym ma'e iapo har uryryryryz ukyze haw rehe wà.
 Ukyze tete wera'u mehe upuranu wà.
 — Mo upuner a'e tata purapy ma'e huwake weko haw rehe wà.
 Mo upuner tata ikaz re upytu'u 'ym ma'e huwake weko haw rehe wà, i'i wà.
- 15 Xo ikatu ma'e iapo har upuner wà.

Xo ze'eg azeharomoete har imume'u har upuner wà.

Aze amo imunar ikàg 'ym ma'e wanemetarer rehe a'e nehe, aze a'e rupi wiko hemetarer katu ma'e romo nehe, nupuner kwaw a'e tata huwake weko haw rehe nehe.

Aze amo upyhyk temetarer tuwihaw wanenataromo wemu'emaw hekuzaromo nehe, nupuner kwaw nehe.

Aze amo uzemono'og puruzuka ma'e wanehe we nehe, nupuner kwaw nehe.

Aze ipurapo wer ikatu 'ym ma'e rehe amo wanehe we nehe, nupuner kwaw nehe.

¹⁶ Agwer ma'e iapo 'ymar wiko katu putar nehe.

Wàpuztâtâ ita iapo pyrer pupe wexak putar uzepyro àwàm nehe.

Heta putar hemi'u rà m izupe tuweharupi nehe.

Uhyk putar 'y izupe tuweharupi nehe no.

Tupàn hemiaiuhu wàro upytywà haw wà

¹⁷ Pexak wi putar amo tuwihawete ikàg ma'e ipuràg ma'e nehe.

Weruze'eg putar ywy uhua'u ma'e rehe har wà nehe.

¹⁸ Pema'enukwaw putar pekyze awer kwehe mehe arer rehe nehe, na'e pepuranu putar nehe.

— Kwehe mehe tuwihaw upyhyk temetarer tetea'u zanewi a'e wà. Ma'e pe wanekon ko 'ar rehe wà kury. — Pemur penemetarer ikurer urewe tuweharupi nehe, i'i zanewe wà.

Ma'e pe wanon wà.

Wiko zaneràpuztà ita iapo pyrer wazar romo wà. Ma'e pe wanekon wà kury, peze putar nehe.

¹⁹ Napexak pixik kwaw a'e teko wiko wera'u ma'e pe wà nehe.

Napexak pixik kwaw a'e teko amo ze'eg pene-migwaw 'ym rupi uze'eg ma'e pe wà nehe.

Zawaiw katu waze'eg. Ni amo nuenu katu kwaw wà.

²⁰ Pexak Xiàw tawhu zanepynykawhu iapo awer nehe.

Zeruzarez uzeapo putar tawhu ikàg ma'e romo nehe. Zauxiapekwer nuixe pixik kwaw ipupe wà nehe.

Pema'enukwaw amo tàpuzràn ikàg ma'e rehe nehe. Teko nupuner kwaw imunyrykaw rehe henaw wi wà. Zeruzarez nuzawy kwaw a'e tàpuzràn nehe.

Teko no'ok kwaw izyta wà nehe.

Teko nomonohok kwaw ihàm wà nehe.

²¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko putar zanepyr a'e pe nehe. Zanezar Ikàg Ma'e Ipuràg Ma'e romo hekon a'e.

Heta putar yrykawhu Zeruzarez pe nehe. Heta putar yrykaw tetea'u Zeruzarez pe nehe no.

Zaneàmàtyry'ymar nueruata pixik kwaw ukanu pànuhu ywytu ipyhykar hereko har a'e yrykaw rupi wà nehe.

Wakanuhu noho kwaw a'e yrykawhu rupi wà nehe.

²²⁻²³ A'e kanuhu wahàm uzekwaraw wà.

Izyta pànuhu heru'àmar nu'àgatu kwaw a'e.

A'e rupi nupuner kwaw pànuhu imuzaiko haw
rehe wà.

A'e rupi xipyhyk putar zaneàmàtyry'y-mar
wanemetarer paw rupi zane nehe.

Xipyhyk putar wama'e paw rupi nehe no. Heta
tetea'u wanemetarer. Te wata 'ym ma'e
upuner putar ikurera'i ipyhykaw rehe wà
nehe.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko
zanereruze'egar romo a'e.

A'e ae zanereruze'eg a'e.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko zaneruw-
hawete romo.

A'e ae zanepyro putar nehe.

²⁴ Ni amo Zeruzarez pe har na'ima'eahy kwaw wà
nehe.

Tupàn umunàn putar teko wanemiapo kwer ikatu
'ym ma'e paw nehe no.

34

Tupàn uzepyk teko ywy nà'nànar wanehe

¹ Teko ywy nà'nànar wà, pezur pezeapyaka pà
nehe.

Teko wà, pezemono'og ko ma'e rehe peme'egatu
pà nehe.

Tuwe ywy nà'nànar wiko ma'e
wenu katu ko ma'e wà nehe.

² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wikwahy ywy
nà'nànar a'e.

Wikwahy zauxiapekwer ywy nà'nànar wanupe
upaw rupi a'e.

Umume'u wazuka àwàm kwez kury. Umume'u
wamumaw pàwàm kwez kury.

³ Umàno ma'e kwer upyta putar u'ar awer pe wà nehe.

Inem wà. Wanemahy haw uhàuhàz putar taw nàn nehe.

Wanuwykwer uwyryk putar ywytyruhu wanuwi nehe.

⁴ Tupàn umumaw putar kwarahy nehe, zahy nehe no, zahytata wà nehe no.

Ywak uzemàzemàn putar pape huwer ài nehe.

Huwer u'ar uwà 'yw wi wà. Huwer u'ar pi 'yw wi wà.

Nezewegatete zahytata paw u'ar putar ywak wi nehe.

⁵ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umuàgà'ym utakihepuku ywate kury.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u teko Enom izuapyapyr wamumaw pàwàm a'e.

Uzuka putar Enom izuapyapyr utakihepuku pupe nehe.

⁶ Aze teko uzuka àràpuhàràn hawitu ma'e Tupàn henataromo wà, aze uzuka àràpuhàrànete henataromo wà,

wanuwykwer a'e, wakawer a'e no, upyk watakihe a'e wà.

Nezewegatete Enom wanuwykwer upyk putar Tupàn itakihepuku nehe.

Wakawer upyk putar itakihepuku nehe no,

Mozira tawhu pe wazuka mehe nehe no.

⁷ Uzuka putar tapi'ak hehaite ma'e a'e teko wanehe we wà nehe no.

Uzuka putar tapi'aka'yr kuzà wà nehe. Uzuka putar tapi'aka'yr awa wà nehe no.

Wanuwykwer umuàkym putar ywy 'y ài nehe.

Wakawer upyk putar ywy nehe no.

⁸ A'e 'ar uzeapo putar Tupàn izepykaw 'ar mehe nehe.

A'e 'ar mehe uzepyk putar Xiàw iàmàtyry'ymar wanehe wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo nehe.

⁹ Yrykawhu Enom ywy rehe har uzeapo putar iraity zàwenugar romo wà nehe.

Ywy uzeapo putar ywyku'i exopere her ma'e romo nehe.

Ywy paw ukaz putar iraity zàwenugar ài nehe.

¹⁰ A'e tata nuwew pixik kwaw nehe.

Hàtàxiner nupytu'u pixik kwaw uzeupir ire nehe.

Iaiw putar a'e ywy nehe. Nupaw kwaw iaiw paw izuwi nehe.

Ni amo noho kwaw a'e pe wà nehe.

¹¹ Pypy wà nehe, zàpuun wà nehe no, wiko putar a'e ywy izar romo wà nehe.

Uzapo putar waity a'e ywy nànnà wà nehe.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umuigo kar putar a'e ywy

teko heta 'ymaw romo nehe, tuwihaw heta 'ymaw romo nehe.

Izypy mehe ywy iapo mehe naheta kwaw teko a'e ywy rehe. Iahykaw rehe nuzawy kwaw izypy mehe arer nehe.

¹² Enom izuapyapyr nuwereko kwaw awa uwi-hawete romo wà nehe.

Naheta kwaw tuwihaw a'e pe wà nehe.

¹³ Xu 'yw hezuz putar teko hemetarer katu ma'e wanàpuzuhu wapupe nehe.

Ka'a uzeapo putar tàpuztata wazar romo nehe no.

Awara oho putar Enom ywy rehe wiko pà wà nehe. Wiranu oho putar a'e ywy rehe wiko pà wà nehe no.

14 Marakaza wà nehe, amo miar wà nehe no, wiko putar a'e pe wà nehe.

Tekwe ikatu 'ym ma'e uhapukaz putar uzeupeupe a'e pe wà nehe.

Kuzà ipaze ma'e wyxiguhu rehe har pyhaw uzexak kar ma'e wexak putar upytu'u àwàm a'e pe nehe no.

15 Pypy uzapo putar waity a'e pe wà nehe.

Upi'amomor putar wà nehe. Ukwaku putar wà nehe.

Upyk putar umemyr upepo pupe wà nehe.

Apitaw uzemono'og putar a'e pe wà nehe no.

Pitàitàigatu uzemono'og putar uzehe we har wainuromo wà nehe.

16 Pekar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ipape nehe. Pemugeta nehe:

Ma'ea'yr xe heremimume'u kwer paw wiko putar a'e pe wà nehe.

Upaw rupi wiko putar a'e pe uzehe we har wainuromo wà nehe,

ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umuigo kar putar a'e pe wà nehe xe.

Hekwe omono'og putar a'e miar a'e ma'ea'yr paw a'e pe wà nehe.

17 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umuza'aza'ak Enom iziwy kwer a'e miar wanupe

ipegegwer imonomono pà pitàitàigatu nehe.

A'e pe umumaw putar kwarahy tetea'u wiko pà wà nehe.

Nupytu'u kwaw a'e pe wiko re wà nehe.

35

Zeruzarez tawhu pe har wanurywete àwàm

¹ Ywyxiguhu hurywete putar nehe.

Ma'eputyry hezuz putar ywy uxinig ma'e kwer rehe nehe.

² Ywyxiguhu ma'eputyry pupe tynehem mehe uze-gar putar urywete haw rupi nehe.

Tupàn umupuràg eteahy kar putar ywytyruhu Irimano ywy rehe har ài nehe.

Ma'e itym pyrer hezuz katu i'a katu Karamew ywytyr rehe, Xarom ywyàpyznaw rehe no. Nezewegatete ma'e itym pyrer hezuz katu putar nehe. I'a katu putar a'e ywyxiguhu rehe nehe no.

Teko paw wexak putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikàgaw wà nehe. Wexak putar ipuràg eteahy haw wà nehe no.

Wexak putar Zanezar uhua'u haw wà nehe.

³ Pemukàg pepo ikene'o ma'e nehe.

Pemukàg pepenàràg ikàg 'ym ma'e nehe no.

⁴ Peze'eg nezewe uzemumikahy ma'e wanupe nehe.

— Pkyze zo nehe. Penurywete nehe, ta'e Tupàn Zanezar wiko xe a'e xe.

Ur zanepyro pà a'e.

Ur zaneàmàtyry'ymar wanehe uzepyk pà no, peze wanupe nehe.

⁵ Na'e hehàpyhà 'ym ma'e wexak putar wà nehe.

Iapyha 'ym ma'e wenu putar a'e wà nehe no.

⁶ Wata 'ym ma'e opoopor putar wà nehe. Upynyk putar wà nehe no.

Uze'eg 'ym ma'e uzegar putar urywete haw rupi wà nehe.

Ytyzuzàmaw upupur putar ywyxiguhu rehe wà nehe.

Yrykawhu uwyryk putar ywy uxinig ma'e kwer rupi wà nehe no.

⁷ Ywyxig ywyxiguhu rehe har hakuahy ma'e uzeapo putar ypawhu romo nehe.

Heta tetea'u putar ytyzuzàmaw ywy uxinig ma'e kwer rehe wà nehe.

Xo amo miar zo wiko a'e pe ko 'ar rehe wà.

A'e ywyxig rehe hezuz putar wywàrà'n a'e nehe.

Hezuz putar ka'api'i popok a'e pe a'e nehe no. A'e ywy iäkym wewer putar nehe.

⁸ Heta putar pe a'e pe nehe.

— Ikatuahy haw, i'i putar teko a'e pe henoz pà wà nehe.

Ikatu 'ym ma'e nuwata kwaw a'e pe rupi wà nehe.

Tupàn hemiaiuhu wiko a'e pe izar romo wà.

Te ma'e ikwaw katu 'ymar upuner putar hupi wata haw rehe

uzeàmim 'ym pà wà nehe.

⁹ Naheta kwaw zàwàruhu iriàw a'e pe rupi wà nehe.

Miar nuwata kwaw oho hupi wà nehe.

Xo ipyro pyrer zo wata putar hupi wà nehe.

¹⁰ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemipyro kwer uzewyr putar weko haw pe wà nehe.

Uzewyr putar Zeruzarez pe uzegar pà wà nehe.

Wiko putar a'e pe tuweharupi urywete romo wà nehe.

Turywete haw nehe, zemumikahy 'ymaw nehe,
wainuinuromo wanuz tuweharupi wà
nehe.

Naheta kwaw zemumikahy haw a'e pe nehe. Teko
nuzai'o kwaw a'e pe wà nehe.

36

*Axir ywy rehe har ipuràmàtyry'ym wer Zeruzarez
pe har wanehe*

¹ Ezeke Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo
heko mehe 14 haw kwarahy mehe, Xenakeriw
Axir ywy rehe har wanuwihawete uzàmàtyry'ym
tawhu Zuta ywy rehe har pàrirogawaiha hereko
har paw oho a'e wà kury. Upyhyk waneityk
pà paw rupi wà. ² A'e re Ariki tawhu pe wiko
mehe omono kar zauxiapekwer wanuwihaw
Zeruzarez pe a'e kury. Omono kar zauxiapekwer
tetea'u hupi wà no. — Epytu'u ureàmàtyry'ym
ire nehe, ere tuwihawete Zeruzarez pe har
pe nehe, i'i Xenakeriw tuwihaw pe. Tuwihaw
umupytu'u kar wemiruze'eg zauxiapekwer wà,
pe pàn imupinaw heta haw pe wà. Yrykaw ypaw
tyrapyr har wi 'y herur har uwyryk a'e pe huwake
a'e. ³ Na'iruz Zuta wanuwihaw uhem tawhu wi
huwàxi pà wà kury. Na'aw a'e awa waner xe
wà: Eriaki Iwki ta'yr tuwihawete hàpuzuhu rehe
uzekaiw ma'e, Xemina tuwihawete ze'eg pape
rehe imuapykar, Zuwa Azap ta'yr tuwihawete
hemiapo kwer imume'u har. ⁴ Tuwihaw Axir
parer uze'eg wanupe.

— Peraha ko Axir wanuwihawete ikàg ma'e
ize'eg nehe, penuwihawete Ezeke pe nehe. —
Mo rehe erezeruzar iko. ⁵ Aipo peze'egaw

ikàg wera'u hekàgaw wi. Aipo pekwaw wera'u zeàmàtyry'ymawhu ihewi. Mo pepytywà putar Axir wanuwihawete iàmàtyry'ym mehe nehe. ⁶ Pezeruzar Ezit ywy rehe har wanehe. — Urepytywà putar a'e wà nehe, peze ihewe. Awa nueraha kwaw kàn uiwyrà pokokaw romo. Upen putar ipo ikutuk pà nehe. Nezewegatete Parao Ezit wanuwihawete wiko putar peme aze pezeruzar hehe nehe. Na'ikàg kwaw a'e. Uzewyr putar pekutyr nehe. ⁷ — Uruzeruzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e urezar rehe, aipo peze putar ihewe nehe. — Peityk amogwer Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e imuwete haw paw nehe. Ximuwete Tupàn pitài ma'ea'yr hapy haw rehe nehe, i'i Ezeki teko Zuta ywy rehe har wanupe kwehe mehe. Weityk amogwer ma'ea'yr hapy haw wamumaw pà wà. Weityk amogwer tupàn a'ua'u wamuwete haw wamumaw pà wà no. ⁸ Azapokatu putar heze'egaw penehe we tuwihawete her rehe nehe kury. Aze erepuner 2.000 zauxiapekwer wamono'ogaw rehe nehe, amono putar 2.000 kawaru peme ihe nehe no. ⁹ Napepuner kwaw Axir wanuwihaw ikàg 'ym ma'e heitykaw rehe. Nezewe rehe we peàro ywyrāmawa Ezit wanemimur kàrà m peiko. Peàro zauxiapekwer kawaru ku'az har Ezit wanemimur kàrà m pe wà no. ¹⁰ — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e napepytywà kwaw ureywy heityk mehe a'e, peze ihewe. A'e ae hemur kar xe peàmàtyry'ym pà peneityk pà a'e, i'i wanupe.

¹¹ Na'e a'e na'iruz awa Eriaki, Xemina, Zuwa her ma'e uze'eg a'e tuwihaw pe wà kury.

— Urezar, eze'eg Aram waze'eg rupi nehe. Uruk-

waw waze'eg ure. Eze'eg zo Emerew waze'eg rupi nehe, ta'e teko pàrirogawaiha apyr har paw uzeapyaka waiko wà xe.

¹²Uwazar waze'eg wanupe.

— Tuwihawete nahemuze'eg kar kwaw xo peme zo a'e, xo penuwihawete pe zo a'e no. Nan. Aze'eg iteko teko pàrirogaw aiha apyr wapyk ma'e wanupe no. Nan kwehe tete u'u putar wepuxi kwer wà nehe. Ui'u putar uty pupe wà nehe no. Pe'u putar penepuxi kwer wazàwegatete nehe no, i'i wanupe.

¹³Na'e upu'àm uhapukaz pà Emerew waze'eg rupi kury.

— Peinu Axir wanuwihawete ikàg ma'e peme ize'eg awer nehe kury. ¹⁴Nezewe i'i iko peme. — Tuwe Ezeki nahemu'em kwaw peme nehe. Nupuner kwaw pepyro haw rehe a'e nehe. ¹⁵Tuwe napemuzeruzar kar kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e rehe nehe. — Tupàn zanepyro putar nehe, peze zo pezeupe nehe. — Tupàn nuityk kar kwaw tawhu zanereko haw Axir wanupe nehe, peze zo pezeupe nehe. ¹⁶Pezekaiw zo Ezeki rehe nehe. — Pehem tawhu wi pezemono pà ihewe nehe, i'i heruwihawete peme. — Pe'u putar uwà penemitygwer nehe, i'i peme. — Pe'u putar pi penemitygwer nehe no. Pei'u putar 'zygwar peneko awer pe har pupe nehe no, i'i peme. ¹⁷Tuwihawete peneraha putar amo ywy peywy zàwenugar pe nehe. Heta uwà tyw a'e ywy rehe. Heta win no. Heta arozràn typy'ak iapo pyr no. Pe'u ma'e peko parer ko 'ar rehe. Tuwihawete iziwy rehe pehem mehe pe'u putar a'e pe har

nehe. ¹⁸ Pemuwemu'em kar zo Ezeki pezeupe nehe. — Tupàn pepyro putar nehe, i'i mua'u peme. — Aipo tupàn amo ae ywy rehe har upuner wemiaihu wapyro haw rehe Axir wanuwihawete wi wà. Nan. ¹⁹ Ma'e pe hekon tupàn ua'u Amat wazar kury. Ma'e pe hekon Arapaz wazar. Ma'e pe wanekon Xeparai wazar tupàn ua'u wà. Aipo upyro umuwete har ihewi wà. ²⁰ Ma'e 'ar mehe tupàn a'e ywy paw wazar upyro umuwete har ureruwihawete wi wà. Nupuner kwaw wà. Hezar weityk wazar paw rupi a'e wà. A'e rupi apuranu penehe kury. Aipo Tupàn pezar upuner Zeruzarez ipyro haw rehe heruwihawete wi nehe. Nupuner kwaw nehe, i'i a'e tuwihaw a'e na'iruz Ezeki ze'eg herur har wanupe.

²¹ Teko nuze'eg kwaw ize'eg henu mehe wà, ta'e Ezeki numuze'eg kar kwaw a'e wà xe. Ni pitài ze'eg numume'u kwaw wà. ²² Na'e a'e na'iruz awa umu'i ukamir wà kury, uzemumikahy haw hexak kar pà wà kury. Oho tuwihawete Ezeki pe a'e tuwihawete ize'eg awer imume'u pà izupe wà kury.

37

Tuwihawete wenz Izai pureruze'egaw izupe a'e kury

¹ Tuwihawete Ezeki wenu ize'eg awer imume'u mehe, Umu'i ukamir a'e no. Umnehew pàn iànàm ma'e ma'eryru iapo pyr uzehe no. Oho Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e rapuzuhu pe kury. ² Uze'eg amo awa wanupe: Eriaki wàpuzuhu rehe uzekaiw ma'e pe, Xemina tuwihawete ze'eg pape rehe

imuapykar pe no, xaxeto tua'uhez wera'u ma'e wanupe no. — Peze'eg peho Tupàn ze'eg imume'u har Izai Amoz ta'yr her ma'e pe nehe, i'i wanupe. A'e awa umunehew pàn iànàm ma'e uzehe a'e wà no. ³ — Pemume'u ko ze'eg peho Izai pe nehe, i'i wanupe. — Kutàri uzeapo putar 'ar ma'erahy ipuraraw paw a'e nehe. Uzepyk waiko zanerehe wà. Zanemaranugar. Zaiko kuzà imemyrahy ma'e ikàg 'ym ma'e ài. Nupuner kwaw umemyr heitykaw rehe. ⁴ Axir wanuwihawete umur kar zauxiapekwer wanuwihaw zanewe Tupàn Wiko Ma'e rehe imuze'eg zemueteahy kar pà izupe. Tuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wenu ize'eg zemueteahy haw nehe. Eze'eg Tupàn pe teko zaneànàm wikuwe wiwi ma'e wanehe nehe, ere izupe nehe, i'i tuwihawete a'e awa wanupe.

⁵ Izai wenu Ezeki ze'eg awer imume'u mehe a'e. ⁶ Omono kar ko ize'eg awer iwazar haw tuwihawete pe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kwez nezewe newe kury. Tuwe Axir nanemukuhemahy kwaw wà nehe. Uze'eg nezewe newe wà. — Tupàn nupuner kwaw pepyro haw rehe, i'i peme wà. Pezekaiw zo ize'eg rehe nehe. ⁷ Tupàn wenu kar putar amo ze'eg Axir wanuwihawete pe nehe. Henu mehe uzewyr putar weko haw pe nehe. Tupàn uzuka kar putar Axir wanuwihawete a'e pe nehe, peze Ezeki pe nehe, i'i Izai awa wanupe.

Axir ywy rehe har ipuràmàtyry'ym wer wi Zeruzarez pe har wanehe wà

⁸ Axir wanuwihawete weraha zauxiapekwer Araki tawhu wi Irimina tawhu iàmàtyry'ym pà wà. Tuwihaw ize'eg heraha har ukwaw iho awer. A'e rupi oho Irimina pe izupe uze'eg pà. ⁹ Amo uze'eg Axir wanuwihawete pe wà. — Zauxiapekwer Ezit rehe har ur waiko neàmàtyry'ym pà wà. Xirak Exio parer wiko wanuwihaw romo, i'i izupe wà. A'e rupi omono kar uze'eg pape rehe imuapyk pyrer Ezeki Zuta wanuwihawete pe kury. ¹⁰ Nezewe i'i a'e pape. — Tupàn nezar neremiruzar a'e, umume'u Zeruzarez hepo pe i'ar 'ym àwàm newe a'e. Hemu'em iko newe. Ezeruzar zo ize'eg rehe nehe. ¹¹ Aze hepurumumaw wer amo ywy rehe ihe, azapo kar iaïw ma'e a'e ywy rehe har wanupe ihe. Aipo amo umume'u heremiapo kwer newe wà. Aipo erepuner hepo wi nehem haw rehe nehe. ¹² Heipy umumaw tawhu wà. Na'aw tawhu waner xe wà: Kozà, Àrà, Hezep. Uzuka teko En ywy rehe har Teraxa pe wiko ma'e wà no. Ni amo tupàn a'e teko wazar nupuner kwaw wapyro haw rehe wà. ¹³ Nema'enukwaw wanuwihawete wanehe. Hamat pe har wanuwihawete, Arapaz pe har wanuwihawete, Xepawai pe har wanuwihawete, Ena pe har wanuwihawete. Iwa pe har wanuwihawete, ma'e pe wanekon ko 'ar rehe wà kury. Azuka paw ihe wà, i'i upape Ezeki pe imono kar pà.

¹⁴ Heraha har weraha Ezeki pe. Umugeta a'e. Na'e oho Tupàn Hâpuzuhu pe. Omono a'e pape a'e pe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo kury. ¹⁵ Uze'eg nezewe Tupàn pe kury:

¹⁶ — O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew

wazar Ikàg Wera'u ma'e. Ereapyk in nerenaw rehe. Kerumin wa'aromo hin. Xò ne zo ereiko Tupàn urezar romo. Ereiko tuwihaw ywy nànnànar waneruze'egar romo. Erezapo ywak. Erezapo ywy no. ¹⁷ O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. Eme'e urewe uzeapo ma'e rehe nehe. Einu Xenakeriw ize'eg nehe. Uze'eg zemueteahy iko nerehe. Tupàn wikuwe ma'e romo ereiko. ¹⁸ Ure paw urukwaw ko ma'e, O Tupàn. Axir wanuwihawete umumaw tuwihawete tetea'u wà. Umuaiw tuwe waiwy wà. ¹⁹ Umunyk tata watupàn a'ua'u wanehe wanapy pà wà no. Nuiko kwaw tupànete romo wà. Tupàn ua'u wanagapaw ywyrà iapo pyrer ita iapo pyrer romo wanekon wà. Teko uzapo opo pupe wà. ²⁰ O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e urezar. Urepyro pe Axir wanuwi nehe kury. Nezewe mehe teko ywy nànnànar ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo nereko haw wà nehe, i'i izupe.

Izai omono kar uze'eg tuwihawete Ezeki pe kury

²¹ Na'e Izai omono kar uze'eg tuwihawete Ezeki pe kury. — Aze'eg kwez Tupàn pe ihe. ²² Uwazar heze'eg ihewe kury. Na'aw ize'eg xe. — Zeruzarez tawhu pe har upuka waiko nerehe uze'eg ury-wahyahy pà wà, Xenakeriw. ²³ Mo rehe ereze'eg zemueteahy. Mo rehe ereze'eg urywahyahy. Herehe ereze'eg nezewe. Aiko Tupàn Ikatuahy Ma'e Izaew wazar romo ihe. ²⁴ Eremur kar tuwihaw nerehe we har ihewe wamuze'eg kar pà wà. Umume'u ywyrà mawa zeàmàtyry'ymawhu rehe har waneta tetea'u haw. Umume'u ywytyruhu iaiha wera'u ma'e Irimano rehe har neremipyhyk kwer ihewe wà. — Amonohok ywyrà kàxigyw iaiha

wera'u ma'e ihe, ere ihewe. Amonohok ywyraxipere her ma'e iaiha wera'u ma'e ihe no, ere ihewe. Ahem ywy muitea'u wera'u ma'e ka'aete hereko har pe ihe, ere ihewe. ²⁵ Azapo 'zyygwar amo ae ywy rehe ihe, ere ihewe. Ai'u 'y a'e 'zyygwar wi arer pupe ihe, ere ihewe. — Zauxi-apekwer heremiruze'eg wapy umuxinig kar Niru yrykawhu a'e wà, ere ihewe.

²⁶ Ihe Tupàn ihe, ihe ae amume'u ko ma'e uzeapo ma'e rà m paw hezeupe kwehe mehe ihe. Amuzeapo kar hereko ko 'ar rehe ihe kury. Amono nepuner haw newe. A'e rupi erepuner tawhu pàrirogawaiha hereko har heitykaw rehe. Uzeapo tàpuz ikaika pyrer ywytyr romo iapo pyrer romo wà. ²⁷ Azapo kar a'e ma'e paw ihe. A'e rupi a'e tawhu pe har wakàgaw upaw. Wiko ukyze ma'e romo wà. Imaranugar wà. Nuzawy kwaw ka'api'i kaiwer pe har wà. Nuzawy kwaw ka'akyr wà. Nuzawy kwaw ka'akyr tàpuz 'aromo hezuz ma'e wà. Ywytu haku ma'e kwarahy hemaw wi tur mehe uxinig a'e ka'a paw a'e. Nezewegatete a'e teko nerenataromo har wà.

²⁸ Urukwaw katu ihe. Akwaw neremiapo rà m paw. Akwaw neho àwàm paw. Akwaw herehe neakatuwawahy 'ymaw ihe no. ²⁹ Akwaw newe hekatu 'ymaw. Akwaw nereko wera'u haw no. Amono putar iapu'a ma'e nexi rehe nehe. Amono putar amo nemupytu'u kar haw nezuru pupe nehe. Urumuzewyr kar putar pe nezur awer rupi ihe nehe, i'i Tupàn, ere Xenakeriw pe nehe, i'i Izai Ezeki pe.

³⁰ Na'e uze'eg wi Izai tuwihawete Ezeki pe kury.

— Ko ma'e wexak kar putar uzeapo ma'e rà m newe nehe: Ko kwarahy rehe nehe, kwezomo kwarahy mehe nehe no, pe'u putar xo hezuz e ma'e zo nehe. Nape'u kwaw penemitygwer i'a kwer nehe. A'e kwarahy ipaw ire pepuner arozràn itymaw rehe nehe. Pepo'o putar nehe. Pezutym uwà tyw nehe no. Pe'u putar i'a kwer nehe. ³¹ Teko Zuta ywy rehe har umàno 'ym ma'e kwer hezuz putar ma'e itym pyrer ài wà nehe. Omonoete putar wapo ywypahy wà nehe. I'a putar wà nehe. ³² Heta putar teko Zeruzarez tawhu pe wà nehe. Heta putar teko Xiàw ywytyr rehe wà nehe. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u ma'e umume'u a'e ma'e izeapo àwàm a'e xe.

³³ Amo ae ze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u iko Axir wanuwihawete rehe.

— Nuixe kwaw 'aw tawhu pupe nehe. Nomomor kwaw ni pitài u'yw ikutyre nehe. Ni pitài zauxiapekwer uzemimaw hereko har nuhem kwaw tawhu huwake a'e wà nehe. Zauxiapekwer nuzapo kwaw uzeupir haw pàirogaw aiha rehe wà nehe. ³⁴ Axir wanuwihawete uzewyr putar pe ur awer rupi katete nehe, 'aw tawhu pupe wixe 'ym pà nehe. ³⁵ Apyro putar 'aw tawhu nehe, hehe hezekaiw pà nehe, ta'e Axir wanuwihawete uze'eg urywahyhy herehe a'e xe. Kwehe mehe amume'u hehe hezekaiw pàwàm tuwihawete Tawi pe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ze'eg kwez ihe kury, i'i Tupàn newe a'e, i'i Izai tuwihawete Ezeki pe.

³⁶ Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e heko haw pe har oho zauxiapekwer Axir waker haw pe a'e

kury. Uzuka 185.000 zauxiapekwer a'e pe wà. Iku'em mehe umàno 'ym ma'e kwer wexak umàno ma'e kwer wanetekwer wà. ³⁷ Na'e Xenakeriw Axir wanuwihawete uhem oho a'e wi kury. Tuwihawete uzewyr weko haw Nin her ma'e pe. Upyta a'e pe. ³⁸ Amo 'ar mehe oho uzar Nirok her ma'e imuwete pà hàpuzuhu pe. Heta mokoz ta'yr izupe wà. Anaramerek, Xarezer, waner romo wà. Nirok imuawate mehe uzuka u oho utakihepuku pupe wà. Na'e uzàwehem oho Ararat ywy kutyr wà. Amo ta'yr Ezar-Anom her ma'e uzeapo tuwihawete romo hekuzaromo a'e kury.

38

Tupàn umukatu tuwihawete Ezeki a'e

¹ A'e kwarahy imumaw mehe tuwihawete Ezeki ima'eahy. Umàno tària'i. Tupàn ze'eg imume'u har Izai Amoz ta'yr oho hexak pà. Uze'eg izupe,

– Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe newe. – Emuàgà'ym nema'e nehe, ta'e nanekatu kwaw nehe xe. Ezemuàgà'ym nemàno àwàm rehe nehe, i'i iko newe, i'i Izai izupe.

² A'e mehe Ezeki uwak ywyok kutyr Tupàn pe uze'eg pà kury.

³ – O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, nema'enukwaw hereko awer rehe nehe. Apureruze'egatu neze'eg heruzar pà ihe. Tuweharupi aruzar katu tuwe neze'eg ihe. Tuweharupi azapo neremiapo putar haw no, i'i izupe.

Na'e uzai'oahy kury.

⁴ Na'e Tupàn umuzewyr kar Izai Ezeki pe kury.

⁵ – Eze'eg nezewe izupe nehe, i'i izupe.

— Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e neràmuz Tawi izar ihe, ainu ihewe neze'eg mehe ihe kury. Aexak nerehay kwer no. Amumaw kar putar amo 15 kwarahy newe nemuigo kar pà ihe nehe. ⁶Urupyro putar Axir wanuwihawete wi ihe nehe. Apyro putar 'aw tawhu izuwi ihe nehe no, ere izupe nehe, i'i Tupàn Izai pe. ⁷Uwazar Izai ize'eg izupe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo putar ma'e newe nehe. Nezewe mehe erekwaw putar hemimume'u kwer iapo àwàm nehe. ⁸Kwehe mehe tuwihawete Akaz uzapo amo myromyrogaw a'e. Umuzewyr kar putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e i'àng a'e nehe, ¹⁰ipyrogaw wamim wì kar pà izupe a'e nehe, i'i Izai tuwihawete pe.

Umuzewyr kar i'àng uze'eg rupi katete ¹⁰ipyrogaw wamim kar pà izupe.

⁹Tuwihawete Ezeki ikatu re umuzàg ko zegar haw Tupàn ikatu haw rehe:

¹⁰ — Àmàno putar hetua'uhez 'ym mehe we ihe nehe, a'e hezeupe.

— Ko 'ar henataromo apyta putar umàno ma'e kwer waneta haw pe nehe, a'e hezeupe.

¹¹ — Naexak pixik kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e

herekuwe mehe nehe, a'e hezeupe.

— Naexak pixik kwaw amo teko ihe wà nehe, a'e hezeupe.

¹²Umuaikwera'i kar hereko haw imumaw pà a'e.

Nuzawy kwaw àràpuhàràn mono'ogar
wanàpuzràn. Na'arewahy umuezyw

imukanaw pà imuàgà'ym pà multe heraha
pà wà, a'e hezeupe.

Kamir iapo har omonohok pàn ipehegwer a'e.
Hereko haw nuzawy kwaw pàn ipehegwer,
a'e hezeupe.

— Tupàn hemumaw putar na'arewahy kury, a'e
hezeupe 'aromo ihe, pyhaw ihe no.

¹³ Amumaw pytun gatu herahy haw rehe, heha-
pukaz pà.

Aze mo zàwàruhu iriàw ukauka hekàgwer iko a'e,
a'e mehe mo hahy mo nezewe ihewe.

'Aromo pyhaw, — Tupàn hemumaw putar nehe, a'e
hezeupe.

¹⁴ Hekuhema'i wiriri ài.

Hekuhem pyku'i ài.

Hereha ikene'o, ta'e amumaw 'ar tetea'u ywak
rehe heme'e pà heker 'ym pà ihe xe.

O hezar, apuraraw ma'erahy tekoko ihe. Hepyro
pe nehe, a'e izupe.

¹⁵ Napuner kwaw Tupàn pe hezai'o pà.

A'e ae hemuma'eahy kar a'e.

Napuner kwaw heker haw rehe ta'e azemu-
mikahy ihe xe.

¹⁶ O hezar, uruikuwe ure, ta'e erezapo ma'e urewe
ne xe.

Aikuwe ihe no, ta'e erezapo ma'e ihewe ne xe.

Emur neruhàgaw ihewe nehe.

Nezewe mehe namàno kwaw nehe.

¹⁷ Erepuraraw kar ma'erahy ihewe hemukatu pà
ne.

Akwaw neremiapo kwer.

Nezewe rehe we hepyro pe hemàno haw wi,

ta'e eremunàn heremiapo kwer ikatu 'ym ma'e paw ihewi ne xe.

18 Umàno ma'e kwer waneta haw pe har numume'u kwaw neremiapo kwer ikatu haw wà.

Ni amo numume'u kwaw nerer ikatu haw wà.
A'e pe har nuzeruzar kwaw puruwi netyryk 'ymaw rehe wà.

19 Wikuwe ma'e umume'u nekatu haw wà.
Amume'u nekatu haw teko wazàwegatete ihe kury.
— Teko paw upuner Tupàn rehe uzeruzar haw rehe wà,

i'i awa wa'yr wanupe wà.

20 Hepyro pe, o Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.
A'e rupi urumupu putar urewioràwiràn ure nehe.
Urumuzàg putar nekatu haw rehe zegar haw nehe no.

Urumumaw urereko haw paw neràpuzuhu pupe nekatu haw imume'u pà ure nehe.

21 Na'e Izai uze'eg tuwihawete rehe uzekaiw ma'e wanupe kury.

— Pemono pi 'a kwer imuku'i pyrer tuwihawete iperew rehe nehe. Ikatu putar nehe, i'i wanupe.

22 Upuranu tuwihawete Ezeki hehe.

— Ma'e uzeapo putar Tupàn Hàpuzuhu pe heho àwàm hexak kar pà ihewe nehe, i'i izupe.

39

Mawiron ywy rehe har wanuwihawete omono kar uze'eg pape rehe imuapyk pyrer Ezeki pe

¹ A'e 'ar rehe Mawiron wanuwihawete Meronak-Màrànà, Màrànà ta'yr, ukwaw tuwihawete Ezeki ima'eahy awer a'e. Ukwaw

imukatu awer no. A'e rupi omono kar uze'eg pape rehe imuapyk pyrer izupe. Omono kar amo ma'e imono e pyr izupe no. ² Ezeki umuixe katu kar a'e pape herur har wà. Wexak kar wemetarer paw wanupe, itaxig parat paw, itazu or paw no, taz zàwenugar paw, kàpuhàg paw no, takihepuku paw, purukutukaw paw no. Wexak kar wàpuzuhu pe har paw a'e awa wanupe. Naheta kwaw hexak kar pyr 'ym wà. ³ Na'e Tupàn ze'eg imume'u har Izai uze'eg oho izupe kury.

— Ma'e wi wanur ko awa wà. Ma'in newe wà, i'i izupe.

Uwazar Ezeki ize'eg izupe.

— Ur ywy muitea'u har wi wà. Mawiron wi wanur wà.

⁴ — Ma'e wexak neràpuzuhu pupe wà, i'i Izai tuwihawete pe.

— Wexak ma'e paw rupi wà. Naheta kwaw ma'e heràpuzuhu pe har heremixak kar 'ym, i'i izupe.

⁵ Na'e uze'eg Izai tuwihawete pe kury.

— Nezewe uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u ma'e a'e. ⁶ Uhem putar amo 'ar nehe. A'e 'ar mehe ma'e neràpuzuhu pe har a'e wà nehe, neipy wanemimono'og kwer a'e wà nehe, paw rupi zauxiapekwer weraha putar Mawiron pe a'e wà nehe. Nupyta kwaw ni pitài ma'e xe nehe. ⁷ Weraha putar amo pena'yr imunehew pyr romo wà nehe no. Uzapo putar amo ma'e pena'yr pe wà nehe. A'e re pena'yr nupuner kwaw wa'yr haw rehe wà nehe. Uma'ereko putar Mawiron wanuwihawete hàpuzuhu pe wà nehe, i'i Izai tuwihawete pe.

⁸ Wenu Ezeki Izai ze'eg. — Herekuwe mehe we a'e zauxiapekwer nur kwaw heàmàtyry'ym pà heremiaihu wàmàtyry'ym pà a'e wà nehe, i'i uzeupe. A'e rupi uze'eg nezewe Izai pe kury.

— Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg ihewe neremimur kwer ikatu a'e, i'i izupe.

40

Tupàn umurywete kar wemiaihu a'e wà

¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar uze'eg nezewe.

— Pemurywete kar heremiaihu pe wà nehe. Pemupytu'u kar wazemumikahy re pe wà nehe.

² Peme'egatu Zeruzarez tawhu pe har wanupe nehe.

— Upaw pemunehew paw kwez kury, peze wanupe nehe.

— Tupàn umunàn penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e kwez pewi kury, peze wanupe nehe.

Azepyk wanehe mokoz haw

wanemiapo kwer hekuzaromo, i'i Tupàn.

³ Amo uhapukaz iko.

— Pemuàgà'ym amo pe ywyxiguhu rehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe nehe.

Pezapo pe hy'ygatu ma'e zanezar iho àwàm romo nehe.

⁴ Umynehem putar ywyàpyznaw ywy pupe wà nehe.

Umumew putar ywytyr wà nehe no.

Ywy iaiha ma'e uzemumew putar nehe. Ywy ipew ma'e uzeupir putar uzemuhym pà nehe no.

Ywy ywytyruhu hereko har uzeapo putar ihym
ma'e romo nehe.

⁵ Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wexak kar
putar ukàgaw upuràgaw a'e nehe.

Teko paw wexak putar wà nehe.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ae umume'u a'e
ma'e iapo àwàm a'e.

⁶ Tupàn uze'eg nezewe. — Emume'u ko ze'eg nehe,
i'i.

— Ma'e ze'eg amume'u putar nehe, a'e izupe hehe
hepuranu pà.

— Teko paw nuzawy kwaw ka'api'i ko pe har wà.

Wakàgaw nuzawy kwaw ma'eputyr kaiwer pe har
ikàgaw.

⁷ Ka'api'i uxinig ma'e kwer a'e, ma'e putyr no,
aze Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upy wanehe,
u'ar a'e.

Azehiramoete teko nuzawy kwaw ka'api'i wà.
Aze Tupàn uzepyk wanehe, wakàgaw uhem
wanuwi.

⁸ Uxinig ka'a kyr. Iputyr u'ar.

Nezewe rehe we Tupàn ze'eg nupaw pixik kwaw
nehe, ere purupe nehe, i'i ihewe.

⁹ Ne Zeruzarez tawhu pe uzeapo ma'e kwer ikatu
ma'e imume'u har ne,

ezeupir eho amo ywytyr iaiha ma'e rehe nehe.

Ne Xiàw pe ikatu ma'e uzeapo ma'e kwer imume'u
har ne,

eze'eg wahy har rupi imume'u mehe nehe.

Eze'eg tawhu Zuta ywy rehe har wanupe nekyze
'ym pà nehe.

Eze'eg wahy har rupi.

— Tupàn pezar uhem iko a'e, ere wanupe nehe.

¹⁰ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar ur iko ukàg romo a'e.

Uzywa pureityk ma'e pupe umumaw putar wàmàtyry'ymar a'e wà nehe.

Werur putar teko wemipyro kwer uzeupi tur mehe wà nehe.

¹¹ Àràpuhàràn mono'ogar uzekaiw katu weimaw wanehe.

Nezewegatete Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzekaiw katu putar wemiaihu wanehe nehe.

Omono'og putar àràpuhàràna'yr uzywa rehe upuxi'a huwake wà nehe.

Weraha katu àràpuhàràn hawitu ma'e umemyr wamukamu har wà nehe no.

Tupàn ikàg wera'u ma'e Izaew wazar

¹² Mo upapar 'y yryhu pe har opo pupe wà. Ni amo wà.

Mo wexak ywak uhua'u haw ukwà pupe wà. Ni amo wà.

Mo upapar ywy ywy nà'nànar

heta haw kawaw pupe wà. Ni amo wà.

Mo upapar ywytyruhu wà, mo upapar ywytyr wà, puhuz haw hagamaw pupe wà. Ni amo wà.

¹³ Mo upuner Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ima'enukwaw paw ikwaw paw rehe wà. Ni amo wà.

Mo upuner Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e heruze'egaw rehe wà. Ni amo wà.

¹⁴ Mo umu'e ma'e rehe wà. Mo umume'u purumu'e haw izupe wà. Ni amo wà.

Mo umu'e teko waneruze'egatu haw rehe wà.

Mo ipurumu'e wer hehe amo ma'e rehe wà.
 Mo ukwaw kar ma'e kwaw par romo heko àwàm
 izupe wà.

15 Ywy paw nuzawy kwaw 'y pitài tykyr haw y'a
 pupe har
 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe wà.
 Nuzawy kwaw pitài ywy iku'i kwer puhuz haw
 hagapaw rehe har izupe.
 Weraha yrypypo'o multe har opo pe pitài ywyxig
 imuku'i pyrer ài.

16 Irimano ywy rehe ma'ea'yr paw nuhyk kwaw
 izuka pyràm romo Tupàn henataromo wà.
 Ta'e ikatuahy a'e xe.
 Ywyr a'e ywy rehe har paw nuhyk kwaw zepe'aw
 romo a'e tata pe no.

17 Ywy paw nuzawy kwaw pixika'i ma'e izupe wà.
 Henataromo nahekuzar pixik kwaw wà.

18 Mo ikàg Tupàn ài wà.
 Mo wiko izàwe wà. Ni amo wà.

19 Nuiko kwaw ma'eragapaw awa hemiapo kwer
 zàwe a'e.
 Ma'eragapaw iapo har upeao wemiapo kwer or
 pupe wà.
 Uzapo parat ipuràg ma'e romo a'e wà. Upyupyk a'e
 ma'eragapaw ipuràg ma'e parat iapo pyrer
 pupe wà.

20 Aze amo hemetarer nuhyk kwaw parat
 hekuzaromo nehe, aze ru'u or hekuzaromo
 nehe,
 a'e teko ume'eg kar ywyr a' ikatu ma'e.
 Wekar iapo har ikwaw katu har.

Uzapo kar ma'eragapaw izupe. A'e ma'eragapaw
 upyta katu wenaw rehe a'e.

21 Aipo napekwaw kwaw ko ma'e.
 Aipo ni amo numume'u kwaw peme wà.
 Kwehe ni amo numume'u kwaw ywy iapo awer
 peme wà,
 numume'u kwaw ywy iapo arer peme wà.

22 Ma'e paw iapo har
 wapyk wenaw rehe ywate a'e.

Muite ywy wi a'e.
 A'e rupi teko nuzawy kwaw tahyw izupe wà.
 A'e ae upupirar ywak pànuhu ài.

Umuàgà'ym tàpuzràn ài weko àwàm romo.

23 A'e ae weityk tuwihawete ikàg ma'e wà.
 A'e ae umumaw tuwihaw upuner ma'e wakàgaw.

24 A'e tuwihaw nuzawy kwaw ma'e hezuz romo
 ma'e kwer wà.

Pixika'i wanapo.

Aze Tupàn upytuhem wanehe, uxinig wà.
 Ywytu weraha muite ka'a ruwer uxinig ma'e ài wà.

25 Mo ikàg Tupàn Ikatuahy Ma'e ài wà.

Mo wiko izàwe wà.

26 Peme'e ywate zahytata wanexak pà nehe.

Mo uzapo wà.

A'e ae umuata kar zahytata ywak rehe zauxia-
 pekwer wazàwe wà.

Ukwaw waneta haw.

Ukwaw waner pitàitàigatu no. Ukwaw waner paw
 rupi wà.

Ikàgaw uhua'u. Ipuner haw uhua'u.

A'e rupi zahytata paw uwazar ize'eg izupe wà.

Tupàn umukàg kar ikàg 'ym ma'e wà

²⁷ Teko Izaew izuapyapyr wà: màràzàwe tuwe peze'eg pezemumikahy haw rupi.

— Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nuzekaiw kwaw zanerehe, peze peiko.

— Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nume'e kwaw zanereko haw rehe, peze peiko. Màràzàwe tuwe peze'eg nezewe.

²⁸ Aipo napekwaw kwaw ko ma'e.

Aipo ni amo numume'u kwaw peme wà.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo ywy paw a'e.

Tuweharupi upureruze'eg a'e no.

Na'ikene'o kwaw. Nuiko pixik kwaw ikene'o ma'e romo.

Ni amo nupuner kwaw ima'ekwaw paw uhua'u haw ikwaw paw rehe wà.

²⁹ Omono ukàgaw ikene'o ma'e wanupe.

Umukàg kar ikàg 'ym ma'e ukàgaw pupe wà.

³⁰ Te kwàkwàmo ikene'o wà.

Uzepyapi u'ar pà wà.

³¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e rehe uzeruzar ma'e

ikàg wi wi tuweharupi wà.

Uwewe ywate wiràhu ài wà.

Uzàn ukàgaw heityk 'ym pà wà.

Wata ukene'o 'ym pà wà.

41

Tupàn umume'u Izaew wapyro haw wanupe

¹ Nezewe uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.

— Teko ywy muite har rehe har wà, Pepytu'u peze'eg ire. Pezeapyaka katu nehe.

Pemupyahu pekàgaw nehe.

Pezur penemiapo kwer ikatu ma'e imume'u àwàm
 rehe pezemuàgà'ym pà nehe.
 Zazemono'og nehe. — Mo ikatu, za'e putar zaneze-
 hezehe zanepuranu pà nehe.

² Tuwihawete kwarahy ihemaw kutyr har weityk
 amogwer tuwihawete paw rupi a'e wà.
 Mo werur a'e tuwihawete xe.
 Mo weityk kar ywy paw izupe wà.
 Mo uzuka kar tuwihawete izupe wà.
 Umuigo kar a'e tuwihawete ywy imuku'i pyrer
 romo
 utakihepuku pupe u'yw pupe wà.
 Umuzàwehem kar ka'a ruwer uxinig ma'e ywytu
 hemiraha ài wà.

³ Oho wanaikweromo ukyze 'ym pà.
 Zànetea'u a'e, a'e rupi ipy nupyrog ma'e ài kwaw
 ywy rehe.

⁴ Mo umume'u ko ma'e uzeapo ma'e rà m paw a'e.
 Mo uzapo kar paw rupi a'e.
 Mo umuzeapo kar ma'e ywy rehe 'ar izypy hen-
 ataromo.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe.
 Aiko xe izypy mehe ma'e paw iapo 'ym mehe we
 ihe.
 Aiko putar xe ma'e paw ipaw ire nehe no, i'i Tupàn.

⁵ Teko ywy multe har wexak ma'e izeapo mehe wà.
 Teko ywy nà nà nar uryryryryz ukyze pà wà.
 A'e rupi ur xe uzemono'og pà wà.

⁶ Ma'e hagapaw iapo har uzepytywà tywà wà.
 Pitàitàigatu uzeagaw uzehe we har imurywete kar
 pà wà.

⁷Ywyrà ikixi har umurywete kar or imuapu'a har, itaper inupà haw pupe inupà har a'e, uze'egatu tupàn a'ua'u imuhykar pe a'e.
— Ikatuahy neremiapo kwer, i'i izupe.

Umupu'àgatu kar tupàn a'ua'u wanagapaw wapu'àm àwàm pe itaxu pupe wà. Nezewe mehe nu'ar kwaw upu'àmaw wi wà nehe.

⁸Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg teko Izaew wanupe.

— Peiko heremiruze'eg romo.

Peiko heremixamixak kwer romo.

Àmàràaw hemyrypar izuapyapyr romo peiko.

⁹Apuerur ywy iahtkaw rehe har wi ihe.

Apuerur ywy multe wera'u ma'e wi.

— Peiko heremiruze'eg romo, a'e peme.

Apuexaexak ihe. Napuityk pixik kwaw.

¹⁰Pekyze zo nehe ta'e aiko pepyr ihe xe.

Pekyze wera'u zo nehe, ta'e aiko pezar romo ihe xe.

Amono hekàgaw peme pepytywà pà.

Apupyro ikatu 'ymaw wi hepo ikàg ma'e pupe.

¹¹Aityk putar peàmàtyry'ymar paw rupi ihe wà nehe.

Amuigo kar putar ikàg 'ym ma'e romo ihe wà nehe.

Peàmàtyry'ymar paw amumaw putar ihe wà nehe.

Umàno putar upaw rupi wà nehe.

¹²Aze pekar peàmàtyry'ymar pe wà nehe,

napexak kwaw pe wà nehe,

ta'e ukàzym putar upaw rupi wà nehe xe.

¹³Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar romo ihe.

Apupyhyk pepo rehe peme heze'eg pà.

— Pekyze zo nehe, ta'e apupytywà putar ihe nehe xe, a'e peme.

¹⁴ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wemiaihu wanupe.

— Napeneta tetea'u kwaw. Napekàg kwaw.

Nezewe rehe we pekyze zo nehe, ta'e ihe Tupàn Izaew wazar Ikatuahy Ma'e ihe xe, aiko pepyro har romo ihe xe.

Apupyro putar ikatu 'ymaw wi nehe.

¹⁵ Apumuigo kar putar aroزران iapirer henuhemaw ài nehe.

Penàz zàwenugar ipyahu ma'e haime katu takihe ài. Peho putar ywytyr wanehe nehe. Ywytyr uzeapo putar ywy imuku'i pyrer romo wà nehe.

Ywytyruhu uzeapo putar ka'a ruwer uxinig ma'e zàwenugar romo wà nehe.

¹⁶ Pemomor putar ywate pe nehe.

Ywytu weraha putar wà nehe.

Ywytu ikàg wera'u ma'e umuhàmuhàz putar wà nehe.

Na'e penurywete putar nehe, ta'e ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko pezar romo ihe xe.

Hemuwete katu putar pe nehe. Aiko Tupàn Izaew wazar Ikatuahy Ma'e romo ihe.

¹⁷ Amo 'ar mehe heremiaihu nahemetarer katu kwaw wà nehe.

Nuhyk kwaw wanemi'u wanupe nehe.

Wekar putar 'y oho wà nehe. Nuexak kwaw wà nehe.

Wazuru uxinig putar waiwez mehe wà nehe.

A'e 'ar mehe ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e azekaiw putar wanehe ihe nehe.

Ihe Tupàn Izaew wazar natyryk kwaw wanuwi ihe nehe.

18 Amuyryk kar putar ytyzuzàmaw ywyàpyznaw uxinig ma'e wanehe ihe nehe.

Amuyryk kar putar yrykawhu ywytyruhu ka'a heta 'ymaw rehe ihe nehe no.

Azapo putar ywyxiguhu ypawhu romo nehe.

Azapo putar 'zygwar tetea'u ywy uxinig ma'e rehe ihe wà nehe no.

19 Azutym putar ywyrà tetea'u ywyxiguhu rehe ihe wà nehe:

Ywyràkàxigyw, ywyrà akaz her ma'e, ywyrà muruta her ma'e, uri 'yw.

Ywy uxinig ma'e rehe amuezuz kar putar ywyrà pin her ma'e wà nehe,

zimiro her ma'e wainuromo wà nehe, xip her ma'e wainuromo wà nehe no.

20 Teko paw wexak putar uzeapo ma'e kwer a'e wà nehe.

Ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e a'e ma'e paw iapo har romo hereko haw a'e wà nehe.

Teko paw ima'enukwaw katu putar wà nehe.

— Tupàn Ikatuahy Ma'e Izaew wazar uzapo a'e ma'e paw a'e, i'i putar uzeupeupe wà nehe, i'i Tupàn uzeupe.

Tupàn uze'eg tupàn a'ua'u wanehe

21 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar uze'eg kury.

— Tupàn ywy nà nà nar wazar wà, pezur pene-mimutar imume'u pà nehe.

Pemume'u penemiapo kwer nehe.

22 Pezur uzeapo ma'e ràm imume'u pà urewe nehe.

Pemume'u katu uzeapo ma'e ràm penemimume'u kwer kwehe arer nehe no.

Nezewe mehe urukwaw putar pekàgaw nehe. —
Aipo uzeapo tuwe ma'e peze'eg awer rupi, uru'e putar peme nehe.

Pemume'u ma'e uzeapo ma'e ràm nehe.

A'e mehe urexak putar nehe, aze uzeapo tuwe a'e ma'e nehe.

23 Pemume'u ma'e uzeapo ma'e ràm ko 'ar henataromo àràm nehe.

Nezewe mehe urukwaw putar tupànete romo peneko haw nehe.

Pezapo penemimutar ikatu ma'e nehe. Aze ru'u, pezapo penemimutar ikatu 'ym ma'e nehe.

Nezewe mehe urukyze putar tuwe pewi nehe.

24 Azeharomoete napeiko kwaw ikàg ma'e romo.

Napepuner kwaw ma'e iapo haw rehe.

Naheakatuwawahy kwaw pemuwete har wanehe ihe.

25 Ihe ainoz amo awa kwarahy ihemaw kutyr har rehe har ihe.

Uzeruzar herehe a'e.

Ur putar kwarahy heixe haw awyze har wi nehe, wàmàtyry'ymar waàmàtyry'ym pà nehe.

Upyrog tuwihawete wanehe a'e. Nuzawy kwaw to'om izupe wà.

Zapepo iapo har upyropyrog ywy rehe upy pupe.

Nezewegatete a'e awa upyrog wàmàtyry'ymar wanehe.

26 Aipo amo tupàn a'ua'u peinuromo har umume'u a'e ma'e izeapo àwàm wà.

Aipo ukwaw kar hemiapo ràm urewe wà.

Aipo amo tupàn umume'u a'e ma'e wà.
 Aze mo amo umume'u, — Azeharomoete ukwaw
 ma'e uzeapo ma'e rà m a'e, uru'e mo izupe.
 Ni amo tupàn a'ua'u hagapaw numume'u kwaw
 tur àwàm wà.
 Ni amo nuze'eg kwaw urewe wà.
 Nurenu kwaw ni pitài waze'egaw ure.
 27 Ihe amume'u ko ma'e Xiàw rehe har wanupe
 izypy mehe ihe.
 Amono kar ko ze'eg ikatu ma'e imume'u har
 Zeruzarez tawhu pe har wanupe ihe.
 28 Aekar a'e tupàn ihe wà. Ni amo nuzexak kar
 kwaw ihewe wà.
 Ni amo nupuner kwaw ma'e imume'u katu haw
 rehe ihewe wà.
 Apuranu wanehe. Nuwazar kwaw heze'eg ihewe
 wà.
 29 Nuiko kwaw wikuwe ma'e romo wà.
 Nupuner kwaw ma'e iapo haw rehe wà.
 Ko ma'eragapaw nuiko kwaw wikuwe ma'e romo
 wà. Ma'e iapo har 'ym romo wanekon wà,
 i'i Tupàn.

42

Tupàn hemiruze'eg

¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury.
 — Nako heremiruze'eg a'e. Amukàg tuweharupi
 ihe.
 Heremixak kwer romo hekon. Umurywete kar
 tuwe hepy'a a'e.
 Amono herekwe hehe ihe.
 Umume'u putar heremimutar teko ywy nà nà nar
 wanupe nehe.

² Nuhapukaz kwaw nehe. Nuze'egahy kwaw nehe.

Nupurumu'e kwaw nahu rupi nehe.

³ Nuzuhazuhaw kwaw ni pitài ywyrà hàkàgwer imonohok pyrer nehe.

Numuwew kwaw tatainy heny katu 'ym ma'e nehe.

Umume'u katu putar heremimutar nehe.

⁴ Na'ikene'o kwaw nehe. Nuzemumikahy kwaw nehe.

Umume'u wi wi putar heremiapo putar haw oho iko nehe. Ikàg putar imume'u mehe nehe.

Teko ywy muite har nà'nànar wàro ipurumu'e haw henu haw waiko wà,
i'i Tupàn.

⁵ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo ywak a'e. Upupirar a'e.

Uzapo ywy no. Uzapo hehe har paw wà no.

Umuikuwe kar paw rupi wà. Umupyтуhem kar paw rupi wà no.

Ko 'ar rehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg iko wemiruze'eg pe kury:

⁶ — Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, urenoz ihe. Urupyhyk nepo rehe.

Urumuigo kar putar teko wapyro har romo ihe nehe.

Uruapo ihe. Oromono kar heremiaihu wanupe no.

Nerexak mehe teko uze'eg putar nezewe wà nehe.

— Azeharomoete Tupàn uzapo putar wemimume'u kwer a'e nehe, i'i putar wà nehe.

Apyro putar amo teko ihe wà nehe.

Ereiko putar tatainy ài wanupe nehe, wapyro
àwàm hexak kar pà wanupe nehe.

⁷Eremuehazawok putar hehàpyhà 'ym ma'e ne wà
nehe.

Eremuhem kar putar iàpìxìpìxì pyrer wazemune-
hew paw wi ne wà nehe.

Eremuhem kar putar zemunehew paw ipytunahy
ma'e pe wiko ma'e wamono ne wà nehe.

⁸Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe.
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e herer romo
ihe.

Tuwe teko hemuwete katu wà nehe, amo imuwete
'ym pà nehe.

Namuwete katu kar kwaw tupàn a'ua'u wanagaw
paw teko wanupe ihe.

Xo ihe zo aiko wanemimuwete katu romo ihe,
i'i Tupàn.

⁹Uze'eg Tupàn wemiaihu wanupe.

— Heremimume'u kwer kwehe arer uzeapo kwez
kury.

Amume'u putar ipyahu ma'e peme nehe kury.

Nezewe mehe pekwaw putar a'e ma'e wazeapo
'ym mehe we nehe,
i'i wanupe.

Zegar haw Tupàn imuwete katu haw

¹⁰Pemuzàg zegar haw ipyahu ma'e Tupàn Tuwe-
harupi Wiko Ma'e pe nehe.

Tuwe teko ywy nànnànar umume'u ikatu haw wà
nehe.

Tuwe yryhu rehe kanuhu pupe wata ma'e
umume'u ikatu haw wà nehe.

Tuwe yryhu pupe wiko ma'e umume'u ikatu haw wà nehe.

Tuwe teko ywy muite har nànnànar umume'u ikatu haw wà nehe.

11 Tuwe ywyxiguhu pe har umume'u ikatu haw wà nehe. Tuwe tawhu ywyxiguhu rehe har pe har umume'u ikatu haw wà nehe.

Tuwe Kenar tawhu pe har umume'u ikatu haw wà nehe.

Xera tawhu pe har wà, penurywete nehe.

Pezegar ywytyruhu apyr nehe.

12 Tuwe teko umume'u Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikatu haw wà nehe.

Tuwe umume'u ikàgaw ipuràgaw ywy nànnà wà nehe.

13 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzemuàgà'ym zeàmàtyry'ymawhu pe oho pà.

Nuzawy kwaw zauxiapekwer ipuruzukaiwahy ma'e.

Uhapukaz wahy haw rupi zauxiapekwer wanerur pà zeàmàtyry'ymawhu pe.

Ukàgaw rupi weityk wàmàtyry'ymar wà.

14 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.

— Amumaw kwarahy tetea'u heze'eg 'ym pà ihe.

Namume'u kwaw ma'e. Nawazar kwaw amo waze'eg wanupe.

Ko 'ar rehe ahapukaz putar kuzà imemyrahy ma'e ài nehe kury.

Azai'o putar ma'erahy haw rehe nehe.

15 Amumaw putar ywytyr nehe. Amumaw putar ywytyruhu nehe no.

Amuxinig putar ka'a paw wà nehe. Amuxinig putar ywyrà paw wà nehe no.

Azapo putar yrykawhu ywyxiguhu romo nehe.

Amuypaw putar 'zygwar paw nehe.

¹⁶ Araha putar hehàpyhà 'ym ma'e amo pe wane-migwaw 'ym rupi ihe wà nehe.

Nuwata pixik kwaw a'e pe rupi ko 'ar 'ym mehe wà.

Ipytunaw hehàpyhà 'ym ma'e waiwyr har azapo putar tatainy romo nehe.

Amumew putar pe ihym 'ym ma'e wanupe nehe.

Na'aw heremimume'u kwer xe kury.

Azapo putar ma'e heremimume'u kwer rupi katete iawy 'ym pà nehe.

¹⁷ Aityk putar tupàn a'ua'u wanagapaw wanehe uzeruzar ma'e paw ihe wà nehe.

Amuigo kar putar ikàg 'ym ma'e romo wà nehe.

— Peiko urezar romo, aze amo i'i tupàn a'ua'u wanagapaw wanupe wà nehe, azapo putar nezewegatete wanupe nehe no.

Izaew hehàpyhà 'ym ma'e ài wanekon

¹⁸ Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.

— Pezeapyaka katu nehe, iapyha 'ym ma'e wà.

— Peme'egatu nehe, hehàpyhà 'ym ma'e wà.

¹⁹ Ni amo teko nahehàpyhà kwaw Izaew heremiruze'eg wazàwe wà.

Ni amo na'iapyha kwaw ko teko heremimono kar ài wà.

Naheta kwaw teko heremimono kar zàwenugar wà. Nahehàpyhà kwaw a'e.

Naheta kwaw teko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiruze'eg zàwenugar wà. Na'iapyha kwaw a'e.

²⁰ Teko Izaew izuapyapyr wà, pexak ma'e tetea'u pe wà.

Napekwaw kwaw ni pitài.

Peinu ma'e tetea'u pe.

Napezemu'e kwaw ni pitài rehe, i'i Tupàn peme.

²¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko wemiaihu wapyro har romo a'e.

A'e rupi ipurukwaw kar wer uze'eg rehe wanupe.
Ipurumuwete kar wer uze'eg rehe wanupe no.

²² Waàmàtyry'y-mar upetek hemiaihu wà.

Imunar wama'e rehe wà no.

Umunehew kar zemunehew paw pe wà.

Naheta kwaw ipupyaikaw pyrer wi wamuhem
kar àràm wà, zemunehew paw wi wà.

Naheta kwaw wamuhem kar àràm wà.

²³ Aze mo amo penehe we har uzekaiw heze'eg rehe,

Aze mo ko 'ar henataromo amo uzeapyaka katu,
upuner mo ikatu ma'e iapo haw rehe.

²⁴ Mo omono kar Izaew waàmàtyry'y-mar wanupe wà.

Mo umumunar kar wama'e rehe wà.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e a'e ae uzapo kar a'e
ma'e wanupe a'e.

Xiapo ikatu 'ym ma'e Tupàn henataromo zane.

Nazaneho wer kwaw hape rupi.

Nazanepureruzar wer kwaw ize'eg rehe.

²⁵ A'e rupi uzakook wekwahy haw zanerehe.

Uzepyk zanerehe zeàmàtyry'y-mawhu herur pà
zanewe.

Ikwahy haw ukaz tata ài ureiwyr.

Nezewe rehe we ni amo nuzekaiw kwaw hehe wà.

Ni amo zanerehe we har nuzemu'e kwaw ma'e
rehe wà. Nukwaw kwaw ma'e wà.

43

Tupàn umume'u wemiaiuhu wapyro haw wanupe

¹ Teko Izaew wà,
 ko 'ar rehe Tupàn peapo arer uze'eg nezewe kury.
 — Pekyze zo nehe, ta'e apupyro putar ihe nehe xe.
 Apuenoz pener rupi ihe. Peiko heremiruze'eg
 romo.

² 'Y typy ma'e hahaw mehe nehe,
 aiko putar nerehe we nehe.
 Nerezeapypyk kwaw nehe.
 Tata myteromo neho mehe nehe,
 nanerapy kwaw nehe.

³ Ta'e aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar
 romo ihe xe.
 Aiko Izaew wazar Ikatuahy Ma'e romo. Aiko
 pepyro har romo.
 Amono na'iruz ywy penekuzaromo: Exio, Ezit,
 Xema.
 Nezewe mehe peiko hema'e romo. Aiko pezar
 romo.

⁴ Amono ywy tetea'u penekuzaromo ihe.
 Ywy rehe har tetea'u amono penekuzaromo ihe
 wà,
 ta'e apuamutar ihe xe.

Teko heremiamutar romo peiko.
 Apumuigo kar putar tuwihaw romo nehe.

⁵ Pekyze zo nehe ta'e aiko penehe we ihe xe.

Kwarahy ihemaw wi amuzewyr kar putar
 heremiaiuhu waiwy pe ihe wà nehe.

Arur putar kwarahy heixe haw wi wà nehe no.

⁶ — Pemuhem kar heremiaiuhu peneko haw wi
 nehe, a'e putar kwarahy heixe haw awyze
 har kutyr har wanupe nehe.

– Pemupyta kar zo heremiruze'eg peywy rehe nehe, a'e putar kwarahy ihemaw awyze har kutyr har wanupe nehe.

– Tuwe hera'yr uzewyr weko awer pe herazyr wanupi wà nehe, a'e putar ywy multe wera'u rehe har wanupe nehe.

⁷ A'e paw wiko heremiaihwete romo wà.

Azapo ihe wà. Amuigo kar ihe wà no.

Nezewe mehe wexak kar putar hekàg wera'u haw purupe wà nehe,
i'i Tupàn.

Zanezarete, Tupàn pitài zo a'e

⁸ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury.

– Perur heremiaihu wà nehe. Amume'u putar wanemiapo kwer nehe.

Heta waneha wanupe. Nuexak kwaw ma'e wà.

Heta wapyakwar wanupe. Nuenu kwaw ma'e wà.

⁹ Pezemono'og tuwihaw wanenataromo nehe,
teko ywy nà nà nar wà.

Pezemono'og nehe, teko paw wà.

Aipo amo tupàn a'ua'u penemimuwete umume'u
uzeapo ma'e ràm wà.

Aipo amo umume'u ko 'ar rehe uzeapo ma'e ràm
wà.

Tuwe werur umyrypar wà nehe.

Wamyrypar umume'u putar wakatu haw wà
nehe.

Nezewe mehe, wanenu mehe, – Azeharomoete, i'i
putar teko paw wà nehe.

¹⁰ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg.

– Izaew wà, peiko putar heremiapo kwer
imume'u har romo nehe.

Peiko heremiruze'eg heremixamixak kwer romo.

Azekwaw kar peme. Apumuzeruzar kar hezehe
ihe.

Xo pitài Tupànete zo heta. Aiko Tupànete romo ihe.
Pekwaw hereko haw.

Naheta kwaw tupàn herenataromo har wà.

Naheta kwaw amo tupàn heraikweromo har wà
nehe no.

¹¹ Xo ihe zo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo
aiko ihe.

Xo ihe zo apuner pepyro haw rehe.

¹² Ihe amume'u pepyro àwàm ihe.

Ihe apupyro azeharomoete no.

Pekwaw pepyro har romo hereko haw.

Pekwaw amo tupàn pepyro har romo heko 'ymaw
no.

¹³ Aiko Tupàn romo ihe. Tuweharupi aiko putar
Tupàn romo ihe nehe no.

Ni amo nupuner kwaw hekàgaw wi uhemaw rehe
wà.

Aze azapo ma'e, ni amo nupuner kwaw a'e ma'e
imuzewyr kar haw rehe iapo 'ym awer pe
wà, i'i Tupàn.

Mawiron wamumaw pawer

¹⁴ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar
Ikatauahy Ma'e

purupyro ma'e a'e, uze'eg teko wanupe a'e.

— Apuamutar katu ihe.

A'e rupi amono kar putar zauxiapekwer tetea'u
Mawiron ikutyr ihe wà nehe.

Upyro putar Mawiron tawhu wanuwi wà nehe.

— Urywete haw rehe Mawiron wanehapukaz
taw uzeapo putar uzemumikahy haw rehe
wazai'o haw romo nehe.

15 Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo pezar
Ikatauahy Ma'e romo ihe.

Aiko Izaew iapo arer romo. Aiko wanuwihawete
romo nõ.

16 Kwehe mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
uzapo teko wanape yryhu myteromo a'e.

'Y typy a'u ma'e umunyryk a'e, pe iapo pà a'e, waho
àwàm iapo pà a'e.

17 Uzuka zauxiapekwer tetea'u ikàg ma'e wà.

Umumaw ywyrāmawa tetea'u no. Uzuka kawaru
zeàmàtyry'ymawhu pe har tetea'u wà no.

U'ar paw wà. Nupu'àm wi pixik kwaw wà.

Aze tatainy ipor upaw, uwew tuwe a'e. Nezewe-
gatete upaw a'e zauxiapekwer wà.

18 Ko 'ar rehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg
wemiaihu wanupe kury.

— Pema'enukwaw zo peiko kwehe mehe uzeapo
ma'e kwer rehe nehe.

Pema'enukwaw tetea'u zo heremiapo kwer
kwehe arer rehe nehe.

19 Ta'e ko 'ar rehe azapo putar ipyahu ma'e ihe
nehe xe.

Na'iarew kwaw izeapo àwàm.

Tàrityka'i pexak putar nehe.

Azapo putar pe ywyxiguhu rehe nehe.

Ahaw kar putar ywy uxinig ma'e peme pe iapo pà
nehe.

20 Miar hehaite ma'e umume'u putar hekatu haw
wà nehe.

Zawar zàwenugar hehaite ma'e, xakaw her ma'e,
umume'u putar hekatu haw wà nehe.

Wiranu umume'u putar hekatu haw wà
nehe no.

Azapo putar ytyzuzàmaw ywyxiguhu rehe nehe.
Amuyryk kar putar yrykawhu ywy uxinig ma'e
kwer rupi nehe no.

Nezewe mehe heta putar 'y heremiaihu heremix-
amixak kwer wanupe nehe.

²¹ Azapo 'aw teko heremiaihu romo wamuigo kar
pà ihe wà.

A'e rupi umume'u putar hekatu haw a'e wà nehe,
i'i Tupàn.

Izaew numuwete kwaw Tupàn wà

²² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wemiaihu
wanupe.

— Pekweraz ihewi.

Pepytu'u hemuwete re.

²³ Napeapy kwaw àràpuhàràn hawitu ma'e here-
nataromo pe wà. Napemunyk kwaw tata
wanehe.

Napemur kwaw amo ma'e ihewe.

Nahemuwete kwaw nezewe.

Namur kar kwaw arozhàn peme. — Peapy yhyk
hyàkwegatu ma'e herenataromo nehe, na'e
kwaw peme.

²⁴ — Peme'eg kar ma'eputyr hyàkwegatu ma'e
ihewe imur pà nehe,

na'e kwaw peme.

— Pemur ma'ea'yr wakawer ihewe hemurywete
kar pà nehe,

na'e kwaw peme. Nan.

Hemukene'o kar pe penemiapo kwer ikatu 'ym
ma'e pupe.

Hemuikwahy kar pe pekatu 'ymaw pupe.

- 25 Ihe ae aiko pezar romo ihe.
A'e rupi amunàn penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e
wanuwi hereharaz tà.
- 26 Teko heremiaihu wà, aze pepurumume'u wer
amo heremiapo kwer rehe nehe,
zaha tuwihaw wanenataromo nehe.
Pemume'u kar heremiapo kwer hexak arer
wanupe nehe.
Xinu putar tuwihaw waze'eg nehe.
- 27 Teko wanu a'e, penu a'e, uzapo ikatu 'ym ma'e
herenataromo kwehe mehe a'e.
Heze'eg imume'u arer peinuromo arer uzapo
ikatu 'ym ma'e herenataromo a'e wà no.
- 28 Penuwihaw umuaiw heràpuzuhu wà no.
A'e rupi amumaw kar Izaew amo zauxiapekwer
wanupe ihe.
Amuigo kar heremiaihu ikàg 'ym ma'e romo ihe
wà, i'i Tupàn.

44

Tupànete, xo pitài zo a'e

- 1 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury.
— Pezeapyaka katu nehe, Izaew wà. Peiko
heremiruze'eg romo.
Apuexaexak ihe.
- 2 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, aiko
peapo arer romo ihe.
Apupytywà pezexak kar awer 'ar henataromo ihe.
Izaew, heremiruze'eg wà.
Pekyze zo nehe, ta'e apuamutar katu ihe xe.
Apuexaexak heremiaihu romo ihe.
- 3 Amugyr kar putar àmàn ywyxiguhu rehe ihe
nehe.

Amuyryk kar putar yrykawhu ywy uxinig ma'e
kwer rehe nehe no.

Nezewegatete azakook putar Herekwe
nezuapyapyr wanehe 'y ài nehe.

Amono putar heze'egatu wanehe nehe.

⁴A'e teko hezuz putar ka'api'i 'y tetea'u hereko har
ài wà nehe.

Nuzawy kwaw ywyrà uzai'o ma'e her ma'e
yrykawhu izywyr har nehe.

⁵Teko tetea'u uzemono'og putar Tupàn hemiaiuhu
wanehe we wà nehe.

— Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
hemiruze'eg romo ihe, i'i putar amo nehe.

— Zako herer ihe, i'i putar amo nehe.

— Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemi-
aihu romo ihe, i'i putar amo nehe, uze'eg
imuapyk pà opo rehe.

— Izaew heràmuz waner romo a'e, i'i putar amo
nehe no.

⁶Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wanuwi-
hawete, Izaew wapyro har Tupàn Ikàg
Wera'u Ma'e uze'eg a'e.

— Izypy mehe arer romo aiko ihe.

Iahykaw rehe àràm romo aiko ihe no.

Xo ihe zo aiko Tupàn romo. Naheta kwaw amo.

⁷Aipo heta amo tupàn hezàwenugar.

Aze heta, tuwe ur herenataromo nehe.

Tuwe umume'u ukàgaw nehe.

Tuwe wexak kar wemu'em 'ymaw nehe no.

Mo umume'u ma'e uzeapo ma'e ràm paw a'e.

Izypy mehe arer we te ko 'ar rehe, aipo heta amo
uzeapo ma'e ràm imume'u tuwe har.

⁸Heremiaiuhu wà, pekyze zo nehe.

Pekyze wera'u zo nehe.

Izyppy mehe arer we amume'u uzeapo ma'e ràm paw peme.

Pekwaw heremimume'u kwer.

Aipo heta amo tupàn ikàg ma'e hezàwenugar. Nan.

Naheta kwaw amo purehe uzekaiw ma'e.

Nakwaw kwaw ni pitài ihe.

Tupàn uzepyk tupàn a'ua'u imuwete har wanehe

⁹ Tupàn a'ua'u wanagaw paw iapo har na'ikatu kwaw wà. Wazar wà, wanemiamutar wà, na'ikàg kwaw wà. Nuzawy kwaw ity wà. Wamuwete har iranaiw wà. Nuzawy kwaw hehàpyhà 'ym ma'e wà. A'e rupi wiko putar ikàg 'ym ma'e romo wà nehe. ¹⁰ Xo ma'e kwaw 'ymar zo

uzapo ma'eragapaw wemimuwete ràm romo wà. ¹¹ Wamuwete har paw wiko putar ikàg 'ym ma'e romo wà nehe. Tupàn a'ua'u hagapaw iapo har a'e wà, xo teko romo zo wanekon wà. Nuiko kwaw ikàg ma'e romo wà. Tuwe uzemono'og tuwihaw wanenataromo wà nehe. Ukyze wera'u putar a'e pe wà nehe. Tuwihaw umuigo kar putar ikàg 'ym ma'e romo wà nehe.

¹² Itaper ima'e har upyhyk itaper. Omono tata pupe. Ipiràg mehe unupànupà ma'enupà haw pupe tupàn a'ua'u hagapaw iapo pà. Uma'ereko tetea'u. Numai'u kwaw. Nui'u kwaw. Ikàgaw uhem izuwi.

¹³ Ywyrà ima'e har wexak ywyrà ipuku haw. Umuapyk tupàn a'ua'u hagapaw a'e ywyrà rehe ikair haw pupe. A'e re ukixikixi ywyrà teko ipuràg ma'e hagapaw iapo pà. Omono tàpuzuhu pupe.

¹⁴ Oho ka'a pe ywyrà imonohok pà. Wexak amo ywyràkàxigyw, aze ru'u, wexak xip her ma'e, aze

ru'u, wexak kawar her ma'e. Xo ywyrà i'ywhu ma'e zo omonohok a'e, aze ru'u, utym amo. Na'e wàro àmàn. Àmàn umutua'u katu kar ywyrà.

¹⁵ Uzapo tata ywyrà pehegwer hapy pà. Uze-muaku a'e pe. Umihir typy'ak hehe. Ukixikixi inugwer ywyrà pehegwer tupàn ua'u hagapaw iapo pà. Na'e a'e awa wapyk upenàràg rehe wemiapo kwer imuwete pà. ¹⁶ Nezewe mehe ywyrà pehegwer ukaz. Awa umihir ma'ero'o kwer hehe. Hewykàtà i'u re. Uzemuaku huwake no. — Kwa, ikatu tata. Hemuaku katu a'e, i'i uzeupe. ¹⁷ Ukixi inugwer pehegwer ma'eragapaw iapo pà, tupàn a'ua'u iapo pà. A'e re wapyk upenàràg rehe imuwete pà. Uze'eg izupe. — Ereiko Tupàn hezar romo ne. Hepyro pe nehe, i'i izupe.

¹⁸ Agwer teko nukwaw katu kwaw ma'e wà. Uzeàpumi wà. Nupuner kwaw ma'e hexakaw rehe wà. Uwàpytym uma'enukwaw paw wà no. Nukwaw kwaw ma'e wà. ¹⁹ Ma'eragaw paw iapo har nukwaw kwaw ma'e. Nupuner kwaw nezewe uzeupe uze'egaw rehe. — Azapo tata ywyrà pehegwer imono'og pà. Amuzar typy'ak. Amihir ma'ero'o kwer. A'u. Akixikixi inugwer pehegwer ko ma'eragapaw iaiw ma'e iapo pà. Aiko aiko xe ywyrà pehegwer imuwete pà kury, ni'i kwaw uzeupe.

²⁰ Umuwete e ma'eragapaw. Imuwete haw nuzawy kwaw tàtàpyzgwer i'u haw. Awa ma'eragapaw imuwete har na'ima'enukwaw katu kwaw a'e. Hemu'em iko uzeupe. Nupuner kwaw uzepyro haw rehe. — Ko ma'e hepo pe har nuiko kwaw tupàn romo a'e, nupuner kwaw uzeupe

uze'egaw rehe.

Zanezar, ma'e iapo arer, purupyro ma'e no

²¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg.

— Izaew wà, pema'enukwaw ko ma'e rehe nehe.

Peneharaz zo heremiruze'eg romo peneko haw wi
nehe.

Apumuigo kar hereruzar har romo ihe.

Nahereharaz pixik kwaw pewi ihe nehe.

²² Amunàn penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e.
Amunàn peaiw haw.

Ukàzym zuwiri ài.

Pezewyr ihewe nehe, ta'e aiko pepyro har romo
ihe xe, i'i Tupàn.

²³ O ywak, ehapukaz nerurywete haw rupi nehe,
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiapo kwer
rehe nehe.

Pemuzàg Tupàn ikatu haw rehe zegar haw nehe,
ywykwar ywy wy pe har.

Ywytyruhu wà, ka'a wà,

pezegar penurywete haw rupi nehe

ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upyro Izaew a'e
wà xe.

Nezewe mehe wexak kar ikàg wera'u haw purupe
a'e.

²⁴ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wapyro
har uze'eg a'e.

— Heremiaihu wà, aiko peapo arer romo ihe.

Pezexak kar 'ym mehe we apuapo ihe.

Ihe zutyka'i azapo ma'e paw ihe wà.

Apupirar ywak. Azapo ywy no.

Ni amo nahepytywà kwaw wà.

²⁵ Namuzeapo kar kwaw ma'e heze'eg imume'u
mua'u har waze'eg rupi ihe.

Nuzeapo kwaw ma'e uzeapo ma'e rà̀m imume'u
har waze'eg rupi. A'e rupi, – Ma'e kwaw
'ymar, i'i teko wanupe.

Azawy kar waze'eg ma'e kwaw katu har wanupe
ihe.

Azapo wama'ekwaw paw ma'e heityk pyr romo.

²⁶ Amuzeapo kar ma'e heremiruze'eg ize'eg awer
rupi katete ihe.

Ma'e uzeapo putar heze'eg imume'u har wanemi-
mume'u kwer rupi katete a'e wà̀ nehe.

– Teko wiko wi putar Zeruzarez tawhu pe wà̀
nehe, a'e wanupe.

– Teko uzapo wi putar tawhu Zuta ywy rehe har
wà̀ nehe, a'e wanupe.

Amupu'à̀m kar putar tawhu imumaw pawer
'aromo nehe.

²⁷ Aze amume'u typaw pà̀wà̀m nehe, yryhu typaw
putar nehe.

Yrykawhu typaw putar wà̀ nehe no.

²⁸ Ihe aze'eg tuwihawete Xiru pe.

– Ereiko putar tuwihawete herer rehe nehe.

Erezapo putar heremiapo putar haw nehe.

Erezapo wi kar putar Zeruzarez tawhu nehe,
Izaew wanupe nehe.

Eremono kar putar tà̀puzuhu wy pe har teko
wanupe nehe no, a'e izupe.

45

Tupàn umuigo kar Xiru tuwihawete romo a'e

¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umuigo kar Xiru
tuwihawete romo a'e.

Upyhyk ipo awyze har rehe.
 Omono ukàgaw izupe. A'e rupi upuner ywy tetea'u
 rehe har wapyhykaw rehe.

Upuner tuwihawete waneitykaw rehe no.
 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uwàpytymawok
 tawhu hukenaw a'e.

A'e rupi Xiru upuner tawhu pupe wixe haw rehe.
 Ni amo nupuner kwaw iwàpytym wi haw rehe wà
 nehe.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe Xiru
 pe:

² Aha putar nerenataromo nehe.

Amumew putar ywytyruhu nehe.

Azukazuka putar ukenuhu itazu morog iapo
 pyrer ihe nehe.

Azuhazuhaw putar iwàpytymaw itaper iapo pyrer
 nehe.

³ Amono putar temetarer imim pyrer newe nehe,
 azumim ma'e hekuzar katu ma'e teko
 wanupe hexak kar 'ym pyrer newe.

Nezewe mehe erekwaw putar Tupàn Tuweharupi
 Wiko Ma'e romo hereko haw nehe.

Erekwaw putar Izaew wazar romo hereko haw
 nehe no.

Erekwaw putar nerer rehe nerenz har romo
 hereko haw nehe.

⁴ Urenoz tekoko ihe.

— Epytywà Izaew ne wà nehe, a'e newe.

Teko heremixamixak kwer romo wanekon a'e wà.
 Nahekwaw kwaw pe ne.

Nezewe rehe we tuwihawete teko wane-
 mimuwete romo urumuigo kar ihe.

⁵ Xo ihe zo aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
 romo ihe.

Naheta kwaw amo tupàn wà.

Nahekwaw kwaw pe ne.

Nezewe rehe we amono hekàgaw newe. A'e
rupi erepuner neàmàtyry'y-mar waneitykaw
rehe.

⁶ Azapo nezewe haw ihe.

Nezewe mehe teko ywy nà-nànar wà, ywy kwarahy
hemaw rehe har wà, ywy kwarahy heixe
haw rehe har wà no, upaw rupi ukwaw
Tupàn romo hereko haw wà.

Ukwaw amo tupàn heta 'ymaw wà no.

Xo ihe zo aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo
ihe.

⁷ Aiko 'ar iapo arer romo. Aiko ipytunaw iapo arer
romo no.

Amono heze'egatu purehe. Amono heze'egaiw
purehe no.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, azapo a'e
ma'e paw ihe.

⁸ Àmàn ur ywate wi a'e.

Nezewegatete amur kar putar hepuritykaw
ywak wi ihe nehe no.

Ywy uzepe'a putar imuhem kar pà nehe.

Umuezuz kar putar purupyro haw nehe.
Umuezuz kar putar purumuhem kar haw
nehe no.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, azapo
putar a'e ma'e ihe nehe,
i'i Tupàn Xiro pe.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikàg wera'u a'e

⁹ Ywy'a nuzàmàtyry'y-m kwaw wapo arer a'e.

— Ma'e erezapo iko, ni'i kwaw ywy umuapu'apu'a har pe.

— Nerekwaw kwaw nema'ereko haw, ni'i kwaw izupe.

¹⁰ Kwarer nuzeg kwaw nezewe u pe uhy pe.

— Mârâzâwe tuwe hemur kar pe ko ywy rehe, ni'i kwaw wanupe.

¹¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar Ikatuahy Ma'e neapo arer uze'eg nezewe a'e.

— Aipo pepuranu putar herehe nezewe nehe.

— Ma'e erezapo iko nera'yr wanehe nezekaiw pà, aipo peze putar ihewe nehe.

Aipo hemu'e putar ma'e iapo haw rehe nehe.

¹² Ihe azapo ywy kwehe mehe ihe.

Azapo teko ihe wà, ywy rehe wiko ma'e ràm romo ihe wà.

Hepo pupe apupirar ywak.

— Pezexak kar nehe, a'e kwarahy pe, zahy pe no, zahytata wanupe no.

¹³ Ihe amuzypyrog kar Xiru ma'e iapo kar pà izupe ihe.

— Ereityk putar ywy tetea'u rehe har ne wà nehe,

Amumew putar hape ràm henataromo ihe nehe.

Uzapo wi putar Zeruzarez tawhu hereko haw romo a'e nehe no.

Umuhem kar putar heremiaihu wamunehew paw wi a'e wà nehe.

Nuenoz kwaw temetarer wamuhem kar haw hekuzaromo nehe.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg Wera'u ma'e amume'u ko ze'eg tekoko ihe, i'i Tupàn.

14 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wemiaihu
Izaew wanupe kury.

— Pepyhyk putar Ezit ywy rehe har wanemetarer
nehe.

Pepyhyk putar Exio ywy rehe har wanemetarer
nehe no.

Pepyhyk putar Xewa rehe har wanemetarer nehe
no.

Iaiha katu Xewa rehe har wà.

Peityk putar pe wà nehe.

Wiko putar peme uma'ereko e ma'e romo wà
nehe.

Pezàpixipixi putar kyhàhàm tàtà pupe pe wà nehe,
wamuata kar pà penaikwerupi pe wà nehe.

Wapyk putar upenàràg rehe penenataromo wà
nehe.

Uze'eg putar peme ikàg 'ym ma'e romo wà nehe.

— Tupàn wiko penehe we a'e.

Naheta kwaw amo.

Xo a'e zo.

15 Tupàn Izaew wazar a'e, wemiaihu wapyro har
a'e, uzeàmim teko wanuwi a'e.

16 Tupàn a'ua'u iapo har wiko putar ikàg 'ym ma'e
romo wà nehe.

Imaranugar putar upaw rupi katete wà nehe.

17 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upyro teko Izaew
a'e wà.

Numuhem kar pixik kwaw wapyro haw wi wà
nehe.

Ni amo numuigo kar pixik kwaw ikàg 'ym ma'e
romo wà nehe.

Na'imaranugar pixik kwaw wà nehe.

18 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ywak iapo arer
a'e, wiko Tupàn romo a'e.

Xo pitài Tupàn heta.

Uzapo ywy.

Omono hexakaw ikwaw paw izupe no.

Umuapyk henaw rehe no.

Nuzapo kwaw ma'e heta 'ymaw romo.

Uzapo uzehe wiko ma'e wanereko har romo.

Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nezewe.

— Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe.

Naheta kwaw amo tupàn ihewi.

¹⁹ Nazumim kwaw heze'eg puruwi.

Naze'eg kwaw ipytunaw rehe hereko pà.

— Herekar pe teko heta 'ymaw rehe nehe, na'e kwaw teko Izaew wanupe.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ze'eg azeharomoete har ihe.

Teko upuner heze'eg rehe uzeruzar haw rehe tuweharupi wà, i'i Tupàn.

Tupàn a'ua'u nupuner kwaw teko wapyro haw rehe wà

²⁰ Nezewe uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. — Pezur pezemono'og pà nehe, teko umàno haw wi uhem ma'e kwer wà.

Pepu'àm pezuwà tuwihaw wanenataromo nehe.

Amo teko uze'eg tupàn a'ua'u wanupe wà.

A'e tupàn nupuner kwaw wapyro haw rehe wà.

A'e teko nukwaw kwaw ma'e wà.

Amo teko uzemono'og wata pà tupàn a'ua'u wamuwete pà wà.

Nezewegatete nukwaw kwaw ma'e wà no.

Upir tupàn a'ua'u hagapaw ywyrà iapo pyrèr heraha pà wata mehe wà.

²¹ Peze'eg na'arewahy nehe.

Pemume'u penemiapo kwer.

Peze'eg pezeupeupe nehe, aze peze'eg wer nehe.

Mo umume'u ma'e uzeapo ma'e rà m kwehe mehe wà.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ihe. Naheta kwaw amo tupàn.

Tupàn pitài romo aiko.

Wemiaihu wanuwi utyryk 'ym ma'e romo aiko.

Wemiaihu wapyro har romo aiko.

²² Teko ywy nà nà nar wà, pezewyr ihewe nehe.

A'e mehe apupyro putar ihe nehe.

Ta'e aiko Tupàn romo ihe xe.

Naheta kwaw amo.

²³ Amume'uahy ma'e heremiapo rà m herer rehe ihe.

Heremimume'u kwer azeharomoete a'e.

Uzeapo putar tuwe a'e nehe.

— Amume'u ko ma'e.

— Teko paw wapyk putar upenà r à g rehe uze-mumew p à herenataromo wà nehe.

— Nurupyту'u pixik kwaw neze'eg heruzar ire ure nehe, i'i putar ihewe wà nehe.

²⁴ — Ne Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ne, xo ne zo erepuner nepuner haw imono haw rehe purupe.

Xo ne zo ereityk kar amo amo ae wanupe wà, i'i putar wà nehe.

Heàmàtyry'ym arer paw wiko putar ikà g 'ym ma'e romo wà nehe.

Imaranugar putar herenataromo wà nehe.

²⁵ Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aityk kar putar waàmàtyry'y mar heremiaihu wanupe ihe wà nehe.

Heremiaihu umume'u putar hekatu haw wà nehe.

46

Mawiron ywy rehe har watupàn a'ua'u wamumaw paw

¹ Mokoz tupàn a'ua'u uzepepog wenaw wi ywy rehe u'ar pà a'e wà. Mew tupàn ua'u ipy her romo a'e. New inugwer her romo a'e.

Teko upir a'e tupàn a'ua'u wanagapaw kawaru wakupe pe wà.

Ipuhuz katu wà. Ikene'o kawaru wà.

² Tupàn a'ua'u uzepepog u'ar pà wà.

Nupuner kwaw uzepyro haw rehe wà.

Teko a'e teko tupàn wamuwete har waàmàtyry'ymar a'e wà, weraha tupàn a'ua'u a'e wi wà.

³ Pezeapyaka katu nehe, teko Izaew wà.

Pezeapyaka katu nehe, Zako izuapyapyr umàno 'ym ma'e wà.

Pezexak kar awer 'ar henataromo apueraha ihe.

Tuweharupi azekaiw penehe.

⁴ Petua'uhez mehe aiko tuwe nezewegatete nehe.

Naiko kwaw amo ae romo nehe.

Azekaiw putar penehe pe'aw xig mehe nehe.

Apuapo ihe. Apueraha no.

Apupytywà putar nehe. Apupyro putar nehe no.

⁵ Mo izàwe aiko ihe.

Mo wiko hezàwe a'e.

⁶ Amo teko omono'og itazu or tetea'u wà.

Omono'og itaxig parat tetea'u wà no.

Omono temetarer ma'eragapaw iapo har pe wà.

— Epyhyk ko or nehe. Epyhyk ko parat nehe.

Ezapo amo tupàn ua'u hagapaw nehe, i'i izupe wà.

A'e re uzeamumew upenàràg rehe a'e tupàn ua'u
henataromo imuwete katu pà wà.

⁷ Na'e upir hagapaw ukupe pe heraha pà wà.

Umuapyk henaw rehe wà.

Tupàn a'u upyta a'e pe. Nupuner kwaw uze-
mumyz haw rehe.

— Urepytywà pe nehe, aze i'i teko izupe wà, nuenu
kwaw waze'eg a'e.

Nupuner kwaw waneko haw zawaiw katu ma'e wi
wapyro haw rehe.

⁸ Ikatu 'ym ma'e iapo har wà, pema'enukwaw ko
ma'e rehe nehe.

Pema'enukwaw katu ma'e rehe nehe. Peiko ma'e
kwaw katu har romo nehe.

⁹ Pema'enukwaw ma'e kwehe mehe uzeapo ma'e
kwer rehe nehe.

Xo ihe zutyka'i aiko Tupàn romo ihe. Pekwaw
hereko haw.

Naheta kwaw amo hezàwenugar.

¹⁰ Izypy mehe arer we amume'u uzeapo ma'e ràm
ihe.

Kwehe mehe amume'u ma'e uzeapo ma'e ràm.

— Uzeapo putar ma'e heze'eg rupi katete nehe, a'e
purupe.

Aze hepurapo wer ma'e rehe nehe, azapo putar a'e
ma'e nehe, a'e purupe kwehe mehe.

¹¹ Aenoz amo awa tekoko ihe. — Ezur kwarahy
hemaw wi nehe, a'e tekoko izupe.

Ur iko na'arewahy ywy multe har wi wiràhu ài.

Uzapo putar ma'e heremiapo kar nehe.

Azapo putar ma'e heze'eg awer rupi katete nehe.

Azapo putar heremimume'u kwer nehe.

¹² Teko Tupàn heruzar 'ymar wà, pezeapyaka katu xe nehe.

— Urepyro àwàm iàrew putar nehe, peze peiko.

¹³ Amuhem kar putar purupyro haw heremimume'u kwer

na'arewahy ihe nehe.

Nan kwehe tete aityk putar heàmàtyry'ymar ihe wà nehe.

Apyro putar Xiàw rehe wiko ma'e ihe wà nehe.

Amuza'aza'ak hekàg wera'u haw ipehegwer imono pà teko Izaew wanupe nehe,

i'i Tupàn.

47

Mawiron ipyro haw

¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe a'e.

— Mawiron, ereapyk tuwihawete henaw rehe.

Ewezyw a'e wi nehe.

Eapyk ywy imuku'i pyrer rehe nehe.

Ereiko kuzàwaza awa puhe oho 'ym ma'e ài,

ipuràg eteahy ma'e ài, uma'ereko pixik 'ym ma'e ài.

Ereiko heruze'eg pyr 'ym ài.

Aze awa uzapo kar wazyr hemimutar paw izupe, umuaiw a'e.

Peiko agwer kuzàwaza imuaiw pyrer ài kwehe mehe.

Napeiko pixik kwaw nezewe nugar romo nehe kury.

² Peiko amo pe uma'ereko e ma'e romo kury.

Pepyhyk arozhàn imuku'i haw nehe kury. Pemuku'iku'i arozhàn nehe kury.

Penuhem pàn penuwa imimaw nehe. Peupir penopoz nehe.

Peahaw yrykaw penetymà purupe hexak kar pà nehe.

³ Teko paw penexak putar penopoz 'ym mehe a'e wà nehe.

Pepyta putar topoz 'ym pà kamir 'ym pà azeharomoete nehe.

Azepyk putar penehe nehe.

Ni amo nupuner kwaw hemupytu'u kar haw rehe penehe hezeykaw rehe wà nehe, i'i Tupàn wanupe.

⁴ Zaneypro har wiko Tupàn Upuner Wera'u Ma'e romo a'e, Izaew wazar Ikatuahy Ma'e romo a'e.

⁵ Uze'eg nezewe Mawiron wanupe.

— Peapyk peze'eg 'ym pà nehe.

Peho amo tatainy heta 'ymaw pe nehe,

ta'e ni amo nuze'egatu pixik kwaw penehe wà nehe xe.

— Ywy nànanar wanuwihawete kuzà romo peiko pe, ni'i pixik kwaw peme wà nehe.

⁶ Aikwahy heremiaihu wanupe ihe,

heremiruze'eg heremixamixak kwer wanupe ihe.

A'e rupi amuigo kar teko ikàg 'ym ma'e romo ihe wà.

Amono pepo pe ihe wà no.

Napekatu kwaw heremiaihu wanupe. Nan.

Te tua'uhez ma'e wanupe te ihya'uhez ma'e wanupe pepuraraw kar ma'erahy.

⁷ — Uruiko ywy nànanar wanuwihawete kuzà romo tuweharupi ure nehe, peze pezeupe.

Napezekaiw kwaw uzeapo ma'e a'e 'ar rehe arer rehe.

Napema'enukwaw kwaw pemumaw pàwàm rehe.

⁸ Pezamutar katu ikatu 'ym ma'e iapo haw.

— Ni amo nuzepyk kwaw zanerehe wà nehe, peze pezeupe.

— Naheta kwaw amo upuner ma'e zanezàwenugar a'e wà, peze pezeupe.

— Naheta kwaw zanezàwenugar wà.

Nazaiko pixik kwaw kuzà imen umàno ma'e kwer ài nehe. Ni pitài zanera'yr numàno kwaw wà nehe, peze pezeupe.

Pezeapyaka katu heze'eg rehe nehe kury.

⁹ Pekwaw tekwe ikatu 'ym ma'e wanupe ma'e henoz taw.

Pekwaw ikatu 'ym ma'e iapo kar haw wanupe. Akwaw penemigwaw ihe.

Nezewe rehe we pezemumaw putar nehe.

Na'arewahy, pitài 'ar mehe,

peiko putar kuzà imen umàno ma'e kwer ài nehe.

Pena'yr umàno putar wà nehe no.

¹⁰ Pezeruzar penemiapo ikatu 'ym ma'e rehe.

— Ni amo nazanerexak kwaw a'e ma'e iapo mehe wà, peze pezeupe. Nan kwaw nezewe.

Pezeruzar pema'ekwaw paw rehe, pema'e iapo haw ikwaw paw rehe no, a'e ae nuzawy kwaw peme hemu'em ma'e a'e wà.

Nezewe peze'eg pezeupe pepy'a pe.

— Naheta kwaw teko upuner ma'e zanezàwenugar a'e wà, peze pezeupe.

¹¹ A'e rupi iaiw paw u'ar putar penehe a'e nehe kury.

Tekwe ikatu 'ym ma'e wanupe peze'egaw napepyro kwaw a'e iaiw haw wi nehe.

Pemumaw pàwàm uhem iko.

Napepuner kwaw izuwi pehemaw rehe nehe.
 Uhua'u putar a'e iaiw haw nehe. Napepuner
 kwaw hehe pema'enukwaw paw rehe
 nehe.

— Nur kwaw nehe, peze putar amo 'ar mehe nehe.
 A'e 'ar mehe uhem putar nehe.

¹² Peze'eg wi wi tekwe wanupe.

Penoz wi wi ma'e wanupe.

Pekwàkwàmò mehe arer we pezapo agwer ma'e.

Aze ru'u pepytywà putar wà nehe. Aze
 ru'u nezewe mehe pemuzàn kar putar
 peàmàtyry'ymar pe wà nehe,

¹³ Heta tetea'u peneruze'egar peinuinuro
 mò wà.

Nezewe rehe we napehem kwaw pezemumaw
 pàwàm wi nehe.

Tuwe zahytata rehe uzemu'e ma'e oho pepyr wà
 nehe. Tuwe pepytywà a'e wà nehe.

Uzemu'e ywak rehe wà. Ume'egatu zahytata rehe
 wà.

Zahy nà nà n umume'u peme uzeapo ma'e ràm wà.

¹⁴ Nuzawy kwaw ka'a huwer uxinig ma'e wà.

Tata wapy putar a'e zahytata kwaw par wà nehe.

Nupuner kwaw uzepyro haw rehe wà nehe,
 ta'e nan kwaw tata pixika'i ma'e a'e xe.

Teko uzapo tata pixika'i ma'e uzemuaku haw
 romo wà. Wapyk huwake wà. A'e tata
 wanapy à ràm napixika'i kwaw a'e nehe.

¹⁵ Nezewe haw uzeapo putar uzeapo ma'e ràm
 imume'u har pepyr har wanupe nehe.

Izypy mehe arer we pepuranu wanehe.

A'e paw oho putar pewi wà nehe.

Pitàitàigatu oho putar wape rupi wà nehe, iapo
 pyràm hekar pà wà.
 Ni amo a'e teko nupuner kwaw pepyro haw rehe
 wà nehe.

48

Tupàn umume'u ma'e uzeapo ma'e kwer kury

¹ Teko Izaew izuapyapyr wà. Pezeapyaka katu
 nehe.

Pezeapyaka katu nehe, Zuta izuapyapyr wà.

Pemume'uahy penemiapo ràm Tupàn
 Tuweharupi Wiko Ma'e her rehe.

— Uruzamutar katu Tupàn Izaew wazar ure, peze
 amo wanupe.

Penemu'em a'e ma'e imume'u mehe. Nape-
 mume'u kwaw ze'eg azeharomoete har.

² — Uruiko tawhu Tupàn pe imonokatu pyrer pe
 ure, peze peiko.

Pezeruzar Tupàn Izaew wazar rehe no.

— Tuweharupi Wiko Ma'e, i'i teko izupe wà. —
 Upuner Wera'u Ma'e, i'i izupe wà.

³ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg iko peme.

— Kwehe mehe aze'eg ma'e uzeapo ma'e ràm rehe
 ihe.

Amume'u katu uzeapo ma'e ràm peme.

Na'arewahy azapo ma'e ihe. Teko nuàro kwaw a'e
 ma'e iapo mehe wà. Uzeapo ma'e heze'eg
 awer rupi katete no.

⁴ Akwaw pezapezarahy haw ihe.

Pe tàtàahy itaper ài itazu morog ài.

⁵ A'e rupi amumaw kwarahy tetea'u a'e ma'e rehe
 heze'eg pà.

Izeapo 'ym mehe we amume'u a'e ma'e peme.

A'e rupi napepuner kwaw tupàn ua'u wanehe
ma'e hagapaw wanehe peze'egaw rehe
nezewe.

— Hetupàn a'ua'u uzapo a'e ma'e a'e, napepuner
kwaw peze haw rehe. — Ma'e hagapaw
heremimuwete uzapo a'e ma'e, napepuner
kwaw peze haw rehe nehe.

⁶ Ma'e paw uzeapo heze'eg awer rupi katete.

Amume'u ze'eg azeharomoete har kwehe mehe
ihe. Tuwe pekwaw ze'eg azeharomoete
imume'u awer nehe.

Aze'eg putar ipyahu ma'e rehe nehe kury.

Ma'e temigwaw 'ym amume'u putar nehe.
Napekwaw kwaw a'e ma'e pe rihi.

⁷ Xo ko 'ar rehe zo amuzeapo kar putar nehe kury.
Ni amo teko numume'u pixik kwaw a'e ma'e peme
wà.

A'e rupi, — Urukwaw a'e ma'e ure, napepuner
kwaw peze haw rehe.

⁸ Akwaw penehe hezeruzar 'ymaw ihe.

Akwaw hereruzar har 'ym tuweharupi har romo
peneko haw no.

A'e rupi napeinu pixik kwaw ko ma'e.

Napekwaw kwaw ma'e wazeapo àwàm.

⁹ Apuner mo hekwahy haw izuhenaw rehe
penehe.

Apuner mo pemumaw paw rehe no.

Aze mo azapo nezewe, teko uze'eg zemueteahy
mo herer rehe wà.

A'e rupi apuàro penehe hezepyk 'ym pà, ta'e aiko
Tupàn romo ihe xe.

A'e rupi pemume'u hekatu haw nehe.

10 Apuraraw kar ma'erahy peme, ta'e hepurumukatu wer penehe ihe xe.

Teko umukatu itaxig parat tatahu pupe. Nezewegatete apumukatu ma'erahy pupe.

11 Hepurumupyту'u kar wer teko wanehe herer rehe waze'eg zemuteahy re ihe, A'e rupi azapo putar ma'e ihe nehe kury.

Namuze'eg zemuteahy kar kwaw teko herer rehe ihe.

Tuwe teko paw umume'u hekatu haw wà nehe.

Namume'u kar kwaw amo tupàn ikatu haw purupe ihe, ta'e nuzapo kwaw ikatu ma'e wà xe.

Tupàn upyro wemiaihu wà

12 Nezeze uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e: Pezeapyaka katu nehe, teko Izaew izuapyapyr wà. Apuexaexak kwehe mehe ihe.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko Tupàn romo teko paw wazar romo ihe. Naheta kwaw amo wà.

Izypy mehe arer romo aiko. Aiko putar iaahykaw rehe àràm romo nehe no.

13 Hepo pupe amuapyk ywy henaw rehe kwehe mehe ihe.

Apupirar ywak ihe no.

Amume'u waneta àwàm ihe.

A'e 'ar 'ym mehe we naheta kwaw. A'e 'ar mehe we heta.

14 Pezemono'ono'og pezeapyaka pà upaw rupi nehe.

Ni amo tupàn numume'u kwaw ko ma'e uzeapo ma'e ràm wà:

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e azamutar katu
amo awa ihe.

A'e awa heremiamutar uzapo putar heremiapo
putar haw a'e nehe.

Uzàmàtyry'ym putar Mawiron oho hepuner haw
inuromo a'e wà nehe.

¹⁵ Ihe ae ihe, ainoz a'e awa ihe.

— Ezur nehe, a'e izupe. A'e rupi ur a'e.

Amukatu putar hemiapo rà m upaw rupi ihe nehe.

¹⁶ Pezur heze'eg henu pà nehe kury.

— Izypy mehe arer we nazumim kwaw heze'eg.
Nazumim kwaw heremiapo kà ràm.

Amuzeapo kar ma'e paw wazyropyrog mehe arer
we ihe, a'e peme.

Na'e Zanezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur
wekwe ihewe hemono kar pà a'e pe a'e kury.

¹⁷ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, Izaew wazar
Ikatuahy Ma'e, wapyro har, uze'eg wemi-
aihu wanupe kury.

— Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe,
pezar romo ihe.

Apumu'e iteko ihe, ta'e nezewe mehe peneko haw
ikatu putar nehe xe.

Apueruata peneraha pe ikatu ma'e peho à wàm
hexak kar pà peme ihe.

¹⁸ A, Aze mo peruzar heremiapo karer,

penemetarer katu wera'u mo ko 'ar rehe.

Penemetarer nuzawy iwer mo tyhu haw
uwyrykahy ma'e.

Tuweharupi peityk mo peàmàtyry'y mar pe wà.

Waneitykaw nuzawy iwer mo ykotok yryhu rehe
har. Nupytu'u iwer mo.

¹⁹ Pezuapyapyr waneta haw
nuzawy iwer mo ywyxig yryhu iwyr har waneta
haw wà.

Nahereharaz pixik iwer mo wanuwi ihe.
Wikuwe mo tuweharupi hepyr wà.

²⁰ Pehem Mawiron tawhu wi nehe.

Pezàwehem a'e wi nehe.

Penehapukaz penurywete haw rupi ko ze'eg
imume'u pà ywy nà̀nà̀nar wanupe nehe.

— Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upyro
wemiruze'eg a'e wà,

teko Izaew izuapyapyr her ma'e wapyro pà a'e wà,
peze purupe nehe.

²¹ Tupàn weraha wemiaihu ywyxiguhu myteromo
wà.

Waneraha mehe ni amo na'iziwez kwaw wà.

Umuyryk kar 'y itahu wi.

Uzuka a'e itahu. 'Y uhem izuwi.

²² Nezewe uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
ikatu 'ym ma'e 'ar nà̀nà̀n iapo har wanupe.

— Naheta kwaw pepyro à̀wàm peme nehe, i'i
Tupàn.

49

*Tupàn hemiruze'eg wiko tatainy zà̀wenugar teko
paw wanupe*

¹ Teko ywy muitea'u har wà, ihe Tupàn
hemiruze'eg romo aiko ihe.

Pezeapyaka katu heze'eg rehe nehe.

Pezekaiw katu heze'eg rehe nehe, teko ywy
nà̀nà̀nar wà.

Aikuwe hehy hie pe ihe.

A'e wi hehem 'ym mehe we Tupàn Tuweharupi

Wiko Ma'e herexak a'e.

Nazexak kar kwaw a'e mehe ihe rihi.

Herenz herer imume'u pà a'e mehe a'e.

² Uzapo heze'eg takihepuku haime katu ma'e ài.

Hemim hepyro pà opo pupe.

Heapo u'yw hakwa katu ma'e ài.

Hemonokatu a'e. — 'Ar ikatu ma'e rehe apyhyk
putar nehe, i'i ihewe.

³ Uze'eg nezewe ihewe. — Izaew izuapyapyr wà,
peiko heremiruze'eg romo.

Aexak kar putar hepuner haw purupe nehe, ma'e
iapo kar pà peme nehe,

i'i Tupàn.

⁴ Ihe aze'eg hezeupe ihe. — Ama'ereko tetea'u ihe.

Nezewe rehe we Izaew nuzewyr kwaw Tupàn
pe wà. Heremiapo kwer paw nahekuzar
kwaw, a'e hezeupe.

Nezewe rehe we akwaw Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e ihewe hekuzar imur àwàm ihe.

Umekuzar putar hema'ereko awer a'e nehe.

⁵ Hezexak kar 'ym mehe we

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e herexak
wemiruze'eg romo hemuigo kar pà.

Omono'og kar wemiaihu ihewe wà.

— Emuzewyr kar heremiaihu ihewe ne wà nehe,
i'i ihewe.

Hekatuahy tuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe
ihe.

Tupàn hezar wiko hekàgaw romo a'e.

⁶ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe
ihewe.

— Ereiko putar heremiruze'eg romo nehe.
 Eremuzewyr kar putar Izaew umàno 'ym ma'e
 kwer ihewe ne wà nehe.
 Eremono'og putar a'e teko Izaew izuapyapyr ne
 wà nehe, pitài teko romo wamuigo kar pà
 ne wà nehe. Azapo kar putar a'e ma'e newe
 nehe.
 Amo ae ma'e azapo kar putar newe nehe no.
 Urumuigo kar putar tatainy zàwenugar teko
 amo ae ywy rehe har wanupe nehe no.
 Nezewe mehe ereraha putar hepurupyro haw
 ywy nànar wanupe nehe no, i'i Tupàn.
⁷ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e a'e, Izaew wazar
 Ikatuahy Ma'e a'e,
 wapyro har a'e, uze'eg wemiruze'eg pe a'e kury.
 Teko amo ywy rehe har tetea'u na'iakatuwawahy
 kwaw hemiruze'eg rehe wà.
 Tuwihawete wanupe uma'ereko e ma'e romo
 hekon a'e.
 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg
 wemiruze'eg pe.
 — Tuwihawete a'e wà nehe, tuwihawete wana'yr
 a'e wà nehe no, wexak putar nepuner haw
 a'e wà nehe.
 Ur putar nepy huwake wapyk pà upenàràg rehe
 wà nehe, nemuawate haw hexak kar pà
 newe wà nehe.
 Ta'e ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe azapo
 ma'e heremimume'u kwer rupi katete ihe
 xe.
 Ihe Izaew wazar Ikatuahy Ma'e ihe, urexak
 heremiruze'eg romo nemuigo kar pà ihe,
 i'i Tupàn.

Zeruzarez iapo katu haw

⁸ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe wemiáihu wanupe.

— Hekatu haw purupe hexak kar haw 'ar mehe nehe,

awazar putar peneminozgwer peme ihe nehe.

Pepyro àwàm 'ar ihem mehe nehe, apupytywà putar nehe.

Azekaiw katu putar penehe ikatu 'ymaw wi nehe.

Azapokatu putar heze'eg teko ywy nà'nànar wanupe nehe, peinuinuromo nehe.

Azapo wi putar ywy peneko haw nehe.

Amuzewyr kar putar peywy imuaiw pyrer nehe no.

⁹ Aze'eg putar zemunehew paw pe har wanupe nehe. — Pehem zemunehew paw wi nehe, a'e putar wanupe nehe.

Ipytunaw rehe wiko ma'e wanupe aze'eg putar nezewe nehe no. — Ni amo nuiko kwaw pezar romo wà kury. Peiko izar 'ym ma'e romo kury, a'e putar wanupe nehe.

Umai'u putar pe iwyr àràpuhàràn hawitu ma'e ài wà.

Te ywytyr ka'a heta 'ymaw rehe wexak putar ka'api'i wà nehe.

¹⁰ Na'ima'uhez kwaw wà nehe. Na'iziwez kwaw wà nehe.

Kwarahy haku haw nuhem kwaw wanehe nehe.

Ywytu haku ma'e ywyxiguhu wi ur ma'e kwer nupuraraw kar kwaw ma'erahy wanupe nehe,

ta'e apuhareko katu ihe wà xe. Aexak kar putar waho àwàm wanupe nehe.

Araha putar ytyzuzàmaw pe wà nehe.

¹¹ Azapo putar pe ywytyruhu rehe wanupe nehe.
Amuhygatu putar pe heremiaihu waho àwàm
romo nehe.

¹² Uzewyr putar ywy muitea'u har wanuwi wà
nehe.

Ur putar kwarahy heixe haw awyze har kutyr wi
wà nehe. Ur putar kwarahy heixe haw wi
wà nehe no.

Ur putar ywy kwarahy hemaw awyze har kutyr
har Àxuwà her ma'e wi wà nehe no.

¹³ Pezegar nehe, ywak. Penurywete nehe, ywy.

Ywytyr wà, penehapukaz penurywete haw rupi
nehe,

ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umurywete kar
wemiaihu wà xe.

Upuhareko ma'erahy ipuraraw par wà no.

¹⁴ Teko Xiàw ywytyr rehe har uze'eg nezewe wà.

— Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuir zanewi a'e.
Heharaz zanewi a'e, i'i wà.

¹⁵ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uwazar waze'eg
wanupe.

— Aipo kuzà upuner umemyr wi heharaz haw
rehe.

Aipo upuner umemyr iamutar katu re upytu'u
haw rehe.

Aze mo agwer ma'e uzeapo,

nezewe rehe we nahereharaz pixik kwaw pewi
ihe nehe.

¹⁶ Zeruzarez, amuapyk nerer hepo rehe.

Nahereharaz pixik kwaw pàrirogaw iaiha katu
ma'e neywyr har wi nehe.

17 Neapo wi wi àràm uhem waiko na'arewahy wà.
Ko 'ar rehe we nereityk arer nemumaw parer
uzàwehem oho waiko newi wà.

18 Eme'e nezeywyr upaw rupi nehe. Exak uzeapo
romo ma'e nehe.

Nepupe wiko ma'e kwer uzewyr wà waiko wà.
Uhem wà waiko wà.

Amume'u ko ma'e hereko haw rehe ihe kury.
Upaw rupi wiko ita hekuzar katu ma'e ài
ihewe wà.

Wiko putar nemupuràg eteahy kar haw romo a'e
ita ài wà nehe.

Nerurywete putar neretekwer rehe wamunehew
mehe nehe.

Kuzà imen ma'e ràm umunehew ita hekuzar
katu ma'e wetekwer rehe a'e, nezewe-
gatete nepupe wiko ma'e ràm wiko putar ita
ipuràg eteahy ma'e zàwe newe wà nehe no.

19 Zauxiapekwer umuaiw neywy. Ni amo teko
nuiko kwaw a'e pe wà.

Ko 'ar rehe teko tetea'u wiko putar hehe wà nehe.
Ywy ipixika'i putar wanupe nehe.

Nezukazuka arer wà nehe, nereityk arer wà nehe,
muite heraha pyr romo wiko putar wà
nehe.

20 Amo teko uzexak kar muite newi wà, uzar
waneko haw pe wà.

Uzewyr nepupe wiko pà wà kury.

Amo 'ar mehe uze'eg putar nezewe wà nehe.

— Ko ywy ipixika'i wera'i zanewe.

Aze mo heta ywy uhua'u wera'u ma'e zanereko
àwàm romo, i'i putar wà nehe.

21 Na'e ereze'eg putar nezewe nezeupe nehe:

Mo hemuigo kar ko kwarer wahy romo ko kuzàtài
wahy romo a'e.

Aiko kuzà imemyr haw rehe upuner 'ym ma'e
romo ihe.

Heityk pyrer romo aiko. Naheputar kwaw wà.
Aiko zemunehew paw pe har zàwenugar
romo.

Mo umagakwaw ko kwarer ko kuzàtài ihewe wà.
Aiko e ihe.

Ma'e wi ur ko teko paw wà, ere putar nehe.

²² Zanezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg
wemiaihu wanupe.

— Aupir putar hepo nehe.

Apoe'eg putar teko amo ywy rehe har wanuwihaw
wanupe nehe.

— Peraha pena'yr penazyr wamuzewyr kar pà
Zeruzarez tawhu pe pe wà nehe.

Perur pepuxi'awar romo pe wà nehe. Perur
peaxi'i rehe pe wà nehe no.

²³ Tuwihawete amo ae ywy rehe har uzekaiw katu
putar pememyr wanehe a'e wà nehe.

Tuwihawete kuzà wiko putar wanehe uzekaiw
ma'e romo wà nehe no.

Tuwihawete wà, tuwihawete kuzà wà no, uzea-
mumew putar upenàràg rehe wapyk pà pe-
nenataromo wà nehe.

Umuhyk putar uwa ywy rehe wà.

Uwerew putar ywy imuku'i pyrer pepy wi u'ar
ma'e kwer wà nehe no.

Nezewe mehe pekwaw putar Tupàn Tuweharupi
Wiko Ma'e romo hereko haw nehe.

Herehe uzeruzar ma'e nuzemumikahy pixik
kwaw wà nehe,
i'i Tupàn.

24 Zeàmàtyry'ymawhu imumaw ire zauxiapekwer
upyhyk ma'e tetea'u a'e wà.

Aipo amo upuner a'e ma'e ipyro haw rehe wanuwi
wà.

Tuwihawete ma'erahy ipuraraw kar har weraha
teko uma'ereko e ma'e romo wamuigo kar
pà a'e wà.

Aipo amo upuner wamuhem kar haw rehe izuwi
a'e wà.

25 — Amo upuner, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e.

— Amo upyro putar a'e ma'e zauxiapekwer
wanuwi a'e nehe.

Amo umuhem kar putar teko tuwihawete ikatu 'y
ma'e hemipyhyk kwer a'e nehe no,
ta'e ihe azàmàtyry'ym putar peàmàtyry'ymar ihe wà
nehe xe.

Ihe ae apyro putar pena'yr ihe wà nehe no.

26 A'u kar putar wo'o kwer peàmàtyry'ymar
wanupe nehe.

A'u kar putar uwykwer wanupe win ài nehe no.

Nezewe mehe teko paw ukwaw putar ihe Tupàn
Tuweharupi Wiko Ma'e romo hereko haw
wà nehe. Pepyro har romo hereko haw
ukwaw putar wà nehe no. Ihe Izaew wazar
upuner ma'e ihe, aiko penekuzar imono
har romo. Ukwaw putar hereko haw wà
nehe no.

50

¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wemiaihu
wanupe.

– Aipo ihe apomono kar peywy wi ihe, awa wemireko wi upuir ma'e ài ihe.

Ma'e pe pemonokatu pape hepuir awer imume'u haw.

Aipo ihe apume'eg uma'ereko e ma'e romo amo pe henewer haw wamekuzar pà ihe.

Nan. Amo pepyhyk peneraha a'e wà, ta'e ikatu 'ym ma'e tetea'u iapo har romo peiko pe xe.

Pekatu 'ymaw uhua'u. A'e rupi apomono kar wanupe ihe.

² Aha pepyro pà ihe. Màràzàwe tuwe ni amo noho kwaw heruwàxi pà wà.

Apuenoz ihe. Màràzàwe tuwe ni amo nuwazar kwaw heze'eg penenoz mehe ihewe wà.

Aipo ko 'ar rehe napuner kwaw pepyro haw rehe ihe.

Aipo hekàgaw paw uhem ihewi a'e.

Nan. Aze mo amume'u pitài ze'eg, yryhu typaw mo a'e.

Amumaw mo 'y. Yrykawhu uzeapo mo ywyx-iguhu romo.

Pira umàno mo wiwez pà wà.

Uzypyrog mo inem pà wà.

³ Apuner ywak imupihunaw rehe.

Apuner kamirpuku umàno ma'e kwer itymaw rehe har imunehew kar pà izupe, i'i Tupàn.

Tupàn hemiruze'eg upuraraw ma'erahy a'e

⁴ Zanezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemu'e herereko heremiapo ràm rehe a'e.

Nezewe mehe amurywete kar putar ikene'o ma'e ihe wà nehe.

Tuweharupi ku'em mehe hemurywete kar a'e,

a'e rupi ainu katu ize'eg a'e 'ar rehe har.

⁵ Zanezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ukwaw
katu kar ma'e ihewe.

Naiko kwaw ize'eg heruzar 'ymar romo.
Nazàwehem kwaw izuwi ihe.

⁶ Aruwak hekupe wakutyr hezepetepetek kar pà
wanupe ihe.

Aexak kar heruwa heamutaw i'ok arer wanupe
no.

Nazeàmim kwaw herehe waze'eg urywahyahy
mehe.

Uzenymon heruwa rehe wà.

⁷ Nahemaranugar kwaw ihe kury,

Ta'e Zanezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hepy-
tywà a'e xe.

A'e rupi hekàg itahu ài.

Akwaw hemumaranugar kar 'ym àwàm ihe.

⁸ Ta'e hepytywà har heruwake hekon a'e xe.

Aipo amo umume'u putar ma'e hekutyr wà nehe.

Aha putar hupi tuwihaw wanenataromo nehe.

Aipo amo ipurumume'u wer heremiapo kwer
rehe tuwihaw wanupe.

Tuwe ur imume'u pà nehe.

⁹ Zanezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hepy-
tywà hepyro pà heàmàtyry'ymar wanuwi.

A'e rupi ni amo nupuner kwaw herehe uzepykaw
rehe wà nehe.

Heàmàtyry'ymar paw ukàzym putar wà nehe.

Nuzawy kwaw topoz ykyzu wanemi'u kwer
wanemimumaw kwer a'e wà.

¹⁰ Pezeapyaka katu nehe, pe Tupàn Tuweharupi
Wiko Ma'e wi ukyze ma'e wà.

Pezeapyaka hemiruze'eg ize'eg rehe nehe.
 Aze pe peho àwàm ipytun nehe,
 Aze naheta pixik kwaw tatainy hupi nehe,
 pezeruzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e rehe
 nehe.
 Peiko izar rehe uzeruzar ma'e romo nehe.
¹¹ Pe tata imunykar wà,
 pe u'yw ukaz ma'e hereko har wà,
 pe'ar putar tata penemimunyk pupe nehe.
 U'yw penemimuàgy'ygwer pekutuk putar pezuka
 pà a'e wà nehe.
 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur kar putar ko
 zepykaw penehe nehe.
 Ma'erahy iaiwahy ma'e ipuraraw pàwàm penàro
 iko a'e.

51

*Ze'eg purumuryw kar ma'e Zeruzarez pe har
 wanupe*

¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe.
 — Pezeapyaka katu nehe, uzepyro àwàm hekar har
 wà, uzepytywà àwàm ihewe henoz har wà.
 Peiko itahu ipei'àg pyrer ài.
 Pema'enukwaw itahu rehe nehe.
 Apei'àg a'e itahu penenuhem pà izuwi ihe.
² Pema'enukwaw peipy Àmàrààw rehe nehe.
 Pema'enukwaw hemireko Xar rehe nehe no.
 Izuapyapyr romo peiko.
 Aenz Àmàrààw imuwà ihe. Ta'yr 'ym ma'e romo
 hekon a'e.
 Nezewe rehe we amono heze'egatu hehe. Amono
 izuapyapyr tetea'u izupe wà.

³ Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e apuhareko
 katu putar Zeruzarez tawhu ihe nehe.
 Apuhareko katu putar tàpuz ipupe har heityk
 pyrer paw nehe no.
 Ywy uxinig ma'e kwer a'e pe har azapo putar
 ma'etymaw romo nehe.
 Nuzawy kwaw ma'etymaw En ywy rehe heremi-
 tygwer a'e nehe.
 Heta putar turywete haw a'e pe nehe. Hurywete
 putar a'e pe har wà nehe. Heta putar zegar
 haw nehe. Umuzàg putar zegar haw hekatu
 haw imume'u pà wà nehe.

⁴ Pezeapyaka katu nehe, heremaihu wà.
 Pezekaiw heze'eg àwàm rehe nehe.
 Amono putar heze'eg teko ywy nànnànar wanupe
 nehe.
 Heremiapo kar haw nuzawy kwaw tatainy teko
 wanupe nehe.

⁵ Azur putar wapyro pà na'arewahy nehe.
 Heàmàtyry'ymar waneitykaw 'ar uhem wà iko.
 Aruze'eg putar teko ywy nànnànar ihe wà nehe.
 Teko ywy multe har heràro herereko wà.
 Uzeruzar herehe wà. — Zanepyro putar
 zaneàmàtyry'ymar wanuwi nehe, i'i ihewe
 wà.

⁶ Peme'e ywak rehe ywate nehe.
 Peme'e ywy rehe xe ywak iwy pe nehe.
 Ywak ukàzym putar tàtàxiner ài nehe.
 Ywy izemàner putar kamir kwehe arer ài nehe.
 Hehe har umàno putar meru ài wà nehe.
 Aityk putar heàmàtyry'ymar upaw rupi ihe wà
 nehe.

Hepuner haw upyta tuweharupi nehe. Nupaw
pixik kwaw nehe.

⁷ Pezeapyaka katu nehe, ikatu ma'e iapo har wà,
heze'eg upy'a pe hereko har wà.
Aze teko uze'eg zemueteahy penehe wà nehe,
pekyze zo wanuwi nehe.

Aze uze'eg urywahyhy penehe wà nehe, pekyze
zo wanuwi nehe.

⁸ Ta'e ukàzym putar kamir àràpuhàrànwaw hawitu ma'e
hawer iapo pyrer ài wà nehe, ykyzu hemi-
mumaw kwer ài wà nehe.

Aityk putar heàmàtyry'ymar upaw rupi ihe nehe.
Hepuner haw upyta putar tuweharupi nehe. Nu-
paw pixik kwaw nehe.

⁹ Eme'e nehe, Zanezar. Eme'e nehe.

Urepyro pe nepuner haw uhua'u ma'e pupe nehe,
ureipy wapyro awer kwehe arer zàwenugar ài
nehe.

Eremugamugaz àzàg zàwenugar yryhu pe har
Ha'aw her ma'e ipegegwer romo ne,
izuka pà ne.

¹⁰ Eremuxinig yryhu.

Eremumaw 'y typya'u ma'e.

Erezapo pe yryhu myteromo.

Eremono kar teko neremipyro kwer a'e pe rupi ne
wà.

¹¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemipyro rànwaw
uzewyr putar weko awer pe wà nehe.

Uzewyr Zeruzarez tawhu pe uzegar pà wà nehe.

Wiko putar a'e pe tuweharupi urywete pà wà
nehe.

Turywete haw oho putar wanupi nehe. Wata
putar urywete pà wà nehe.

Naheta kwaw zemumikahy haw nehe. Nuzai'o
kwaw wà nehe.

¹² Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wemiaihu
wanupe.

— Ihe ae amono putar hekàgaw peme.

A'e rupi, màràzàwe tuwe pekyze teko wanuwi.

Xo teko umàno ma'e ràm romo zo wanekon wà,
upaw putar ka'a huwer uxinig ma'e ài wà
nehe.

¹³ Ta'e heharaz Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
wapo arer wi wà xe.

Heharaz ywak ipupirar arer wi wà, ywy imuapyk
arer wi wà.

Màràzàwe tuwe pekyze peàmàtry'ymar purupe
ma'erahy ipuraraw par wanuwi.

Oho penaikweromo wà, ta'e ipuruzuka wer
penehe wà xe.

Wakwahy haw nupuner kwaw ma'e iapo haw
rehe peme.

¹⁴ Na'arewahy amuhem kar putar teko zemune-
hew paw pe har wapyhykaw wi wà nehe.

Numàno kwaw wà nehe. Na'ima'uhez kwaw wà
nehe.

¹⁵ Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, aiko
pezar romo ihe.

Amokotokotok yryhu ihe. A'e rupi ykotok okororo
a'e.

Tupàn Upuner Wera'u Ma'e herer romo ihe.

¹⁶ Amono hepurumu'e haw peme.

Apupyro peàmàtry'ymar wanuwi hepo pupe.

Ywak ipupirar arer romo aiko. Ywy imuapyk arer
 romo no.
 Ihe aze'eg Zeruzarez tawhu pe har wanupe kury.
 — Peiko heremiaihu romo, a'e wanupe.

*Ma'erahy ipuraraw paw upaw Zeruzarez pe har
 wanuwi*

¹⁷ Eme'e, Zeruzarez, eme'e nepu'àm pà nehe.
 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e u'u kar wekwahy
 haw peme win ài a'e.

Pei'u ipupe paw rupi. Peka'u i'u re.

¹⁸ Heta tetea'u nera'yr wà.

Heta tetea'u nera'yragaw wà no.

Ni pitài nanepyyhyk kwaw nepo rehe wà.

Ni pitài nanepyytywà kwaw nemuata kar pà wà.

¹⁹ Mokokz iaiw paw erepuraraw: Neàmàtyry'y-mar
 umuaiw neywy wà.

Zeàmàtyry'ymawhu uzuka hehe har wà.

Wama'uhez haw uzuka amogwer wà no.

Mo nepuhareko a'e wà.

Mo uzeagaw nemurywete kar pà wà.

²⁰ Ko 'ar rehe nepupe har iàkàzym uma'uhez tà wà.

U'ar nahu rupi pe za'akaw rehe wà.

Nuzawy kwaw àràpuhàràn hehaite ma'e uzepy-
 hykaw rehe har wà.

U'ar a'e wà, ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
 wikwahy wanupe a'e xe,

ta'e izepyk wer wanehe a'e no xe.

²¹ Zeruzarez tawhu uzemumikahy ma'e.

Ne ereka'u iko. Nereka'u kwaw win i'u re.

²² Einu katu Tupàn nezar ize'eg àwàm nehe kury.

Upyytywà putar wemiaihu wapyro pà a'e wà nehe.

Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nezewe.

— Anuhem putar kanek hekwahy haw pupe tyne-
 hem ma'e
 nepo wi ihe nehe kury.
 Ereka'u ipor pupe nei'u mehe.
 Nere'u pixik kwaw ipor nehe.
²³ Amono putar ko kanek neàmàtyry'yymar wanupe
 nehe,
 ta'e uze'eg nezewe newe a'e wà xe.
 — E'aw ywy rehe nehe.
 Urupyropyrog putar nerehe ure nehe, i'i newe wà.
 Ere'aw. Upyropyrog nerehe wà.
 Ywy imuku'i pyrer pe rupi har ài nerereko wà.

52

Tupàn upyro Zeruzarez pe har a'e wà

¹ Eme'e, Zeruzarez, eme'e kury,
 ezemukàg wi nehe.
 Tawhu Tupàn pe imonokatu pyrer, emunehew
 neropoz hekuzar katu wera'u ma'e nehe.
 Tupàn rehe uzeruzar 'ym ma'e a'e wà nehe, a'e
 teko iaiw ma'e a'e wà nehe,
 nuiko pixik kwaw nepyr a'e wà nehe.
² O Xiàw, tawhu ipuràg eteahy ma'e.
 Ipyhyk pyrer romo ereiko, ko 'ar rehe ereapyk
 ywy rehe.
 Emonohok kyhàhàm tàtà ma'e heityk pà nehe.
 Epu'àm nehe, emutuhutuhug ywy ywy ku'i kwer
 neropoz wi nehe.
 Eapyk nerenaw rehe nehe, tuwihawete henaw
 rehe nehe.
³ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wemiaihu
 wanupe.

— Kwehe mehe zauxiapekwer peneraha amo ae ywy rehe wà, uma'ereko e ma'e romo pemuigo kar pà wà. A'e 'ar mehe ni amo nomono kwaw temetarer amo pe penekuzaromo wà. A'e rupi ihe namono kwaw temetarer amo pe penekuzaromo ihe nehe no, pema'ereko e haw wì pepyro pà ihe nehe no.

⁴Zanezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury.

— Kwehe mehe heremiaiuhu oho Ezit ywy rehe wà, a'e pe wiko pà wà. Oho wà, ta'e iho wer wà xe. Amo kwarahy pawire Axir weraha wemipyhyk romo uma'ereko e ma'e romo uuiwy rehe wà. Nomono kwaw temetarer wanekuzaromo wà. ⁵Ma'e aexak ko 'ar rehe kury. Mawiron uzapo ma'e Axir wanemiapo kwer zàwenugar wà no. Weraha heremiaiuhu uma'ereko e ma'e romo wamuigo kar pà wà no. Nomono kwaw temetarer wanekuzaromo wà. Waneraha har uhapukaz wà, ta'e weityk heremiaiuhu wà. Uze'eg zemueteahy herehe upytu'u 'ym pà wà. ⁶Heta putar amo 'ar mehe nehe. A'e 'ar mehe heremiaiuhu ukwaw putar herer a'e wà nehe. Ukwaw putar ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ko ze'eg imume'u har romo hereko haw a'e wà nehe. — Aiko aiko xe ihe, a'e wanupe.

⁷Ipuràg eteahy ze'eg heraha har ywytyruhu rupi uzàn ma'e hexakaw.

Zeàmàtyry'ymawhu heta 'ymaw imume'u haw werur iko a'e.

Purupyro haw imume'u haw werur iko a'e no.

Uze'eg Xiàw pe.

— Tupàn pezar wiko tuwihawete romo a'e: i'i.

⁸ Pàrirogawaiha tyrapyr har ume'egatu ma'e wà,
uhapukaz wà. Peinu katu waze'eg nehe.

Uhapukaz urywete haw rupi wà,
ta'e uweha pupe wexak

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Xiàw pe izewyr
haw wà xe.

⁹ Zeruzarez heityk pyrer, ezegar nerurywete haw
rehe nehe, ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e upuhareko katu wemiaihu a'e wà xe.

Upyro putar Zeruzarez a'e nehe.

¹⁰ Teko ywy nà'nànar wanenataromo

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wexak kar putar
upuner haw ikatuahy ma'e nehe.

Ywy rehe har paw wexak putar

Tupàn Zanezar zanepyro har romo heko haw wà
nehe.

¹¹ Heremiaihu wà, pehem Mawiron wi nehe.

Pehem paw rupi nehe. Pepokok zo ma'e iaiw ma'e
rehe nehe.

Ma'e heràpuzuhu pe har heraha har wà nehe, tuwe
uzemukatu kar herenataromo wà nehe.

¹² Napehem kwaw na'arewahy nehe.

Ni amo napemuzàn kar kwaw wà nehe,

ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wexak kar
putar peho àwàm peme nehe xe.

Tupàn Izaew wazar wiko putar peiwyr penehe
uzekaiw katu pà nehe.

*Tupàn hemiruze'eg ma'erahy hemipuraraw,
ikàgaw no*

¹³ Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nezewe.

- Heremiruze'eg hemiapo rà m paw ikatu putar nehe.
 Teko umume'u putar ikatu haw wà nehe.
 Umume'u tetea'u putar ikatu haw izupe wà nehe.
¹⁴ Teko tetea'u uze'eg nezewe hexak mehe wà.
 – upuraraw ma'erahy tetea'u a'e, i'i izupe wà, ta'e hexakaw amo ae romo uzeapo a'e xe.
 – Aipo awa romo hekon tuwe a'e, i'i izupe uzehe upuranu pà wà.
¹⁵ Ko 'ar rehe teko tetea'u ipytuhegatu putar hexak mehe wà nehe.
 Tuwihawete tetea'u nukwaw kwaw ni uze'egaw hexak mehe wà nehe.
 Ta'e wexak putar imume'u pixik 'ym pyrer wà nehe xe.
 Ukwaw putar weminu pixik 'ym wà nehe no.

53

- ¹ Uze'eg teko wà kury.
 – Mo upuner a'e ma'e zanereminu kwer rehe uzeruzar haw rehe wà.
 – Na'aw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ima'ereko haw a'e, ni'i kwaw amo wà.
² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uputar wemiruze'eg izexak kar haw a'e.
 Nuzawy kwaw ka'akyr hezuz romo ma'e.
 Itua'u ywy uxinig ma'e kwer rehe.
 Na'ipuràg kwaw a'e. – Ipuràg eteahy a'e, ni'i kwaw teko izupe wà. – Umurywete kar teko tetea'u a'e, ni'i kwaw teko izupe wà.
 Naheta kwaw ipuràgaw hehe.
 A'e rupi nazazekaiw kwaw hehe.
 Na'ikatu kwaw zanewe.

³ Ikàg 'ym ma'e romo hekon purupe. Nuputar kwaw uwihaw romo wà.
Upuraraw ma'eahy haw a'e. Upuraraw ma'erahy a'e no.

Nazanepurexak wer kwaw awa iro ma'e rehe.
Nazame'e kwaw hehe. Iro zanewe a'e.

⁴ Nezewe rehe we ma'erahy zaneremipuraraw weraha a'e.

Zanema'erahy upuraraw a'e.

– Wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e rupi upuraraw iko a'e, za'e izupe ikwaw 'ym pà.

– Tupàn uzepyk iko hehe, za'e izupe.

– Tupàn ae upuraraw kar ma'erahy hereko izupe. A'e ae ukutuk hereko, za'e izupe.

⁵ Nan kwaw wemiapo kwer rehe upuraraw. Zaneremiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo upuraraw a'e ma'erahy a'e.

Tupàn uzepyk hehe zanekatu 'ymaw rehe.

Zanemukatu Tupàn hemipuraraw kwer pupe a'e.

Ikutuk awer pupe zanemukatu a'e.

⁶ Zane paw zaiko àràpuhàràn hawitu ma'e ukàzym ma'e kwer ài zane.

Zane pitàitàigatu zaha zaiko zanerape rupi zane.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzepyk wemiruze'eg rehe.

Upuraraw kar ma'erahy izupe zanekatu 'ymaw hekuzaromo. Nupuraraw kar kwaw a'e ma'erahy zanewe a'e.

⁷ Amo upetepetek wà. Ukutukutuk wà no. Nuiko kwaw ikàg 'ym ma'e romo a'e.

Nezewe rehe we upuraraw a'e ma'e paw ikàg 'ym ma'e ài.

Nuze'eg kwaw ni pitài ze'eg ipuraraw mehe.
 Upyta uze'eg 'ym pà àràpuhàràn hawitu ma'e izuka
 pyràm ài, àràpuhàràn hawitu ma'e wawer
 imonohok kar mehe har ài.

⁸ Umunehew zemunehew paw pe wà. Umume'u
 izuka àwàm wà. Weraha izuka àwàm me wà.
 Ni amo nuzekaiw kwaw izupe iapo pyràm rehe
 wà.

Umuhem kar ywy wikuwe ma'e waneko haw wi
 wà.

Uzuka teko zaneremaihu wanemiapo kwer ikatu
 'ygwer hekuzaromo wà.

⁹ Utym hetekwer ikatu 'ym ma'e iapo tetea'u har
 wanuwake wà.

Utym hetekwer hemetarer katu ma'e wanetekwer
 wanuwake wà.

Nuzapo pixik kwaw ni pitài ikatu 'ym ma'e a'e.

Numume'u kwaw ni pitài temu'emaw. Nezewe
 rehe we uzapo a'e ma'e paw izupe wà.

¹⁰ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe.

— Hepurapo wer ikatu 'ym ma'e rehe izupe. Hep-
 urupuraraw kar wer ma'erahy rehe izupe.

Uzezuka kar teko wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e
 wanekuzaromo.

Nezewe rehe we, ipukua'u putar heko àwàm a'e
 rupi nehe.

Wexak putar uzuapyapyr wà nehe.

Umuzeapo kar putar ma'e paw heremimutar rupi
 nehe.

¹¹ A'e ma'erahy paw ipuraraw ire hurywete putar
 nehe.

Nupytu'u kwaw a'e zawaiw katu ma'e iapo re.

A'e rupi hemiapo kwer ikatu putar izupe nehe.

Naheta kwaw ikatu 'ymaw heremiruze'eg rehe.
 Upuraraw putar zepykaw a'e nehe, ta'e amo teko
 uzapo ikatu 'ym ma'e tetea'u a'e wà xe.
 A'e rupi amunàn putar wanemiapo kwer ikatu 'ym
 ma'e ihe nehe. Hereharaz putar izuwi nehe.
¹² A'e rupi amonokatu putar imuawate katu haw
 izupe nehe.
 Amono putar hekuzar izupe nehe,
 hemetarer katu ma'e wanenataromo nehe, up-
 uner ma'e wanenataromo nehe no,
 ta'e omono weko haw uzezuka kar pà a'e xe.
 Zauxiapekwer wereko xiroahy wà.
 Teko tetea'u wanekuzaromo azepyk hehe ihe.
 Uze'eg ihewe wanemiapo kwer imunànaw henoz
 pà ihewe,
 i'i Tupàn.

54

Tupàn uzamutar katu Zeruzarez pe har wà

¹ Zeruzarez, nanera'yr pixik kwaw ne.
 Nanememyrahy pixik kwaw.
 Ezegar nehe kury. Ehapukaz nerurywete romo
 nehe no,
 ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe
 kury xe.
 — Kuzà hezar pyrer imemyr wera'u putar kuzà
 umen ipyr wiko ma'e wi a'e nehe i'i Tupàn.
² Emuhua'u neràpuzràn nehe.
 Ezapo nereko haw uhua'u wera'u ma'e romo nehe.
 Nerekyty'ym zo iapo mehe nehe.
 Emupukua'u kar neràpuzràn ihàm nehe, emo-
 noete kar izyta nehe no.

³ Ta'e eremunyryk kar putar neiwyzaw paw nehe xe, neiwy imuhua'u kar pà nehe.

Neremiaihu wiko wi putar ywy neàmàtyry'yamar hemipyhyk kwer izar romo wà nehe.

Tawhu teko hereko 'ymar tynehem putar teko wapupe wà nehe no.

⁴ Ekyze zo nehe. Nanemaranugar kwaw nehe.

Nepytuhegatu zo nehe, ta'e ni amo nanemuigo kar kwaw ikàg 'ym ma'e romo a'e wà nehe xe.

Nekuzàtài mehe uzapo iaiw ma'e newe imaranugar ma'e romo nemuigo kar pà wà. Nereharaz putar a'e uzeapo ma'e kwer wi nehe.

Nanema'enukwaw kwaw iaiw ma'e newe uzeapo ma'e kwer rehe nehe, kuzà imen umàno ma'e kwer romo nereko mehe uzeapo ma'e kwer rehe nehe.

⁵ Neapo arer a'e nehe, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e a'e nehe, Tupàn Upuner Wera'u Ma'e a'e nehe, wiko putar nemen romo a'e nehe.

Izaew wazar Ikatuahy Ma'e a'e nehe, ywy rehe har paw wazar a'e nehe, nepyro putar a'e nehe.

⁶ Aze awa upuir wemireko wi, a'e hemireko kwer uzemumikahy a'e.

Nezewegatete erezemumikahy ne no, Zeruzarez tawhu.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nerenz nerereko nemuzewyr kar pà a'e.

Nezar uze'eg nezewe.

— Aipo amo awa upuner wemireko imono kar pà uzewi a'e, aze wereko a'e kuzà ukwàkwàmo mehe a'e.

⁷ Apuir newi.

Namumaw kwaw kwarahy tetea'u multe newi.
 Ko 'ar rehe urumuzewyr kar putar hezeupe ihe
 nehe kury, neamutar katu pà ihe nehe
 kury.

⁸ Hekwahy mehe azeàmim newi.
 Nazexak kar kwaw newe ta'e aikwahy newe ihe
 xe.
 Namumaw kwaw kwarahy tetea'u multe newi
 nehe.
 Urupuhareko katu putar nehe, ta'e uruamutar
 katu hepytu'u 'ym pà ihe xe, i'i Tupàn Tuwe-
 harupi Wiko Ma'e nepyro har a'e.

⁹ Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nezewe
 kury.
 — Àmànuhu ikyr mehe amume'uahy heze'eg Noe
 pe ihe.
 — 'Y numim zuapyr wi pixik kwaw ywy a'e nehe,
 a'e tuwe izupe.
 Nezewegatete amume'uahy putar ko heze'eg
 newe ihe kury.
 — Naikwahy zuapyr wi pixik kwaw newe ihe
 nehe, a'eahy newe kury. Nazepyk zuapyr
 wi pixik kwaw nerehe nehe.

¹⁰ Ywytyruhu upuner ukàzymaw rehe wà nehe.
 Ywytyr upuner uzepe'àpe'àgaw rehe wà nehe no.
 Nezewe rehe we napytu'u pixik kwaw neamutar
 katu re nehe.
 Neàmàtyry'ym pixik àwàm newe heremimume'u
 kwer nazuhaw pixik kwaw nehe,
 i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
 neamutar katu har a'e.

Zeruzarez pyahu ma'e

- 11 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe a'e.
 — O Zeruzarez, ywytu àmànuhu inuromo har zàwenugar uzepyk nerehe a'e. Upuraraw kar ma'erahy newe a'e.
 Ni amo nozo'ok kwaw nezemumikahy haw newi wà.
 Uruzapo wi putar ita hekuzar katu ma'e ipuràg eteahy ma'e pupe ihe nehe.
 Amono putar ita xapir her ma'e newy pe har romo nehe.
- 12 Azapo putar neràpuz iaiha ma'e ita humi her ma'e pupe nehe.
 Azapo putar nerukenawhu ita meriw her ma'e ima'ema'e pà nehe.
 Azapo putar nepàrirogawhu ita hekuzar katu ma'e ima'ema'e pà nehe no.
- 13 Ihe ae ihe, amu'e putar nepupe wiko ma'e ràm ihe wà nehe.
 Wiko putar wàmàtyry'ymar wanuwi ukyze 'ym pà wà nehe, uzeàmàtyry'ym 'ym pà wà nehe.
- 14 A'e pe har wiko putar ikatu ma'e iapo har romo heze'eg heruzar pà wà nehe.
 A'e rupi nuzeapo kwaw ikatu 'ym ma'e newe nehe.
 Teko ikatu 'ym ma'e nuzuka kwaw nepupe har wà nehe. Nepupe har nukyze kwaw ma'e wi wà nehe.
- 15 Aze amo ur neàmàtyry'ym pà wà nehe, ihe naiko kwaw wamur kar har romo ihe.
 Ereityk putar neàmàtyry'ymar nekutyr ur ma'e ràm upaw rupi katete ne wà nehe.
- 16 Azapo itaper ima'ema'e har ihe wà. Upy tàtàpyz rehe wà.

Uzapo puruzuka haw zeàmàtyry'ymawhu pe har wà.

Azapo zauxiapekwer ihe wà no.

Uzuka teko a'e puruzuka haw pupe wà. Umumaw teko a'e puruzuka haw pupe wà.

¹⁷ Ni amo puruzuka haw nupuner kwaw nere-itykaw rehe wà.

Aze amo oho tuwihaw wanenataromo neremiapo kwer ikatu 'ym ma'e imume'u pà nehe, tuwihaw numume'u kwaw nerehe uzepyk àwàm wà nehe.

Azapo agwer ma'e heremiruze'eg wanupe ihe: Amono waàmàtyry'ymar waneitykaw wanupe ihe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kwez kury.

55

Tupàn umume'u purupyro haw teko wanupe

¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe a'e. — Pezeapyaka katu nehe, iziwez ma'e wà.

Pezur pei'u pà nehe.

Pezur nehe, temetarer hereko 'ymar wà.

Peme'eg kar penemi'u ràm pezuwà nehe.

Pe'u nehe.

Peme'eg kar ma'ekamy kwer pezuwà nehe, peme'eg kar win nehe no, ta'e numekuzar kwaw newe a'e wà xe.

² Màràzàwe tuwe pemono penemetarer penemi'u 'ym imekuzar pà.

Màràzàwe mehe tuwe pemumaw penemetarer pema'ereko haw hekuzar penemi'u 'ym ime'eg kar pà.

Aze peinu heremiapo kar nehe, aze peruzar nehe, Pe'u putar temi'u ikatu wera'u ma'e nehe.

Heta putar temi'u hete katu wera'u ma'e peme nehe.

³ Pezeapyaka katu heze'eg rehe nehe. Pezur ihewe nehe.

Pezekaiw katu herehe nehe. Nezewe mehe peneko haw pyahu ma'e pereko putar nehe.

Azapokatu putar heze'egaw upaw pixik 'ym ma'e ràm penehe we ihe nehe.

Kwehe mehe amume'u heze'egatu Tawi pe izupe heremiapo ràm imume'u pà ihe. Azapo putar a'e ma'e peme ihe nehe.

⁴ Amuigo kar Tawi teko wanuwihaw romo ihe, waneruze'egar romo ihe no.

Hexak mehe wexak hepuner haw a'e wà.

⁵ Pezapo kar putar ma'e teko amo ae ywy rehe har wanupe nehe kury.

Teko penemigwaw 'ym wiko putar peme uma'ereko ma'e romo wà nehe.

Uzàn putar wà peneruzar pà wà nehe.

A'e ma'e uzeapo putar nehe, ta'e ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar ihe xe,

Izaew wazar Ikatuahy Ma'e ihe xe,

amono hepuner haw peme ihe xe. Apuereko tuwihaw ài no,

i'i Tupàn

⁶ Pekar Tupàn pezeytywà kar pà izupe nehe, hexakaw rehe pepuner mehe we nehe.

Peze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe nehe, penuwake heko mehe we nehe no.

⁷ Tuwe teko iaiw ma'e upytu'u ikatu 'ym ma'e iapo re wà nehe.

Tuwe upytu'u ikatu 'ym ma'e rehe uma'enukwaw ire wà nehe no.

Pezewyr Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar
pe nehe, ta'e upurupuhareko a'e xe.
Umunàn zaneremiapo kwer ikatu 'ym ma'e paw
a'e no.

⁸Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe.
— Hema'enukwaw paw uzawy pema'enukwaw
paw a'e.

Nazapo kwaw ma'e pezàwe ihe.

⁹Ywak upyta ywate ywy 'aromo a'e.

Nezewegatete hema'enukwaw paw upyta tuwe
pema'enukwaw paw i'aromo a'e no.
Heremiapo upyta wera'u penemiapo kwer
wa'aromo no.

¹⁰Àmàn u'ar ywate wi. Àmàn huwixàg ma'e tàtā
ma'e u'ar ywak wi a'e no.

Xo ywy imuàkym ire zo uzewyr ywate.

Umuezuz kar ka'a. Itua'u. Hà'yz no.

Teko upyhyk hà'yzgwer itym wi pà wà no.

Teko u'u wà no.

¹¹Nezewegatete heze'eg heremimume'u a'e,
nuzewyr kwaw heremimutar iapo 'ym pà nehe.
Uzapo heremiapo putar haw upaw rupi.

¹²Pehem putar Mawiron wi penurywete romo
nehe.

Apueraha putar peywy rehe nehe. Zauxia-
pekwer napeàmàtyry'ym kwaw peata mehe
wà nehe.

Ywytyruhu uzegar putar urywete romo wà.
Ywytyr hurywete putar uzegar pà wà.

Ywyrā paw uzepopetepetek putar wà nehe.

¹³Ko 'ar rehe xo xu zo heta a'e pe. Hezuz putar
ywyrā xipere her ma'e a'e pe nehe.

Xo ka'a zo heta ko 'ar rehe. Uzexak kar putar
ma'eputyr hyàkwegatu ma'e mur her ma'e
a'e pe nehe no.

A'e ma'e hexak mehe pekwaw putar heremiapo
kwer nehe.

Tuweharupi ukwaw kar hekatu haw peme nehe.
Nukàzym pixik kwaw nehe.

56

*Tupàn umume'u uze'eg amo ae ywy rehe har
wanupe*

¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wemiaihu
wanupe.

— Peiko katu haw rehe nehe.

Pezapo ikatu ma'e nehe.

Nan kwehe tete apupyro putar nehe, hekàgaw
purupyro ma'e hexak kar pà nehe.

² Ze'eg mytu'u haw 'ar rehe har heruzar har hury-
wete putar wà nehe.

Hurywete putar ikatu 'ym ma'e iapo 'ymar wà no.

³ Tuwe amo ywy rehe har Tupàn Tuweharupi
Wiko Ma'e imuwete har
nuze'eg kwaw nezewe nehe. — Tupàn hemuhem
kar putar wemiaihu wanuwí a'e nehe, tuwe
ni'i kwaw nehe.

Tuwe awa wa'yr haw rehe upuner 'ym ma'e
nuze'eg kwaw nezewe uzeupe nehe.

— Napuner kwaw hera'yr haw rehe ihe,
a'e rupi naiko kwaw Tupàn hemiaiuhu romo ihe,
tuwe ni'i kwaw nehe.

⁴ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe a'e
awa wanupe a'e.

— Peruzar heze'eg mytu'u haw 'ar rehe har nehe.

Pezapo hemurywete kar haw nehe.

Pezuhaw zo heze'egaw nehe.

⁵ Aze amo agwer awa uzapo nezewe haw nehe,
izupe heremimono ràm ikatu wera'u putar ta'yr
wi izupe nehe, tazyr wi izupe nehe no.

Amuapyk kar putar her heràpuzuhu rehe nehe.

Wiko putar heremiaihu wainuromo har romo
tuweharupi nehe.

Teko naheharaz pixik kwaw her wi a'e wà nehe.

⁶ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe
amo ywy rehe har Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e imuwete har wanupe,

iamutar katu har wanupe, hemiapo putar haw
tuweharupi iapo har wanupe.

— Aze peruzar ze'eg mytu'u haw 'ar rehe har nehe,
aze napezuhaw kwaw heze'egaw nehe,

⁷ Apueraha putar ywytyr herenaw ikatuahy
ma'e pe nehe.

Penurywete putar heràpuzuhu pupe nehe, ihewe
teko waze'egaw pupe nehe.

Pepuner putar ma'ea'yr hapy haw rehe heruwa
rupi nehe.

Pepuner ma'e imur haw rehe ihewe nehe,
ma'ea'yr hapy haw rehe penemimono imur
haw rehe ihewe nehe.

— Teko ywy nà̀nà̀nar Tupàn pe waze'egaw a'e,
i'i putar teko heràpuzuhu pe wà nehe.

⁸ Arur putar amo teko Izaew ywy rehe ihe wà
nehe.

Amono'og putar a'e teko heremiaihu
heremimuzewyr karer wainuromo
ihe wà nehe.

Nezewe uze'eg zanezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.
 A'e ae weruzewyr wemiaihu Izaew ywy rehe wà.
 Amo ae ywy rehe ipyhyk pyrer romo wanekon a'e wà.

Tupàn uzepyk Izaew wanuwihaw wanehe

- ⁹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe.
 — Pezur nehe, miar hehaite ma'e wà.
 Pe'u hereimaw pezuwà nehe.
- ¹⁰ Heremiaihu wanehe uzekaiw ma'e nahehàpyhà kwaw wà.
 Nuexak kwaw ma'e wà.
 Paw rupi nuzawy kwaw zawar uze'eg 'ym ma'e wà. Wiko zawar heihemaw rehe upuner 'ym ma'e ài wà.
 Tuweharupi u'ar uker pà wà.
 A'e uzekaiw ma'e iranahy wà. Uker tuweharupi wà. Upuahu tetea'u wà no.
- ¹¹ 'Aw zawar zàwenugar umai'u tetea'u ma'e romo wanekon wà.
 Tuweharupi uputar amo wemi'u rà m wà.
 Hereimaw wamono'ogar nukwaw kwaw ma'e wà.
 Pitàitàigatu oho wape rupi wà.
 Xo uma'e rehe zo ima'enukwaw wà.
- ¹² Uze'eg nezewe uzeupeupe wà.
 — Xikar win nehe. Xikar kàwiahya nehe no.
 Zaka'u tuwe nehe.
 Pyhewe xiapo wi wi nezewe haw nehe no.
 Tuwe pyhewe zaneka'u àwàm uhua'u wera'u kutàri zaneka'u awer wi a'e nehe: i'i wà, i'i Tupàn.

57

¹ Teko ikatu ma'e umàno wà.

Ni amo nuzekaiw kwaw wamàno haw rehe wà.

Ikatu ma'e ukàzym wà.

Ni amo nuexak kwaw waho haw wà.

Ikatu 'ymaw nupuner kwaw ikatu 'ym ma'e iapo
haw rehe wanupe.

² Nezewe rehe we ikatu ma'e wexak putar
zeàmàtyry'ym 'ymaw a'e wà.

Ikatu haw rehe wiko ma'e

upytu'u katu utymaw pupe wà.

Tupàn uzepyk tupàn ua'u imuwete har wanehe

³ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe.

— Paze ma'e imemyr wà, kuzàwyzài puhe uker
ma'e wà, kuzàwyzài wà,

pezur xe nehe.

Amume'u putar penemiapo kwer penehe
hezepyk pà ihe nehe.

⁴ Mo rehe pepuka peiko.

Mo rehe peze'eg urywahyahy peiko penuwarury-
wete mua'u pà.

Ikatu 'ym ma'e iapo har romo peiko. Peiko
hemu'em ma'e romo.

⁵ Pepyta ywyrà i'agaw iwyr pe.

A'e pe pezemono iaiw ma'e iapo haw pe.

Peker kuzàwyzài wapuhe tupàn a'ua'u wamury-
wete kar pà. — Nezewe mehe umuezuz

kar zaneremi'u ràw wà nehe, peze peze-
upe. — Nezewe mehe zanemupurumuzàg

kar putar wà nehe no, peze pezeupe.

Itakwaruhu yrykaw huwake har pupe

pezuka pena'yr tupàn a'ua'u wamuwete pà pe wà.

⁶ Pepyhyk ita ihym ma'e yrykaw pupe har tupàn a'ua'u penemimuwete romo wamuigo kar pà pe wà no.

A'e re pemono win wanupe.

Pemono arozràn wanupe wamuwete pà no.

— Nezewe haw zaneremiapo ikatu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe a'e, peze peiko ihewe aipo.

⁷ Peho wytyruhu apyr

iaiw ma'e iapo pà.

Pemono ma'e tupàn a'ua'u wanupe a'e pe no.

⁸ Pemuapyk tupàn a'ua'u penemiapo kwer iro ma'e

penàpuz ukenaw ikupe kutyr pe wà.

Peneharaz ihewi. Pezo'ok pekamir.

Pe'aw peker haw rehe penemimutar wapuhe.

Pemono penemetarer wanupe pepuhe wapyta haw hekuzaromo.

Nezewe mehe pezapo penemimutar iaiw ma'e.

⁹ Pepyhyk uri kawer. Pepyhyk kàpuhàg hyàkwegatu ma'e tetea'u no.

A'e re pemuwete tupàn ua'u Morok her ma'e peho.

Pemono kar peze'eg heraha har ywy nà nà n wà, tupàn a'ua'u penemimuwete ràm wanekar kar pà wanupe wà.

A'e ze'eg heraha har oho te umàno ma'e kwer wapyta haw pe wà.

¹⁰ Pekene'o, ta'e peata tetea'u pe xe.

Nezewe rehe we napepytu'u kwaw.

Tupàn a'ua'u wanagapaw hemuhuhuk kar har omono ukàgaw peme wà.

A'e rupi napepytu'u kwaw.

- 11 Pekteze tuwe a'e tupàn a'ua'u wanuwi.
 Mo romo wanekon wà.
 Mâràzàwe tuwe penemu'em ihewe.
 Mâràzàwe tuwe peneharaz tuwe ihewi.
 Amumaw kwarahy tetea'u heze'eg 'ym pà.
 Aipo a'e rupi peneharaz ihewi. Aipo a'e rupi
 napekyze kwaw ihewi.
- 12 Aexak kar putar penemiapo kwer teko nà nà n
 ihe nehe.
 Ikatu penemiapo peme.
 Azeharomoete na'ikatu kwaw ihewe ihe.
- 13 Pehapukaz putar pepytywà àwàm henoz pà
 ihewe nehe.
 A'e 'ar mehe tupàn a'ua'u penemimuwete tetea'u
 napenenu kwaw a'e wà nehe.
 Ywytu weraha putar a'e tupàn a'ua'u multe xe wi
 wà nehe.
 Pitài ipy haw umukàzym kar putar wà nehe.
 Herehe uzeruzar ma'e wiko putar ywy heremi-
 mume'u kwer rehe wà nehe.
 Ywytyr ikatuahy ma'e herenaw uzeapo putar
 waneko haw romo nehe.

Tupàn upurupuhareko haw

- 14 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe.
 — Pemuàgà'ym pe heremiai hu waho àwàm nehe.
 Pemuhyगतु wanape ràm nehe.
 Nezewe mehe heremiai hu upuner putar ihewe
 uzewyr haw rehe wà nehe,
 i'i Tupàn.
- 15 Tupàn Ikatuahy Ma'e Ywate Wera'u Ma'e a'e,
 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e a'e, uze'eg a'e.
 — Hereko haw upyta ywate a'e. Ikatuahy a'e, ikatu
 'ymaw wi imunyryk pyrer romo hekon a'e.

Aiko ikàg 'ym ma'e wainuinuromo ihe no. Aiko ma'erahy ipuraraw par wainuinuromo ihe no.

Nezewe mehe àro kar ikatu ma'e ikàg 'ym ma'e wanupe.

Amono wakàgaw ipyahu ma'e ma'erahy ipuraraw par wanupé no.

¹⁶ Namume'u wi wi kwaw heremiaihu wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e ihe nehe, wanupe ihe nehe.

Naiko kwaw wikwahy ma'e romo tuweharupi hepytu'u 'ym pà nehe.

Aze mo aikwahy hepytu'u 'ym pà, umàno mo wikuwe ma'e heremiapo kwer upaw rupi wà.

Ihe ae azupy wanehe wamuigo kar pà wikuwe ma'e romo upaw rupi ihe.

¹⁷ Aikwahy heremiaihu wanupe. Azepyk wanehe no ta'e uzapo ikatu 'ym ma'e wà xe.

Hewyrowyroahy amo wama'e rehe wà no.

Atyryk wanuwi ta'e aikwahy ihe xe.

Nezewe rehe we wiko wi wi uzauzarahy ma'e romo wà.

Oho wi wi wape rupi wà no.

¹⁸ Aexak wanemiapo kwer.

Nezewe rehe we amukatu putar ihe wà nehe.

Araha putar pe ikatu ma'e rupi ihe wà nehe no.

Amurywete kar putar wazemumikahy re ihe wà nehe.

¹⁹ Amono putar ze'eg hekatu haw rehe har ihe nehe uzai'o ma'e wazuru pe ihe nehe.

Amume'u waàmàtyry'ym 'ym àwàm teko nànnà ihè,
teko muite har wanupe, teko muite 'ymar
wanupe no.

Amukatu putar ihè wà nehe.

²⁰ Ikatu 'ym ma'e nuzawy kwaw yryhu ykotokuhu
hereko har wà:

Nupytu'u kwaw ykotok ire.

Werur to'om ywy rehe. Werur ipihe haw hehe no.

²¹ Naheta kwaw wapyro àwàm a'e ikatu 'ym ma'e
wanupe nehe.

I'i Tupàn hezar kwez a'e kury.

58

Zekwaku haw azeharomoete har

¹ Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.

— Ehapukaz wahy haw rupi nehe, nepytu'u 'ym pà
nehe.

Ehapukazahy xi'àm tapi'ak i'ak kwer iapo pyrer
izupy har ài nehe.

Heremiaihu wanupe Zako izuapyapyr wanupe
emume'u

wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e nehe, wakatu
'ymaw imume'u pà nehe.

² Azeharomoete hemuwete katu tuweharupi a'e
wà.

— Urepurukwaw wer neremiapo putar haw rehe
ure, i'i ihewe wà.

Uze'eg waiko teko ikatu ma'e iapo har ài wà,

heze'eg ihaw 'ymar ài wà.

— Emur neze'eg ikatu ma'e urewe nehe, i'i ihewe
wà.

Ipurumuwete wer herehe tuweharupi wà, i'i
Tupàn.

³ Teko upuranu Tupàn rehe wà.

— Màràzàwe tuwe urumumaw amo 'ar uremai'u
'ym pà urezekwaku pà nemuwete pà ure.
Nereme'e kwaw ureremiapo rehe.

Màràzàwe tuwe urema'uhez neruwa rupi ure.
Nerezekaiw kwaw urerehe ma'erahy ipu-
raraw mehe, i'i izupe wà.

Uwazar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e teko
waze'eg wanupe.

— Azeharomoete akwaw penemiapo.

Pemai'u 'ymaw 'ar rehe peme'eg ma'e, peme'eg
kar ma'e no.

Pemunar peme uma'ereko ma'e wanemetarer
rehe a'e 'ar rehe no.

⁴ Pemumaw pemai'u 'ymaw 'ar pezekwaku
haw peze'eze'egahy pà pezeupeupe,
pezeàmàtyry'ym pà no.

Te pezenupànupà no.

— Nezewe rehe we Tupàn wenu putar zaneze'eg
a'e nehe,
aipo peze pezeupeupe.

⁵ Ma'e penemiapo pezekwaku haw pemai'u
'ymaw 'ar rehe har aputar ihe.

Aipo aputar pema'uhez haw.

Aipo aputar pezeamumew haw takwar iapar ma'e
ài.

Aipo amunehew kar pàn iànàm ma'e ma'e hyru
iapo pyr peme.

Aipo apumu'aw kar tâtàpyzgwer rehe.

Aipo nezewe haw uzeapo mai'u 'ymaw romo zek-
waku haw romo peme.

Aipo pitài 'ar rehe pemai'u 'ymaw ikatu putar
ihewe nehe.

⁶ Nan. Naputar kwaw agwer pezekwaku haw ihe.
 Pemunehew kar e teko zemunehew paw pe pe
 wà. Aputar a'e wi wamuhem kar àwàm.
 Pepuraraw kar ma'erahy amo wanupe.
 Nuzawy kwaw ipuhuz katu ma'e heraha
 haw wanupe. Aputar a'e ipuhuz taw a'e
 teko wanuwi henuhem àwàm.

Pezapo kar ma'e tetea'u amo wanupe wama'e ipy-
 hyk pà wanuwi. Aputar pewi wamuhem
 kar àwàm.

Pemupytu'u kar teko peme uma'ereko e ma'e
 romo wamuigo kar ire nehe.

Pemuhem kar paw rupi pe wà nehe.

⁷ Agwer pezekwaku haw ikatuahy ihewe:
 Pemuza'aza'ak penemi'u ima'uhez ma'e
 wanupe ikurer imono pà nehe.

Pemuixe kar ma'e hereko 'ymar penàpuz me pe wà
 nehe. Pemuixe kar hàpuz 'ym ma'e penàpuz
 me pe wà nehe no, wamuger kar pà wà
 nehe.

Pemono kamir ikamir 'ym ma'e wanupe nehe.

Pepytu'u pixik zo peànàm wapytywà re nehe.

⁸ A'e mehe nehe, hepurupyro haw heny katu putar
 kwarahy ài nehe.

Na'arewahy apumukatu putar upaw rupi nehe.

Pepyro har peneraha putar peho àwàm rupi nehe.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko putar penehe
 we nehe, peiwyiwyr nehe, ikatu 'ym ma'e
 wanuwi pepyro pà nehe.

⁹ Ihewe penehapukaz mehe pepytywà àwàm
 henoz mehe nehe, apuenu putar nehe.

— Urepytywà pe nehe, peze putar ihewe nehe.

— Aiko aiko xe ihe, a'e putar peme nehe.

— Aze pepytu'u tuwe pemunar ire wà nehe,
aze pepytu'u ikatu 'ym ma'e amo wanupe
imume'u re nehe, aze pepytu'u peze'eg
urywahyahy re pe nehe,

¹⁰ Aze pemono temi'u ima'uhez ma'e wanupe
nehe,

aze pepytywà ma'e hereko 'ymar nehe,
hepuruamutar katu haw heny katu putar nehe.

Peiko pytunaw rehe. A'e pytunaw nuzawy kwaw
kwarahy heny haw zanemyter pe hin mehe
har nehe.

¹¹ Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, tuwe-
harupi aexak kar putar peho àwàm peme
nehe.

Te ywyxiguhu rehe amono putar penemi'u rà
peme nehe no.

Apumukatu putar nehe. Apumukàg kar putar
nehe no.

Peiko putar ma'etymaw 'y tetea'u heta haw ài
nehe.

Peiko putar ytyzuzàmaw ài nehe. 'Y nupyту'u
kwaw izuwi uwyryk ire.

¹² Zauxiapekwer weityk tawhu tetea'u kwehe
mehe wà.

Pezapo wi putar a'e tawhu wawy pe har wa'aromo
pe wà nehe, waneityk awer rehe pe wà
nehe.

— Teko pàrirogaw hupir wi har a'e wà, i'i putar teko
peme wà nehe.

— Tàpuz heityk pyrer iapo wi har a'e wà, i'i putar
peme wà nehe no.

*Peruzar ze'eg mytu'u haw 'ar rehe har nehe, i'i
Tupàn wanupe*

¹³ Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nezewe
a'e.

— Peruzar ze'eg mytu'u haw 'ar rehe har nehe.

Napeme'eg kwaw ma'e 'ar ihewe imonokatu pyrer
rehe nehe. Napeme'eg kar kwaw ma'e a'e
'ar rehe nehe.

Tuwe mytu'u haw 'ar uzeapo mynykaw 'ar ài
peme nehe.

Tuwe upyta 'ar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe
imonokatu pyr romo peme nehe.

Pemuawate a'e 'ar nehe. Pepytu'u pema'ereko 'ym
pà nehe.

Peme'eg zo ma'e a'e 'ar rehe nehe.

Peze'eze'eg e zo a'e 'ar mehe nehe.

¹⁴ Aze peruzar heze'eg nehe, aiko putar pemury-
wete kar har romo ihe nehe.

Apupytywà putar ikatu 'ym ma'e paw heityk pà
nehe.

Penurywete putar ywy peipy Zako pe heremi-
mono kwer rehe nehe.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez ihe
kury.

59

Tupàn uzepyk ikatu 'ym ma'e iapo har wanehe

¹ — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e weityk ukàgaw
kwehe arer a'e kury, peze ru'u peiko pezeu-
peupe.

— Nupuner kwaw zanepyro haw rehe kury, peze
peiko.

— Nupuner kwaw ma'e henu haw rehe. Nupuner kwaw zanerenu haw rehe, peze peiko.

² Nan. Penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e pemun-ryk penereko Tupàn pezar wi.

Pekatu 'ymaw umuzeàmim kar Tupàn pewi.

A'e rupi nuwazar kwaw izupe peze'egaw peme a'e.

³ Heta tuwykwer pepo rehe.

Pepo ipiw penemiapo kwer iaiw ma'e rehe.

Xo temu'emaw imume'u haw zo pekwaw.

Tuweharupi pezuru umume'u iaiw ma'e.

⁴ Napeho kwaw tuwihaw wanenataromo ze'eg azeharomoete har imume'u pà wanupe, ze'eg azeharomoete har imume'u kar pà wanupe.

Napemume'u kwaw ze'eg azeharomoete har tuwihaw wanupe.

Teko paw uzeruzar temu'emaw rehe wà, ze'eg azeharomoete har 'ym ma'e rehe wà.

Aze amo hemu'em wà, uzeruzar ize'eg rehe wà. Ima'enukwaw ikatu 'ym ma'e wemiapo rà m rehe wà. Uzapo iaiw ma'e puruzuka pà wà, purupe ma'erahy ipuraraw kar pà wà.

⁵ Ikatu 'ym ma'e iapo àwàm imume'u haw nuzawy kwaw mozaiw hupi'a:

Hupi'a i'u har umàno.

Aze amo hupi'a uzeka,

uhem amo mozaiw izuwi.

Wanemiapo putar àwàm iaiw.

Nuzawy kwaw zanu ikyhaw.

⁶ Na'ikàg kwaw pàn ài. Napepuner kwaw imuy-wykwaw rehe kamir romo iapo haw rehe.

Teko nupuner kwaw imunehew paw rehe kamir ài wà.

Penemiapo paw na'ikatu kwaw.
 Iaiw tuwe penemiapo kwer paw rupi.
 7 Pezàn peho ikatu 'ym ma'e iapo pà.
 Na'arewahy pezuka teko ikatu 'ym ma'e iapo
 'ymar peho pe wà.
 Xo ma'erahy amo wanupe penemipuraraw rehe
 pema'enukwaw.
 Wyzài taw rupi wyzài ywy rehe pekwaw mehe
 pezuhazuhaw ma'e paw rupi. Pemono iaiw
 paw a'e pe paw rupi no.
 8 Napekwaw kwaw pe zeàmàtyry'ym 'ymaw piar.
 Penemiapo paw upuraraw kar ikatu 'ymaw pu-
 rupe.
 Peho wer pe ikatu 'ym ma'e rupi.
 A'e rupi naheta kwaw pepyro àwàm nehe.

*Teko umume'u wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e a'e
 wà*

9 Tupàn nazanepyro kwaw a'e rihi, ta'e xiapo ikatu
 'ym ma'e zaiko zane xe.
 A'e rupi iàrew zanepytywà àwàm iko.
 Xikar tatainy. Xo pytunaw zo xixak.
 Xikar ma'e hexak katu haw. Zaiko we pytunaw
 rehe zane rihi.
 10 Zapokok zaha zaiko pàrirogaw rehe hehàpyhà
 'ym ma'e ài zane, heha 'ym ma'e ài zane.
 Kwarahy wamyter pe hin mehe zazepyapi zane.
 Nuzawy kwaw pyhaw zaneata haw zane.
 Zanetua'u mehe zanehya'u mehe zaiko umàno
 ma'e kwer ài.
 11 Zakororo zàwàruhu uruxu her ma'e imukuhem
 kar pyrer ài zane.
 Zaneukuhem pykahu ài no.
 Xiàro zanepyro àwàm. Iàrew tuwe a'e.

Xiputar zanepytywà àwàm. Muite hekon zanewi a'e.

¹² Ikatu 'ym ma'e tetea'u uruzapo nekutyɾ, Tupàn. Ureremiapo kwer umume'u urekatu 'ymaw. Nurupuner kwaw ureaiw paw wi urereharaz haw rehe.

Urukwaw ikatu 'ym ma'e iapo har romo urereko haw.

¹³ Nuruiko kwaw nerehe uzeruzar katu ma'e romo. Uruptyu'u neze'eg heruzar ire.

Urutyryk newi, urezar.

Uruze'eg ikatu 'ym ma'e iapo haw rehe. Uruze'eg neze'eg heruzar 'ymaw rehe no.

Urumume'u amogwer wanupe ureremu'em àwàm.

¹⁴ Urumunyryk kar ikatu haw urezewi.

Ikatu ma'e iapo haw uruityk.

Ze'eg azeharomoete har uzepyapi oho iko tuwi-haw wanenataromo.

Imunar 'ymaw temu'em 'ymaw nuhem pixik kwaw tuwihaw wanenataromo.

¹⁵ Ze'eg azeharomoete har ukàzym a'e.

Pepuraraw kar ma'erahy peiko imunar 'ymaw rehe uzeagaw ma'e wanupe.

Tupàn upyro wemiaihu wà

Katu haw uhem pewi a'e. A'e rupi peneko haw iro Tupàn pe a'e.

¹⁶ Ipytuhegatu

wemiaihu wapytywà har heta 'ymaw hexak mehe.

A'e rupi ukàgaw rupi weityk waàmàtyry'ymar wà.

Tupàn Ikatuahy Ma'e romo hekon a'e, a'e rupi weityk wà.

17 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umnehew ukatu haw uzekutukaw wi imimaw romo. Omono upurupyro haw wàkàg rehe har romo u'yw wi uzeàmim pà.

Purehe uzepykaw umnehew ukamirpuku romo. Purupe wikwahy haw nuzawy kwaw kamir iànàm ma'e izupe no.

18 Uzepyk putar teko ikatu 'ym ma'e iapo har wanehe pitàitàigatu nehe.

Wikwahy haw rupi uzepyk putar wàmàtyry'yamar wanehe nehe.

Teko ywy muitea'u har upuraraw putar izepykaw wà nehe, wemiapo kwer rupi katete wà nehe.

19 Teko ywy nànar wà nehe, kwarahy hemaw kutyr har wà nehe, kwarahy heixe haw kutyr har wà nehe no,

ukyze putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wi wà nehe, ipuner haw wi wà nehe no.

Ta'e ur putar 'y tyhu uwyrykahy ma'e ài nehe xe.

Nuzawy kwaw ykotok ywytuaiw hemiraha nehe.

20 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe.

— Azur putar Xiàw pe purupyro ma'e romo nehe.

Apyro putar heremaihu ihe wà nehe, wemiapo kwer rehe uzemumikahy ma'e ihe wà nehe, i'i Tupàn.

21 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wemaihu wanupe.

— Na'aw heze'eg àwàm penehe we heremiapo katu ràm xe kury. — Herekwe peme heremimono kwer a'e nehe, hepurumu'e haw peme heremimur kwer a'e nehe no, upyta putar pepyr

tuweharupi a'e wà nehe. Pemu'e putar pena'yr a'e ze'eg rehe nehe, ko 'ar rehe nehe, tuweharupi nehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

60

Zeruzarez pyahu ma'e ipuràg eteahy haw

¹ Epu'àm nehe, Zeruzarez.

Tuwe neruwa heny katu nerurywete haw rehe nehe,

ta'e neratainy uhem kwez kury xe.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikàgaw ipuràg eteahy haw uhyape katu iko penehe a'e kury.

² Pytunaw upyk ywy.

Teko wiko pytunaw rehe wà.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hatainy uhyape katu iko nerehe a'e.

Tupàn ikàgaw ipuràg eteahy haw uzexak kar ne'aromo.

³ Teko ywy nà'nànar ur putar newe wà nehe, Zeruzarez,

ta'e neratainy ipuràg eteahy putar wanupe a'e nehe xe.

Ne'ar ipyahu ma'e heny haw

umur kar putar tuwihawete tetea'u newe wà nehe.

⁴ Zeruzarez. Eme'e nezeiwyr nehe. Exak uzeapo romo ma'e nehe.

Nera'yr uzewyr wà waiko wà. Uhem wà waiko wà.

Muite wi nera'yr wanur wà.

Nerazyr ur waiko uhy wazywa rehe wà no.

⁵ A'e ma'e hexak mehe erehyape katu putar nerurywete haw rehe nehe.

Nezà'à ututukahy putar nerurywete haw rehe nehe.

Teko yryhu ikupe kutyr har ur putar wà nehe.

Werur putar wemetarer paw newe wà nehe.
Werur putar uma'e paw newe wà nehe no.

⁶ Teko Minià ywy rehe har wà nehe, Epa ywy rehe har wà nehe no, ur putar

kawaru kupewa'a tetea'u wanerur pà wà nehe.
Werur putar ma'e tetea'u wakupepe wà nehe.

Teko Xawa ywy rehe har ur putar wà nehe no.

Werur putar itazu or wà nehe. Werur putar yhyk hyàkwegatu ma'e wà nehe no.

A'e paw umume'u putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiapo kwer ikàg ma'e a'e wà nehe.

⁷ Teko werur putar àràpuhàràn hawitu ma'e Kenar ywy wi wà nehe, Nawaiot ywy wi wà nehe no.

Uzuka putar weimaw wanapy pà ma'ea'yr hapy haw rehe Tupàn henataromo wà nehe.

Omono putar izupe imurywete kar pà wà nehe.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umupuràg eteahy wera'u putar wàpuzuhu ipuràg ma'e a'e nehe no.

⁸ Amo kanuhu ur waiko ywàkun uwewe ma'e ài wà. Ma'e wi wanur wà.

Nuzawy kwaw pykahu uker haw pe uzewyr ma'e wà.

⁹ Muite wi a'e kanuhu wanur a'e wà.

Uhua'u wera'u ma'e ur amo wanenataromo wà.

Werur Tupàn hemiaihu wanereko waiwy rehe wà.

Werur itaxig parat wà. Werur itazu or wà no.

Wazar omono putar a'e ma'e Tupàn Ikatuahy Ma'e Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar pe a'e wà nehe.

Tupàn umur ukàgaw upuràg eteahy haw peme a'e. Peiko hemiaihu romo.

¹⁰ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Zeruzarez pe.

— Teko amo ae ywy rehe arer uzapo wi putar nepàrirogaw iaiha ma'e tàtà ma'e a'e wà nehe.

Wanuwihawete uma'ereko putar newe wà nehe no.

Aikwahy ihe, a'e rupi azepyk nerehe.

Nezewe rehe we uruamutar katu ihe. Urupuhareko katu no.

¹¹ Nuzewàpytym pixik kwaw nerukenaw nehe.

Ni 'aromo ni pyhaw nehe.

A'e rupi ywy nànànar wanuwihaw upuner putar wemiruze'eg wanerur pà newe wà nehe,

wemetarer herur pà newe wà nehe no.

¹² Teko amo ywy rehe har a'e wà nehe, aze nuiko kwaw neremiruze'eg romo wà nehe, amumaw putar a'e teko ihe wà nehe.

Aityk putar a'e teko azeharomoete ihe wà nehe.

¹³ Heta ywyrà ikatuahy ma'e Irimano ywy rehe.

Na'aw her xe: xiperet, piner, zimiro.

Teko werur putar agwer ywyrà newe wà nehe.

Nezewe mehe umupuràg eteahy wera'u kar putar heràpuzuhu ipupe a'e wà nehe.

Amupytu'u kar hepy a'e pe ihe.

14 Amo tuwihaw upuraraw kar ma'erahy newe wà, ikatu 'ym ma'e iapo pà newe wà. Wana'yr ur putar newe wà nehe no.

Wapyk putar upenàràg rehe nerenataromo wà nehe.

Nerehe uze'eg zemueteahy ma'e kwer paw ur putar newe wà nehe no.

Umuhyk putar uwa ywy rehe nerenataromo wà nehe.

– Tawhu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e heko haw, i'i putar newe wà nehe.

– Ywytyr Xiàw her ma'e Izaew wazar Ikatuahy Ma'e henaw, i'i putar newe wà nehe no.

15 Teko upytu'u putar nerehe wakatuwawahy 'ym ire wà nehe. Na'iakatuwawahy wi pixik kwaw wà nehe.

Nereiko pixik kwaw tawhu teko heta 'ym ma'e romo nehe. Tuweharupi heta putar nepupe wiko ma'e wà nehe.

Urumupuràg eteahy kar putar ihe nehe. Upuner ma'e romo urumuigo kar putar nehe no.

Ereiko putar tawhu hurywete ma'e romo tuweharupi nehe.

16 Amo ae ywy rehe har a'e wà nehe, wanuwihawete a'e wà nehe no, uzekaiw putar nerehe a'e wà nehe.

Wiko putar kuzà umemyr pe ukamy imono har ài newe wà nehe.

Nezewe mehe erekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nepyro har romo hereko haw nehe.

Erekwaw putar Izaew wazar Upuner Ma'e nemekuzar har romo hereko haw nehe no.

17 Narur kwaw itazu morog newe nehe, arur putar itazu or newe nehe.

Narur kwaw itaper newe nehe, arur putar itaxig parat newe nehe.

Arur putar itazu morog itaper rehe we nehe, ywyrà hekuzaromo nehe, ita hekuzaromo nehe no.

Zeàmàtyry'ym 'ymaw amuigo kar putar neruwihawete romo ihe nehe.

Ureruze'eg kar putar ikatu haw pe ihe nehe no.

18 Teko nuzuka pixik kwaw amo teko neywy rehe wà nehe.

Zauxiapekwer numumaw pixik kwaw neywy wà nehe. Nuweityk pixik kwaw neràpuz wà nehe.

— Purupyro haw, ere putar nepàrirogaw pe nehe.

— Tupàn ikatu haw imume'u haw, ere putar nerukenaw pe nehe.

19 Kwarahy nuhyape katu pixik kwaw 'ar romo nehe.

Zahy nuhyape pixik kwaw pyhaw nehe, ta'e ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko putar tatainy newe tuweharupi har romo ihe nehe xe.

Hepuràg eteahy haw hekàgaw uhyape katu putar nerehe nehe.

20 Aiko putar kwarahy romo newe nehe, aiko putar zahy romo newe nehe no.

Aiko putar kwarahy wixe pixik 'ym ma'e romo nehe, aiko putar zahy uhyape re upytu'u pixik 'ym ma'e romo nehe no.

Ahyape katu putar nerehe tatainy ài tuweharupi nehe.

Pezemumikahy haw i'ar upaw putar nehe.

²¹ Teko nepupe har wiko ma'e uzapo putar ikatu ma'e a'e wà nehe.

Tuweharupi ereiko putar Ywy Imume'u Pyrer izar romo nehe.

A'e teko wiko ma'eà'yz heremitygwer ài wà.

Hepo pupe azapo ihe wà,

ta'e heporexak kar wer hekàg wera'u haw rehe purupe ihe xe.

²² Naheta tete kwaw wà kury. Heta tetea'u putar wà nehe.

Teko ko ywy rehe har na'ikàg kwaw wà. Ikàg wera'u putar amo teko wanuwi upaw rupi katete a'e wà nehe.

Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe.

'Ar ikatu mehe azapo kar putar a'e ma'e paw rupi ihe nehe. Na'iarew kwaw nehe.

61

Izaew wapyro haw

¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur wekwe ihewe a'e.

Herexak uze'eg ikatu ma'e purupe heraha kar pà ihewe.

— Eraha hemetarer 'ym ma'e wanupe nehe, i'i ihewe.

Hemono kar ma'erahy ipuraraw par wamurywete kar pà ihewe.

— Emume'u imunehew pyrer wamuhem kar àwàm eho purupe nehe.

Emume'u zemunehew paw pe har wamuhem kar àwàm wanupe nehe no, i'i ihewe.

² — Emume'u ko heze'eg eho purupe nehe, i'i ihewe.

– Uhem he'ar kwez kury. Ihe Tupàn Tuweharupi
Wiko Ma'e apyro putar heremiaihu ihe wà
nehe kury.

Ihe wazar ihe, azepyk putar waàmàtyry'yamar
wanehe ihe nehe no, ere wanupe nehe, i'i
ihewe.

– Emurywete kar uzai'o ma'e ne wà nehe.

³ Emono tuwihawete waàkàg rehe har

Xiàw pupe har uzai'o ma'e wanupe nehe, wamury-
wete kar pà nehe.

Nan kwaw purumuzemumikahy kar haw a'e. Pu-
rumurywete kar har a'e.

Emono kàpuhàg hyàkwegatu ma'e wanehay kwer
hekuzaromo nehe.

Emono kamir turywete haw pe har uzemumikahy
haw pe har hekuzaromo nehe.

Uzapo putar ikatu ma'e a'e wà nehe.

A'e teko nuzawy kwaw ywyrà Tupàn Tuweharupi
Wiko Ma'e hemitygwer wà nehe.

Wexak kar putar hekàgaw teko paw wanupe wà
nehe. Wexak kar putar hepuràg eteahy
haw wanupe wà nehe no.

⁴ Uzapo wi putar tàpuz gwer u'ar ma'e kwer wà
nehe.

Uzapo wi putar tawhu heityk pyrer wà nehe no.

A'e tawhu umumaw kwarahy tetea'u iapo katu
'ym pà wà.

⁵ Heremiaihu wà, teko amo ywy rehe har ur putar
pepyr a'e wà nehe.

Uzekaiw putar wà peneimaw àràpuhàràn hawitu ma'e wanehe wà nehe. Uzekaiw putar penemitygwer rehe wà nehe. Uzekaiw putar uwà tyw rehe peme wà nehe no.

⁶ — Xaxeto Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo har wà, i'i putar peme wà nehe.

— Zanezar hemiruze'eg wà, i'i putar peme wà nehe.

Peiko putar amo ae ywy rehe har wanemetarer izar romo nehe, wama'e izar romo nehe no.

— Zanejàg kury, peze putar pezeupeupe nehe, ta'e penemetarer katuahy putar nehe xe.

⁷ Pamaranugar. Aiw paw rehe peiko no.

Penemipuraraw kwer iaiw wera'u penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e wi.

Ko 'ar rehe peiko putar peywy rehe nehe kury.

Penemetarer katu wera'u putar nehe kury.

Penurywete putar tuweharupi nehe.

⁸ Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.

— Azamutar katu katu haw ihe. Naheakatuwawahy kwaw ma'e rehe imunar haw rehe, ikatu 'ym ma'e iapo haw rehe.

Napuir pixik kwaw heremiaihu wanuwi nehe. Amono putar ikatu ma'e wanemipuraraw kwer hekuzaromo nehe.

Azapokatu putar heze'egaw wanehe we nehe. Nazuhaw pixik kwaw a'e ze'eg nehe.

⁹ Wazuapyapyr uzekwaw katu putar ywy nàrànar wanupe nehe.

Wanexak àràm paw

ukwaw putar teko heremimukatu romo waneko haw wà nehe,

i'i Tupàn.

Zeruzarez pe har wazegar haw Tupàn ikatu haw imume'u haw

¹⁰ Zanerurywete putar nehe.

Ximuzàg putar zegar haw Tupàn ikatu haw imume'u haw nehe, ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar uzapò ikatuahy ma'e a'e xe.

Umunehew kar purupyro haw zanewe kamir ài a'e.

Umunehew kar zaneàmàtyry'yymar waneitykaw zanewe kamirpuku iànàm ma'e ài no.

Zaiko awa hemireko ma'e rà m pàn ipuràg ma'e uwàkàg rehe har imunehew har ài zane.

Zaiko kuzà imen ma'e rà m ita hekuzar katu ma'e pupe imupuràg eteahy pyrer ài no.

¹¹ Ywy umuaiha ywyr a'e.

Ma'etymaw rehe ywy umuezuz kar ma'e itym pyrer a'e no.

Nezewegatete Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umuezuz kar putar upurupyro haw a'e nehe no.

Teko ywy nà nà nar umuzàg putar zegar haw ikatu haw imume'u haw a'e wà nehe no.

62

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e

¹ Azamutar katu Xiàw ihe. A'e rupi napytu'u kwaw heze'eg ire nehe.

Weityk putar wàmàtyry'yymar a'e wà nehe.

Waàmàtyry'ym awer heny katu putar kwarahy ài nehe. Xo a'e mehe zo apytu'u putar nehe.

Ipyro haw heny katu putar tatainy ywyr a' ipei'ài' àg pyrer iku'amumyk pyrer ukaz

ma'e ài a'e nehe. Xo a'e mehe zo apytu'u putar nehe.

² Zeruzarez. Teko ywy nànnànar paw wexak putar neàmàtyry'ymar waneityk àwàm wà nehe.

Tuwihawete paw ipytuhegatu putar nepuràg eteahy haw hexak mehe wà nehe.

Erereko putar her ipyahu ma'e nehe.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e omono putar nerer ipyahu ma'e newe nehe.

³ Ereiko putar tuwihawete àkàg rehe har ipuràg eteahy ma'e ài nehe.

Ereiko putar Tupàn ima'e romo tuweharupi nehe.

⁴ — Heityk pyrer, ni'i wi pixik kwaw teko newe wà nehe.

— Imumaw pyrer, ni'i pixik kwaw neywy rehe wà nehe.

— Heremiamutar katu, i'i putar Tupàn newe nehe.

— Heremireko, i'i putar neywy rehe nehe,

ta'e nekatu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe ne xe.

Neywy wiko putar hemireko romo nehe.

⁵ Awa wereko kuzà wemireko romo a'e.

Nezewegatete neapo arer nerereko putar wemireko romo a'e nehe no.

Kuzà umurywete kar umen ràm a'e.

Nezewegatete eremurywete kar putar nezar nehe no.

⁶ Zeruzarez ipàrirogaw apyr

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umupu'àm kar ume'egatu ma'e a'e wà.

Ni 'aromo ni pyhaw

nupytu'u kwaw uhapukaz re wà.

Pe ume'egatu ma'e pe wà, pemuma'enukwaw kar Tupàn wemimume'u kwer rehe.

Pepytu'u zo imuma'enukwaw kar ire nehe.

⁷ Pemupytu'u kar zo Tupàn nehe.

Xo Zeruzarez iapo wi re zo pepuner pepytu'u haw rehe nehe.

Iapo katu wi re teko ywy nànnànar uze'egatu putar hehe wà nehe.

— Tawhu ipuràg eteahy ma'e a'e, i'i putar izupe wà nehe.

⁸ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upir uzywa awyze har ikàg ma'e a'e,

ko ma'e wemiapo rà m imume'uahy pà wemiaihu wanupe a'e.

— Na'u kar pixik kwaw arozhàn peko pe har peàmàtyry'y mar wanupe ihe nehe.

Pema'ereko tetea'u win iapo pà.

Na'u kar pixik kwaw a'e win

amo ywy rehe har wanupe nehe.

⁹ Pe ae pepo'o putar arozhàn peko pe har nehe.

Pe'u putar typy'ak a'e arozhàn iapo pyrer nehe.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe. Pe-mume'u putar hekatu haw nehe.

Pe ae pepo'o putar uwà peko pe har nehe.

Pe'u putar itykwer win heràpuzuhu huwake katu pe nehe.

¹⁰ Zeruzarez pe har wà, pehem tawhu wi nehe.

Pemukatu peànàm uzewyr ma'e rà m wanape rà m nehe.

Pemuhygatu wanape rà m nehe. Penuhem ita paw heityk pà amo me nehe.

Peupir pàn ze'eg hereko har nehe.

Teko paw wexak putar a'e pàn wà nehe. Ukwaw
putar a'e ma'e uzeapo romo haw wà nehe
no.

¹¹ Ywy nànnàn

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ze'eg
a'e.

- Peze'eg teko Zeruzarez pe har wanupe nehe.
- Pepyro har uhem iko a'e, peze wanupe nehe,
- Werur teko wemipyro kwer wanereko uzeupi
wà no, peze wanupe nehe.

¹² — Teko Tupàn pe imonokatu pyrèr wà, i'i putar
teko peme wà nehe.

- Teko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemipyro
kwer wà, i'i putar peme wà nehe no.
- Tupàn hemiamutar katu, i'i putar Zeruzarez pe
wà nehe.
- Tawhu Tupàn hemityk 'ym, i'i putar izupe wà
nehe no.

63

*Tupàn uzepyk wemiai hu waàmàtyry'ymar
wanehe*

¹ Ur amo iko tawhu Mozira her ma'e wi ywy Enom
her ma'e wi a'e kury. Mo romo hekon.

Ur amo hopozpiràg hekuzar katu ma'e imunehew
har. Mo romo hekon.

Ikàg wata mehe. Upuner wata mehe. Mo romo
hekon.

- Ihe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. —
Heàmàtyry'ymar waneityk awer imume'u
har romo aiko ihe.

Apuner purupyro haw rehe hekàgaw pupe ihe.

² — Màràzàwe tuwe neropoz ipiràg a'e.

Nuzawy kwaw uwà rehe win iapo pà upyropyrog
ma'e wanopoz a'e.

³ Uwazar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e a'e pu-
ranu haw a'e kury.

— Apyropyrog teko ywy tetea'u rehe har wanehe
ihe. Nuzawy kwaw uwà rehe ipyropyro-
gaw kawawhu zàwenugar pupe har.

Naheta kwaw hepytywà har hepyrog mehe wà.
Aikwahy ihe. Hekwahy haw rehe apyropyrog
amo ywy rehe har wanehe ihe. Azu-
hazuhaw ihe wà.

Wanuwykwer upirik heropoz rehe.

Ipiràg kury.

⁴ — Heàmàtyry'yamar wanehe hezeykaw 'ar uhem
kwez kury, a'e hezeupe.

— Heremiaihu wapyro haw 'ar uhem kwez kury
no, a'e hezeupe.

⁵ Ame'e heiwy. Naheta kwaw hepytywà har wà.
Hepytuhegatu, ta'e naheta kwaw herehe we
uma'ereko ma'e wà xe.

A'e rupi ihe zutyka'i aityk heàmàtyry'yamar ihe wà.
Hekwahy haw hemynehem hekàgaw pupe.

⁶ Apyropyrog teko wanehe hekwahy haw rehe.
Aikwahy ihe, a'e rupi azuhaw ihe wà.
Azuhezugen wanuwykwer ywy rehe,
i'i Tupàn.

Tupàn ipuruamutar katu haw purupe

⁷ Amume'u putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
ipuruamutar katu haw purupe ihe nehe.

Uzapo ikatu ma'e tetea'u a'e.

A'e rupi amume'u putar ikatu haw izupe nehe, ta'e
 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur tuwe
 uze'egatu zanerehe a'e xe.

Wexak kar ukatuahy haw wemiaihu wanupe.

Ta'e upurupuhareko katu a'e xe.

Upuruamutar katu a'e no.

⁸ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury.

— Wiko heremiaihu romo wà.

Hera'yr ikatu 'ym ma'e ihewe iapo pixik 'ym àràm
 romo wanekon wà, i'i.

⁹ A'e rupi upyro wanemipuraraw paw wi a'e wà.

A'e ae wiko wapyro har romo a'e.

Numur kar kwaw weko haw pe har wapyro àràm
 romo wà. Numur kar kwaw amo wyzài
 wemiruze'eg.

A'e ae uzapo.

Uzamutar katu a'e wà. Upuhareko wà no. A'e rupi
 upyro wà.

Tuweharupi nehe, kwarahy nà'nàn nehe, upyhyk
 waneraha pà wà.

¹⁰ Nezewe rehe we upytu'u heruzar ire wà.

Umuzemumikahy kar Hekwe Ikatuahy Ma'e wà
 no.

A'e rupi Tupàn uzeapo waàmàtyry'ymar romo a'e.

Uzypyrog wàmàtyry'ym pà.

¹¹ Na'e ima'enukwaw weko awer rehe wà.

Ima'enukwaw Moizez Tupàn hemiruze'eg kwehe
 arer rehe wà no.

A'e rupi upuranu uzehezehe wà.

— Ma'e pe hekon Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
 a'e.

Kwehe mehe upyro wemiaihu yryhu wi a'e wà.
 Nuzawy kwaw àràpuhàràn wamono'ogar
 wanupe a'e. Upyro wà.

Moizez nuzawy kwaw wanehe uzekaiw ma'e a'e.
Ma'e pe hekon Wekwe Moizez pe imono arer a'e.

¹² Umupyta kar upuner haw uhua'u ma'e hehe
tuweharupi.

Ma'e pe hekon kury.

Umuza'ak yryhu wemiaiuhu wanenataromo, ta'e
ipurumume'u kar wer wemiapo kwer rehe
purupe tuweharupi xe.

¹³ Uwahaw kar 'y typya'u ma'e wanupe.

Nuzeapo kwaw ikatu 'ym ma'e wanupe hahaw
mehe. Nuzawy kwaw kawaru hehaite ma'e
uzepyapi 'ym ma'e wà.

¹⁴ Nuzawy kwaw tapi'ak ywyàpyznaw pe wezyw
ma'e uzàn 'ym ma'e wà.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Hekwe weraha
wemiaiuhu wapytu'u àwàm ikutyr wà. Ma'e
pe hekon kury, i'i uzeupeupe wà.

O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, ereraha
neremiaiuhu waho àwàm rupi nezewe ne
wà. Nezewe mehe teko paw ukwaw nerer
ikatu ma'e a'e wà kury.

Uze'eg upytywà haw henoz tà Tupàn pe wà

¹⁵ O Tupàn, eme'e urerehe ywak wi nehe,
nereko haw ikatu ma'e ipuràg eteahy ma'e wi
nehe.

Ma'e pe eremono nepuner haw. Màràzàwe tuwe
nerzekaiw kwaw urerehe kury.

Ezo'ok zo ureamutar katu haw urewi nehe. Emu-
nyryk zo urepuhareko katu haw urewi
nehe,

¹⁶ ta'e ereiko ureru romo ne xe.

Ureipy a'e wà, Àmàrààw a'e, Zako a'e no, nuzekaiw
kwaw urerehe wà. Na'ima'enukwaw kwaw
urerehe wà.

Ne Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ne, ereiko ureru
romo ne.

Izypy mehe arer we, – Urepyro har, uru'e newe.

¹⁷ O Tupàn, màràzàwe tuwe uremupiw kar ner-
ape wi.

Màràzàwe tuwe eremuàtà urepy'a
newe urekyze re uremupytu'u kar pà.

Ezewyr urewe nehe, o Tupàn,
ta'e uruiko neremiruze'eg romo ure xe.

Uruiko teko neremixamixak kwer romo ure.

¹⁸ Ure neremiaihu ikatu ma'e ure, urumumaw
màràràw kwarahy neràpuzuhu izar romo
urereko pà.

Ko 'ar rehe ureàmàtyry'ymar upyropyrog waiko
hehe wà kury.

¹⁹ Ereiko ureruwihaw romo kwehe mehe ne.
Uruiko neremiruze'eg romo a'e mehe.

Ko 'ar rehe urereko pe neremiruze'eg 'ym wazàwe.
Urereko pe neremiaihu romo wiko pixik
'ym ma'e wazàwe.

64

¹ Aze mo eremu'i ywak, aze mo erewezyw, ikatu-
ahy mo urewe.

Aze mo eremuryryryryz kar ywytyruhu nere-
nataromo, ikatu mo urewe.

² Nuzawy iwer mo 'y
tata hakuahy ma'e i'aromo upupur ma'e.
Neàmàtyry'ymar ukwaw mo nepuner haw wà.

Uryryryryz mo ukyze haw rehe nerenataromo wà.

³ Ikatuahy ma'e purumupytuhegatu kar haw iapo mehe,

ma'e ureremiàro 'ym iapo mehe,
erewezyw ywak wi ne.

Ywytyruhu uryryryryz nerenataromo wà.

⁴ Teko nuexak pixik kwaw amo tupàn wà.

Nuenu pixik kwaw amo tupàn rehe ze'egaw wà.
Xo ne zo nerexak a'e wà. Xo ne rehe ze'egaw
zo wenu wà.

Ni amo tupàn nuexak kar kwaw ikatu ma'e
weruzar har wanupe ne ài wà.

⁵ Eremuawyze ikatu ma'e urywete haw rehe iapo
har ne wà.

Eremuawyze teko ne wà, aze wiko neremimutar
rehe tuweharupi wà.

Erekwahy urewe. Nezewe rehe we uruzapo wi wi
ikatu 'ym ma'e uruiko.

Aze uruata wi nerape kwehe arer rupi nehe, xo a'e
mehe zo urepyro putar pe nehe.

⁶ Ure paw uruiko ikatu 'ym ma'e romo nere-
nataromo.

Ureremiapo kwer ikatu ma'e nuzawy kwaw ure-
kamir izipiw ma'e.

Uruiko ma'e huwer uxinig ma'e kwer ài.

Ureremiapo kwer ikatu 'ym ma'e
urereraha multe ywytuaiw ài.

⁷ Naheta kwaw newe uze'eg ma'e wà.

Ni amo nuekar kwaw upytywà àwàm nerehe wà.
Erezeàmim urewi.

Erepuir urewi, ta'e uruzapo ikatu 'ym ma'e tetea'u
ure xe.

8 Nezewe rehe we, o Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, ereiko ureru romo ne.

Uruiko ywyzuwa romo. Ereiko ywyzuwa ima'ema'e har romo ywy'a iapo har romo.

Ureapo pe upaw rupi ne.

9 Epytu'u nekwahy re urewe nehe, O Tupàn, nema'enukwaw zo ureremiapo kwer ikatu 'ym ma'e rehe tuweharupi nehe.

Uruiko neremaihu romo.

Nereharaz zo urereko haw wi nehe.

10 Tawhu ikatuahy ma'e neremaihu waneko awer uzeapo ywyxiguhu romo wà.

Zauxiapekwer weityk Zeruzarez wà.

Ywytyr Xiàw rehe naheta kwaw teko wà.

11 Tata umumaw

neràpuzuhu uremyter pe har ikatu ma'e ipuràg eteahy ma'e.

Ureipy nemuwete katu ipupe wà.

Tata umumaw neràpuzuhu.

Zauxiapekwer umuaiw ma'e ureremiamutar kwer paw wà.

12 Erexak a'e ma'e paw, O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.

Aipo nerezapo kwaw ma'e nehe.

Aipo nereze'eg kwaw nehe.

Aipo erezepyk wiwi putar urerehe nehe.

65

Tupàn uzepyk weruzar 'ymar wanehe

1 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe.

— Hepurupytywà wer heremaihu wanehe.

Nuenoz kwaw upytywà àwàm ihewe wà.

Hezexak kar wer wanupe.

Naherekar kwaw wà.

— Aiko xe ihe, aiko xe ihe,
a'e teko ihewe uze'eg 'ym ma'e wanupe ihe.

² Tuweharupi apyho hepo

a'e teko herehe ipureruzar wer 'ym ma'e wanupe.
Pe ikatu 'ym ma'e rupi pe zàwenugar rupi wata
ma'e romo wanekon wà.

Wyzài wemimutar uzapo oho waiko wà.

³ Tuweharupi uzapo ikatu 'ym ma'e
herenataromo umaranugar 'ym pà wà.

Uzuka ma'ea'yr tupàn a'ua'u wanupe wà,
ma'etymaw a'e tupàn a'ua'u wanupe
imonokatu pyrer rehe wà.

Wapy yhyk hyàkwegatu ma'e tupàn a'ua'u wane-
nataromo ma'ea'yr hapy haw rehe wà.

⁴ Oho tywypaw pe umàno ma'e kwer wanehe upu-
ranu pà wà.

Umumaw pytun gatu teko heta 'ymaw pe wà, ta'e
ipurexak wer puahu haw zàwenugar rehe
wà xe.

U'u tàzàhuràn ho'o kwer wà.

Umynehem ukawaw temi'u ihewe ikatu 'ym ma'e
pupe wà.

⁵ A'e re uze'eg nezewe amo wanupe.

— Pepytu'u nehe.

Pepokok zo urerehe nehe, ta'e uruiko ikatu wera'u
ma'e romo pewi ure xe, i'i waiko wà.

Agwer teko hemuikwahy kar a'e wà.

Hekwahy haw nuzawy kwaw tata uwew 'ym ma'e.

⁶ Amuapyk wanemiapo kwer paw hepape rehe
ihe.

Napytu'u kwaw wanehe hezeyk 'ym mehe we ihe
nehe.

Amekuzar kar putar wanemiapo kwer ikatu 'ym
ma'e wanupe ihe nehe.

⁷ Umekuzar putar waipy wanemiapo kwer wà
nehe no.

Wapy yhyk hyàkwegatu ma'e tupàn a'ua'u wane-
nataromo ma'ea'yr hapy haw ywytyr rehe
har rehe wà.

Uzuhaw heze'eg ma'ea'yr ywytyr rehe wazuka
mehe wà.

A'e rupi amekuzar kar putar wanemiapo kwer
ikatu 'ym ma'e wanupe nehe,

upaw rupi katete nehe, pitàitàigatu nehe.

Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kwez kury.

⁸ Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.

— Aze amo uwà tynehem tykwer pupe nehe,

aze amo wexak a'e uwà i'yw rehe wà nehe, uze'eg
putar nezewe izupe wà nehe.

— Naximumaw kwaw nehe,

ta'e win imy'e pyràm

ikatuahy putar a'e nehe xe, i'i putar izupe wà
nehe.

Nezewegatete ihe nehe no, azamutar katu
heremiaihu ihe wà.

A'e rupi namumaw kwaw ihe wà nehe.

⁹ Amono putar wazuapyapyr tetea'u Zako
izuapyapyr wanupe ihe wà nehe,

Zuta izuapyapyr wanupe ihe wà nehe no.

Amuigo kar putar a'e teko heywy izar romo ihe wà
nehe no.

Teko heremixamixak kwer wiko putar Ywy
Heremimume'u kwer izar romo wà nehe.

Wiko putar hehe tuweharupi wà nehe.

10 Aze heremiaihu uzeagaw heremimutar iapo pà wà nehe,
 ywy ywytyr heta 'ymaw Xarom her ma'e uzeapo putar waneimaw àràpuhàràn hawitu ma'e wamai'u haw romo nehe.
 Waneimaw tapi'ak u'u putar ka'api'i ywyàpyznaw Iaiw Paw her ma'e rehe wà nehe no.

11 Amo peinuromo har utyryk ihewi wà.
 Ywytyr herenaw ikatuahy ma'e na'ikatu kwaw peme.
 Pemono temi'u win rehe we tupàn a'ua'u Kaz her ma'e pe wà, Meni her ma'e pe no.
 – Zanereko àwàm ikatu ma'e imur àràw wà, peze a'e tupàn a'ua'u wanupe.
 – Zanereko àwàm ikwaw par wà, peze a'e tupàn a'ua'u wanupe no.

12 Nezewe haw uzeapo putar peme nehe. Amo pezuka putar takihepuku pupe wà nehe.
 Apumuapyk kar putar pepenàràng rehe pezuka kar pà wanupe nehe.
 Ta'e ihe apuenoenoz ihe xe. Napewazar kwaw heze'eg ihewe.
 Aze'eg peme. Napezekaiw kwaw herehe.
 Pezapo ihewe iro ma'e.
 Pexaexak ma'e hemuikwahy kar haw no,
 i'i Tupàn.

13 A'e rupi Zanezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury.
 – Heta putar temi'u heremiruze'egete wanupe nehe, nezewe rehe we pe pema'uhez putar nehe.

Ui'u putar wà nehe no, nezewe rehe we peiwez
putar nehe no.

Hurywete putar a'e wà nehe. Pamaranugar putar
nehe.

¹⁴ Uzegar putar urywete romo wà nehe.

Pekuhem putar pezemumikahy pà nehe.

Pezai'o putar nehe. Pepy'a tynehem putar peze-
mumikahy haw pupe nehe.

¹⁵ Ihe pezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe
nehe, apuzuka putar ihe nehe.

Heremiruze'eg heremiaihu heremixamixak kwer
a'e wà nehe,

umume'u putar pener uze'egaiw amo rehe imono
mehe wà nehe.

Amono putar her ipyahu ma'e heremiruze'eg
wanehe nehe.

¹⁶ Wyzài teko Ywy Imume'u Pyrer rehe har nehe,
aze ze'egatu wenz nehe,

Tupàn puruwi utyryk 'ym ma'e pe wenz putar
nehe.

Aze umume'u wemiapo rà m nehe,

Tupàn Puruwi utyryk 'ym ma'e her rehe umume'u
putar nehe,

i'i Tupàn.

Ywak ipyahu ma'e, ywy ipyahu ma'e no

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wemiachu
wanupe.

— Penenharaz putar iaiw pawer penemipuraraw
kwer wi nehe.

Ihe ihe nehe no, nahema'enukwaw kwaw a'e ma'e
rehe ihe nehe no,

¹⁷ ta'e azapo ywak ipyahu ma'e iteko ihe xe. Azapo
ywy ipyahu ma'e iteko ihe no.

Teko paw heharaz putar uzeapo ma'e kwer wi wà nehe.

Ni amo na'ima'enukwaw kwaw hehe wà nehe.

¹⁸ Penurywete nehe. Peiko hurywete ma'e romo tuweharupi

heremiapo rà m hexak mehe nehe.

Ta'e amynehem putar Zeruzarez tawhu turywete haw pupe ihe nehe xe.

Amono putar turywete haw tetea'u ipupe har wanupe nehe no.

¹⁹ Zeruzarez ikatu putar ihewe nehe.

Heremiaihu hemynehem putar turywete haw pupe wà nehe.

Teko nuenu pixik kwaw teko wazai'o haw a'e pe wà nehe.

Ma'erahy ipuraraw paw rehe teko wanehapukaz haw nuzenu pixik kwaw a'e pe nehe.

²⁰ Numàno pixik kwaw kwarer uzexak kar romo ma'e kwer a'e pe wà nehe.

Ni amo numàno kwaw utua'uhez 'ym mehe we uhya'uhez 'ym mehe we wà nehe.

Aze amo umàno 100 kwarahy hereko mehe nehe, — Kwàkwàmo mehe umàno a'e, i'i putar teko izupe wà nehe.

Aze amo umàno 100 kwarahy hereko 'ym mehe we nehe, — Kwa, amo omono ze'egaiw hehe aipo, i'i putar teko hehe wà nehe.

²¹ Pezapo putar penàpuz nehe, peiko putar ipupe nehe.

Pezutym putar uwà nehe, pe'u putar a'e win nehe.

²² Napezapo kwaw tàpuz amo waneko haw romo nehe.

Napezutym kwaw uwà win iapo pà amo wanupe
nehe.

Heremiaihu umumaw putar kwarahy tetea'u
wiko pà wà nehe. Nuzawy kwaw ywyrà wà
nehe.

Teko paw ukwaw putar wemiapo kwer ikatu haw
wà nehe no.

²³ Wanemiapo ikatu putar paw rupi nehe.

Wana'yr nuzemumaw kwaw iaiw paw rehe wà
nehe,

ta'e heze'egatu upyta putar wanehe tuweharupi
nehe xe.

Upyta putar wazuapyapyr wanehe tuweharupi
nehe no.

²⁴ Herenoz 'ym mehe we ainu putar waze'eg nehe.

Waze'eg imumaw 'ym mehe we awazar putar
waze'eg wanupe nehe.

²⁵ Awarahu hehaite ma'e umai'u putar àràpuhàràn
hawitu ma'e wainuinuromo wà nehe.

Zàwàruhu iriàw her ma'e u'u putar ka'api'i tapi'ak
wainuinuromo wà nehe no.

Mozaiw nuxi'u pixik kwaw teko wà nehe.

Heywytyr ikatuahy ma'e rehe

nuzeapo kwaw ikatu 'ym ma'e nehe. Nuzeapo
kwaw purumuahy kar haw nehe, i'i.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kwez kury.

66

Tupàn imuwete mua'u har wà

¹ Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.

— Ywak wiko herenaw romo.

Ywy wiko hepy imupytu'u haw romo.

Aipo pepuner tàpuz herereko haw iapo haw rehe.

Aipo pepuner hepyta haw iapo haw rehe.

² Ihe ae azapo ywak ihe. Azapo ywy ihe no.

Aiko ma'e paw wazar romo no.

Nezewe rehe we azekaiw hemetarer 'ym ma'e wanehe. Azekaiw katu wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e rehe uzemumikahy ma'e wanehe no.

Hewi ukyze ma'e wanehe no, heze'eg heruzar har wanehe no.

³ Nezewe rehe we heta we tapi'ak awa ma'ea'yr hapy haw rehe izuka har wà.

Uzuka awa wà no.

Heta àràpuhàràn hawitu ma'e izuka har wà no.

Uzuka zawar wà no.

Heta arozràn ihewe imur har wà.

Umur tàzàhuràn huwykwer ihewe wà no.

Heta yhyk hyàkwegatu ma'e herenataromo imun-ykar wà no.

Amo umuwete ma'e hagamaw wà no.

Agwer teko uzapo wemimutar wà.

Wanemiapo hemuhuhuk kar har ikatu wanupe.

⁴ A'e rupi — Apuraraw kar putar ma'erahy wanupe nehe.

Ukyze hezeykaw wi wà. Amono putar a'e hezeykaw wanehe ihe nehe,

ta'e ainoz ihe wà xe. Ni amo nuwazar kwaw heze'eg ihewe wà.

Aze'eg wanupe. Ni amo nuzekaiw kwaw herehe wà.

Nan. Uzapo iro ma'e ihewe wà.

Wexaexak hemuikwahy kar haw wà,
i'i.

Zepykaw, zepyro haw no

⁵ Teko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wi ukyze ma'e a'e wà, heruzar har a'e wà,

pezeapyaka katu ize'eg rehe nehe.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe peme.

— Peywy rehe har na'iakatuwawahy kwaw penehe wà.

Napekatu kwaw wanupe pe no, ta'e pezeruzar tuwe herehe xe.

Uze'eg nezewe peme wà.

— Tuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ur wapyro pà nehe.

Nezewe mehe urexak putar wanurywete haw nehe, i'i wà.

A'e teko imaranugar putar wà nehe.

⁶Pezeapyaka katu wànoànog ma'e tawhu pupe har rehe nehe,

tàpuzuhu pupe har nehe no.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wànoànog iko a'e, wàmàtyry'yamar wanehe uzepyk pà a'e, ta'e wiko ikatu 'ym ma'e iapo har romo a'e wà xe.

⁷Aipo kuzà imemyrxak kar umemyrahy 'ym mehe we.

Aipo upuner umemyrxak kar haw rehe hahy haw ipuraraw 'ym pà.

⁸Agwer ma'e nuzeapo kwaw. Ni amo nuexak kwaw agwer ma'e izeapo haw wà.

Aipo teko umumaw xo pitài 'ar zo amo ywy rehe uzemono'og pà, wiko pà wà.

Aipo na'arewahy teko uzeapo amo ywy rehe wiko ma'e romo wà.

Nan. Nezewe rehe we uzeapo Xiàw pe.

Umemyrahy 'ym mehe we na'arewahy imemyrzexak kar a'e.

Uzexak kar imemyr wà.

⁹ Ihe imemyrahy haw ipuraraw kar har romo aiko ihe.

Aipo namuzexak kar kwaw imemyr ihe wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar ihe, ko ma'e imume'u har romo aiko ihe.

¹⁰ Zeruzarez tawhu iamutar katu har paw wà, penurywete hehe we nehe.

Pemuzàg hekatu haw rehe zegar haw nehe.

Hehe uzai'o ma'e wà,

penurywete Zeruzarez rehe we nehe.

¹¹ Nuzawy kwaw kuzà umemyr imukamu har a'e. Omono putar wemetarer peme nehe. Omono putar uma'e hekuzar katu ma'e peme nehe no.

Uhyk putar peme nehe.

¹² Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e Zeruzarez pe har wanupe ihe:

Hemetarer katu ma'e ài peneko haw ur putar peme yrykawhu ài nehe.

Temetarer ywy nà̀nà̀nar ur putar peme nehe no, hekuzar katu ma'e ywy nà̀nà̀nar ur putar peme nehe no,

'y tyhu ma'e uwyrykahy ma'e ài nehe.

Na'e Zeruzarez wiko putar pehy ài nehe.

Pemukamu putar nehe.

Peneraha putar uzywa rehe nehe.

Upuxi'awar rehe pepyhyk putar peamutar katu pà nehe no.

¹³ Kuzà umurywete kar umemyr izemumikahy mehe,

nezewegatete apumurywete kar ihe nehe no.

Apumurywete kar Zeruzarez pe nehe no.

¹⁴ A'e ma'e izeapo haw hexak mehe nehe,

penurywete putar nehe. Pekàg wi putar
ka'a hezuz katu ma'e ài nehe.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e azekaiw
heremiruze'eg wanehe ihe. Pekwaw putar
hezekaiw paw nehe.

Hekwahy mehe azepyk heàmàtyry'ymar wanehe,
i'i Tupàn.

15 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ur putar tata
ipyteromo nehe.

Hemirur ywyrāmawa zeàmàtyry'ymawhu pe har
nuzawy kwaw ywytuhu wà.

Ur putar wekwahy haw heityk pà wàmàtyry'ymar
wanehe nehe.

Wanehe uzepykaw nuzawy kwaw tata heny kwer
nehe.

16 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzepyk putar
ywy nànnàn

tata pupe nehe, takihepuku pupe nehe no.

Uzuka putar teko ywy rehe har tetea'u a'e wà nehe
no.

17 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury.

— Amo teko uzemukatu a'e wà, ma'e tetea'u
iapo pà uzekwaku pà a'e wà. A'e re wixe xaxeto
rupi ma'etymaw imonokatu pyrer pe wà. A'e
teko u'u tàzàhuràn ho'o kwer wà no. U'u aguza
wà. U'u amo temi'u ihewe ikatu 'ym ma'e wà no.
Azuka kar putar a'e teko ihe wà nehe, ¹⁸ ta'e ak-
waw wanemiapo ihe xe. Akwaw wama'enukwaw
paw no. — Azur putar ywy nànnànar paw teko
paw wamono'og kar pà ihe nehe. Ur putar wà
nehe. Wexak putar hekatu haw heny haw wà
nehe. Wexak putar hepuràg eteahy haw heny

haw wà nehe no. ¹⁹ Amono putar amo hepuner haw hexak kar haw wamyter pe ihe nehe. Amo wikuwe wi wi putar wanemiapo kwer imume'u re wà nehe. Amono kar putar amo a'e teko ywy muitea'u har wanupe ihe wà nehe. A'e teko multe har nuenu pixik kwaw hereko haw imume'u haw wà. Nuexak pixik kwaw hepuner haw wà. Amono kar putar Epàn ywy rehe wà nehe, Iriw ywy rehe wà nehe no, Iri ywy rehe wà nehe no. Heta u'yw pupe ma'e izywà katu haw ikwaw par a'e ywy rehe wà. Oho putar Tumaw ywy rehe wà nehe no, Kere ywy rehe wà nehe no. Umume'u putar hepuner haw uhua'u ma'e oho ywy nà nà nar wanupe wà nehe. ²⁰ Werur putar peywy rehe arer paw wà nehe, ihewe imur pyràm romo wà nehe. Ur putar heywytyr imonokatu pyrer Zeruzarez pe har pe wà nehe. Ur putar ma'ea'yr waku'az wà nehe: kawaru wà, kawaràn wà, kamer wà. Ur putar ywyramawa pupe wà nehe no, ywyramawa pixika'i ma'e pupe wà nehe no. Izaew werur arozràn kawaw imukatu pyrer pupe ihewe imur pyràm romo wà. Werur putar uíwy rehe arer ihewe nezewegatete wà nehe no. ²¹ Aexaexak putar amo ihe wà nehe, Xaxeto romo wamuigo kar pà ihe wà nehe. Amo amuigo kar putar Erewi izuapyapyr romo ihe wà nehe no.

²² Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e:
Azapo putar ywak ipyahu ma'e ihe nehe,
ywy ipyahu ma'e ihe nehe no.

Nupaw pixik kwaw wà nehe. Upyta putar we-
naw rehe hepuner haw rupi tuweharupi
wà nehe.

Nezewegatete pener nukàzym pixik kwaw wà
nehe.

Tuweharupi heta putar pezuapyapyr wà nehe.

²³ Mynykaw zahy ipyahu mehe har nà nà nà nehe,

mytu'u haw 'ar nà nà nà nehe,

teko ywy nà nà nar ur putar hemuwete katu pà
heràpuzuhu pupe wà nehe.

²⁴ A'e re uhem putar tawhu wi umàno ma'e kwer
wanetekwer

wanexak pà wà nehe.

Umàno a'e teko wà,

ta'e upytu'u hereruzar ire wà xe.

Amirikur a'e teko wanetekwer i'u har numàno
pixik kwaw wà nehe.

Tata a'e teko wanapy har nuwew pixik kwaw nehe
no.

Wikuwe ma'e paw ihuhuk wer putar wanexak
mehe wà nehe.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez ihe
kury.

Upaw.

Tupàn ze'eg
Bible without Deuterocanon in Guajajára
(BR:gub:Guajajára)

copyright © 2007 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Guajajára

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Guajajára [gub], Brazil

Copyright Information

© 2007, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

Printed book ISBN 9788531109713

The Bible without Deuterocanon

in Guajajára

© 2007, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2020-03-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

0aad8539-54cc-5543-91cd-25f61502645a